

ОБЛАСТНА СТРАТЕГИЯ ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ

ОБЛАСТ ДОБРИЧ

2005–2015 год.

Съдържание

на Областната стратегия за регионално развитие

Въведение	стр.4
А) Анализ на икономическото и социалното състояние	стр.6
1. Географско положение (пространствен анализ на ресурсите)	стр.6
2. Природни ресурси	стр.11
3. Демография	стр.30
4. Икономическо развитие	стр.39
а) Промишленост	стр.44
б) Селско стопанство, в т.ч. хидромелиорации	стр.59
в) Горско стопанство	стр.70
г) Туризм	стр.71
д) Иновации и модернизация	стр.84
е) Пазарна инфраструктура /пазар, търговия, услуги/	стр.84
5. Социална сфера	стр.87
а) Доходи	стр.87
б) Жизнен стандарт	стр.87
в) Безработица	стр.89
г) Здравеопазване	стр.151
д) Образование	стр.157
е) Професионално обучение	стр.157
ж) Култура и културно наследство	стр.162
6. Техническа инфраструктура	стр.167
а) ВиК	стр.167
б) Транспортна мрежа	стр.170
в) Енергийна мрежа	стр.173
г) Съобщителна мрежа	стр.175
7. Териториална структура	стр.178
а) Урбанизация и селищна мрежа	стр.178
б) Визуализация на териториалната структура	стр.178
8. Състояние на околната среда	стр.181
а) Екологично състояние	стр.181
б) Защитени територии и режимите в тях, съгласно приети Планове за управление	стр.201
в) Депа за битови отпадъци	стр.210
г) Пречиствателни станции	стр.213
9. SWOT анализ	стр.217
Б). Стратегическа част	стр.219
1. Визия за Областната Стратегия за Развитие	стр.224
2. Стратегически цели	стр.224
3. Специфични цели	стр.224
4. Приоритети	стр.224
5. Мерки/основни дейности	стр.225

В). Организация и координация на дейностите за постигане на целите стр.242

1. Ангажираност на публичните институции и местните организации в областта на регионалното развитие *стр.242*
2. Организация и координация на дейността за постигане на целите *стр.242*
3. Източници за финансиране *стр.243*

Г). Необходими действия по наблюдението, оценката и актуализацията /Система за мониторинг/ стр.244

- Информационни източници *стр.244*
- Индикатори *стр.244*
- Наблюдение *стр.249*
- Оценка *стр.249*
- Актуализация *стр.249*

Д). Схема за устройство стр.250

1. Териториална конкретизация /визуализация/ на стратегията

ВЪВЕДЕНИЕ

Областната стратегия за развитие на област Добрич е основен стратегически документ, който определя дългосрочните цели и приоритетите за развитие на областта, както и действията за тяхното постигане. Тя служи за определяне на регионалната политика, прилагана на ниво област. Областната стратегия за развитие конкретизира и съответства на предвижданията на НСРР за съответния период, съобразно специфичните проблеми и потенциал на областта и районите за целенасочено въздействие включени в нея. Областната стратегия има интегрален характер, като обхваща създаването на условия за балансирано и устойчиво развитие на областта и общините в нея. По своята същност тя е основен ориентир за общинските планове за развитие, източник на идеи и стратегически документ за разработване на конкретни мерки в тях.

Съгласно изискванията на Закона за регионалното развитие и Методическите указания за разработване на областните стратегии за развитие, стратегията съдържа само основните цели, приоритети, мерки и действия, насочени към реализиране на целите без конкретни проекти с инвестиционен характер, които са предвидени за включване в общинските планове за развитие. Областната стратегия за развитие се приема от Областния съвет за развитие.

Хоризонтът на действие на ОСР обхваща периода 2005 - 2015 г.

Областна администрация Добрич, като представител на централната власт, работи за прилагането на държавната политика за регионално развитие на областно ниво, като търси и прилага начини за усъвършенстване на управлението, укрепва потенциала на администрацията и местната общност, включва местните партньори при вземане на важни решения, съвместно търси изход от възникналите проблеми и работи за изграждането на едно по-добро бъдеще.

Законът за регионалното развитие изведе принципа на стратегическото планиране като основно средство за решаване на регионалните и местните проблеми.

Умелото използване на стратегическото планиране има следните предимства:

- Създава разбиране в общността за тенденциите на бъдещото развитие и за това какво може да донесе бъдещето;
- Изгражда обща визия и консенсус на общността, като съгласува инициативите на различните нива с целите;

- Идентифицира предприетите или планирани проекти и действия от местните и регионалните власти;
- Укрепва партньорството между органите на управление, бизнеса и неправителствения сектор за решаването на важни регионални проблеми;
- Набелязва някои мерки, които се отнасят основно за промяна на областната инфраструктура и устройството на територията.

Социалният смисъл на всяка политика за развитие се състои не само в нейното формулиране, а и в нейната реализация, т. е. в постигането на заявените цели, спазвайки обявените принципи, следвайки определените насоки и решавайки съответните задачи. ОСР формулира основните цели и приоритети на областното развитие и устройство, както и мерките за постигането им и на практика задава общата рамка за разработване на общинските планове за развитие и програмите за тяхната реализация.

Изпълнението на ОСР се разделя на два етапа: първи етап 2005–2006 г. и втори етап 2007–2015 г. Конкретното изпълнение на ОСР се осъществява основно чрез общинските планове и Регионалния план за развитие. За да се изпълнят изискванията на ОСР, Областната администрация е широко отворена за изграждане на местни партньорства, чрез събеседване и пряка връзка с представителите на местното самоуправление, с обществени групи, доброволни структури, предприемачите и други сдружения, които да подпомогнат процеса на планиране. Обществено-частните партньорства обединяват различните гледни точки и интереси, така че да могат да бъдат конструктивно съчетани за постигане на оптимално развитие на областта и за постигане на стратегическите ѝ цели.

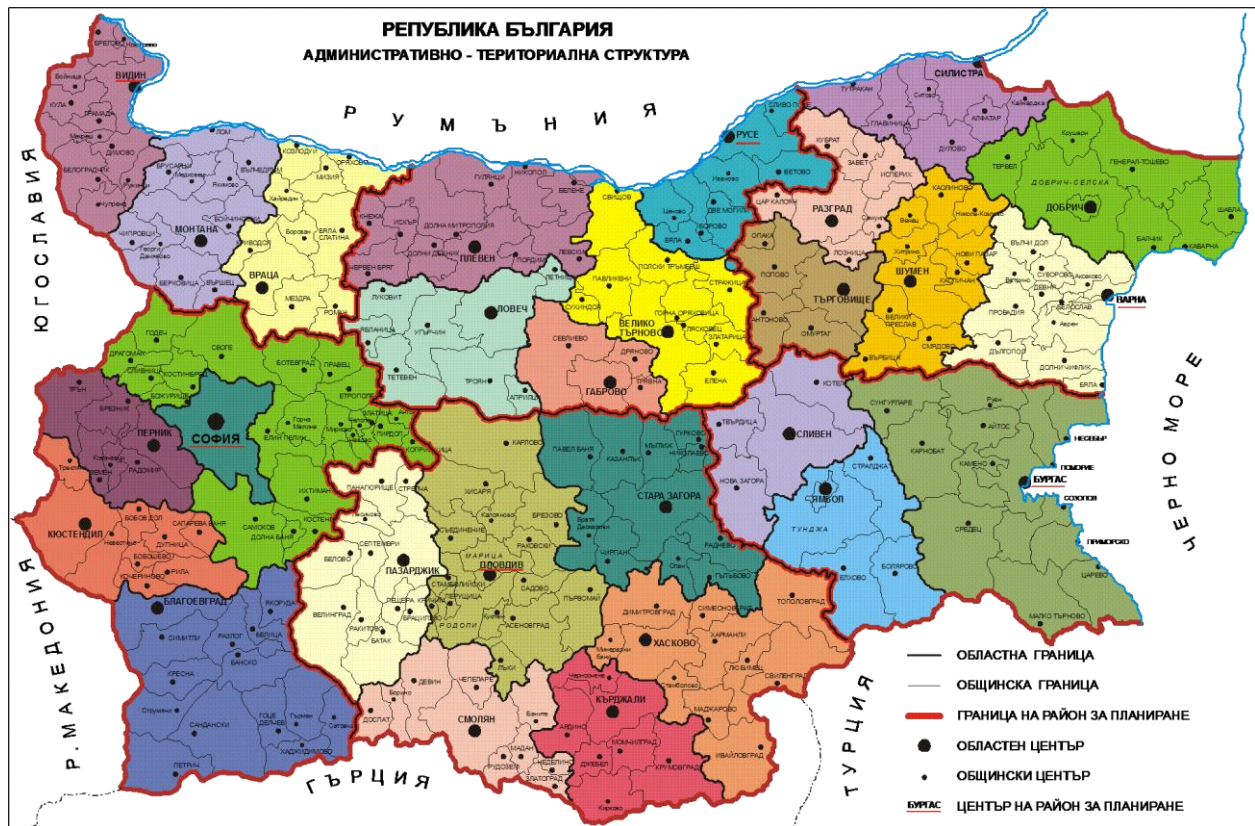
Стратегията има характер на отворен документ, който може да се развива, усъвършенства и актуализира в съответствие с динамично променящите се условия и фактори, мотивиращи нейното разработване. Това по същество е една постоянна и непрекъсната дейност на областта и предполага създаването на гъвкава и прагматична организация.

Разработването на Стратегията за развитие на област Добрич се базира:

- на целите, приоритетите и индикаторите, включени в НПР и НСРР;
- на анализа и оценката на действащия Областен план за развитие 2000 -2006 г., актуализирани неколкократно през периода;
- на анализа и оценката на актуалното развитие в периода след 2000 г.

В) АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ

1. ГЕОГРАФСКО ПОЛОЖЕНИЕ (ПРОСТРАНСТВЕН АНАЛИЗ НА РЕСУРСИТЕ)

Областта с административен център град Добрич е факт с обнародвания на 8 януари в Държавен вестник Указ №1 на Президента на Република България Петър Стоянов за утвърждаване границите на новите области и Решение №38 на Народното събрание от 05.12.1998 г.

Област Добрич се намира в Североизточна България и заема по-голямата част от Южна Добруджа. На север граничи с Република Румъния, на изток с Черно море, на юг с Варненска област, на югозапад със Шуменска област и на запад със Силистренска област. На територията на областта са разположени сухоземните гранично-пропускателни пунктове при с.Дуранкулак и с.Йовково, както и морския към пристанището на гр.Балчик.

Територия: 4 719,7 кв. км. (4,24% от територията на Република България)
Обработваема земя: 3 545 586 декара. Населението по данни на "Преброяване 2001" (към 01.03.2001 г.) е отчетено на 215 617 души, докато в края на годината то спада на 213 325 жители, а към 31.12.2002 год. е вече едва 210 635 (последни актуални данни от ТСБ-Добрич). В регистрите на МРРБ към служба ГРАО (примерно към 14.12.2004 год.) по постоянен и текущ адрес данните се различават съществено и достигат съответно 247 667 000 по постоянен адрес и съответно 222 806 жители по текущ адрес на област Добрич. По население областта е на 15 място за страната, по площ на 8-мо място като е най-голяма в Североизточния регион, а гъстотата е 44,6 души на кв. км. (доста под средното за страната- 72).

Добричка област включва осем общини- Балчик, Генерал Тошево, Добрич-селска, гр.Добрич, Каварна, Крушари, Тервел и Шабла- с 215 населени места, от които 6 града. Специфична особеност за областта е наличието на община без административен център на своята територия- община Добрич-селска, в която има само села, и община, съставена

само от град- община гр.Добрич с население близо до 100 000 души (по данни на ТСБ към 31.12.2002 год. е вече 97 306 жители), което съставлява 46% от населението на областта.

Териториална структура на област Добрич

Структурата на територията по начин на ползване според баланса на територията на област Добрич към 31.12.2000 г. (Агенция по кадастър- Служба по кадастър- Добрич) е следният :

Земеделски територии	3 851 872 дка	81,6%
Горски територии	554 723 дка	11,8%
Нас. места и др. урбанизирани територии	255 350 дка	5,4%
Водни течения и водни площи	13 483 дка	0,28%
Територии за добив на полезни изкопаеми	6 765 дка	0,14%
Територии за транспорт и инфраструктура	37 518 дка	0,8%

Справката за мястото на област Добрич спрямо другите области в Република България е представена по-долу по официалните данни на Агенцията по кадастър

БАЛАНС ПО ВИДОВЕ ТЕРИТОРИИ СПОРЕД ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕТО ИМВ РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

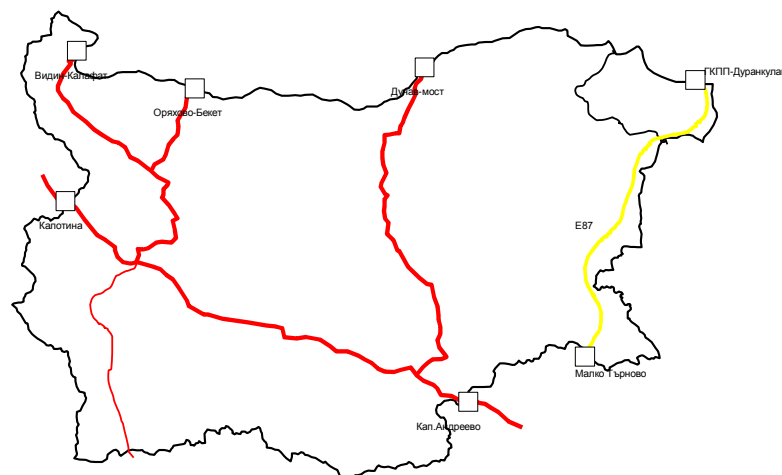
(по данни към 31 декември 2000 г.)

ОБЛАСТ	ОБЩО		ВИД ТЕРИТОРИЯ							
	площ-дка	%	Земеделски територии			Горски територии	НМ и други урбанизир. територии	Водни течения и водни площи	Територии за добив на полезни изкопаеми	Територии за транспорт и инфраструктура
			обща площ	в т.ч. обраб. пл.	от тях. пл.					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ОБЩА ТЕРИТОРИЯ	111001902	100.0	63764817	49769279	7453548	37157538	4603416	2010385	2710867	754879
^ 01 Благоевград	6449474	5.8	2297601	1157747	287764	3635936	133354	52568	307654	22361
^ 02 Бургас	7748067	7.0	3999183	3146875	199215	3136054	182873	189453	194796	45708
^ 03 Варна	3819472	3.4	2293243	1980811	129200	1071521	259040	74417	87877	33374
^ 04 Велико Търново	4661572	4.2	3088784	2623531	408552	1172312	221554	94007	51349	33566
^ 05 Видин	3032876	2.7	2027534	1704401	207366	753045	98154	75414	63644	15085
^ 06 Враца	3937581	3.5	3005493	2534664	394048	575424	227721	71251	35647	22045
^ 07 Габрово	2023005	1.8	1068033	721654	65296	807098	87123	19892	27292	13567
^ 08 Добрич	4719713	4.2	3791421	3445583	43260	579441	257729	13484	40117	37521
^ 09 Кърджали	3209108	2.9	1367704	597629	61653	1499066	80855	67600	178633	15250
^ 10 Кюстендил	3051517	2.8	1501276	825467	163020	1273250	105445	29507	126856	15183
^ 11 Ловеч	4128764	3.7	2231550	1557437	83571	1587639	146587	40549	99558	22881
^ 12 Монтана	3635575	3.3	2513755	2104292	227500	851553	142008	93823	14231	20205
^ 13 Пазарджик	4456917	4.0	1580923	1212733	495854	2438893	121482	114750	174581	26288
^ 14 Перник	2394221	2.2	1209902	885048	85390	928518	130044	30562	80593	14602
^ 15 Плевен	4335512	3.9	3503728	2998001	544165	429863	201549	149345	23835	27192
^ 16 Пловдив	5972891	5.4	3449048	2766694	1127568	1862425	266330	170388	173315	51385
^ 17 Разград	2639744	2.4	1907934	1638168	143949	547142	132331	18959	16406	16972
^ 18 Русе	2803364	2.5	2127536	1831119	420451	408804	130057	76925	33729	26313
^ 19 Силистра	2846285	2.6	1998058	1707936	67081	631277	137246	56284	7738	15682
^ 20 Сливен	3544066	3.2	1826925	1487271	342321	1414441	70067	64809	94702	73122
^ 21 Смолян	3192846	2.9	850949	436640	0	2093453	58328	25683	152980	11453
^ 22 Столична област	1348902	1.2	613191	518311	91325	358602	267734	43148	47292	18935
^ 23 София	7062327	6.4	3076683	1882785	204220	3409549	311660	52195	164621	47619
^ 24 Стара Загора	5151124	4.6	2907442	2423602	383726	1665026	211471	120847	209551	36787

25	Търговище	2558528	2.3	1707041	1367619	205473	662770	103516	34722	32651	17828
26	Хасково	5533292	5.0	3166258	2370063	443253	1867421	215644	120690	129112	34167
27	Шумен	3389684	3.1	2075435	1756024	373984	979541	194252	48873	68284	23299
28	Ямбол	3355475	3.0	2578187	2087174	254343	517474	109262	60240	73823	16489

Въпреки че общо за Република България важи правилото, че е в сърцето на Балканите- на кръстопътя между Европа и Азия, то в частност за област Добрич следва да се отбележи фактът, че разглежданата територия е встрани от основните транспортни коридори “Север- Юг” и “Изток- Запад”. Единственото изключение е международния път

Разположение на област Добрич спрямо главните и второстепенни направления на международните транспортни коридори през България

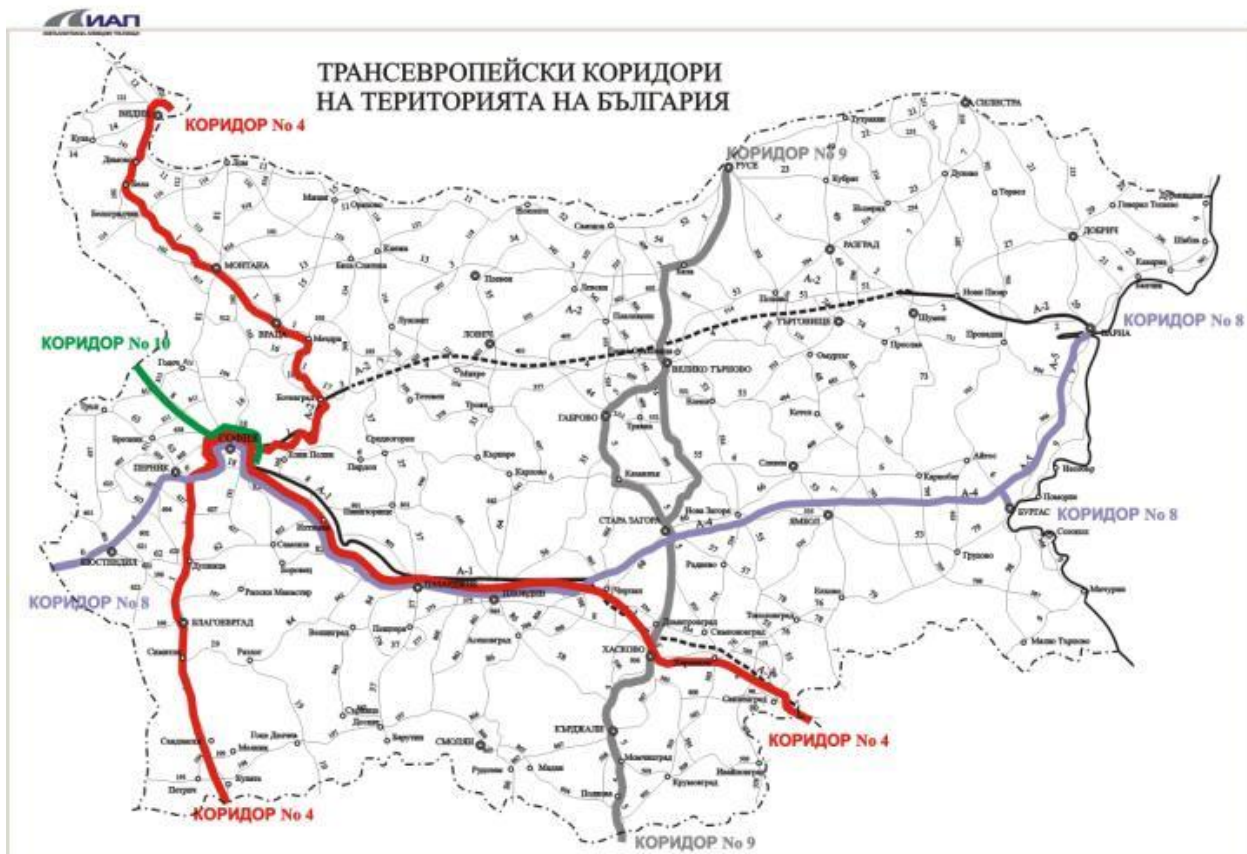
Е-87, свързващ страните от ОНД и Финландия с Турция, но от текущата икономическа конюнктура не може да се направи извод, че този път в близко бъдеще ще се превърне в много оживен транспортен маршрут.

През област Добрич преминава и ж.п. линията Констанца- Варна, която също е връзка между Русия, Украйна и Молдова с Република Турция.

Област Добрич попада в най-източната част на Дунавската хълмиста равнина, която от своя страна е най-северната голяма морфографска област от голямото разнообразие на релефа в България. Тя е развита върху Мизийската надстроечна платформа, с по-слаби вътрешни различия в разчленението на релефа.

Дунавската равнина се характеризира с низинен и хълмисто-платовиден релеф и се поделва на три отличаващи се части. В източната част на Дунавската равнина, в обсега на Лудогорието и Добруджа, съвпадаща с темето на Северобългарския плосък свод, релефът придобива хълмисто-платовиден характер с максимални височини до 500 м. За релефа на Добруджа са характерни ниските плата до 150-200 м. височина, развити в областта на стъпалното пропадане към Варненското структурно понижение. Съществуващите притоци на река Дунав са с непостоянен отток като протичат във врязани каньоновидни долини. Характерни са сухите дерета и плоски вододели, които поради литоложки причини имат контрастни ниски стойности на разчленение. В източната си част Добруджанското плато постепенно намалява своята надморска височина и в района на Шабла достига до морското ниво.

Основните характеристики на област Добрич, от които може да се направи един бърз анализ за състоянието на областта през последните години, са следните:

Основни показатели за демографското, социалното и икономическо развитие на област Добрич

Показатели	Години				
	1998	1999	2000	2001	2002
Население към 31.12 - брой	226345	225978	224636	213325	210635
в градовете - брой	144514	144171	143304	142354	140133
в селата - брой	81831	81807	81332	70971	70502
Родени - брой	1771	2011	2103	1903	1748
Раждаемост на 1000 души население	7,8	8,9	9,3	8,9	8,3
Смъртност на 1000 души население	13,6	12,6	13,3	13,4	13,8
Естествен прираст - брой	-1302	-850	-887	-968	-1167
Механичен прираст - брой	-201	483	-445	-1529	-1126
Икономически активни лица - хиляди	89,7	94,0	93,1	90,2	91,3

заети - хиляди	71,1	78,0	74,0	70,0	70,8
безработни - хиляди	18,6	16,0	19,0	20,2	20,5
Коефициент икономическа активност - %	47,8	50,3	49,6	49,4	49,5
Коефициент на заетост - %	37,9	41,7	39,4	38,4	38,4
Коефициент на безработица - %	20,7	17,0	20,5	22,4	22,4
Наети лица - средно годишен брой	49482	45163	40837	41294	40206
Средно годишна работно заплата на наетите на трудово и служебно правоотношение - лева	2033	2190	2512	2522	2727
Лекари и стоматолози - брой	601	581	711	753	768
Реализирани нощувки в средствата за подслон - брой	1467181	1407307	1742617	2171859	2290948
Новопостроени жилища - брой	187	108	336	194	221

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

2. ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

2.1) КЛИМАТИЧНИ ОСОБЕНОСТИ

По своите климатични фактори атмосферна циркулация, радиационни и физико-географски условия, районът принадлежи към Източния климатичен район на дунавската хълмиста равнина от Умерено-континенталната климатична подобласт на Европейско-континенталната климатична област и климатичния район на Северното Черноморие от Черноморската климатична подобласт на континентално-средиземноморската климатична област.

Климатичните условия тук се доближават до условията на източно-европейския климат, чийто най-съществени черти са малките валежи за относително студената за съответната географска ширина зима /средната зимна температура е с 2-3⁰ С по-ниска от отговарящата на географската ширина/ и горещо лято, през което падат максималните за годината валежи. Съобразно с това и средната годишна амплитуда на температурата е между 22⁰ С и 24⁰ С, като на места достига и 25⁰ С, което подчертава континенталния характер на климата. Подобно е и съотношението на валежите като лятната им сума надвишава зимната с около 100-150%. Пролетта и есента имат преходен характер като есента е малко по-топла и по-суха от пролетта. Пролетта в този регион е доста хладна, което се дължи главно на по-честите през този сезон североизточни нахлувания на по-хладен въздух годишната сума на валежите е средно между 500-550 мм и това очертава района като един от най-сухите за нашата страна. Тук главно през лятото и есента има чести и доста продължителни безвалежни периоди, някои от които са с продължителност 16-30 денонощия. Тенденциите към засушаване на климата все повече се засилват и проявяват в последните няколко години.

Най-важната климатична особеност на Черноморската климатична подобласт е сравнително меката и влажна зима и горещото, но сравнително сухо и слънчево лято. Зимните температурни условия се дължат преди всичко на термичното влияние на големия воден басейн и се простират в успоредна на брега ивица с ширина 15-20 км. районът е открит за северните и североизточни ветрове, чийто скорост през зимата достига скорост 15-20 м/сек.

2.2) МЕТЕОРОЛОГИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА РАЙОНА

А. Радиационни фактори

Продължителността на слънчевото греене е един от регулиращите фактори за енергетичните условия в системата земна повърхност- атмосфера. Районът се характеризира с добра за България годишна продължителност на слънчевото греене, която е над 2 200 часа:

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год.
Добрич	78	89	126	182	241	283	324	308	231	177	92	68	2199
Карвуна	84	97	138	185	256	289	339	315	235	183	92	73	2286
Калиакра	80	85	124	173	235	293	338	316	241	178	94	70	2227

при нормална / 1 550- 1 600 часа/ продължителност на слънчевото греене за температура над 10⁰ С .

Сумарната годишна слънчева радиация за областта е също висока около 120 ккал/см²=120 000 кал/см²=83760 квт/м² при средно за страната около 125 ккал/см².

Б. Топлинни условия

Географската ширина и надморска височина, на която е разположена област Добрич, осигурява голяма амплитуда в годишния ход на притока на слънчева радиация, което в основни линии определя разликата в топлинното отношение между основните сезони- зима и лято, както и на свързаните с преходните състояния пролетен и есенен сезони. Атмосферната континентална циркулация усилва температурните разлики между лятото и зимата. В резултат на това средната амплитуда на температурата на въздуха е $9,28^0\text{ C}$ / Добрич- $10,6^0\text{ C}$, Крушари- $13,1^0\text{ C}$, Шабла- $9,0^0\text{ C}$, Калиакра- $6,0^0\text{ C}$, Балчик- $7,7^0\text{ C}$ / при средна годишна температура $10,2^0\text{ C}$.

Средните годишни максимални и минимални температури са, както следва: Добрич- $16,2^0\text{ C}$ и $5,6^0\text{ C}$, Крушари- $16,2^0\text{ C}$ и $3,1^0\text{ C}$, Шабла- $16,4^0\text{ C}$ и $7,4^0\text{ C}$, Калиакра- $14,8^0\text{ C}$ и $8,8^0\text{ C}$, Балчик- $15,8^0\text{ C}$ и $8,1^0\text{ C}$. Те обуславят формирането на горещ през лятото и студен през зимата типичен континентален климат, който е със силно влияние от Черно море за Шабла, Калиакра и Балчик. Мощността на температурните инверсии за района имат максимум през зимата и минимум през летните месеци.

В. Валежи

Валежите са типични за добре проявен континентален климат режим с летен /юнски/ максимум и зимен /февруарски/ минимум. Въпреки неголямата надморска височина, снежната покривка се задържа до 2,5 месеца. Появата на типични североизточни ветрове през зимата предизвиква отвяването и преотлагането на снежната покривка и натрупването ѝ във вид на дебели преспи. Това води до неравномерно развитие на снежната покривка и застрашава посевите от измръзване, както и нееднаквост в разпределението на почвената влага.

Районът се характеризира със сравнително ниско количество годишна сума на валежите както следва:

Шабла – 480 мм	Сенокос – 512 мм
Крушари- 514 мм	Спасово – 469 мм
Калиакра- 411 мм	Вранино – 485 мм
Каварна – 465 мм	Кремена – 492 мм
Балчик- 424 мм	Стожер – 552 мм
Добрич- 518 мм	Крушари – 514 мм

Г. Вятър

Един от най важните климатични фактори, влияещи върху степента на разсейване на атмосферните примеси е скоростта на вятъра и честотата на случаите на “тихо” време и със скорост под 1 м/сек. Област Добрич се характеризира с много ниска повтораемост на тихо време и вятър под 1 м/сек, с минимални и максимални стойности през годината, както следва: за Добрич- 12,6% и 31,3%, за Шабла- 11,6% и 29,1%, за Калиакра- 4,6% и 13,5%, за Балчик- 12,7% и 26,65%. Широкият териториален обсег на източната Дунавска равнина, значителната ѝ отдалеченост от планинските бариери на Карпатите и Стара планина от север и юг, както и отвореността ѝ към изток и запад- определят режима на ветровете. Основният въздушен пренос е от северозапад с честота на проявление на северозападните ветрове- 18,7%. Втори по-значимост са северните ветрове- 18%. Най-слабо проявление имат ветровете с южна компонента- 8,1%. През зимният период средномесечните стойности на ветровете са със значително по-голяма скорост - 4,6 м/сек в сравнение с тези през лятото-

2,8 сек. Характерни са силните североизточни нахлувания поради влиянието на Черно море. Процентът на случаите с тихо време и вятър под 1 м/сек е около 21%.

Средна месечна скорост на вятъра в метри за секунда

Пункт	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год
Тервел	3,2	3,6	3,3	3,4	3,2	2,5	2,2	2,0	2,0	2,1	2,7	2,6	2,7
Крушари	3.9	3.6	3.2	3.1	3.3	2.4	2.6	2.6	2.5	2.6	3.3	3.7	3.1
Шабла	4.7	4.2	3.7	3.8	3.6	2.9	2.6	2.9	3.1	3.3	3.7	4.3	3.6
Калиакра	8.5	8.3	7.0	5.4	5.2	4.8	5.5	5.8	6.7	7.0	7.6	8.0	6.7
Балчик	5.0	4.0	3.3	3.0	2.9	2.9	2.6	2.8	3.2	2.9	3.5	4.1	3.3
Добрич	4.8	5.0	5.1	4.3	3.5	2.9	2.7	2.8	2.7	3.2	4.2	4.0	3.8

Това са много добри условия за разсейване на атмосферните замърсители и за развиване на електродобив чрез ветрови енергоцентрали.

2.3) ПОЧВЕНО ПЛОДОРОДИЕ, ФЛОРА И ГОРИ

Територията на област Добрич попада в няколко провинции от районирането на България, като специфичните характеристики на почвите тук са предпоставка за успешното текущо и бъдещо развитие на земеделието в областта. При формирането на нови стратегии за развитието на земеделието (окупняване, отглеждане на нови неспецифични за областта земеделски култури и т.н.) следва много внимателно да се вземат предвид тези фактори, които са устойчиви и почти непроменяеми дадености на територията.

Земеделски територии

Поради благоприятните физико-географски фактори- равнинен релеф и много добра почвена структура- следва и големия дял на земеделските територии- 81,6% при средно за страната 58%. Поземлените ресурси и плодородието на почвите са фактор с голямо значение за развитието на областта. От общата площ обработваемата земя заема 3 545 586 дка или 75% от територията, което е много висок процент в сравнение със средното за страната- 43,3 %. Структурното й разпределение е: земеделска земя- 3 533 220 дка и едва 12 365 дка в горския фонд.

Анализът на разпределението на земеделските територии по начин на ползване разкрива доминиращия дял на нивите пред трайните насаждения, мерите и пасищата във всички общини.

А-III ЛУДОГОРСКО- ДОБРУДЖАНСКА ПРОВИНЦИЯ

Обхваща източната част на България с изключение на тясна ивица от Черноморското крайбрежие. Площта ѝ възлиза на 12 830 кв.км. Разположена е предимно между 100 и 300 м надморска височина.

Повърхността на Лудогорско- добруджанската част на провинцията западно от вододела с.Стожер- с.Петлешково има наклон на север и се отводнява към р.Дунав, а източно от него е слабо наклонена на изток и се отводнява направо към Черно море. Добре е развита долината на суха река и др. Поради по-мощното епейрогенно издигане на дунавската равнина източно от долината на р.Янтра през плиоцена и кватернера тези реки са се врязали дълбоко в кредните и терциерни пластове и със своите каньоновидни долини се разкъсали равнината на широки и плоски междудолинни ридове. Провинцията западно от вододела с.Стожер- с.Петлешково е по-силно пресечена, вследствие на което ерозионните процеси тук са по-активни. Широко развитие в тази провинция имат сарматско-понтийската денудационна и горноплиоценската акумулационна повърхност, които са припокрити от лъос. От литофациалните различия на лъоса най-голямо разпространение имат типичният и глинестият лъос, поради което, общо взето, механичният състав на почвообразуващата скала тук е по-тежък в сравнение със Средната крайдунавска провинция.

В климатично отношение не се наблюдават съществени различия в сравнение със Средната крайдунавска провинция, освен по-засилените северни ветрове през зимата. Основно почвено различие в провинцията са излужените черноземи. По-ограничено разпространение имат оподзолените черноземи, тъмносивите горски почви и ливадните почви- алувиални, черноземновидни, блатни и др.

А-III-3 Силистренски район (с излужени черноземи)

В административно отношение обхваща площи от Силистренска и Добричка област. Заема 3060 кв.км. релефът е платовиден, прорязан от дълбоки каньоновидни суходолия, дерета и ровини. За лъосовата повърхност са характерни плоските безотточни понижения, заети от най-често от глинясал лъос. Това са добруджанските "гьолджуци", които задържат често вода за продължително време. Преобладаващата почвообразуваща скала е лъосът-типичен и глинест, а в каньоновидните долини- силно окарстени варовици. Подпочвените води са дълбоко и не оказват влияние на почвообразователния процес. В миналото горите са имали много голямо разпространение. поради изсичането им заетата от тях площ е сравнително малка. Главно разпространение имат излужените черноземи (слабо, средно и силно излужени). По-големи площи от слабо излужените черноземи има около селата Орляк, Войниково, Нова Камена, гр.Тервел и др. В останалата част от района са разпространени средно излужените черноземи.

Специфична особеност на този район са относително по-широките размери на ерозионните процеси, вследствие изсичането на горите и разораването на стръмните терени. На най-равнинните места те са много слабо проявени или почти липсват, а по склоновете (често с наклон 15-20 градуса) ерозията е силна- на повърхността излиза лъос или сарматски варовици. Бреговете склонове на добруджанските суходолия са стръмни и голи. Еродираните черноземи са разпространени предимно по протежението на суходолията.

На отделни места по склоновете на суходолията вторично са се развили карбонатни и типични черноземи. В случаите, когато са развити върху варовици, те са плитки и каменливи.

Излужените черноземи имат хумусен хоризонт с мощност 40-70 см, с дребнозърнеста и разпрашена структура в горния слой и троховидна и троховидно-зърнеста в останалата му част. Общата мощност на почвения профил е 90-120 см, а при силно излужените черноземи в релефните понижения и до 170 см. почвеният профил е силно проровен от ровещи животни. Излужените черноземи са тежко песъчливо-глинести. На дълбочина при слабо и

средно излужените преходният хоризонт обикновено не се изменя по механичен съставили става малко по-лек, а при силно излужените в него се наблюдава известно глиняване. Имат добри водно-физични и механо-технологични свойства. Обработват се леко. Количеството на хумуса в орните площи варира от 2 до 3% с тенденция към слабо увеличаване от р. Дунав към гр. Тервел и с. Карапелит, което е във връзка с отежняването на механичния състав в тази посока. Съдържанието на общ азот е 0,13-0,18%. Условието за нитрификация при добро овлажняване на почвата са добри. По отношение на усвоим азот и фосфор, почвите са слабо, на места средно запасени, а на усвоим калий- средно и добре запасени. Почвената реакция в хумусния хоризонт е неутрална, а на дълбочина- слабо алкална. Карбонатите са на различна дълбочина в зависимост от степента на излуженост- средно от 70 до 170 см, а на отделни места в релефните понижения- и под 170 см. Водозадържащата им способност е добра и нараства от силно към слабо излужените. Във връзка с по-голямата мощност на профила те запасяват сравнително по-големи количество вода, отколкото тези в Плевенско-Павликенския район.

Естественото плодородие на излужените черноземи е добро. Те са подходящи за отглеждане на голям брой селскостопански култури- пшеница, ечемик, рапица, фасул, грах, люцерна и др., а особено за култури с по-дълъг вегетационен период като царевича, слънчоглед, цвекло. Цвеклото намира най-подходящи условия за развитието си в ниските по-влажни места, а лозовите и овощните насаждения трябва да заемат стръмните и еродирани терени. Основните мероприятия за повишаване на почвеното плодородие се свеждат до подобряване на хранителния режим, разширяване на поливните площи.

А-III-5 Генералтошевски район (с карбонатни, типични и излужени черноземи)

Заема площ от 1650 кв.км. равнинният релеф се нарушава от редица понижения-лъсови блюдца. Почвообразуващата скала е лъс.

Характерна особеност за климата на района са засилените североизточни ветрове през зимата. Годишната сума на валежите е около 5000 мм и по този показател районът се очертава като най-сухият в провинцията. През втората половина на лятото и началото на есента се случват 2-3 безвалежни периода с продължителност от 16 до 18 дни, а в някои случаи- до 25-30 дни.

Основни почвени различия тук са излужените черноземи. Карбонатните и типичните черноземи имат ограничено разпространение, и то северно и североизточно от гр. Генерал Тошево.

Излужените черноземи от този район се характеризират със сравнително мощен хумусен хоризонт (.60-80 см), което ги отличава от излужените черноземи от останалите райони на провинцията. Мощността на профила е също твърде голяма(90-110 см). по цялата дълбочина са силно проровени от ровещи животни и в това отношение те се отличават от излужените черноземи в други райони на Северна България. По механичен състав са тежко пясъчливо-глинести. В съответствие с този механичен състав и високото хумусно съдържание, те имат благоприятен воден и въздушен режим. Водозадържащата им способност е висока- ППВ- 28-29%. Тези почви имат добри механо-технологични свойства. Интервалът на оптимална влага за качествена обработка е сравнително голям. В повърхностните хоризонти хумусното им съдържание е около 3-3,5%, като на дълбочина 90-100 см то е все още над 1%. В сравнение с останалите почви в страната те имат най-големи общи запаси на органично вещество в еднометровия слой (34-36 тона/декар). Общият запас на азот за същия слой възлиза на 1,7-1,8, а в орницата - около 0,5 тона/декар. Почвената реакция е от неутрална до слабо алкална. Нитрифициращата им способност е добра и при условия на навлажняване осигурява ритмично снабдяване на растенията с азот през целия вегетационен период. Фосфорният режим е благоприятен.

Оподзолените черноземи имат ограничено разпространение. Притежават по-маломощен хумусен хоризонт, по-ниско съдържание на органично вещество и сравнително добре изразена текстурна диференциация. Независимо от по-ниските запаси на органично вещество при засушавания отглежданите култури не изпитват остър недостиг от влага.

Карбонатните и типичните черноземи в сравнение с тези от Средната Крайдунавска провинция се характеризират с по-голяма мощност на хумусния хоризонт. При карбонатните черноземи той е от 50 до 65, а при типичните от 60-75 см. по механичен състав са тежко пясъчливо-глинести, по което се различават от карбонатните и типичните черноземи в Средната Крайдунавска провинция. На това се дължат по-добрите им водни свойства. Наред с голямата мощност на хумусния хоризонт тези почви имат и по-високо съдържание на органично вещество, което в орницата е около 3%. Особено подчертано е постепенното намаляване на хумуса по дълбочина на профила. Не са редки случаите, когато на дълбочина 50-60 см те съдържат 1,5-2% хумус. В съответствие с високо съдържание на органично вещество запасът от общ азот също е висок- около 0,200% в орницата. Изведените опити показват, че тези почви реагират на самостоятелно фосфорно торене, поради което следва да се отнасят към почвите, в които фосфорният режим е в първи минимум. Калиевият им режим не се отличава от този на черноземите в другите части на България. Реакцията им е слабо алкална.

От агрономическа гледна точка почвите в този район са едни от най-плодородните в страната. Застъпването на една или друга култура и успехът при нейното отглеждане зависи предимно от климата- почвените условия не представляват ограничаващ фактор. Нещо повече, те в известен смисъл смекчават неблагоприятните атмосферни засушавания през втората половина от лятото, поради по-продуктивното използване на почвената влага. Най-благоприятни условия тук намират пшеницата и ечемикът. Тези култури дават устойчиви високи добиви. Слънчогледът, царевицата, грахът, люцерната и захарното цвекло намират също добри условия.

А-III-6 Вълчедолски район (с излужени и оподзолени черноземи, сиви горски почви, карбонатни и типични черноземи и др.)

Обхваща части от Шуменска, Добричка и Варненска област. Заема площ 1210 кв.км. Характеризира се с равнинен релеф, който в западната и южната част на района преминава в пресечен. Почвообразуващите скали са предимно лъос, лъосовидни седименти и алувиални наноси. По бреговете форми на деретата се разкриват сарматски, баремски и хотривски варовици.

В климатично отношение той е близък до Генералтошевския район- с ниска средна годишна валежна сума- 493-540 мм.

Почвената покривка се характеризира със сравнително голямо разнообразие. Тук са разпространени черноземи(карбонатни, типични, излужени и оподзолени), сиви горски почви (тъмносиви и сиви) и тежки черноземи- карасулуци.

Преобладаващото разпространение имат излужените черноземи, които по своите морфологични, химични, агрохимични и водно-физични свойства не се отличават от излужените черноземи в Генералтошевския почвен район.

Ограничено е разпространението на оподзолените черноземи, които в сравнение с излужените се характеризират с по-маломощен хумусен хоризонт (40-50 см), с малко по-ниско съдържание на органично вещество, по-слаба запасеност с усвоими хранителни елементи, по-вкислена реакция, по-неблагоприятен въздушен, но по-добър воден режим. По механичен състав те са тежко пясъчливо-глинести, със забележима диференциация по дълбочина на профила.

Ограничено е разпространението и на карбонатните и типичните черноземи.

Върху някои от склоновете със северно, западно или северозападно изложение съвсем ограничено разпространение имат тежките черноземи- карасулуци. Тези почви са образувани върху тежка по механичен състав почвообразуваща скала и в значителна степен се отличават от черноземите, образувани върху лъос и лъосовидни седименти. Характеризират се със сравнително мощен (70-80 см) хумусен хоризонт, високо хумусно съдържание (4-6%), силно уплътняване, глинест механичен състав, висока водозадържаща способност, ниска филтрация и влошен въздушен режим. Обработват се много трудно- в сухо състояние се къртят на големи буци, а при силно навлажняване лепнат по оръдията за обработка.

Сивите горски почви са разпространени предимно в западната част на района и не са характерни за Добричка област.

Върху речните тераси и по дъната на суходолията са образувани алувиални и делувияло-ливадни почви. Те имат ограничено разпространение. Характеризират се с голямо разнообразие на морфологичните, химичните и физичните свойства.

почвените условия на района са добри. Отглеждат се предимно зърнено-хлебни, зърнено- и тревно-фуражни култури. По-ограничено са застъпени трайните насаждения- лозя и овощни градини. Наложилите се в района култури следва да се запазят.

A-IV ДОБРУДЖАНСКО-ЧЕРНОМОРСКА ПРОВИНЦИЯ

Заема най-източната част на Южна Добруджа и представлява широка 25-35 км ивица, успоредна на черноморския бряг. На юг достига до р.Батова. Общата ѝ площ възлиза на около 1170 кв.км.

Релефът на провинцията е подчертано равнинен със слаб наклон към морето. Характерно за нея е сравнително голямото еднообразие на почвообразуващи скали. Преобладаващо разпространение има глинестия лъос. На местата, където в резултат на ерозията лъосът е отнесен, на повърхността се разкриват твърдите сарматски варовици. Плитките почви и варовитите скали имат широко разпространение в тясната крайбрежна ивица между Балчик и Каварна и по-рядко по склоновете на някои суходолия. По склоновете, където е отнесен лъосът, се разкриват червено-кафяви глини.

Провинцията почти напълно съвпада със северната част на климатичния район на Северното Черноморие. Непосредствената близост на Черно море оказва съществено влияние върху елементите на климата. Средната месечна температура на трите зимни месеца не пада под 0 гр. Пролетта настъпва по-късно- едва към средата на април температурата се повишава над 10 гр., след което почти не се случват пролетни мразове. Това е твърде благоприятно обстоятелство за отглеждане на редица култури, които не понасят късните мразове. Лятото е слънчево, но по-прохладно отколкото във вътрешността на Добруджа. Средната юлска температура е между 21 и 22,5 гр. Есента е топла със застудявания в края на периода. Годишната температура в провинцията е 10-12 гр. Средната годишна сума на валежите в провинцията е 480-530 мм- една от най-ниските в страната. Както и в останалите черноморски райони, по-голямата част от валежите падат през есента и зимата. Разликата между сумата на зимно-есенните и сумата на пролетно-летните валежи достига 20% от годишната сума. Независимо от малката сума на годишните валежи и на тези през вегетационния период отглежданите култури рядко страдат от засушаване. Това се обяснява с постоянната бризова циркулация, която започва от средата на пролетта и към средата на лятото достига своя максимум. Създава се висока атмосферна влажност, която косвено намалява непроизводителните загуби на почвената влага чрез повърхностно изпарение. Климатичните особености обуславят отделянето на тази провинция като самостоятелна. Преобладаващо разпространение тук имат излужените черноземи и по-ограничено- карбонатните и типичните. В нея се отделят два района:

А-IV-1 Дуранкулашки район (с карбонатни и типични черноземи)

Заема площ от 190 кв.км. Карбонатните и типичните черноземи от този район не притежават съществени особености, които да ги отличават от същите почви, разпространени в другите райони на Южна Добруджа (Генералтошевския и др.). Все пак се наблюдава макар и слабо отежняване на почвообразуващата скала. Почвите имат също тежко песъчливо-глинест механичен състав, но количеството на физичната глина е с 3-4% по-високо. Във връзка с това и с особеностите на климата тези почви имат по-добър воден и хранителен режим. Върху последния твърде много влияе и големия запас на органично вещество (в повърхностния хоризонт съдържа от 3 до 5% хумус). При тях почти няма процеси на "изхабяване", което е характерно за същите почви от Ломско-Свищовския район.

Пригодността на карбонатните и типичните черноземи за селскостопанско производство се определя не само от свойствата им, но в значителна степен и от климатичните условия на провинцията. Благоприятният хранителен режим и високата атмосферна влажност правят възможно отглеждането на редица култури, високателни към тези условия. те са особено подходящи за тревно-фуражни (люцерна, грах, фий, еспартеза) и зърнено-хлебни и фуражни култури (царевица, пшеница, ечемик). Добивите от пшеница са едни от най-високите в страната и същевременно стабилни по години.

А-IV-2 Балчишки район (с излужени черноземи и рендзини)

Площта му е 980 кв.км. Най-широко разпространение имат излужените черноземи. Те се различават от излужените черноземи в Генералтошевския район с малко по-тежкия си механичен състав и по-дълбокото излужване на карбонатите, във връзка с което имат относително по-благоприятни водни свойства. По склоновете със северно, западно или северозападно изложение върху червенокафяви глини са разположени тежки черноземи-карасулуци. Те имат ограничено разпространение.

Рендзините се характеризират с маломощен хумусен хоризонт (около 20-40 см.), със значително съдържание на скелетния материал, следван непосредствено от слабозасегнати или незасегнати от изветряването сарматски варовици. Притежават добре изразена зърнесто-троховидна структура, но поради скъсения почвен профил и високата водопропускливост на карбонатната скала, върху която са формирани, водният им режим е силно влошен. Непосредствено до крайбрежието на сравнително тясна ивица в комплекс с рендзините се разкриват често сарматските варовици. Поради дългогодишното използване на тези почви като естествени пасища те имат сравнително високо хумусно съдържание (4-5%). Характерна тяхна особеност е големият процент карбонати в повърхностния хоризонт- над 20%, който надолу се увеличава до 35-45%. Имат ограничено селскостопанско използване. отделни участъци от тях са подходящи за лозя, еспартеза и др. Значителна част трябва да се залеси.

Поради особеностите на климатичния режим излужените черноземи в този район са подходящи за пшеница, слънчоглед, царевица, грах, люцерна и др. Успешно виреят също така някои технически култури- лен и овощни видове- круши и кайсии.

(Източник: Почвено-географско райониране на България- София- 1974 г.- Издателство на Българска академия на науките-Колектив- Редакционна колегия- чл.-кор.проф. д-р Войнов, проф.Г.Гюров, ст.н.с. Ем.Фотакиева.)

Флора

На територията на района са разпространени представители на тревните, храстовидни и дървесни видове, някои от които са характерни за крайбрежната част на района, а други са характерни за равнинна Добруджа. Преобладаващият тип гори са смесените широколистни, предимно издънкови, дъбови гори със съпътстващи видове-габър, ясен, липа. Създадени са и много култури от акация, червен дъб, липа и иглолистни. От храстите преобладават предимно дрян, глог, кучи дрян и др. Тревната покривка е гъста, състояща се предимно от житни треви. Територията на "Добруджанска гора" ЕАД е 54 214 ха горски фонд. За България горския фонд е 3 877 000 ха, т.е. делът на област Добрич е 1,4% от общия за страната горски фонд. Делът на горите в област Добрич към територията на областта е 12% при среден за страната 34% и е един от най-ниските за България. При това този процент за областта се дължи главно на полезащитните горски пояси, докато делът на същинските гори е много нисък- главно по поречието на р. Суха река. и р.Батова.

2.4) ВОДНИ РЕСУРСИ

Областта е много бедна на водни ресурси, които заемат едва 0,28% при средно за страната 2% и се дължи на геолого-географските фактори. От по значимите реки през територията на област Добрич протичат р.Суха река и р.Батова, разположени са езерата Дуранкулашко, Езерецко и Шабленско. Създадените в миналото напоителни системи в общините Шабла и Каварна почти не функционират поради редица фактори:- високата цена на водата, промените в поземлената собственост и занемаряването на съоръженията.

Хидрогеоложка и хидроложка характеристика

Водните ресурси на територията на област Добрич включват основните видове водоизточници: главно подпочвени води и по-малко реки. Подземните води са важно звено във водния баланс на района. В мизийската платформа пресноводни артезиански басейни и структури са формирани по всички сводове на Северобългарското сводово издигане. В Черноморския склон на свода е развит и по-плитък напорен хоризонт в средноеоценските пясъци.

Широкото разпространение на карбонатните скали и разнообразните тектонски структури създават условия за образуване на значителни количества карстови води. Карстовите води на Добруджа са привързани към варовиците на малма, валанжа, барема, сенона, и сармата, разпространени главно в нейната източна част. Водите в малма и валанжа образуват общ водоносен хоризонт от дълбоко залягащи напорни води с водоупорни хотривски мергели. Във варовиците на апта в Лудогорието и Добруджа се е оформил значителен грунтов поток.

В южните части неговите води излизат на повърхността и се подхранват пряко от валежните и речните води. На север обаче те се покриват от сармат и льос, а в близост до р.Дунав и от плиоценски и кватернерни алувиални отложения.

Най-водообилни са сарматските варовици в Черноморската депресия и Източна Добруджа. В тях се формира напорен грунтов поток с посока движение на изток към Черно море. Този поток се дренира от редица извори край Балчик, Каварна и р.Батова, а също така и подводно от крайбрежните езера и Черно море.

Справка за състава на някои от изворите:

А) Студени

Водоизточник /нахождение	Q, l/s	T max °C	T min °C
с.Н.Ботево	16,67	11,6	10,5
с.Ботево	8,71	12,6	11,6
с.Абрит	7,29	12,5	10,3
гр.Каварна	47,54	13,4	11,0
гр.Балчик	121,26	14,2	10,6
с.Батово	12,43	14,0	10,2
с.Батово	80,93	12,6	10,7
с.Оброчище	103,90	13,5	11,0

Водите на изворите Ново Ботево, Балчик, Батово и Каварна са с химичен състав отговарящ на нормите и категориите поместени в Наредба №7- ДВ бр.96-1986 г. активната реакция, общата твърдост, окисляемостта и другите показатели включени в група А на наредбата не показват съществени отклонения. По-скоро техните числени стойности клонят към по-ниската граница. При нормални условия водите не показват висока степен на киселинност или алкалност, което ги прави ниско агресивни.

Подхранването на сарматския хоризонт става в най-високата му част около линията Кардам- Генерал Тошево- Добрич.

Добричка област (Добруджанското плато) е в областта с континентално климатично влияние върху оттока. В хидрографско отношение той се състои от две части: отточна и безотточна. В отточната част са теченията на Добруджанските рекички: Суха река, Сенкьовец, Царацар, Канагьол, Хърсовска и Добричка, долините на които продължават в безотточната част, но остават там почти винаги сухи. Причината за тази особеност на оттока в района са характерните за него интензивни карстови процеси. Оттокът в отточната част се формира почти изцяло от водите на карстови извори, но след това постепенно намалява и напълно се загубва в окарстените речни долини на безотточната част.

Просмукващите се води се оттичат подземно в Черно море и р.Дунав. Поради това средният модул на оттока общо за района е най-малкият в страната – 0,43 дм/сек на 1 кв. км., а обобщените му водни запаси са само 0,198 млрд. куб.м. Оттокът е с голям коефициент на подземно подхранване (0,9), но със значителни вътрешногодишни вариации (Cv.0,83). Зимният сезонен отток значително превъзхожда летния.

Б) Термоминерални

Съгласно чл. 14, т. 2 от Закона за водите изключителна публична държавна собственост, която не може да бъде преобразувана в частна са минералните води по списък съгласно приложение № 2, което за област Добрич включва:

“100. Район "Североизточна България"– подземни води от малмоваланжския водоносен хоризонт с температура, по-висока от 20 (градуса по Целзий) - област Варна, област Добрич, област Шумен

101. Район "Варненски басейн"- подземни води от еоценския водоносен хоризонт с температура, по-висока от 20 (градуса по Целзий)- област Варна и област Добрич.”

Съгласно Закона за водите от компетенция на Басейновата дирекция за черноморски район с център Варна са следните извори:

Водоизточник /нахождение	Q, l/s	T °C	предназначение
Община Балчик			
С-21 Тузлата-гаража	3,5	32	експлоатационен
С-5х до вълнолома-Балчик	5	22	
С-1 х-л "Палма"-Кранево	5,4	22	експлоатационен
С-1 Кранево	-	-	
С-6х с.Оброчище	-	-	
Вн24 Кранево	-	-	
Тх-15х Тузлата-къмпинга	5	31	
Р-41х Балчик басейна	40	24	експлоатационен
Р-54х Терв.лагер Балчик	16,4	33	
Р-61х югозападно от Балчик	16,7	22	експлоатационен
Р-12х Албена	21	30	
Р-13х Албена	42	30	
Тх-33-СБА-Балчик	-	-	
Вн-39 Иканталъка	-	-	експлоатационен
Вн-35 Кранево	-	-	експлоатационен
Вн-45 Кранево	-	-	експлоатационен
Р-59х Църква	20,8	22	експлоатационен
Р-149х Албена	16	28	
Р-58х Кранево	8	30	
Община Каварна			
Р-8х Русалка	67,7	32	експлоатационен
Р-113 Каварна	66	32	експлоатационен
Р-155х Божурец	44	32	експлоатационен
Р-116-Българево-н.Калиакра	-		експлоатационен
Община Шабла			
Р-124 Шабла къмпинга	100	39	проучвателен
Р-40 фара Шабла	70	40	проучвателен
Р-118 фара Шабла	-	-	експлоатационен

Досега са отдадени на концесия само изворите в КК”Албена” и Р-113 в Каварна. Част от тези извори се експлоатират от “ВиК”-Добрич.

Естествени и изкуствени водоеми

В областта съществуват множество микроязовири, но голяма част от тях са затлачени с растителност, някои са дори изорани и се използват като земеделски земи или техническите съоръжения са зле поддържани. В района на Шабла и Каварна съществува напоителна система, която също не е в добро техническо състояние.

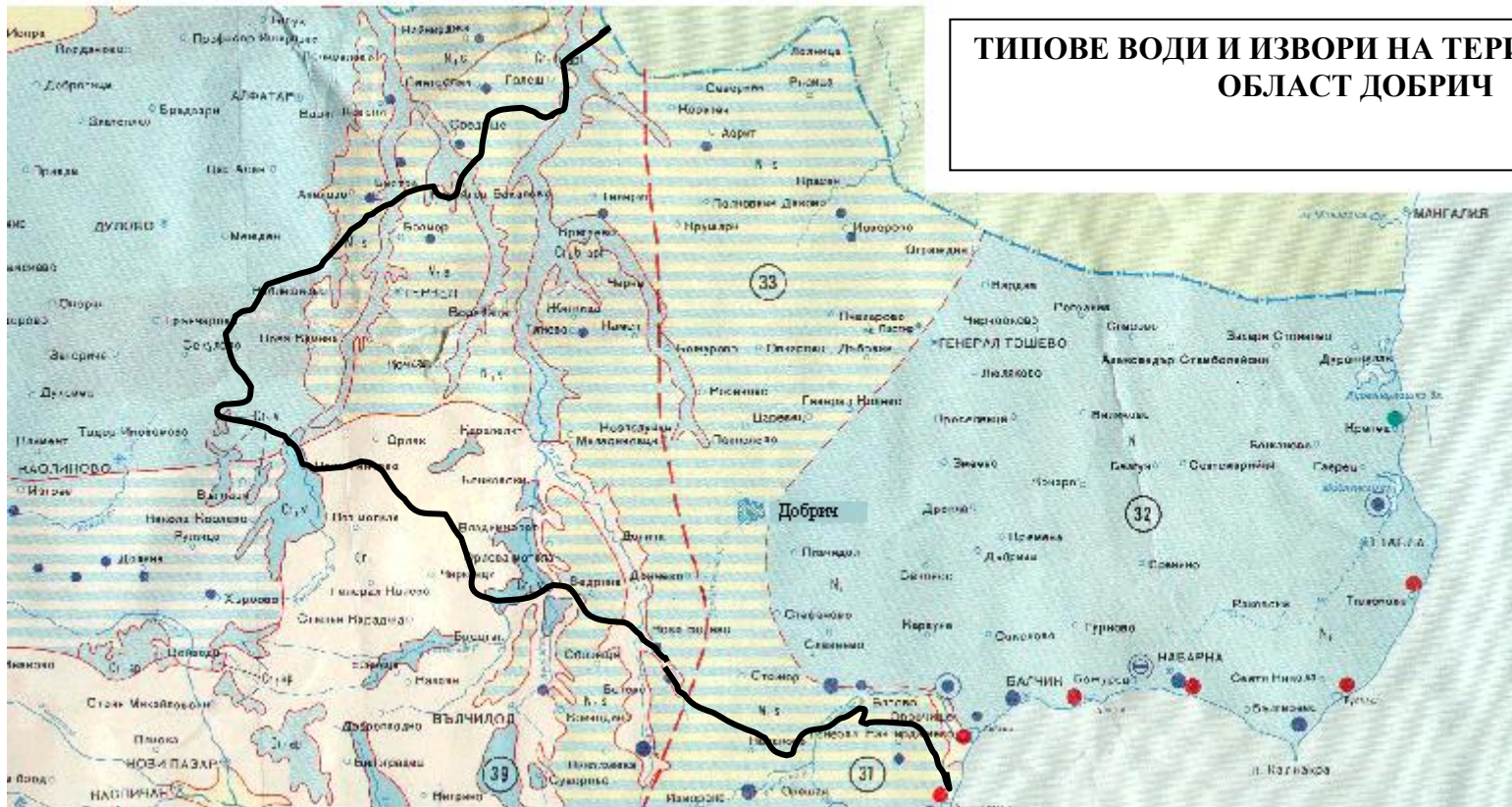
Естествените езера в област Добрич са Дуранкулашкото, Езерецкото и Шабленското. Има няколко кални езера с находища на лечебна морска кал, най-големи от които са Шабленската тузла, Таук лиман и Балчишката тузла.

Шабленската тузла: Площта на езерото е около 240 дка и притежава запаси висококачествена лечебна кал от около 200 хил. тона. Калта се характеризира като утаечна лиманна кал, със силикатно-карбонатен кристален скелет и ниско съдържание на гипс. Тя е гъста, черна, пластична и мазна на пипане, със силна миризма на сероводород. Близко до калонаходището при с.Тюленово, при дълбок сондаж е разкрита минерална вода с температура 41 С и дебит 6000 л/мин. Минералната вода се характеризира като хипертермална, хлоридно-натриева, със съдържание на свободен сероводород и метаборна киселина.

Таук-лиман (Птичи залив- комплекс Русалка): Запасите на калонаходището са около 17 хил. тона. Лечебната кал се характеризира като средно сулфидна, високо минерализирана, съдържаща значителни количества хлориди. Налице са бромиди, калциеви и др. йони. В сравнение с останалите калонаходища притежава най-висока концентрация на органични вещества, поради сладководния режим на езерото и активно възпроизводство на водорасли и благоприятните условия за развитие на зоо- и фитопланктон в езерото. Естеството на лечебната кал се приближава към това на карбонатните сапропели. В този смисъл калта у нас е единствена по рода си и има високи физични показатели. Усвояването ѝ се предвижда да бъде главно в сферата на пелоидната (калолечебната) балнеоестетика (еудермия).

Балчишка Тузла: Запасите от кал са около 38 хил. тона и са достатъчни за бъдещото развитие на едноименния калолечебен курорт Тузлата. Тузленската лечебна кал е от типа утаечни лиманни калища. За образуването ѝ благоприятстват липсата на вълни в лимана, наличието на глинесто-пелоиден материал, органична среда и богат комплекс от разтворими соли. Неблагоприятно влияние оказват варовиците, но поддържането на оптимален водно-солеви режим предотвратява опасността от влошаване качествата на лечебната кал. Калта е с тъмнокафяв до черен цвят, с голяма пластичност, миризма на сероводород, зърнест и фин еднороден строеж. По химически състав се характеризира със смесен карбонатно-силикатен кристаличен скелет със значително съдържание на гипс.

ТИПОВЕ ВОДИ И ИЗВОРИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЛАСТ ДОБРИЧ

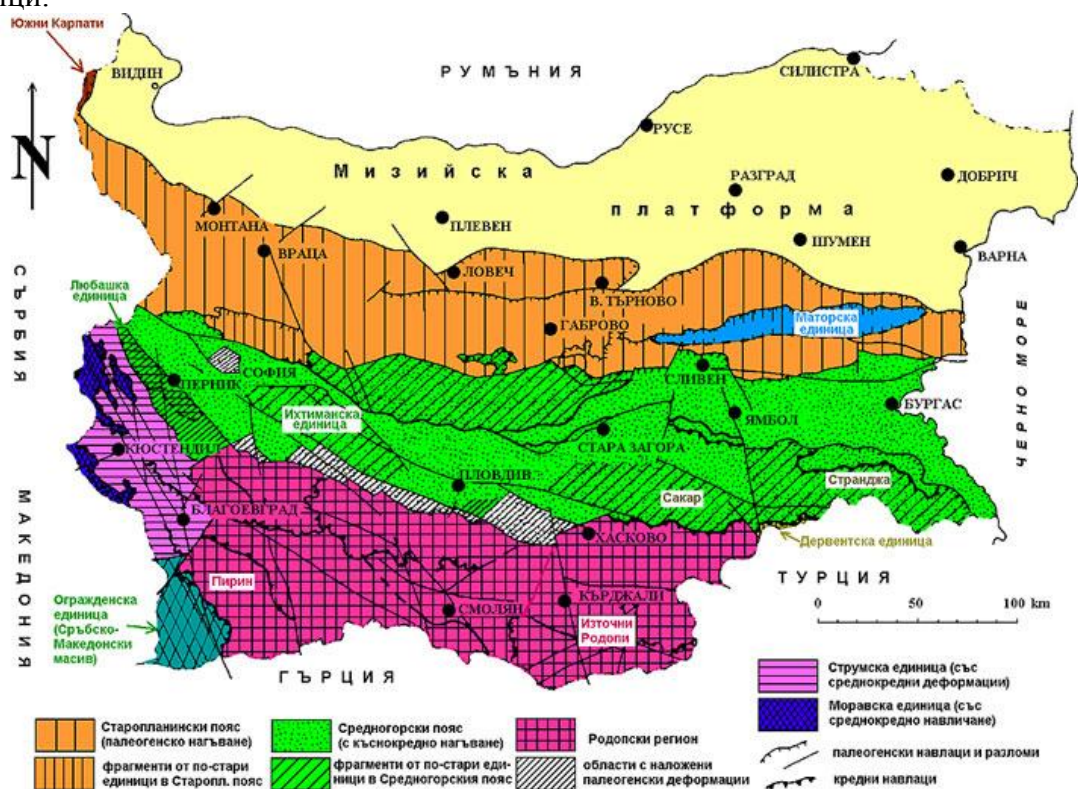

Карстови типове води

 Райони със средна и малка водообилност Райони с голяма водообилност Извор със среден дебит до $100 \text{ dm}^3/\text{s}$ Извор или сондаж с прясна термална вода	 Пукнатинни типове води- средна водообилност Порно-карстови води Порни типове води-средна водообилност Извор със среден дебит до $500 \text{ dm}^3/\text{s}$ Извор или сондаж с минерализирана термална вода

2.5) ГЕОЛОЖКА ХАРАКТЕРИСТИКА, ИНЖЕНЕРНОГЕОЛОЖКИ ОСОБЕНОСТИ НА ОБЛАСТ ДОБРИЧ, ПОЛЕЗНИ ИЗКОПАЕМИ

По геоморфоложко райониране на страната област Добрич спада към областта на Дунавската епиплатформена равнина. Тя е с нисък пластово-денудационен и акумулационен релеф, малкоамплитудни денивелации на денудационните фации и значително потъване на акумулационните фации на заравнените повърхнини. От гледище на количествената оценка на преобладаващите морфографски особености на релефа, районът спада към равнинно-хълмистия тип релеф. Сегашната, доста силно разчленена от речни долини и дерета и на места от карст, повърхност на Дунавската хълмиста равнина, главно стари речни и карстови форми са покрити с лъос. Зоната на Южнодобруджанското плато е образувана от сарматски варовици.

Карстът в района е типично равнинен. Развитието му се благоприятства от малкия наклон на податливите на окаряване карбонатни скали и значителната им напуканост. В областта преобладава припокрития карст. По-слабо разпространен е голият карст, който в приморската част на Добруджа и по суходолията на Източна Добруджа образува голи карни полета, известни с местното наименование “кайряци”. Между повърхностните форми на добруджанския карстов район най-големи са воалираните от лъос и лъосовидни седименти карстови полета.

Лъосът в района принадлежи към Долнодунавската лъосова провинция. Средната ширина на лъосовата покривка е около 25-30 км. дебелината на лъосовата покривка обикновено се променя от 5-6 до 40-60 м. Средната дебелина на лъоса в добруджанското черноморско крайбрежие само в отделни случаи надвишава 10-15 м. В лъосовата покривка на Добруджа се отделят три основни разновидности: лъос, лъосовидни образувания и лъосовидни глинни. Специфичните свойства на лъоса обуславят проявата на суфозионни процеси и свързаните с тях просадъчни явления, които оказват отрицателно въздействие при строителството.

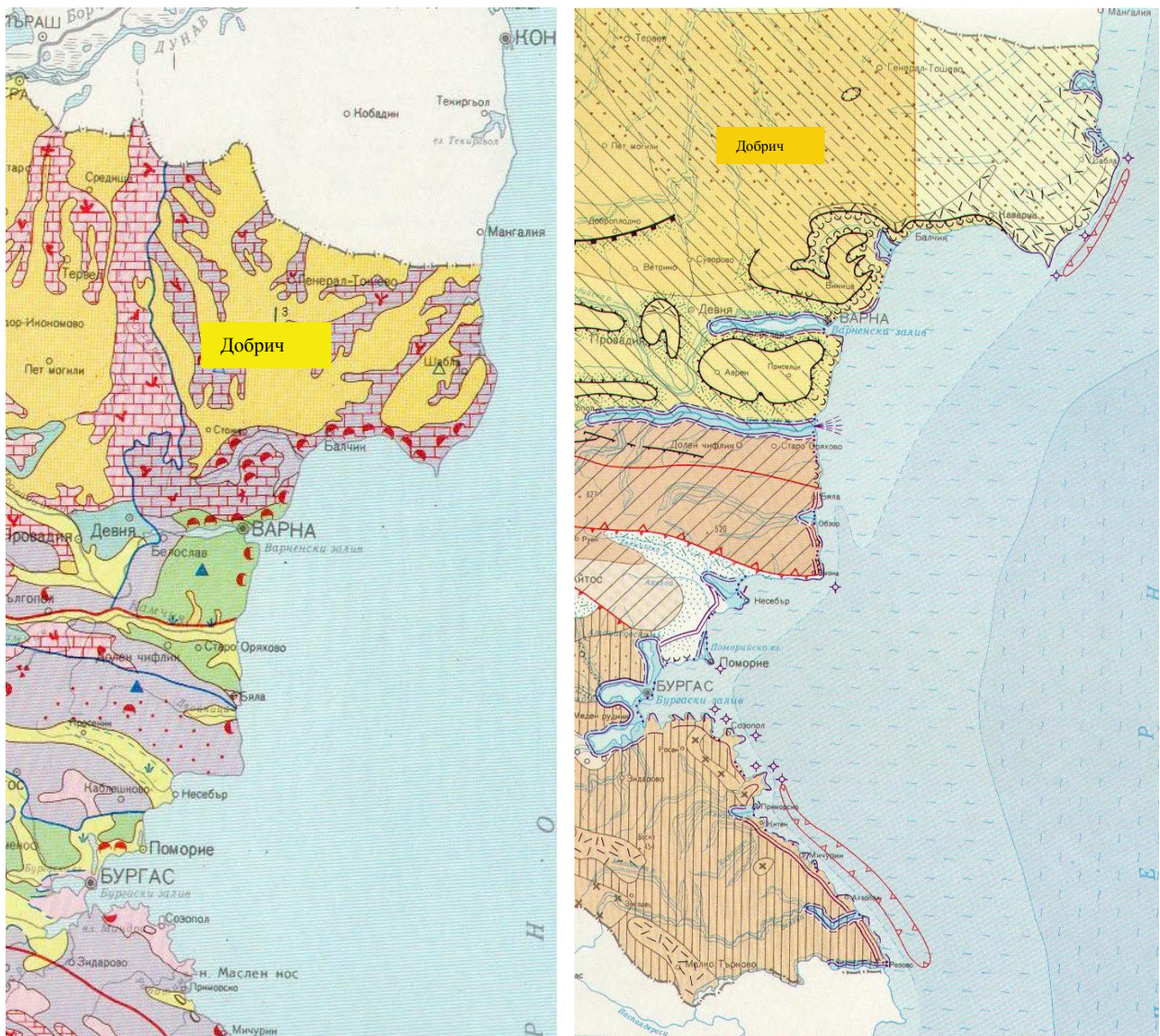

Съществена страна в оценката на условията на reliefa е геоложкият и геоморфоложки риск. Като рискови се приемат разрушителните процеси с внезапно действие или периодично активизиране.

Денудационно-гравитационна (свлачищно-срутищна) система. Един от най-големите проблеми на област Добрич е борбата със свлачищните процеси и укрепването на нарушените терени. Основната голяма група свлачища е привързана към Черноморския бряг и стръмните склонове на река Батова.

Основната част от свлачищата в този район имат унаследен древен характер. Свличанията засягат преди всичко достигналите до състояние на временна консолидация стари свлачищни блокове

Инженергеоложка и геоморфоложка карта на област Добрич и Българския черноморски

бряг /по Атлас на България-1973 г./

- Свлачища

- Свлачища

Карстов район в комплекс от скални и полускални типове скали

На Добруджанското морско крайбрежие се падат 32,24% от дължината на всички плажове или 31,52% от тяхната площ.

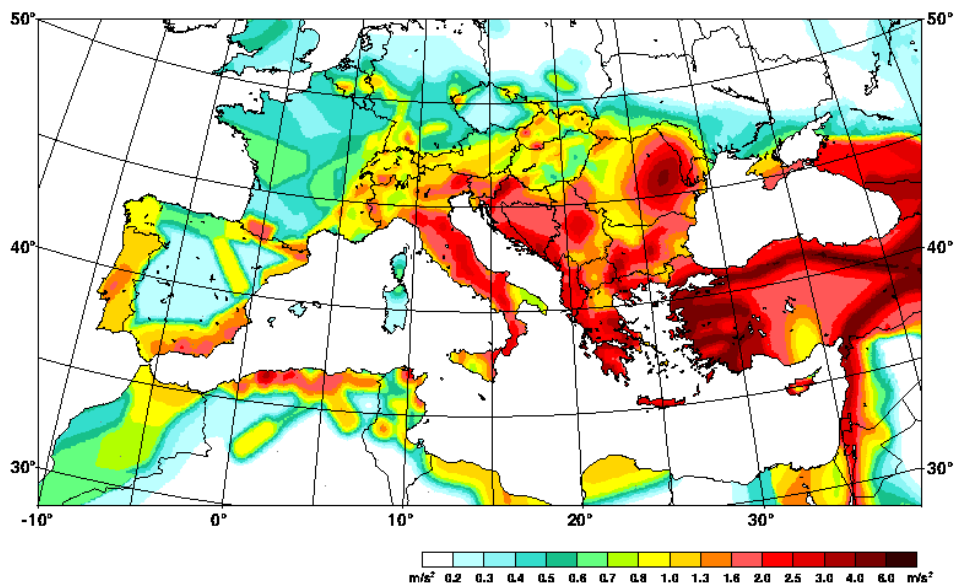
Бреговата ивица на област Добрич е около 90 км. Видно от инженергеоложката карта над 40 км. от брега е от свлачищен тип. Това означава, че в област Добрич се намират около **20 км.** от свлачищата в приморската част на Дунавската равнина или **42%** от свлачищата по черноморското крайбрежие.

От горепосочените данни следва, че борбата със свлачищата като крайно негативен фактор за инфраструктурата и средата за живеене и отдых на жителите и гостите на областта, следва да бъде една от първостепенните задачи. Текущото състояние на временна консолидация на свлачищата е силно зависимо както от антропогенните, така и от геолого-географските фактори, които за областта те не са едни от най-благоприятните.

От ендегенните процеси сеизмичната опасност е от първостепенна важност за страната и областта. Съществен е фактът, че голяма част от Добричка област изцяло попада в пределите на Шабленската сеизмоопасна зона. Вероятността за възникване на разрушително земетресение е в диапазона 400-500 г. като от исторически сведения е известно за разрушаването на античния град Бизоне (край Каварна)- голяма част от нос Чиракман през I в. пр. н. е. От това земетресение се е образувала и вълна тип “цунами” в Черно море.

Шабленският епицентър е от един енергиен клас с тези при Чирпан и Горна Оряховица и от местните огнища отстъпва само на Кресна. Област Добрич е разположена в район с висока степен на сеизмичност- до IX степен (по Медведев, Щпонхоер и Карник). Също така територията на Северна България е под влиянието на карпатските земетресения. Огнището в планината Вранча е на дълбочина над 100 км. Резултат от въздействието му на голямо разстояние е земетресението през 1977 г. (“Свищовско” земетресение).

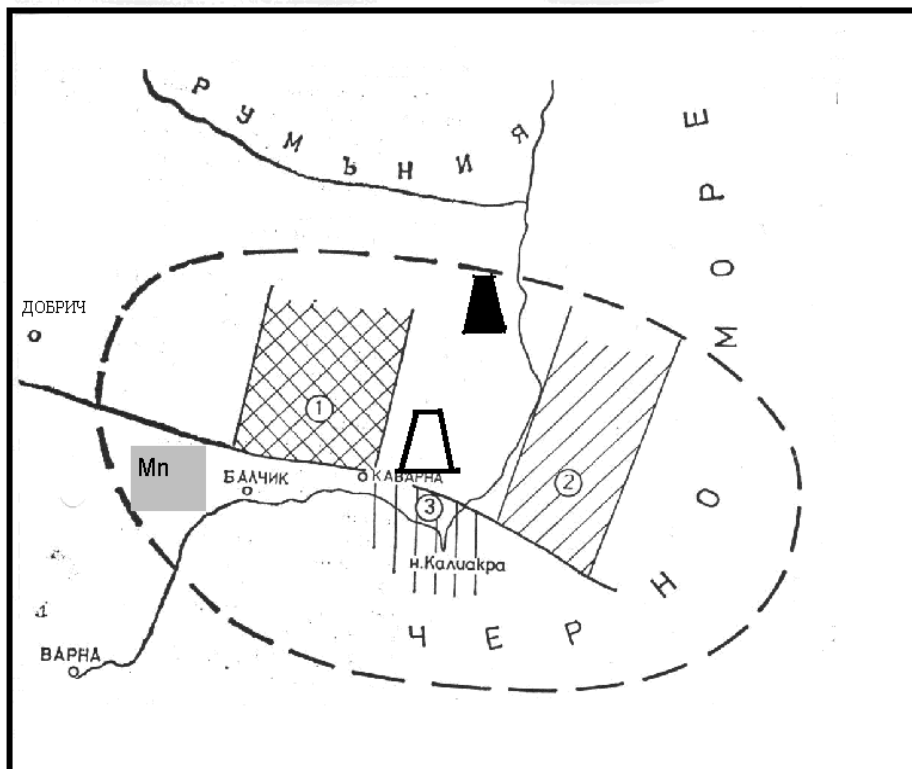
Карта на сеизмичните зони на Южна Европа и Средиземноморието

Геоложките условия обуславят какви типове полезни изкопаеми биха могли да се очакват на територията на област Добрич.

Полезните изкопаеми в областта не са многообразни. Най-ценни са нефтът и газът в района на Тюленово, откъдето се добиват от дълги години, но в ограничени количества. Газ се добива и от находище Зеленка край Каварна като градът частично е газифициран от този местен източник.

На територията на областта се намират две сериозни находища:

Карта на полезните изкопаеми на територията на област Добрич

- **Мп**- Манганово находище
  - Добруджански въглищен басейн:
    - 1. Добруджанско находище
    - 2. Наневско находище
    - 3. Калиакренско находище
- **Нефт**
 Газ

А) Най-голямото в Европа манганово находище край с.Оброчище и с.Църква. Съдържанието на мангана в рудата е средно 28 % и е с дълбочина на рудничния пласт 290-420 м и средна мощност 10 м. То обхваща около 1 милиард тона манган-силикокарбонат със съдържание на манган в границите 25-30%. До сега са били добивани само незначителни количества. Манганообогатителното предприятие е с капацитет от 8000 тона месечно за около 5000 тона концентрат със съдържание на манган от 34-36 %. В момента предприятието функционира на минимум. Минно-геоложките условия не са от най-благоприятните- от рудника постоянно се изпомпва вода, като спирането може да доведе до наводняване на рудника.

Към настоящият момент е проявен интерес от английска фирма за разработване на нов участък до с.Оброчище. Издадено е разрешение за търсене и проучване от страна на Министерство на икономиката и е изградена проучвателна галерия. Новосформираното дружество е със смесено участие между община Балчик и английските инвеститори.

Б) Добруджанското въглищно находище обхваща територия до с.Македонка между гр.Балчик и Каварна в северна посока. Установени са пет въглищни пласта на дълбочина под 2000 м. Доказани са запаси от 1,2– 2 милиарда тона от висококачествени залежи на черни въглища (калоричността им е 4,6- 7 хиляди калории на килограм). Поради голямата дълбочина и сложните хидрогеоложки и миннотехнически условия не се предприемат експлоатационни работи.

В последните години решенията на правителството на Република България в сферата на проучването и добива на полезни изкопаеми благоприятстват в известна степен област

Добрич- Министерският съвет откри две процедури за предоставяне чрез конкурс на разрешение за търсене и проучване на газ-метан в Добруджанското въглищно находище- вече са известни фирмите, спечелили конкурса за търсене- СиБиЕм Енерджи Лимитид с регистрация на остров Ман и адрес на управление Хюстън, Тексас, САЩ, както и ОАО "Башкиргеология" - дружество, регистрирано под № 1020203223150 в Единния регистър на юридическите лица към Министерството за данъци и вземания на Руската федерация, със седалище и адрес на управление: гр. Уфа, Башкортостан.

Газ-метанът се третира като подземно богатство "нефт и газ" (нетрадиционен източник на природен газ) при евентуално даване на концесия на терена. Ресурсите от газ метан са около 7,5 млрд. куб.м. и това го прави атрактивно за проучване и евентуален добив. Газ-метанът е в междувъглищните пластове и представлява икономически интерес при ограничените местни запаси. За сведение годишното потребление на република България на природен газ е 3,5-4 млрд. куб.м., което означава че на територията на областта има запаси за двегодишно задоволяване на потребностите на цялата страна. При наличието на газопровод (в момента се извършва строителство на трета паралелна тръба) в разумна близост до находището- на територията на област Добрич- възможностите на областта рязко се увеличават. Също така е приета нова номенклатура/класификация на петролните продукти, която ни сближава с Европейския съюз и увеличава шансовете за привличане на потенциални инвеститори.

Друга една възможност е откриването на нови нефтени находища в черноморския шелф. Министерският съвет прие решения за откриване на производства за предоставяне на разрешение за търсене и проучване на нефт и газ в блок "Калиакра 99", където има индикации за неоткрит нефтогазоносен потенциал– разрешението е предоставено на "Петреко" САРЛ, Люксембург. Общата площ на блока е 2601 кв.км. Другото решение на Министерски съвет е №25/18.01.2005 год. и се отнася за блок "Шабла" с обща площ 2776 кв.км. Следва да се отбележи, че добиването на полезните изкопаеми трябва става много внимателно- чрез технологии, опазващи другите стратегически ресурси на област Добрич– земеделските земи и зоните, свързани с туризма.

На територията на областта работят няколко локални кариери за добив на варовик- кариера Момчил- обрязан камък, чакъл и кариера Ляхово– взривена скална маса (община Балчик), както и кариерите край с.Крупен и с.Българево (община Каварна). В община Генерал Тошево има находище на бентонитови глини, което в момента не се експлоатира.

От възобновяемите природни ресурси областта разполага с няколко минерални извори, част от които са отдадени на концесии, както и горепосочения потенциал за възобновяем енергиен източник- ветрови електростанции.

2.6) ПРИРОДНИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ, ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ

Въпреки интензивното развитие на селското стопанство, на територията на област Добрич съществуват и недокоснати от антропогенната дейност места. Районът представлява една изключителна мозайка от природни и археологически обекти и над него преминава единият от двата основни миграционни пътя на птиците- Via Pontica. Тук са разположени крайбрежните влажни зони с международно значение- превърнали се в най-важните зимовища в Европа на редица видове водоплаващи птици (повече от 350 000 са зимували през 1997 г. на езерата в Шабла и Дуранкулак), реликтни степни пространства с изключително богата растителност - почти 400 вида, от които 40 редки, застрашени от изчезване и ендемични (срещащи се само тук).

На територията на областта се намират резерватите "Калиакра"- 687,5 ха като това е единствения в България резерват, който включва и морска територия,поддържания резерват "Балтата"- 197,7 ха - най-северно разположената в българското черноморско крайбрежие

лонгозна гора. Други природни забележителности са местностите "Болата" и "Яйлата" отново разположени на черноморския бряг. Защитената местност "Шабленско езеро" обединява две крайбрежни езера (в Езерец и в Шабла), отделени от морето с широка пясъчна ивица. Те са свързани помежду си с изкуствен канал и влизат в границите на защитената територия от 5100 дка, която представлява полоса около оградата на правителствената резиденция. Двете влажни зони представляват един уникален комплекс като Шабленското езеро е едно от най-големите находища на водна лилия и жълта водна роза в България.

Република България е подписала Рамсарската конвенция за опазване на влажните зони през 1975 г. и участва с 4 влажни зони- Сребърна, Атанасовското езеро, Аркутино и Дуранкулашкото езеро (площ 4500 дка), като последното също е на територията на област Добрич.

Подробната информация за защитените природни обекти е представена в раздел 8 "Състояние на околната среда".

Във вътрешността на Добруджа съществуват отделни участъци със запазени гори със сравнително богато биоразнообразие..

Същевременно повечето споменати природни защитени зони имат се явяват също и археологически забележителности със собствен защитен статус. Това са Археологически резерват "Яйлата" с обща площ 90 ха (Разпореждане № 1 на МС от 7.02.1989 г. за обявяване на местността "Яйлата", Варненска област за археологически резерват), както и античната и средновековна крепост "Калиакра" при с. Българево, община Каварна, (Разпореждане № 1 на МС от 7.01.2003 г. за обявяване на античната и средновековна крепост "Калиакра" при с. Българево, община Каварна, област Добрич, и прилежащата ѝ територия и акватория за археологически резерват област Добрич). Те са разположени по добруджанското черноморско крайбрежие, на което се намират и редица антични и средновековни градове и крепости- н.Чиракман, Карвуна, с.Кранево, с.Топола, с.Божурец, Карос лимен и др. Във вътрешността на Добруджа особено по поречието на р.Суха река има също няколко руини на антични тракийски, римски и средновековни крепости и скални манастири. Подробно тези обекти могат да се разгледат в справочника "Археологическа карта на Толбухински окръг" (СОФИЯ-ПРЕС).

2.7) ЛАНДШАФТЪТ в областта не е много разнообразен като предимно се характеризира с равнинно-хълмист релеф, обработваеми земеделски площи и рядко се срещат гори или нарушени зони.

2.8) НАРУШЕНИ ТЕРИТОРИИ

Сравнително малък е дялът на нарушените територии и непригодните земи при средно за страната 2,6%. Това се дължи на малкия дял на непригодните земи в областта, а също и на факта, че в баланса на територията като такива са включени само видимо нарушени земи като кариери, рудници, депа за отпадъци и непригодните земи, а не са включени силно замърсените и ерозирани земи. На места се наблюдава замърсяване на земеделските земи от продължителната в близкото минало употреба на изкуствени торове и пестициди, както и от експлоатацията на нефтените и газови находища и от сондажните работи в община Шабла.

3. ДЕМОГРАФИЯ

Основните изводи, които следват от представените по долу таблични форми, диаграми, карти, анализи и пр., са че **област Добрич трайно влошава своите демографски показатели**. Налице е тенденция за увеличаване на застаряващото население, обезлюдяване на селските и гранични райони, миграция на младите квалифицирани кадри към големите градове в областта и извън нея. Това в едно обзримо бъдеще ще доведе до обезлюдяване на цели райони в областта. При направеният анализ на жителите в населените места от област Добрич се оказва че от 215 населени места вече над 21 селища се обитават от по-малко от 50 души като те са предимно в пенсионна възраст. Положението с диапазона от 50 до 200 жители също така не е обнадеждаващо- там попадат 80 селища от областта. В приложение е представена карта с демографското състояние за територията на област Добрич по селища- очертават се няколко сравнително големи обезлюдени територии между основните урбанистични центрове- гр.Добрич, Балчик, Каварна, Тервел и Генерал Тошево. Много малко са и селата с население над 1000 жители- едва 14 села, като само едно е с население над 2000 души- с.Оброчище в близост до КК”Албена”, в плодородна долина, на кръстопътя на два републикански пътя- П-27 и I-9 (международна номерация Е-87).

Тревожна е тенденцията (от данни на “Преброяване 2001”- ТСБ-Добрич) че обобщените показатели за броя на населението, събрани в петгодишен диапазон са устойчиви за групите в интервалите (20-24)- (25-29)- (30-34)-...- (55-59) и варират около 15 000 жители, докато за групата (5-9 годишни) те спадат на 11 072 души, а за групата (0-4 годишните) намалението е почти двойно от нормалното- 8 995. Ясно е че в периода 2010-2015 година учащите(а след това и работната сила) ще бъдат почти двойно по-малко от сега.

От 1985 год. броят на населението в област Добрич намалява в следствие на миграцията, на превърналото се от 1949 год. в трайна тенденция намаляване на раждаемостта и повишаване на смъртността (от 1964 год.). От 1992 год. раждаемостта е по-ниска от смъртността. Едва през 1998 година тенденцията спад на естествения прираст на 1000 души се променя и от -6.4 за 1997 става -5.6 за 1998 година, но това се оказва краткотрайна тенденция.

Естествен прираст към 31.12.

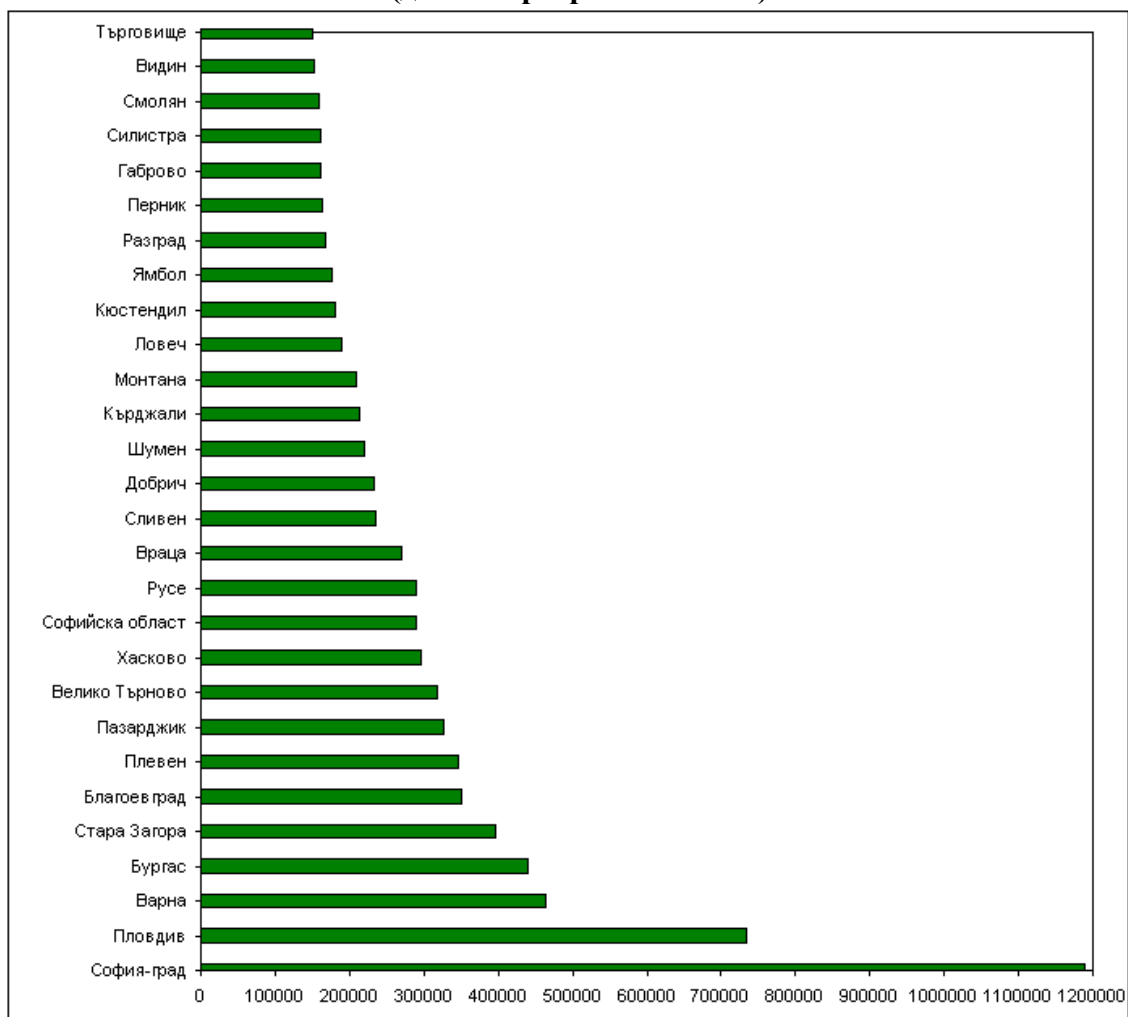
Показатели	Години									
	Общо					На 1000 души				
	1998	1999	2000	2001	2002	1998	1999	2000	2001	2002
Общо	-1302	-850	-887	-967	-1167	-5,6	-3,8	-4,0	-4,5	-5,5
Мъже	-845	-517	-608	-589	-722	-3,7	-2,3	-2,7	-2,8	-6,9
Жени	-457	-333	-279	-379	-445	-2,1	-1,5	1,3	-1,8	-4,1

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Към 31.12.2002 г. броят на населението на област Добрич е 210 635 души. Показаните по-долу данни представляват общ преглед на населението по възраст, пол и местоживееене и определят изходното положение за бъдещото развитие. В тях е отразено вече споменатото намаляване на раждаемостта. Откроява се фактът, че сред населението до 30-годишна възраст преобладават мъжете, а при населението на 45-годишна възраст преобладават жените, а също и това, че на село живеят значително по-голям брой възрастни хора, отколкото в града. Ситуацията се характеризира чрез следните данни няколко таблици и диаграми.

**Население на област Добрич спрямо другите области в България
(данни Преброяване 2001)**

Население към 31.12 по общини

Област/община	Години				
	1998	1999	2000	2001	2002
Област Добрич - общо	226345	225978	224636	213325	210635
Балчик	22180	22124	22179	22191	22113
Генерал Тошево	21570	21330	21220	19145	18932
Добрич селска	29283	29504	29391	25366	25224
Каварна	17724	17785	17709	16578	16433
Крушари	6834	6833	6857	5909	5892
Тервел	21529	21465	21456	18594	18491
Добрич	100399	100136	99118	99249	97306
Шабла	6826	6801	6706	6293	6244

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Видна е тенденцията за намаляване както на общото население в областта, така и за всяка община поотделно. Т.е. липсва в област Добрич някакъв “притегателен център” който да събира и концентрира населението. Явно тези центрове се намират извън границите на областта- вероятните такива са гр.София, гр.Варна и чуждестранните държави.

Население към 31.12.2002 г. по общини, местоживеене и пол

област \община	общо			градове			Села		
	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
Област Добрич - общо	210635	103535	107100	140133	68284	71849	70502	35251	35251
Балчик	22113	11023	11090	12426	6179	6247	9687	4844	4843
Генерал Тошево	18932	9366	9566	7922	3934	3988	11010	5432	5578
Добрич селска	25224	12627	12597	-	-	-	25224	12627	12597
Каварна	16433	8018	8415	11413	5601	5812	5020	2417	2603
Крушари	5892	3045	2847	-	-	-	5892	3045	2847
Тервел	18491	9358	9133	7127	3582	3545	11364	5776	5588
Добрич	97306	47053	50253	97306	47053	50253	-	-	-
Шабла	6244	3045	3199	3939	1935	2004	2305	1110	1195

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Между отделните общини, чието население е между 5 800 и 30 000 жители (изключение прави община Добрич с население 97 000 жители) има големи различия по отношение на структурата на населението.

Интересни съпоставки могат да се направят като се сравняват данните от годините, в които е имало преброяване:

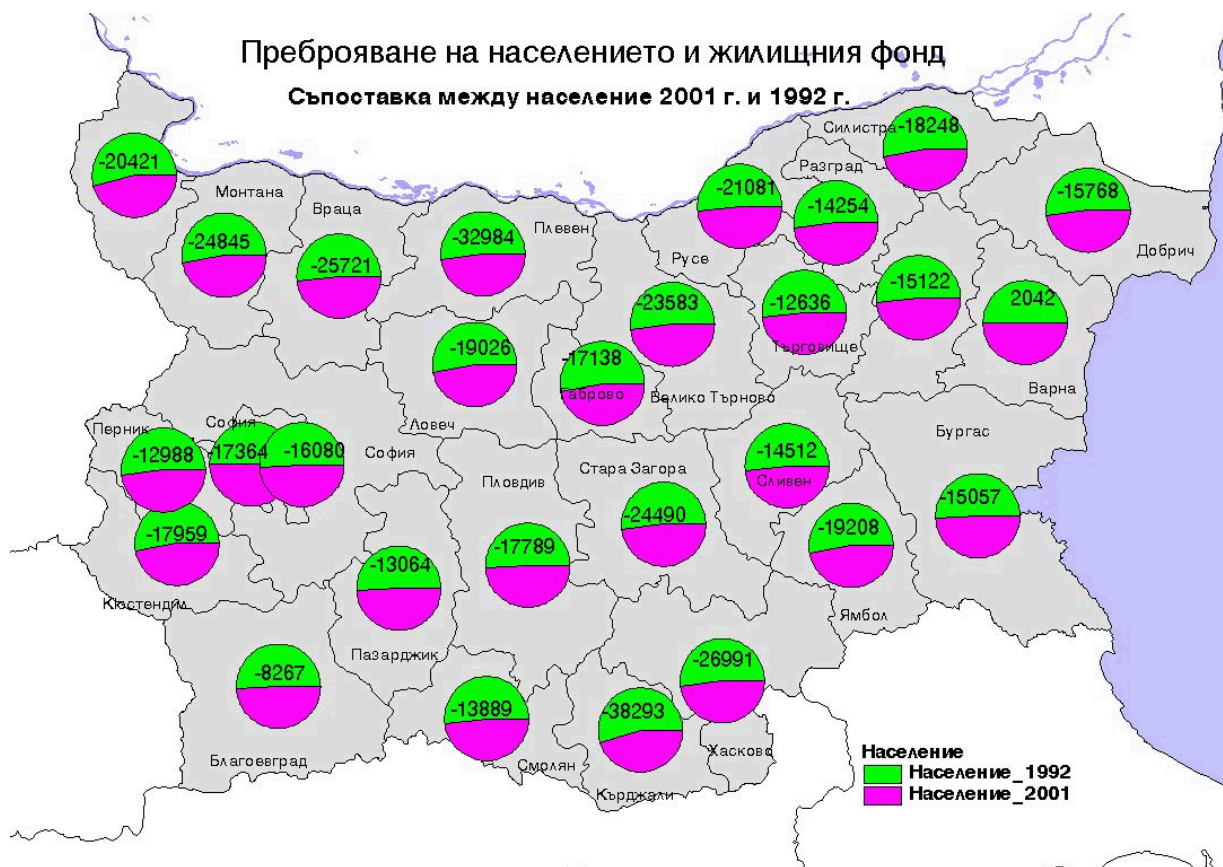
Население по пол, местоживееене и година на преброяване

Местоживееене/пол	Години на преброяване				
	1965*	1975**	1985	1992	2001
Област Добрич - общо	236051	250398	257783	232780	215217
мъже	119430	126368	129187	115715	106047
жени	116621	124030	128596	117065	109170
В градовете	90674	128378	155720	150083	143397
мъже	45646	64304	77746	74267	70010
жени	45028	64074	77974	75816	73387
В селата	145377	122020	102063	82697	71820
мъже	73791	62064	51441	41448	36037
жени	71586	59955	50622	41249	35783

* В населението на градовете през 1965 година са включени и жителите на селищата от градски тип

** Данните са при административното деление на страната към 2.12.1975 година.

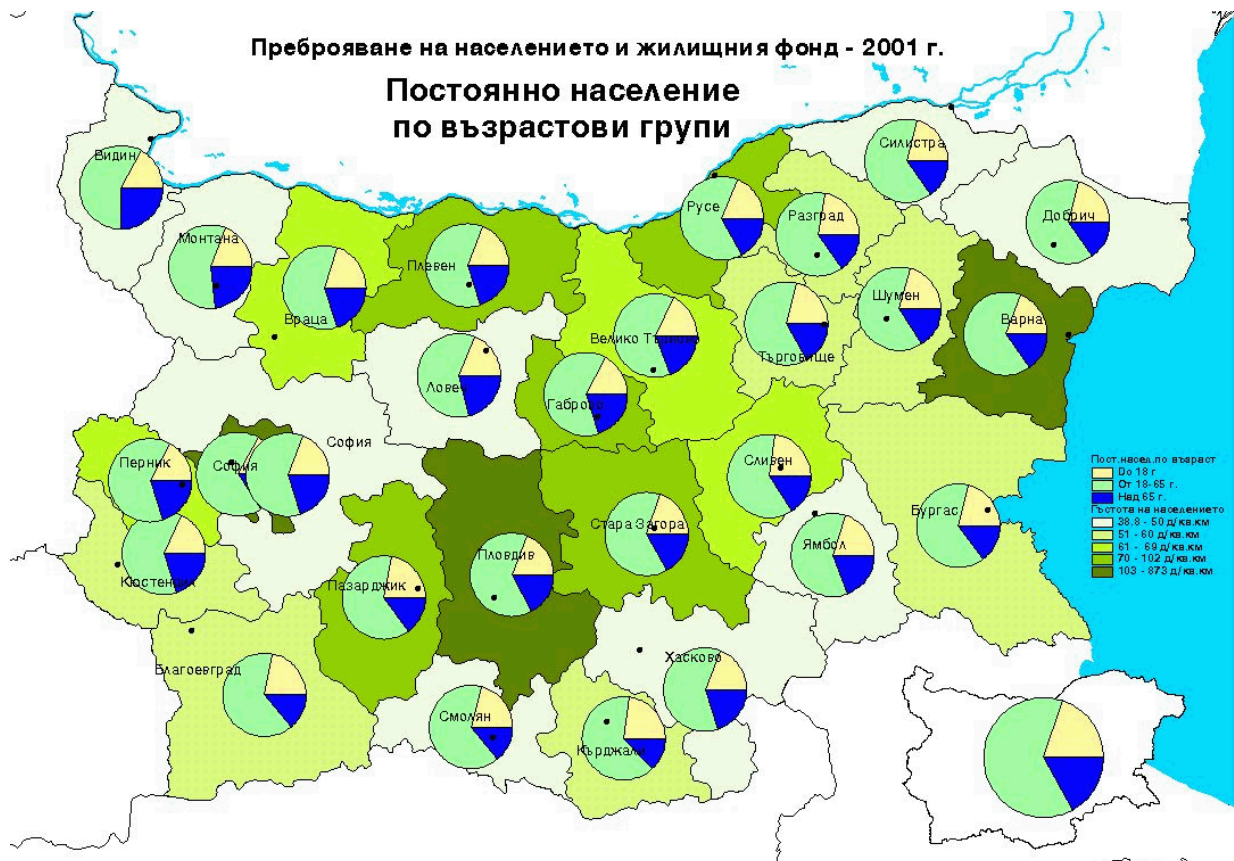
Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Население по възрастови групи и години на преброяване

Възраст (в навършени години)	Години на преброяване	
	1992	2001
Общо	232780	215217
0-4	14028	8995
5-9	16131	11072
10-14	16959	14924
15-19	18168	15280
20-24	16528	14379
25-29	14785	15702
30-34	15794	15466
35-39	16245	14782
40-44	17996	14844
45-49	16062	15758
50-54	14184	16712
55-59	13713	14351
60+	42187	42952

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Етническата структура на населението на дадена област става известно единствено при публикуване на данните от годишните преброявания. Ето защо данните за област Добрич са представени за 2001 год. (при това към 01.03.2001 год!), като за нуждите на анализите и за сравнение представяме и данните от 1992 год.

Население по етническа група, общини и години на преброявания							
Област/община	Етническа група						
	Общо	Българска	Турска	Ромска	Друга	Не се самоопределят	Непоказана
към 4.12.1992 година							
Област Добрич - общо	232780	177339	33939	18449	3035	-	18
Балчик	22367	16122	3181	2594	470	-	-
Генерал Тошево	22931	18390	2378	1678	485	-	-
Добрич селска	28710	17903	5413	5088	306	-	-
Каварна	18044	14364	1051	2329	300	-	-
Крушари	7243	3274	3254	629	86	-	-
Тервел	21483	9863	9141	2322	157	-	-

Добрич	104494	90366	9417	3518	1175	-	18
Шабла	7508	7057	104	291	56	-	-
към 1.03.2001 година							
Област Добрич - общо	215217	164204	28231	18649	1588	1854	691
Балчик	22354	15485	3616	2753	305	116	79
Генерал Тошево	19422	15378	1692	1971	153	134	94
Добрич селска	25721	15966	4140	5052	200	288	75
Каварна	16688	13607	690	2052	166	102	71
Крушари	5924	2482	2391	729	3	306	13
Тервел	18728	8574	7616	2415	57	24	42
Добрич	100000	86592	8002	3579	683	864	280
Шабла	6380	6120	84	98	21	20	37

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Общите изводи са, че област Добрич е с пъстроцветна етническа мозайка, събрала на своята територия население от различни етнически групи, със свой специфичен бит и култура, но именно това многообразие е едно от богатствата на областта.

Умелото представяне и използване на положителната енергия на всяка една от етническите групи, със своите специфични знания, умения и трудолюбие може да се превърне в един мощен двигател за бъдещото устойчиво развитие на област Добрич.

Същевременно трябва да се обръща внимание и на онези групи от населението, които най-много страдат от негодите на прехода в България, като се изготвят премерени и устойчиви програми за тяхното социализиране, приобщаване и интегриране към обществото.

Пъстрата мозайка на област Добрич в етническо отношение е представена обстойно и в Националните доклади за човешкото развитие (с известни вариации в заглавията) на Програмата за развитие на Организацията на обединените нации за България в последователни години- 1999 г., 2000 г., 2001 г., 2002 г., 2003 г. Тъй като докладите са общодостъпни и широко разпространени документи няма да се спираме подробно на данните и изводите от тях, но като общо те потвърждават направените констатации в текущата разработка. В докладите на ПРООН може да се проследи дори на ниво община за многообразието на етноси в Добричка област и че по тези показатели сме ранжирани на едни от по-първите места. Следователно всички партньори в сферата на регионалното развитие- държавни и местни власти, неправителствени организации, синдикати, сдружения и фирми трябва да се възползват от това предимство на областта.

Градското население запазва своята устойчива тенденция да бъде приблизително около 140 000 души през годините 1998-2002 год., така че общото намаление на населението на област Добрич най-ярко се отразява върху постоянното намаление на селското население в областта.

В по-долу представената таблица са показателите за последните две известни години на населението “в”, “под” и “над” трудоспособна възраст.

Население под, в и над трудоспособна възраст по общини

Област \ Община	ГОДИНИ					
	2002			2003		
	Под трудоспо- собна възраст	В трудоспо- собна възраст	Над трудоспо- собна възраст	Под трудоспо- собна възраст	В трудоспо- собна възраст	Над трудоспо- собна възраст
Област Добрич	35257	128184	47194	33985	128317	46167
Балчик	3955	13456	4702	3838	13674	4649
Генерал Тошево	2702	10127	6103	2600	10207	5938
Добричка селска	4010	12794	8420	3963	13224	8336
Каварна	2727	9764	3942	2646	9868	3877
Крушари	1209	3121	1562	1257	3175	1518
Тервел	3567	10993	3931	3503	11037	3837
Добрич	16271	64724	16311	15385	63944	15843
Шабла	816	3205	2223	793	3188	2169

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Област Добрич се гордее със своите образовани хора като тенденциите за увеличаване на висшите се запазват, но все още има голям процент жители с начално и пониско образование. За тях ще бъдат необходими специфични мерки, програми и проекти за повишаване на тяхната квалификация, знания и професионални умения, за да се впишат по-добре на пазара на труда.

Население на 7 и повече години по степен на образование и година на преброяване

Образование	Години на преброяване				
	1965	1975*	1985	1992	2001
Общо	202251	214429	231090	212950	202346
Висше	2071	4161	7372	10102	12756
Средно	13624	29286	54710	66632	65321
Основно	59459	71869	78430	69179	62195
Начално	66689	62792	57743	41343	32899
Незавършено	60408	46321	32835	25694	13870

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Данните за естествения и механичен прираст на населението са следните:

Естествено и механично движение на населението по общини през 2002

година				
Област \ община	Естествен прираст		Механичен прираст	
	мъже	жени	мъже	жени
Област Добрич - общо	-722	-445	-547	-579
Балчик	-74	-56	18	42
Генерал Тошево	-129	-99	9	23
Добричка селска	-167	-136	61	74
Каварна	-64	-25	-26	-19
Крушари	-28	-18	-12	-25
Тервел	-40	-29	12	-7
Добрич	-162	-56	-603	-667
Шабла	-58	-26	-6	0

Основни демографски показатели за 2002 година

Показатели	Общо	Градове	Села
Коефициент на възрастова зависимост - %	43,80	36,50	60,90
Коефициент на демографско заместване - %	1,25	1,64	0,74
Коефициент на раждаемост - на 1000 човека	8,30	8,50	7,90
Коефициент на смъртност - на 1000 човека	13,80	10,70	19,80
Коефициент на брачност - на 1000 човека	4,30	5,00	2,90
Коефициент на разводите - на 1000 човека	1,10	1,30	0,70

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

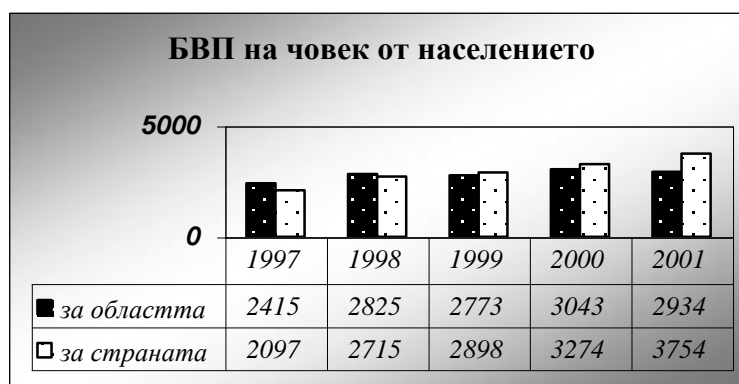
Ясно се открояват разликите на основните показатели за различните територии в областта- градовете и селата. Показателите за селата са с почти два пъти по-неблагоприятни характеристики като най-негативните от тях са при коефициента на възрастова зависимост и при коефициента на смъртност.

Първоначално изведените изводи се доказват от представената статистическа информация, изразени са синтезирано в SWOT-анализа, а от там на свой ред са възпътени в стратегическите цели, мерки, приоритети и конкретни дейности в стратегическата част от разработката.

4. ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

ОБЩИ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ОБЛАСТ ДОБРИЧ

По данни на НСИ, Брутният вътрешен продукт (БВП) на област Добрич за 2001 г. изчислен по текущи цени е 630 млн. лева, който е 2.12% от БВП на страната и 14.7% от БВП на Североизточен район за планиране (4285 млн.лв.). БВП на област Добрич намалява своя относителен дял в БВП на страната за периода от 1997 г. до 2001 г. През 1997 г. БВП на областта е 3.17%, който спада до 2.12% през 2001 г. На ниво район за планиране БВП на област Добрич намалява своя относителен дял от 20.93 % през 1997 г. до 14.7% през 2001 г. Изводът е че, икономиката на област Добрич намалява своята позиция в икономиката на страната и тази в Североизточен район за планиране. Това може да се види от графиката, която представя изменението на БВП на човек от населението за областта и страната. Налице е голямо изоставане по отношение на средните показатели за страната за 2001 г.

Брутен вътрешен продукт за областта по текущи цени

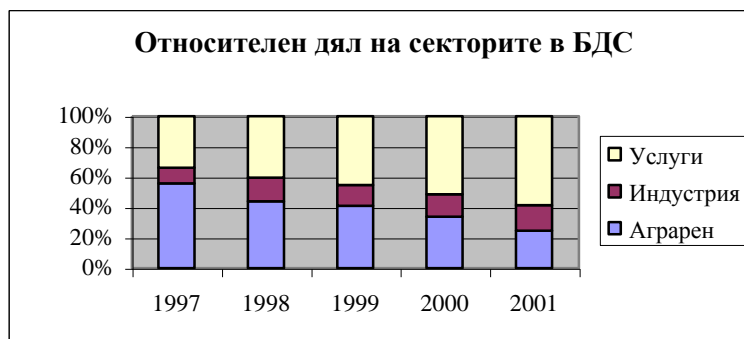
Страна и област	Години				
	1997	1998	1999*	2000	2001
Брутен вътрешен продукт - милиони левове					
за страната	17432554	22421142	23790	26753	29709
за областта	552344	641518	627	686	630
Брутен вътрешен продукт - на човек от населението - левове					
за страната	2097258	2715481	2898	3274	3754
за областта	2414523	2824865	2773	3043	2934

* От 1999 година в лева (BGN) след деноминация

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

БВП	- 2002г	За страната	-	32335083 хил. лв.
		Североизт.рег. за планиране		4497815 хил. лв.
	- 2003г	За страната		34410244 хил.лв.
		Североизт.рег.за планиране		4836051 хил.лв

Брутната добавена стойност (БДС) на областта показва приноса на отделните сектори при образуването на БВП. За периода 1997-2001 тя има следната структура:

За периода 1997-2001 г. аграрния сектор в Област Добрич намалява своя дял от 55.8% на 24.8%. Делът на аграрния сектор в БДС на страната за 2001 г. е 13.7%, или 138 млн. лв. Сектора на услугите увеличава своя дял от 34 % през 1997 г. на 58.4% през 2001 г. (326 млн.лв.). За страната делът на сектора услуги в БДС през 2001 г. е 57.9%. Сектор индустрия увеличава своя относителен дял в БДС на областта от 10.2% през 1997 г. до 16.8 % през 2001 г. (94 млн. лв.).

Брутна добавена стойност по текущи цени по икономически сектори

(милиони левове)

Икономически сектори	Години				
	1997	1998	1999*	2000	2001
Брутна добавена стойност - общо	493591	573726	559	607	558
Аграрен	275807	252544	230	206	138
Индустрия	50128	89271	76	89	94
Услуги	167656	231911	253	312	326

* От 1999 година в лева (BGN) след деноминация

Структура на брутната добавена стойност

(проценти)

Икономически сектори	Години				
	1997	1998	1999	2000	2001
Брутна добавена стойност - общо	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Аграрен	55,8	44,0	41,4	33,9	24,8
Индустрия	10,2	15,6	13,6	14,7	16,8
Услуги	34,0	40,4	45,0	51,4	58,4

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

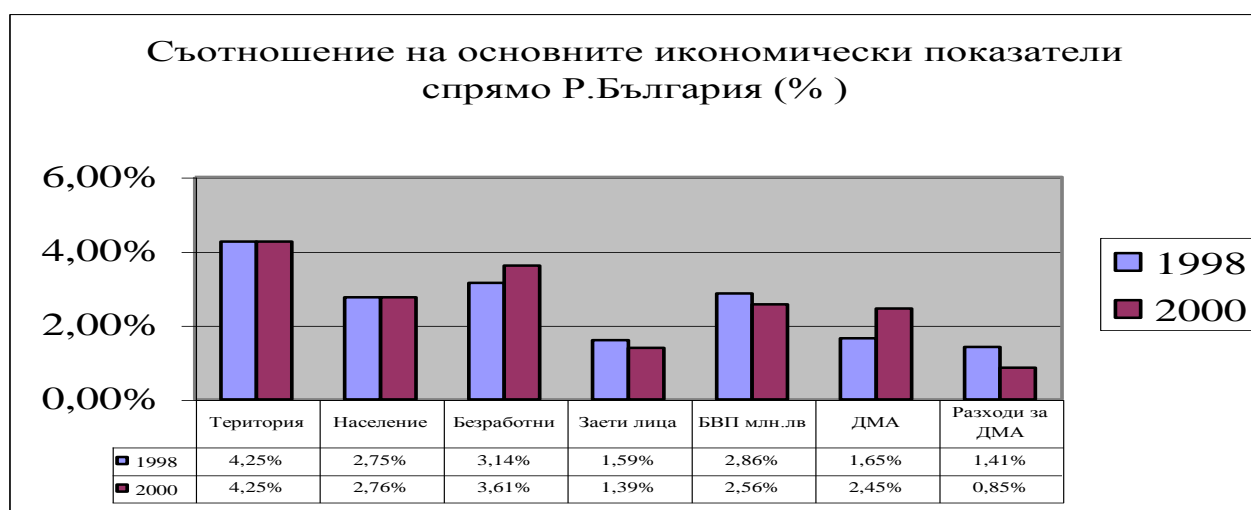
През 2001 г. стопанските субекти са реализирали БДС в размер на 558 млн. лв. по текущи цени, което е в размер на 88.6% от БВП на област Добрич.

Райони за планиране и области	БДС по икономически сектори 2003 год.			БДС	БВП	БВП на човек
	Аграрен	Индустрия	Услуги			
	хиляди лева					
България	3459494	8288804	16777487	28525785	32335083	4109
Североизточен	762477	865997	2339468	3967941	4497815	3463
Варна	108679	494943	1143700	1747322	1980657	4300
Добрич	136727	85706	347077	569510	645562	3048

Източник: Региони 2003 НСИ

През 2002 г. 88,6% от заетите в общественния сектор са заети в сферата на услугите, 9,6% са заетите в Индустрията, и около 0,5% в Аграрния сектор. В частния сектор 51,29% са заети в сектор Индустрия, 34,6% в сектора Услуги, и 13,9% са заети в Аграрния сектор.

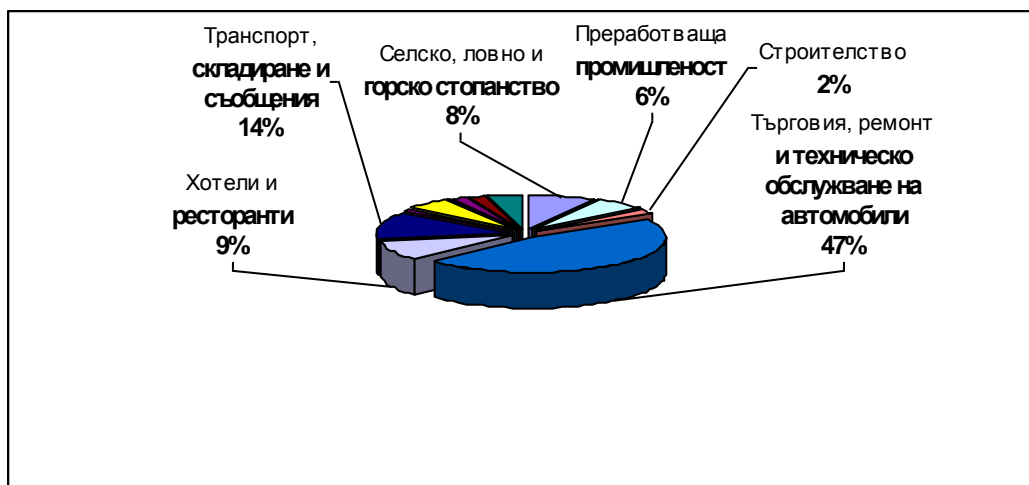

Регистрирани стопански субекти в регистър "Булстат" по преобладаваща форма на собственост към 31.12.

Форма собственост	Години	
	2002	2003
Общо	27246	28729
Държавна	174	174
Общинска	520	524
Частна	26548	28027
Смесена	4	4

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Разпределение на регистрираните стопански субекти в най-главните отрасли за областта

БРОЙ И СТРУКТУРА НА РЕГИСТРИРАНИТЕ СТОПАНСКИ СУБЕКТИ КЪМ 31.12.2002 г. ПО АГРЕГИРАНА ОТРАСЛОВА ГРУПИРОВКА А17 НА НКИД 2001

Икономическа дейности по а17	2002		2003	
	брой	%	брой	%
Общо	27246	100,00	28729	100,00
Селско, ловно и горско стопанство	2282	8,40	2380	8,20
Рибно стопанство	16	0,10	18	0,10
Добивна промишленост	6	-	6	-
Преработваща индустрия	1612	5,90	1669	5,80
Снабдяване с електроенергия, топлоенергия, газообразни горива и вода	11	-	13	-
Строителство	631	2,3	674	2,3
Търговия, ремонт и обслужване на МПС,	12597	46,2	13341	46,4
Хотели и ресторант	2496	9,2	2626	9,1
Транспорт и съобщения	3482	12,8	3604	12,5
Финансово посредничество	293	1,1	291	1
Операции с имущество и бизнес услуги	1445	5,3	1541	5,4
Държавно управление и отбрана,	216	0,8	226	0,8

задължително обществено осигуряване				
Образование	384	1,4	389	1,4
Хуманно здравеопазване, социални дейности, ветеринарно лечение	644	2,4	733	2,5
Други дейности, обслужващи обществото и личността	1131	4,1	1218	4,2

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Значително нарастване на регистрираните стопански субекти (по агрегирана номенклатура А17 на НКИД 2001) за периода 2002-2003 г. се получава в “Търговия, ремонт и обслужване на МПС “ с 744 броя (+5,9%). На второ място се нарежда икономическа дейност “Хотели и ресторанти” с 130 броя (+5,2%); на трето място е нарастването на стопанските субекти в транспорта и съобщенията с 122 броя (+3,5%). В икономическа дейност “Селско, ловно и горско стопанство” стопанските субекти нарастват с 98 броя (+4,3%) за разглеждания период; “Операции с имущество и бизнес услуги” – с 96 броя (+6,6%).

От представените справки следват основните изводи, че област Добрич си остава една от водещите производители на селскостопанска продукция, с развита лека и хранително-вкусова промишленост, една от водещите и в туристическото предлагане в републикански мащаб.

4.А) ПРОМИШЛЕННОСТ

Продукция от промишлени предприятия и поделения по отраслови подсектори
(хиляди лева)

Отрасли на промишлеността	Години		2002 г. в % към 2001 година	Оносителен дял	
	2001	2002		2001 (%)	2002 (%)
Общо	218420	216657	99,20	100,0%	100,0%
Производство на хранителни напитки и тютюневи изделия	109516	95678	87,40	50,1%	44,2%
Производство на текстил и изделия от текстил	38309	41054	107,20	17,5%	18,9%
Производство на лицеви кожи и изделия от тях	2893	5421	187,40	1,3%	2,5%
Производство на дървен материал и изделия от него	..	..	..	2,9%	..
Производство на дървесна маса и изделия от хартия и картон	1550	1938	125,00	0,7%	0,9%
Производство на химически вещества и продукти	481	..	..	0,2%	..
Производство на изделия от каучук	21484	25206	117,30	9,8%	11,6%
Производство на продукти от други нем. минерални суровини	1124	3358	298,80	0,5%	1,5%
Металургия и производство на метални изделия	3989	3916	98,20	1,8%	1,8%
Производство на машини и оборудване, без класификация	7747	9188	118,60	3,5%	4,2%
Производство на електро-, оптично и друго оборудване	9085	9331	102,70	4,2%	4,3%
Производство на превозни средства	5447	3981	73,10	2,5%	1,8%
Производство неклассифицирано другаде	4810	4397	91,40	2,2%	2,0%

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

За периода 2001-2002 г. най-голяма динамика има в отраслите “Производство на продукти от други неметални минерални суровини суровини” – със +198,8%; “Производство на лицеви кожи и изделия от тях” – с +87,4%; “Производство на дървесна маса и изделия от хартия и картон” – с +25%; “Производство на изделия от каучук” – с +17,3%; “Производство на машини и оборудване, без класификация” – с 18,6%.

4.А.1 ХРАНИТЕЛНО-ВКУСОВА ПРОМИШЛЕННОСТ

Както в миналото, така и сега високо развитото селско стопанство в областта е основната суровинна база за съществуването на една силно развита хранително-вкусова промишленост. В тази област повече от 90 години се изграждат традиции и са създавани множество продукти за вътрешния и външния пазар. Най-силно развитие хранително-вкусовата промишленост (ХВП) получава през 80-те години, когато в областта се изграждат крупни производствени мощности с капацитетни възможности превишаващи многократно потребностите на региона. Страната ни беше специализирала в производството на хранителни продукти, които намираха добър прием в страните от бившия социалистически лагер. След разпадането на системата и последвалата дълбока икономическа криза, предприятията на ХВП бяха оставени да произвеждат в една изключително неблагоприятна пазарна среда. Тяхното оцеляване винаги е зависело само от производството на продукция предназначена за износ. Българските фирми бързо бяха изместени от традиционни за тях външни пазари. Поради липсата на договори, натоварването на мощностите спадна. Предприятията натрупаха огромни задължения към банките кредиторки. В складовете им залежаваха големи количества нереализирана стока. Без работа оставаха висококвалифицирани специалисти.

Въпреки сериозните сътресения в производствата, предизвикани в прехода от регулирана към пазарна икономика, повече от фирмите произвеждащи хранителни продукти успешно се адаптираха към новите условия и съумяха да преодолеят повечето от възникналите проблеми.

Сега ХВП също заема съществен дял от общата промишлена продукция произвеждана в областта.

Разпределението на мощностите на ХВП в областта е с подчертан дисбаланс. Повече от 85 % от дейностите са съсредоточени в областния град и една по-малка част в общините Ген.Тошево, Балчик и Каварна. Преработката на селскостопанска продукция в областта се разделя на две основни части – преработка на продукти от растителен произход и преработка на продукти от животински произход.

4.А.1.1 Преработка на растителни продукти Преработка на пшеница и други житни култури

С най-големи традиции в растениевъдството е производството на пшеница, което е дало възможност за развитието на мелничната промишленост. Особено внимание заслужават големите мелнични комбинати в областта – “Добрич мел” и “Камел“. Характерно за развитието на мелничната промишленост в областта е, че продължава усиленото строителство на нови по-малки мелници и реконструкцията и модернизацията на съществуващите предприятия. Големите зърнобази и складови стопанства с които разполагат мелничните предприятия са в състояние да им осигурят целогодишен непрекъсваем производствен процес. Над 80 % от произведената продукция се реализира в други райони на страната и една по-малка част се изнася в съседни страни. Производството на макаронени изделия е съсредоточено основно в две големи фирми от Добрич – “Макаронена фабрика” и “Савимекс”. Тук се произвеждат повече от 35% от макаронените изделия в страната. Голяма част от продукцията се изнася в страните-членки на ОНД, а останалата част е предназначена за вътрешния пазар.

Производството на хляб, хлебни и сладкарски изделия е концентрирано в Добрич и са осъществява от четири по-големи предприятия. Само фирма “Добруджански хляб” произвежда повече от 140 хил.бр.хляб ежедневно. Повече от половината от произведения хляб се разнася в съседни области.

Добив на растителни масла

В областта се произвежда ежегодно повече от 110 х.т. слънчогледово семе, което задоволява потребностите на местната маслодобивна промишленост. Маслоекстракционният завод “Калиакра” АД (в рамките на международната икономическа групировка BUNGE) има складова база и капацитетни възможности за преработка на 70000 тона слънчогледово семе. Годишно предприятието произвежда над 26 000 тона сурови и рафинирани и бутилирани слънчогледови масла. Голяма част от суровите масла се изнасят. Рафинираното слънчогледово масло се влага в консервната промишленост, сладкарството и хлебопроизводството. Годишно се произвеждат над 15 млн.бр. бутилирано рафинирано олио. Фирмите “Ролес” в с.Кардам , “Клас олио” в с.Карапелит и “Папас олио” в Балчик също са специализирани в производството на слънчогледови масла. Оборудването на по-големите заводи е пригодено и за производство на растителни масла от соя, рапица, памучни семена и др. В областта се произвеждат над 20 % от растителните масла и над 80% от маргарините в страната. Като отпадъчен продукт при маслодобива са слънчогледовите и соевите шротове.

Маргариненото производство беше отделено от “Калиакра” АД и бе закупено от друг водещ международен инвеститор “UNILEVER”. Продуктовата гама беше също така разнообразна.

4.А.1.2 Преработка на животински продукти

Преработката на животински продукти трудно излиза от тежкото състояние в което бе изпаднало. То се намираще в пряка зависимост както от състоянието на животновъдството от една страна, така и от състоянието пазара на готовите продукти от друга. Недостатъчното производство на фуражи през някои години, липсата на стимули при животновъдството, скъпата продукция която те предлагат на преработвателите и ограничената покупателна способност на населението принуди преработващата промишленост да намали производството. Липсата на оборотни средства, забавеното плащане на реализираната вече продукция, намаления обем производство и застоя в технологично отношение доведоха до чувствително оскъпяване на продукцията. От друга страна последва силно затруднена реализация като резултат от намалената платежоспособност на населението и повишените разходи за съхранение на готовата продукция.

Млечни изделия

Преработката на мляко в областта беше концентрирано основно в “Сердика-90” АД. В момента млекопроизводството в областта се осъществява от 20 различни по капацитетни възможности фирми разпределени неравномерно из осемте общини. Само на “Сердика 90” капацитетните възможности са 500 т. средно дневна преработка. В момента поради недостатъчно количество мляко фирмата работи с малко натоварване и намалена численост на персонала. Осезателен недостиг на суровина изпитват и останалите млекопроизводители. За да осигурят пълно натоварване на оборудването, те се принуждават да изкупуват мляко от отдалечени пунктове на съседни области, с което увеличават доставната му цена. Въпреки всички трудности заводът бе модернизиран със средства по програма “САПАРД” и е готов за предизвикателствата при предстоящото ни влизане в ЕС.

Другото модерно предприятие което бе изградено на територията на областта бе от стран на инвеститори от гр.Варна- “Фама” ООД.

Преработка на месо

Най-голямото месопреработвателно предприятие в областта “Родопа-95” с възможности за преработка на 40 х.т. месо годишно окончателно прекрати дейността си. Неговите функции бяха поети от по-малките преработвателни фирми в областта. В момента в областта има лицензирани 28 кланици. Почти всички колбасарски цехове имат собствени кланици и произвеждат и предлагат различни разфасовки от месо и кайма, малотрайни и сурово-сушени колбаси, деликатеси и др. По-големите колбасарски фирми осигуряват реализацията на своята продукция на територията на цялата страна. Най-големите от тях са “Янекс” ООД, ЕТ “Балик”, “БМВ” ООД, “Тропик” ООД, “Витабал” ООД, “Добруджанска месна компания” АД, ЕТ “Кателина”, ЕТ “Ани”, “Пигиимпекс” ООД, “Ловмийт” ООД и др. Част от месопроизводителите се възползваха от възможностите за инвестиране в нови модерни мощности, предоставяни по програма “САПАРД” и област Добрич заема едно от първите места по подобни инвестиции.

Преработка на птиче месо

На територията на областта има два птицекомбината, от които единият е хибриден център и е специализирал в производство на едnodневни пилета. Основен клиент на хибридният център с.Златия е “Яйца и птици- Зора” АД с.Дончево. Комбинатът в с.Дончево е най-големият в страната. Средnodневното производство на яйца е 350 – 400 х. бр. Годишно в комбината се отглеждат над един милион птици за клане.

По-голямата част от птиците за клане “Птицекланица” АД доставя от частни производители. Капацитетът на фирмата е 15 х.т. птиче месо годишно. Повече от 1/3 от произведената продукция се преработва в готови пилешки продукти и деликатеси. Много малка част от птичето месо се изнася на външния пазар.

Производството на консерви в областта е развито много слабо. Две от фирмите за производство на колбаси произвеждат месни и рибни консерви. Производството е неритмично и все още не се е утвърдило на пазара.

Производство на фуражи

Най-голямото предприятие в областта за производство на висококачествени смески е “Добруджански протеин” АД с голяма складова вместимост и възможности за производство на 180-200 хил.тона фуражни смески годишно. Поради срива в държавните животновъдни комплекси и намаленото търсене на фуражи от частния сектор производството им силно се е ограничило. Фуражите предлагани от “Добруджански протеин” АД са висококачествени, но цената на която се предлагат все още е неизгодна за клиентите на фирмата. Собствениците на по-големите животновъдни ферми и някои от свинекомплексите изградиха собствени фуражни цехове, в които влагат зърно изкупено от региона, или произведено от самите тях.

ВЪЗМОЖНИ ПЪТИЩА ЗА РАЗВИТИЕ:

Преимствата на област Добрич като крупен производител на хранителни продукти е в непосредствена връзка с добре развитото селско стопанство. Взаимодействието между тях укрепва чрез изграждане на програма за управление на процесите.

Изграждането на информационна система дава възможности за намиране на бизнес-партньори и изучаване на механизмите, които действат на международните пазари.

Изградените консултантски центрове и прилаганите форми на обучение ще издигнат качеството на управлението. Това ще увеличи възможностите за успешно представяне на местните фирми на външния пазар. Въвеждането на маркетингови услуги

увеличава шансовете за реализация на готовата продукция. Те са залог за успешен старт на новациите в този бизнес и съдействат за допълнително привличане на инвестиции в местната хранително-вкусова промишленост.

Ето защо от гледна точка на съществуващите преимущества и предприетите насоки на развитие на областта, една от основните стратегии за развитието на хранително-вкусовата промишленост гласи:

Увеличаване на обема и разнообразяване на асортимента на произвежданите хранителни продукти чрез използване даденостите на областта

Увеличаването на обема и асортимента е в пряка връзка с възможностите на вътрешния пазар и покупателната способност на населението от една страна и от друга страна е повишаването на конкурентноспособността на стоките като главна предпоставка за увеличен износ. Почти всички преработвателни предприятия разполагат със свободни мощности, а осигуряването на необходимите суровини за натоварването им е напълно във възможностите на региона. В условията на изградена пазарна икономика е неотложно преструктурирането на някои от дейностите, на реконструкция и модернизация на приватизираните предприятия. Забавянето на тези процеси отново може да доведе до спад в производството и загуба на пазарите, което от друга страна ще повиши равнището на безработицата.

Разширяването на асортиментната програма може да бъде постигнато чрез привличане на инвестиции за разкриване на нови производства, или възстановяване на стари преустановени производства заради загубени позиции на пазара. Наложително е също да се внедряват нови високо ефективни технологии, замаяната на амортизираното технологично оборудване с ново по-производително.

Произведените количества брашно превишават значително размера на потребление от населението и съществуващите възможности за преработка. Търсят се различни форми за осигуряване на реализацията му извън пределите на областта предимно чрез увеличаване на срока на годност или преработването му в други продукти.

При преработването на слънчогледово семе за добиване на растителни масла наред с усвояването на нови продукти на тази основа се усвояват и нови технологии за преработка на царевица, пшеница, соя, рапица, лен, бял трън и някои рядко срещани в региона етерично-маслени култури. Освен за производство на традиционното слънчогледово масло в областта се увеличават площите заети с други маслодайни култури. Получените слънчогледови масла са главния компонент при производството на различни видове майонези. При преработката на суровите масла може да се получава лицетин- един ценен продукт за сладкарската промишленост. Увеличава се производството и се разширява асортимента на произвежданите маргарини, както на маргарините за промишлени нужди, така и трапезните маргарини.

Царевицата като култура е с голямо значение за региона. В момента служи като един от основните компоненти при производството на фуражни смеси. Нов продукт на нашия пазар е консервираната и маринована царевица като полуфабрикат за приготвяне на различни ястия. Получава се от специални сортове внесени отвън. Царевичните брашна служат за приготвяне на различни продукти. В областта има два малки цеха за производство на продукти от царевично брашно. В момента се проектира изграждането на завод за производство на етилов спирт от царевица. В него ще се преработват годишно 35 хил.тона царевица. Алкохолът произведен от царевица е с високо качество и намира широко приложение в много други производства. Основен потребител на етиловия алкохол ще бъде фирма "Алвина" АД, която произвежда бутилирани вина и много други спиртни напитки с повишено съдържание на алкохол. "Алвина" АД няма собствена инсталация за дестилация на спирт и с влизане в действие на завода за дестилация на спирт от царевица много от продуктите произвеждани от фирмата ще бъдат с по-ниска

себестойност. Капацитета на “Алвина” АД е 5 млн. литра наливна и бутилирана продукция.

В област Добрич са налице всички предпоставки за ускорено развитие на това производство и дообработването му до готов продукт, а именно:

- Достъпни количества качествена суровина – царевица, ечемик, пшеница
- Наличие на подходяща зърнобаза за обезпечаване на непрекъсваем производствен процес
- Наличие на подходящ сграден фонд за монтаж на нови технологични линии
- Газифицирана индустриална зона
- Развито фуражно производство за усвояване на отпадъчните продукти
- Наличие на завод за дестилация и необходимост от спирт за производство на спиртни напитки

Млечните продукти произведени в България са известни по света – киселото мляко бялото саламурено сирене и кашкавала. В момента е разработена програма за разнообразяване на асортимента на млечните продукти, внедряването на която ще започне в края на 2000 год. Предвижда се разширяване на асортиментната програма на продуктите произвеждани на млечна основа- производство на млека, сметана за сладкарската промишленост, деликатесни сирена и кашкавали, ролета с кашкавал и шунка, пушени и топени сирена.

В настоящият план се отделя особено внимание на развитието на малките и средните предприятия от хранително-вкусовата промишленост. Работи се по нови инвестиционни проекти, осигурява се широк достъп до информацията свързана с проблемите на фирмите. Системно се провеждат специализирани форуми с участието на много местни и външни фирми. Работи се активно за насърчаването на малките и средни предприятия за производство на хранителни продукти. Целта е да се увеличава постоянно количеството на влаганите суровини от местен произход в различните производства, да се създават непрекъснато нови работни места и увеличаването на доходите на заетите в този отрасъл. За популяризиране на достиженията на местните предприятия от хранително-вкусовата промишленост ежегодно в КК“Албена” се организират изложения. Провеждането на инвестиционния форум “Правете бизнес в Добруджа” се превръща в традиция. Неговата основна цел е да се представят възможностите за инвестиране във всички области на материалното производство. Особено внимание се отделя на възможностите за развитие на малките и средни предприятия от хранително-вкусовата промишленост. Насърчава се създаването на допълнителни стимули за разработване на нови продукти от местната промишленост. Предприемат се мерки за ускорено изграждане на подходяща инфраструктура. Успешната реализация на тези програми в известна степен зависи и от въвеждането на една по-облекчена система на кредитиране.

Качество на продукцията и трайно присъствие на пазара

Увеличаването на обема на произвежданите хранителни продукти и тяхната разнообразие не би довело до очакваните резултати, ако не е съпроводено с издигане на равнището на тяхното качество. То в максимална степен ще увеличи шансовете на производителите да заемат полагащото им се място на външните пазари. развитието на хранително-вкусовата промишленост в областта е свързано с постигане на високо качество и увеличаване на потребителската стойност на продуктите затова стратегията е:

Постигане на големи и трайни резултати в производството на високостойности продукти с утвърден качествен знак

Постигането на посочените цели чрез въвеждането на знак за качество и произход гарантиращи екологичната чистота на продукцията увеличават шансовете на

производителите за спечелването на нови пазарни позиции. Въведените знаци за качество на продукцията освен, че гарантират произхода на продуктите, допълнително увеличават стойността му. Необходимо е да се въведе по-строга система за присъждане на знака, като се предвиждат и възможности за отнемането му при установени пропуски.

Производството на хранителни продукти почти винаги е съпроводено с получаването на странични продукти затова тук стратегията е:

Максимално оползотворяване на допълнителните и отпадъчните продукти в региона

Най-широко приложение тези продукти намират във фуражната промишленост. Богатите на белтъчини слънчогледови и соеви шротове са от основните компоненти при производството на обогатени на белтъчини и въглехидрати фуражни смеси. Триците от мелничната промишленост макар и не толкова калорични като шротовете, също влизат в състава на фуражните смеси. От слънчогледова люспа и маслени утайки с други добавки се произвеждат фуражни дрожди, които са много предпочитан фураж при говедовъдството с млечно направление. Продуктите получени при дестилацията на алкохол от зърно се оползотворяват изцяло от фуражната промишленост.

Отпадъчните продукти от месопреобладаващата промишленост също се използват пълноценно. Кожите от кланиците се обработват грубо и са изпращат за дообработване в специализирани предприятия в Ловеч и Русе. Произвеждат се консервирани храни за котки и кучета и трупни брашна за фуражната промишленост. Суرواتката като отпадъчен продукт при производството на сирене и кашкавал се събира и се връща на производителите за влагането и при отглеждането на свине.

4.А.2 ДРУГИ ВИДОВЕ ПРОМИШЛЕННОСТИ

Промислеността на област Добрич се представя от около 180 малки, средни и големи производствени и множество фирми за търговия и услуги. Най-силно е развита хранително-вкусовата промишленост. След нея по развитие са нареждат обувната, шивашката, кожаро-кожухарската, химическата, металургия и машиностроене, текстилната и трикотаажната, дърводобивната и дървообработващата, електронната и електротехническата, производството на строителни материали, шивашката промишленост и др.

Въпреки, че обемите за последните няколко години се запазват в рамките 98-1-2 % от предходна година, то промислеността не може в близко бъдеще да възстанови изгубените си позиции, които е имала неотдавна. Относителния дял на промисленото производство в област Добрич е много ниско цялото промислено производство в страната.

Текстилна, шивашка, кожаро-кожухарска и обувна промисленост

Тези производства са традиционно добре развити в областта. Увеличава се броя на договорите и поръчките, разкриват се нови малки и средни предприятия. Всички по-големи предприятия – “Албена стил”АД, кожухарска фабрика “Свобода”, шивашките кооперации “Мир” и “Прогрес”, “Добруджански текстил”АД и “Жакард АД са запазили дейността си, но в определени моменти ограничават производството си поради неритмични поръчки. Текстилната промисленост в областта намали производството си, но за разлика от нея кожаро-кожухарската, обувната и шивашката промисленост увеличават производството си.

Кожаро-кожухарската и обувна промишленост са водещи в бранша и заемат най-голям дял сред останалите подотрасли в областта. Освен изброените фирми от бранша успешно работят още няколко по-малки обувни предприятия в областта, докато обувният завод “Добрич и филиалите му прекратиха производството.

По-големите фирми произвеждащи конфекция работят предимно за износ. Фабрика “Албена стил” АД изнася почти цялата си продукция. Износни програми изпълняват и ТПК “Мир” и ТПК “Прогрес”. В общините Добрич, Тервел и Балчик има регистрирани и работят повече от 17 малки и средни големи шивашки фирми, голяма част от които са кооперирани и произвеждат конфекция за износ.

Машиностроене и металообработване

В областта съществува криза в машиностроенето. В миналото Добрич беше един от центровете на селскостопанското машиностроене. С разпадането на бившата система се преустанови производството на изделия, възли и детайли за селскостопански машини произвеждани в страните от социалистическия лагер. Основните фирми специализирали в областта на селскостопанското машиностроене са “Метал-агро” АД и МРЗ ”Хан Кардам”.

Първото машиностроително предприятие в региона е “Маяк” АД създадено за поддръжка и ремонт на селскостопанска техника. Производствената програма на предприятието се е разраствала постоянно. Сградният фонд на фирмата възлиза на 420 дка. застроена площ разположен върху двор от 680 дка. В момента повече от сградите са неизползваеми. Производствената програма на предприятието обхваща производство на водни и маслени радиатори за автомобилостроенето, чугунолеене, металообработване, изпълнение на детайли и възли по кооперирани доставки. Фирмата работи нисък капацитет на натоварване.

Фирма “МЕТАЛ-АГРО 96” АД произвежда части за селскостопански машини, повечето от които са предназначени за износ. Производствените процеси се обслужват от 250 работници.

“Полуремаркета и контейнери” АД– Добрич е изцяло приватизирано. Предприятието е специализирано в производството на полуремаркета за тежкотоварни автомобили и контейнери. Част от продукцията му е предназначена за износ.

Другото предприятие, което произвежда подобна продукция е “БМД” АД.

Производство на опаковки за консервната промишленост в областта е съсредоточено в “Метален амбалаж” АД– гр.Ген.Тошево. Част от производството се изнася, но фирмата няма постоянни пазари.

”Гетия 96”А произвежда двигателни мостове и заключващи устройства.

“Геомашремонт” ООД– гр.Балчик произвежда метални и гумени елементи и детайли, изковки, центробежно ляти заготовки от черни и цветни метали. Фирмата разполага с уникално оборудване за ремонт на геологопроучвателна техника.

”Камаш” АД Каварна произвежда багерни устройства, тракторни товарачи и хидравлични платформи. Половината от продукцията се изнася.

Електроника и електротехника

Голям спад в производството претърпяха предприятията на електронната и електротехническата промишленост.

Най-голямото предприятие, което запази почти изцяло производствената си програма е завод “Старт АД. Той е един от четирите завода в страната за производството на акумулатори. Предприятието е приватизирано.

“Елпром” АВН работи само с 10 % от капацитета си.

В областният град бяха построени нови производствени халета и заработи завод “ЕЛИА” с подкрепата на “SIEMENS”.

Дървообработване и производство на мебели

Дървообработващата промишленост е представена в областта чрез фирмите “Еврохолц” АД- гр.Генерал Тошево, “Добруджанска мебел”, “Бряст” АД, “Калацерка”-Каварна и множество други по-малки фирми и еднолични търговци за проектиране и изготвяне на мебели и вътрешно оборудване.

Преработка на пластмаси

Преработката на пластмаси е едно от силните страни на промишлеността в областта. По значимите предприятия са “Пластхим” Тервел, “Фамтекс”- Тервел и “Акумпласт”. В заводите се произвежда полиетиленово фолио, и торби, шприцовани детайли за домакинството, полиетиленови опаковки и пластмасови части за акумулатори и транспортен амбалаж.

За да се гарантира едно добро развитие на промишлеността в областта следва да се направи оценка на шансовете на предпоставките за развитието и. Промишлеността на областта се прави от малки и средни предприятия от най-различни браншове и с различна степен на развитие. Необходимо е да се акцентира преди всичко върху производствата свързани с обслужването на селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост. Задължително е провеждането на оздравителни програми свързани с насърчаване на въвеждането на нови високоефективни производства и повсеместно внедряване на прогресивни технологии. Неотложно е и смяната на отдавна амортизираното оборудване с ново, по-малко енергоемко и с по-висока производителност. Чрез въвеждането на тези мерки значително ще се повиши качеството на продукцията, ще се намали нейната себестойност, с което ще се повиши нейната конкурентноспособност. Провеждането на тези програми задължително трябва да е свързано с мерките за опазването на околната среда. Не трябва да се допуска промишленото производство да оказва вредно влияние върху развитието на селското стопанство и туризма.

Добив на полезни изкопаеми

В настоящия момент съществуващия манганов рудник, собственост на “Евроманган” АД функционира с по-нисък капацитет. Проявен е интерес от британска фирма за разработване на нов участък от находището около с.Оброчище чрез прокарване на наклонени минни изработки с около 1500 м. дължина. Мангановите запаси се намират на около 300 м. дълбочина. До пълното въвеждане на рудника ще бъдат инвестирани общо около 7-8 милиона щатски долара. Средствата, които би вложила фирмата –изпълнител по време на проучвателния етап и прокарването на минната изработка за достъп до рудата възлизат на около 2 милиона щатски долара. Крайната цел е постигането на добив на 500 000 тона манганова руда на година. След влизането на новия рудник за подземен добив в действие ще бъде назначен персонал от около 200-250 души при 97-98% български състав на персонала.

Водещи стопански субекти по оборот в хил. BGL

(данни ТСБ-Добрич подредба по азбучен ред)

Албена АД
Албена 2000 АД
Албена стил АД
В и К ЕООД
Виста ойл ООД
Добрудж.хляб АД
Ел Си ООД
Зърно база Шабла АД
Интрама зюдпак ООД
Калиакра АД
Новотрейд ООД
Пато ООД
Пластхим Т АД
Пътно строит. АД
Птицекланица АД
Сердика АД
Старт ООД
Тур спорт ЕООД
Фарин ООД
Яйца и птици Зора АД

Интересно сравнение може да се направи за водещите стопански субекти по брой наети лица по данни предоставени ни за осигурените лица от НОИ- Добрич.

“Албена” АД
“Албена стил” АД
“Пластхим-Т”- Тервел
“ВиК” ЕООД- Добрич
“Дже Те Ка”- поделение Балчик
“Албена 2000”
“Дека”- Тервел
Добруджански земеделски институт
ТП “БТК” АД
“Яйца и птици Зора”
“Добруджански хляб” АД
ТПК “Мир”
“Калиакра” АД
“Птицекланица” АД
“Пътно строителство” АД
“Логер Фешън”
“Примера”
“Сердика-90” АД
“Геомашремонт”
ВС”Русалка”
“Савимекс”
“Старт” АД

Налага се изводът, че водещите стопански субекти по оборот са и едни от водещите по осигуряване на заетост в областта, но тревожен е фактът, че само две фирми от

областта са с персонал над 2000 човека, други две са около 800 души, а другите фирми са в диапазона 150-500 работника.

Основни характеристики на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката през 2003 г. по райони за планиране и области

Райони за планиране и области	Заети лица - брой	Нетни приходи от продажби - хил.лв.	Предприятия - брой	Материални дълготрайни активи - хил.лв.	Рентабилност на продажбите - %	Оперативна рентабилност - %
БЪЛГАРИЯ	1858225	85116230	241484	37155124	3,13	4,33
Североизточен	250523	9747394	36956	4739239	2,71	3,62
Варна	115648	5991860	18051	2992661	3,61	4,64
Добрич	33201	973357	3526	678213	2,10	3,11
Разград	23013	716055	3478	258816	1,65	2,73
Силистра	20143	568940	3374	201642	0,36	0,84
Търговище	21828	479224	3091	142502	1,81	2,76
Шумен	36690	1017958	5436	465405	0,47	0,71

Източник : Региони 2003- НСИ

Чуждестранни преки инвестиции с натрупване към 31.12.2003г.– 31 276,1 хиляди щатски долари

Делът на чуждестранните преки инвестиции за област Добрич спрямо страната, Североизточния район за планиране както и съседните области са незначителни. Основно те са в сферата на текстилната индустрия и леката промишленост. За 2003 година се наблюдава увеличение. Последната крупна инвестиция е на “Юниливър България”, която закупи маргариновото производство от завод “Калиакра”. За в бъдеще се прогнозира засилен инвеститорски интерес в сферата на добивната промишленост- разработване на нов участък от мангановото находище край с.Оброчище от английска фирма, в електропроизводство чрез използване на възобновяеми енергийни ресурси– ветрова енергия (предимно германски инвеститори), в сферата на туризма и хотелиерството по северното Черноморие и задтилието му, в производството на строителни материали- нов завод за газобетонни блокчета YTONG (бившата “Итонг България” ЕООД, която е вече под структурата на “КСЕЛА ГАЗОБЕТОН БЪЛГАРИЯ” ЕООД предвижда да вложи в строежа на нов завод около 16 млн. Евро с разкриването на 100 работни места), на производството на отоплителни и готварски уреди на природен газ (австрийската компания GEBE предвижда да вложи 10 млн. Евро в нов завод), в строежа на малки туристически летища, голфигрища и други атракции, в продължаване на газификацията на региона (италианската фирма АМГА възнамерява да вложи около 2 млн. лева)

Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия с натрупване към 31.12. (хил. щ. долари)

Област	Година					
	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Добрич	10457,4	11260,5	14371,0	13862,6	14087,0	31276,1

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

За България към 31.12.2003 год. те са **5 031 862,2** хил.щ.долари.

Представяме част от бизнес потенциала и на някои от общините в областта:

Общ. Добрич

Основните показатели на стопанските единици /нефинансов сектор/ за 2002 г. и 2003 г. е както следва:

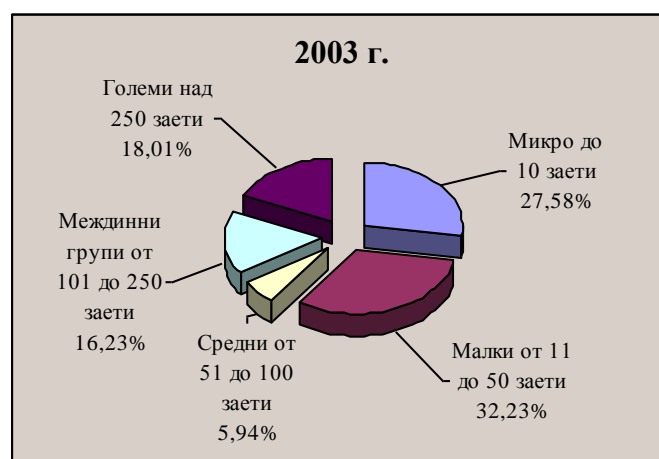
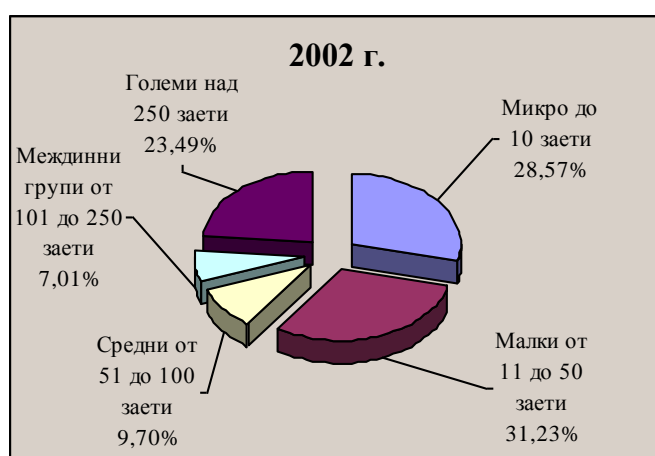
№	Наименование	2002 г., в ХИЛ. ЛВ.	2003 г., в ХИЛ. ЛВ.	2003 г./2002 г.
1	Бруто продукция	323 745	356 905	+ 10,24 %
2	Приходи от дейността	541 207	617 596	+ 14,11 %
3	Нетни приходи от продажби	525 955	600 889	+ 14,25 %
4	Разходи за дейността	532 463	616 933	+ 15,86 %

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Брой на предприятията по категории:

№	Категория	през 2002 г.	Отн. дял	през 2003 г.	Отн. дял
1	Микро - до 10 заети	1 378	85,75 %	1 401	83,54 %
2	Малки - от 11 до 50 заети	175	10,89 %	218	13,00 %
3	Средни - от 51 до 100 заети	27	1,68 %	26	1,55 %
4	Межд. групи - от 101 до 250	15	0,93 %	21	1,25 %
5	Големи - над 250 заети	12	0,75 %	11	0,66 %
	ОБЩО	1 607	100 %	1 677	100 %

Разпределение на приходите от дейността по категории предприятия:

* - по данни на Териториално статистическо бюро - Добрич

Структурата на промишлеността в община гр.Добрич се определя от подотраслите: хранително–вкусова промишленост, лека промишленост и машиностроене. На територията на града са развити транспортът, търговията и услугите. Близостта на град Добрич до черноморското крайбрежие благоприятства развитието на туризма.

Основните продуктови производства от промишлеността на Община град Добрич по подотрасли са следните:

- *хранително – вкусова промишленост*: производство на млечни произведения; олио и маргарин; колбаси; макаронени изделия; вина и спиртни напитки; безалкохолни напитки; продукти от птиче месо; брашно; хляб и сладкарски изделия; фуражи;
- *лека промишленост*: производство на мъжка и дамска конфекция; облекла от кожи; мебели; платове; жакардови изделия;
- *машиностроене*: производство на акумулатори; полуремаркета и контейнери; селскостопански машини; радиатори и филтри за леки и тежкотоварни автомобили; пластмасови изделия.

Средно-списъчен брой на заетите лица е както следва:

№	Сектор	2002 г.	2003 г.	2004 /III-то тримесечие/
1	Обществен	7 815	7 910	8 339
2	Частен	13 989	15 782	19 598
	Общо	21 804	23 692	27 937

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Обработваемата земеделска земя в землището на Община град Добрич е 72 115 дка. Основните селскостопански култури за общината са пшеница, царевица и слънчоглед.

Процесите на преструктуриране на икономиката, съпроводени с масови съкращения, затихват. Паралелно с това се забелязва овладяване или увеличаване на заетостта в отделни отрасли и дейности, което е свързано с икономическа активност и с успешно прилагане на програми, насърчаващи наемането на работна сила. Нивото на безработица в Добрич е трайно над средното за страната.

Заетостта е съсредоточена основно в сферата на туризма, селското стопанство, хранително-вкусовата и текстилна промишленост, в търговията. Увеличават се заетите в сферата на услугите в частния сектор, а заетите в индустрията и услугите от обществения сектор намаляват.

Общ. Тервел

Основните работодатели в общината са “Пластхим-Т” АД, “Фам Текс” ООД и производствен цех на “Албена стил”.

От компаниите с външен капитал инвестиции са направени от “Дека” ООД (шивашка промишленост) и “Коутс индъстрис” ООД (керамична промишленост).

Общ. Каварна

В общината развиват дейност малки и средни предприятия. По-големите от тях са:

- “Изолор” ООД – производство на стереопор;
- “Калацерка” ООД – производство на мебели;
- “Доминьон грей” – зърнобаза;
- “Мелинвест” ООД – производство на брашно;

- “Релакс” ООД – производство на ел. бойлери;
- “Лафтекс” ООД – производство/плетене на дантели и ластици;
- “Катрикс 61” ЕОД – производство на трикотажни изделия;
- “Демека” ООД – производство на детска мебел;
- “Петрол” АД – склад за горива и масла;
- “Иванеск” ООД – производство на алуминиева и PVC дограма;
- “Примера” ООД – шиене на облекло;
- “Дълбока” ООД – предприятие за добив на миди;
- “Евро-биоинвест” ЕООД – предприятие за добив на миди.

Общ. Генерал Тошево

По големите работодатели са следните:

Фирма Керамик ГТ АД

Производител на единични и тухли четворки,
също и на облицовъчни /лицеви/ тухли.

Работни места
70

Фирма Скития ЕООД

Производител на електрически одеала, скарни,
поялници, ел. бойлери, ел. възглавници.

Работни места
55

Фирма Метален амбалаж АД

Производство на кутии за консервната промишленост.

Работни места
7

Фирма МЗ Хан Кардам

Произвежда заключващи устройства, двигателни мостове

Работни места
20

Фирма Месопротимпекс АД

Месопереработвателно предприятие, специализирано в производството на
сухо-сушени деликатеси по запазена испанска технология и оборудване

Работни места
35

Фирма Ролес АД - с. Кардам

Производство на краве сирене, олио нерафинирано, олио рафинирано,
бутилирано, свиневъдство.

Работни места
60

Фирма Ловмиит ООД

Месопереработвателно предприятие. Има собствена кланица.
Производство на месно-зеленчукови консерви и колбаси.

Работни места
15

Фирма А-3 ЕООД

Производство на сирене и млечни изделия.

Работни места
10

Фирма Арис импорт-експорт ЕООД

Търговия със зърно и фуражи, складова дейност, сушене и преработка на зърнени култури. Компания с външен капитал.

Работни места
35

Фирма Евро-Холц ООД

Производство на изделия от дървесина. Компания с външен капитал.

Работни места
35

Видно от справката е че промишлеността в тази община (18 900 жители) не е структуроопределяща за местната икономика.

За кратък обзор на едни от активните фирми на територията на област Добрич представяме и победителите в различни категории, определени от ТПП- Добрич:

“Сердика 90” получи приза на Търговско-промишлената палата в Добрич “Фирма на годината”. Дружеството грабна авторската статуетка на Георги Събев с изображение на бог “Хермес”. Девизът на фирмата е: “Активен маркетинг и търговия в страната и чужбина”. В нея работят 200 души. “Сердика 90” притежава единствената в България сушилна за млека. Тази година богатият асортимент на фирмата е попълнен с два нови вида сирене – тип “Моцарела” и “Пармезан”. Дружеството спечели проект по програма САПАРД за реконструкция и модифициране на съществуващите мощности и изграждане на нови цехове.

За 11-ти пореден път Търговско-промишлената палата в Добрич връчи своите годишни награди на Коледен коктейл.

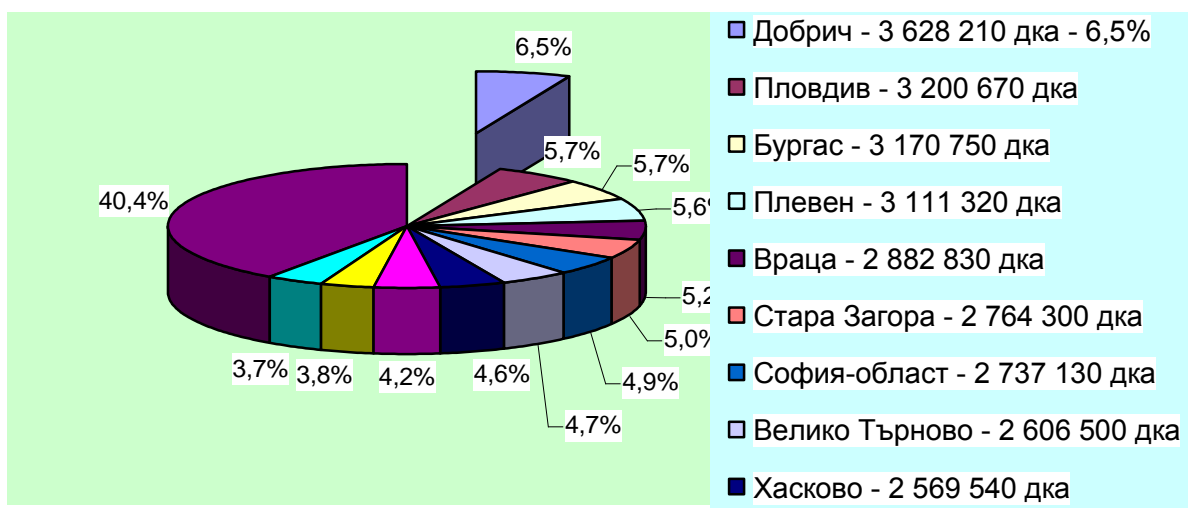
Призът на Евроинфоцентъра за активно участие в инициативите му и редовно ползване на услугите, предоставяни от центъра, бе присъден на “Никос хранинженеринг”. За най-добри постижения при управление на качеството бе отличена рекламна агенция “Фолиарт”. Наградата “Износител на годината” бе присъдена на фирма “Металагро”. За 2004 г. дружеството е реализирало експорт за 2 млн. 728 хил.лв. в Германия, Великобритания, Дубай, Холандия, Румъния и Русия. В 55-годишната история на предприятието вече 75% от продукцията му е за износ. Аггрофирма на годината стана събирателно дружество “Стойчеви 5765”. Призът “Инвеститор на годината” бе връчен на “Господинов и синове”. Дружеството се занимава с производство на мебели и търговия на строителни материали, единствен производител в България на мебели от алуминий. “Булмат” ООД получи наградата “Производител на годината”. Дружеството е най-големият български производител на гъвкави съединения за вода. 60% от продукцията му се изнася в Украйна, Русия, Словения, Румъния, Аржентина. Фирмата притежава френски и холандски продуктови сертификати.” (по дописки на местния печат)

4.Б) СЕЛСКО СТОПАНСТВО

Изключително благоприятното съчетание на природно-климатичните условия в региона са реална предпоставка за високата степен на развитие на селското стопанство. То винаги е било и сега също е един от приоритетните отрасли в икономиката на областта. Двата основни подотрасъла – растениевъдство и животновъдство не са развити в еднаква степен. Животновъдството – силно развито преди време, загуби много от своите позиции. Сега броят на отглежданите животни и обема на добитата продукция значително е намалял.

По-долу двата подотрасъла на селското стопанство са разгледани поотделно, като се отделя особено внимание на характерните моменти определящи сегашното състояние на селскостопанските производители. Приложена е значителна информация за селското стопанство в областта, направени са множество сравнения и изводи.

За целите на по-добро сравнение са представени и част от данните от “Областния план за регионално развитие на област Добрич 2000-2006 год.

Относителен дял на използваната земеделска площ за 1999 г.

Използвана земеделска площ по вид*
(хектари)

Област	Години	
	2001	2002
Общо	362900	356710
Ниви	318169	319683
Трайни насаждения	3724	3238
Постоянно затревени площи и ливади - овощни градини	29402	27681
Изкуствени и комплексни пасища и други категории земя	11605	6108

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Селското стопанство в региона беше силно зависимо от динамично променящата се политическа ситуация в страната и на Балканския полуостров. Бавните темпове на провеждащата се реформа в областта на селското стопанство задържа неговото развитие.

Принудени да работят при тези рискови условия, без да разполагат с навременна и качествена информация селскостопанските производители допълнително увеличиха хаоса и

дефицита на вътрешния пазар. С приемането на национална стратегия за развитието на селското стопанство съобразена с аграрната политика на Европейския съюз се очаква бърз икономически растеж. Средносрочното и дългосрочното планиране на производството задължително ще се съобразява с изискванията на международните. Оpozнаването на тези процеси и въздействието, което оказват те върху развитието на селското стопанство е наложително за онази част от населението на областта, за която то се е превърнало в основен поминък.

4.Б.1.Растениевъдство

От цялата територия на областта превес имат земеделските територии. От тях най-много са нивите и с доста по-малък процент трайните насаждения. Изменението им по години е представено в следната таблица.

Използвана селскостопанска земя

(Хиляди декара)

Години	Стопанисвана селскостопанска земя - общо	Обработваема земя					Мери, пасища и други категории земя
		Всичко	в т.ч.				
			ниви	Многогодишни трайни насаждения	естествен и ливади	други	
1997	3697	3417	3379	35	2	1	280
1998	3722	3440	3403	35	1	-	283
1999	3722	3439	3408	30	1	-	283
2000	3731	3455	3423	31	1	-	276
2001	3722	3445	3420	25	-	-	277

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Съществуването на отлични условия за развитието на растениевъдството се обуславя и от високия дял на обработваемата земя- 98.9 % /при 86.4 % за страната./

В областта най-широко е застъпено отглеждането на култури със слята повърхност. Разпределението на заетите площи между отделните култури по години личи на следната диаграма и таблица.

Посевни площи в регион Добрич по култури за 1985 и 1995 и 1999 г.

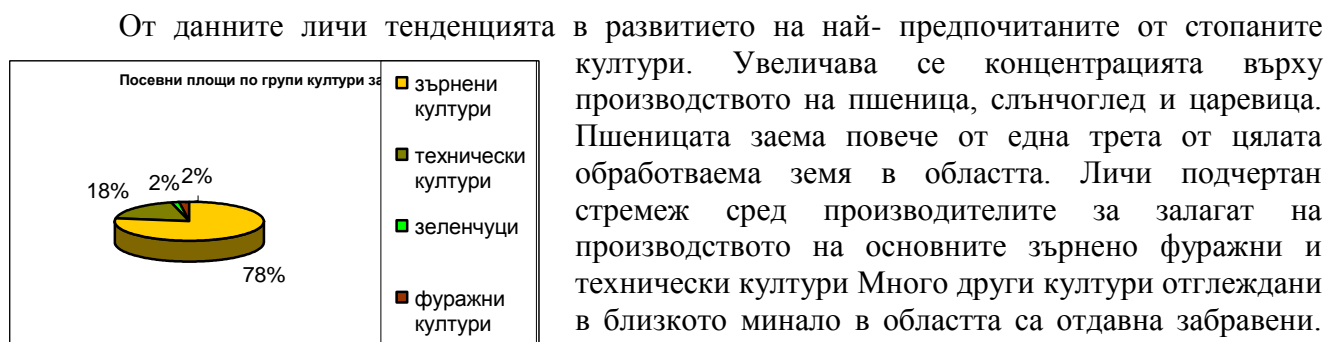

Посевни площи по групи култури

(Хиляди декара)

Години	Всичко	Зърнени култури	Технически	Зеленчуци	Фуражни култури
1997	3166	2528	513	42	82
1998	3282	2410	746	51	75
1999	3064	2058	840	71	95
2000	3116	2260	711	52	93
2001	3104	2409	573	49	-

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Увеличението на обема на производство на трите основни култури се дължи главно на увеличението на площите заети с тях през наблюдавания период, което личи добре от приложената диаграма. **Пшеницата** отдавна се е наложила като основна култура и заема повече от 1/3 от обработваемата земя в областта. Върху 4,3 % от територията на страната се добиват повече от 15 % от житото на България.

При **царевичата** размера на заетите площи и общия обем произведено зърно също се увеличават.

Слънчогледът е сред най-предпочитаните култури за отглеждане. В района съществуват изключително подходящи условия за отглеждането му, съчетани с натрупан богат научен и производствен опит. Средните добиви от единица площ се доближават се с постиженията на развитите страни в това направление. Висококачествените сортове внедрени в производството дават възможност да се увеличат рандеманите при преработката му. Това му гарантира постоянно висока изкупна цена. Освен от местните производители, слънчогледът се изкупува безотказно и за подготовката на елитни семена за посев и за експорт. Поради голямото търсене на международния пазар количеството на произведения слънчоглед в страната се увеличава постоянно. Увеличението на производството на слънчоглед в областта също е над средното за страната.

Екстензивното развитие на слънчогледопроизводството на територията на областта за съжаление е съпроводено и с някои недостатъци. Недостатъчно се използват възможностите на високопродуктивните сортове, себестойността на получената продукция е неоправдано

висока- главно поради ниската производителност на труда. Все още се правят пропуски в сеитбообращението по време и по място.

Водещите области по разпространение на основните зърнени култури (2000 год.) са били следните: Пшеница:

Област Добрич – 1 130 000 дка –10,1%
Област Плевен – 840 000 дка
Област Пловдив – 760 000 дка

Царевица

Област Добрич –1 230 000 дка – 19,6%
Област Плевен – 650 000 дка
Област Враца – 520 000 дка

Слънчоглед

Област Добрич - 650 000 дка – 11,1%
Област Стара Загора – 570 000 дка
Област Плевен – 530 000 дка

Средни добиви от основните видове земеделски култури за 2000 год. в кг/дка

	Пшеница	Ечемик	Царевица	Слънчоглед
Общо за страната	283,5	263,3	175,1	82,6
Област Добрич	384,2	345,0	308,0	137,0

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Среден добив от някои селскостопански култури в област Добрич (кг/дка)

Култури	Години				
	1997	1998	1999	2000	2001
Пшеница	377	343	377	384	231
Ечемик	337	257	351	345	255
Царевица за зърно	378	354	483	308	43
Фасул	80	78	95	54	63
Слънчоглед	151	143	140	137	71
Домати	798	804	1295	900	1001
Картофи	1497	1350	1175	850	1400
Пипер	703	659	1184	962	1131

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Средни добиви от зърнени култури през 2003 г. по райони за планиране

(Килограм от хектар)

Райони за планиране	Пшеница	Ечемик	Царевица за зърно	Фасул
България	2 383	1 940	2 800	959
Северозападен	2 350	1 987	2 186	597
Северен централен	2 713	2 119	2 156	577
Североизточен	1 947	1 732	3 155	925
Югоизточен	2 320	1 661	2 770	435

Южен централен	2 814	2 333	3 304	1 882
Югозападен	2 471	1 987	2 443	457

Източник: Региони 2003- НСИ

Сравнението на средните добиви в областта през последните 4-5 години за трите основни култури показва, че освен някои годишни колебания (сушата от 2001 год.) съществува обща тенденция към запазване и слабо увеличаване на добивите от единица площ, Доброто в случая е, че вече са преодолени първоначалните смущения при провеждане на реформата в селското стопанство, довела в първите години до натрупването на сериозни проблеми в зърнопроизводството.

Добивите от тези култури в областта са много по-високи от средните за страната, но все още са далече от постиженията на високоразвитите страни– производителки. В това отношение постиженията в производството на царевицата, а след нея и на пшеницата са все още незадоволителни.

Освен трите основни култури, в областта се отглеждат и много други, но те не заемат особено място в общия обем на произвежданата от растениевъдството продукция. Фасулът също е традиционна култура, но поради по-голямата трудоемкост и липсата на гарантирано изкупуване, площите заети с него са намалени с 40 %. Производството на някои други бобови култури като соя, грах и леща също отбелязва незначителен ръст.

Заетите площи с ечемик постепенно се увеличават. Предпоставка за това е увеличеното търсене (особено пивоварния) и повишената изкупна цена. През последните години в производството бяха въведени нови по-високопродуктивни сортове ечемик.

Отглеждането на някои технически култури– тютюн, захарно цвекло и др. е силно ограничено поради спадналия интерес от страна на местни и външни преработватели.

Значително е намалено отглеждането на фуражни култури. То е пряко свързано с намалената потребление на груби и концентрирани фуражи от страна на животновъдството.

За нуждите на местния пазар се отглеждат различни видове зеленчуци. Производството им е съсредоточено главно в общините Шабла, Каварна и Добричка. Въпреки, че производството на зеленчуци бележи ръст, все още местното производство не задоволява изцяло потребностите на населението от областта.

Производство на основни земеделски култури (тон)

Култури	Години				
	1997	1998	1999	2000	2001
Пшеница	593867	458093	414891	449589	310121
Ечемик	23956	25266	18282	13964	13486
Царевица	284333	306120	401720	307207	42675
Фасул	7840	6464	5341	2038	866
Слънчоглед	75268	99734	113173	91718	37458
Домати	4475	4523	4279	3460	3835
Картофи	13477	14175	14526	9792	15382
Пипер	3955	4066	4852	4237	2037

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Най-благоприятни условия за отглеждането на лен в страната съществуват в трите приморски общини на областта. Поради закриването на почти всички преработвателни фабрики в страната, производството му е преустановено.

В общините Балчик и Каварна се обработват значителни масиви трайни насаждения. Поради намаленото потребление на вътрешния пазар и липсата на достъп до външни пазари, създаването на нови трайни насаждения почти не се среща.

4.Б.2 Животновъдство

Провеждането на структурната реформа в най-голяма степен засегна животновъдството в областта. През осемдесетте години животновъдството в областта беше силно централизирано и поставено в пряка зависимост от производствените програми на преработващите предприятия. Бяха създадени крупни животновъдни комплекси, които се превърнаха в сателити на месокомбината и бяха обединени в т. нар. “ПЖК”. В състава на тази структура влизаха пет свинеугоителни комплекса с общо годишно производство 285000–300000 свине за клане и един телеугоителен комплекс с годишно производство 9000 бр. телета и един шилеугоителен комплекс с капацитет 22000 бр. шилета. Освен това известно производство се осъществяваше и от бившите ТКЗС, а в програмите на повечето промишлени предприятия беше застъпено производство на зеленчуци и животни по постановленията за самозадоволяване. Въпреки, че производството в частния сектор не се насърчаваше, то осигуряваше значителен брой животни за преработващата промишленост.

В момента състоянието на петте свинекомплекса е незадоволително. Няма ритмично производство, а често пъти то за дълго се прекъсва по различни причини. Част от тях вече не функционират.

От всичките 169 регистрирани земеделски кооперации в момента почти $\frac{3}{4}$ от тях нямат собствено животновъдство. Големите арендатори в областта са съсредоточили усилията си само в растениевъдството.

В момента почти цялата животновъдна продукция в областта се осигурява от частния сектор. Несигурният пазар на продуктите от животински произход, недостатъчния контрол върху вноса на тези продукти, нелоялната конкуренция и ниските изкупни цени сериозно задържат развитието на животновъдството в областта. Високата цена на фуражите, липсващия или почти амортизиран сграден фонд също възпрепятстват развитието на животновъдството. Отсъствието на координация в действията, липсата на последователна и дългосрочна политика на съгласувани действия между растениевъдството, животновъдството и преработващата промишленост дълго време ще задържат развитието му.

Тенденции в развитието на животновъдство за 1996-2001 г.

хил. бр.

	Едър рогат добитък			Свине			Овце		
	Област Добрич	Българи я	%	Област Добрич	Българи я	%	Област Добрич	Българ ия	%
1996	25	632	3,96	173	2140	8,08	140	3383	4,14
1997	24	582	4,12	117	1500	7,80	125	3020	4,14
1998	26	612	4,25	124	1480	8,38	122	2848	4,28
1999	27	671	4,02	127	1721	7,38	120	2774	4,32
2000	30	682	4,40	108	1512	7,14	124	2549	4,86
2001	18			24			73		

* за 2001 г. данните са от преброяване на населението, жилищния фонд и земеделските стопанства

Тенденции в развитието на птицевъдството за 1996-2001 г.

хил. бр.

	Птици		
	Област Добрич	Българи я	%
1996	1395	18609	7,50
1997	1358	16227	8,37
1998	1375	14776	9,30
1999	1387	15686	8,84
2000	1491	14963	9,96
2001	452		

* За 2001 г. данните са от преброяване на населението, жилищния фонд и земеделските стопанства

Продуктивност на селскостопански животни

Показатели	м.е.	Години				
		1996	1997	1998	1999	2000
Среден млеконадой от фуражна крава	л.	3533	3567	3681	3489	3487
Среден настриг на вълна от овца	кг.	7703	7173	5140	4573	6504
Средна носливост на яйца от кокошка	л	240	235	235	219	212

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Продукти от животновъдството

Показатели	м.е.	Години				
		1996	1997	1998	1999	2000
Мляко	хил.л.	56580	55766	60519	52730	58000
Яйца	хил.бр.	190125	181119	197602	169877	164000
Вълна	тонове	631	74	538	468	462

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ:

Растениевъдство

В област Добрич съществува голям потенциал за осигуряване на много по-успешно развитие на селското стопанство. Оценката на състоянието му в миналото, както и критичната оценка на сегашното му състояние съпроводени с реалистичната оценка на шансовете и

съществуващите възможности, които трябва да се създадат и умело да се ползват води до посочената по-долу визия.

Необходимостта от прилагането на стратегии и мероприятия е задължително, за да може стъпка по стъпка визията да се превърне в реалност.

Въпреки, че е много по- добре развито в сравнение с другите райони от страната, растениевъдството в областта ще трябва в бъдеще да се доближи до челните постижения на развитите страни тъй като намеренията са по-голямата част от произвежданата продукция да намери реализация на европейския и световния пазар. Тя ще трябва да е с конкурентноспособни цени и високо качество.

Една от предпоставките за постигането на тези цели е повишаването на средните добиви. Следователно като първостепенна по важност и време стратегия за развитието на растениевъдството се налага

Прилагането на мерки за повишаване на конкурентноспособността на продукцията на подотрасъл “Растениевъдство”

За реализирането на изведената по-горе стратегия следва да се осъществят комплекс от конкретни цели. Съвкупното им прилагане в практиката ще създаде предпоставки за по-ефективно производство. Една от мерките е повишаване на добивите чрез подобряване на ефективността на производството.

Един от начините за увеличаване на ефективността на производството е уедряване на площите при запазване на интересите на малките и средни стопани. В момента намират приложение няколко форми на сдружаване между собственици– семейни /родови/кооперации, земеделски кооперации, търговски дружества, отдаване на земя под аренда и др.

Стартиралата като пилотен проект в област Добрич информационна система за търсене и предлагане на земеделска земя предлага в синтезиран и удобен вид информация, която ориентира потенциалните купувачи и най-вече чуждите инвеститори в това каква земя се предлага и по какъв начин могат да я придобият и се явява предпоставка за развитие на реален пазар на земята.

В областта се провеждат общински търгове за закупуване на земи от Държавния поземлен фонд с ПКБ. По този начин собственици на ПКБ могат да закупят земя с добро качество, ситуирана в един парцел, с условия за прилагане на модерно земеделие. С направеното изменение на ППЗСПЗЗ договорите за закупуване на земи от ДПФ с ПКБ се освобождават от 2 % режийни разноски, с което още повече се улеснява процедурата при придобиване на собствеността.

Със започналата процедура по оземляването на безимотни и малоимотни граждани със земи от ОПФ и ДПФ ще се даде поминък и източник на доходи за много социално слаби и трайно незаети лица.

Устойчивото развитие на зърнопроизводството, зърносъхранението и зърнопреработката в областта е в пряка зависимост от състоянието на наличната база за съхранение на готовата продукция. Наследените от миналото зърнобази бяха съсредоточени в ръцете на ограничен кръг фирми, които не ги стопанисваха добре, а услугите предлагани от тях бяха трудно достъпни за производителите. Влошените условия на съхранение, високите такси и липсата на гаранции за оставеното на съхранение зърно принудиха зърнопроизводителите да търсят други решения. Разгърна се ново строителство на по-малки по вместимост бази оборудвани със съвременна транспортно-подемна техника.

Складовата база е оптимално разпределена върху територията на областта с добра транспортна достъпност и е изградена така, че в еднаква степен обслужва интересите на зърнопроизводителите, търговските дружества и транспортните компании.

Въпреки, че новата нормативна база урежда и насърчава търговията и съхранението на зърното, все още недостатъчно се използват складовите записи като инструмент за

насърчаване на тази дейност. Необходимо е зърнопроизводителите да използват складовите записи като залог за получаване на кредити от търговските банки.

Важна предпоставка за получаване на по-качествена и по-евтина продукция създадена с по-малко производствени разходи е обработването на земята с подходяща техника. По програма САПАРД вече са одобрени множество проекти на производители от Добричка област за закупуване на техника.

Основни селскостопански машини и инвентар

(брой)

Видове	Години				
	1997	1998	1999	2000	2001*
Трактори	1624	1664	1549	1488	1452
Комбайни	546	587	547	535	193
Ремаркета	1609	1589	1345	1353	887

* Преброяване на населението и жилищния фонд

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

В областта започна ускорена подмяна на амортизираната и нископроизводителна техника. Със съдействието на ДФ”Земеделие” в областта успешно се прилагат нови инвестиционни програми.

Освен обновяването на машинния парк и модернизацията на складовата база за съхранение на готовата продукция, съвременното земеделие е немислимо без прилагането на най-новите достижения на съвременната селскостопанска наука непосредствено в производството. В това направление областта успешно ползва и прилага целия потенциал, с който разполага Добруджанския земеделски институт (ДЗИ) край Ген.Тошево. ДЗИ води системни проучвания върху всички звена от агротехниката на отглеждането на зърнено-житни, зърнено-бобови култури и слънчогледа: сеитбообращения, обработка на почвата, торене, растителна защита, агротехника, механизация, агроикономика и др.

В института са създадени много нови сортове и технологии за тяхното отглеждане. В опитните полета на ДЗИ е доказано, че в Добруджа при неполивни условия са напълно възможни средни добиви от пшеница над 700 кг./дка., при слънчогледа 280 –300 кг./дка., а при царевицата около 900 кг./дка.

С приетия през 2000 г. Закон за посевния и посадъчен материал се уреждат отношенията, свързани със сортоподдържането, производство, заготовка, търговия, съхранение и контрола на посевния и посадъчния материал. С одобрените сортови листи се гарантира качество на материала, автентичност и сортова чистота на посевния и посадъчния материал, което е предпоставка за ефективно земеделско производство.

От изключително значение е в бъдеще да се запази екологичната чистота на произвежданите продукти. Необходимо е да се създадат със закон стимули за екологично земеделие и подходящи условия за неговото прилагане. В бъдещата аграрна политика на област Добрич опазването на околната среда ще остане една от главните задачи. Необходимо е да се провеждат мероприятия за съхранението на полезащитните горски пояси, за които безспорно е доказано, че осигуряват равномерно разпределение на снежната покривка, опазват от замръзване посевите, намаляват опасността от ветрова ерозия на почвата. За намаляване на опасността от замърсяването на почвата при употребата на минерални торове, пестициди и хербициди трябва да се упражнява все по-строг контрол при прилагането им. За опазването на биологическата активност на почвата не трябва да се допуска изгарянето на

стърнищата. Необходимо е да се оптимизира торенето след предварително анализиране на почвения състав.

Задължително е въвеждането повсеместно на екологични системи на земеделие-съхранение и използване на оборския тор и компост като средство за торене, силно ограничаване на минералното торене, на хербицидите и пестицидите. Тяхното приложение да става само при доказана необходимост.

Внедряването на високопродуктивни сортове и увеличаване на разнообразието на отглежданите култури

Тук отново се разчита на новите достижения на ДЗИ като средство за осигуряване на високо качество и високи добиви от отглежданите култури. Става въпрос не само за традиционните култури и за въвеждането на нови високопродуктивни сортове, а за разширяването на разнообразието на отглежданите култури, засилване интереса на производителите за производство на нетрадиционни култури, като при избора им да се съобразяват със съществуващите пазарни ниши и възможността за осъществяване на сеитбооборот.

Все повече фермери в областта се ориентират вече към не много традиционни за България култури, които от гледна точка на евроинтеграцията ни са много перспективни, като безспорно на първо място е рапицата и все повече производители, убедени в предимствата ѝ залагат на нея и увеличават площите ѝ. Имайки в предвид предимствата на рапицата и възможността за добиване на екологично гориво от нея, трябва да се насърчават фермерите за нейното отглеждане с предоставяне на качествени семена, информация за технологията на отглеждането ѝ, помощ при реализацията, като крайната цел следва да бъде затваряне на цикъла- производители- преработватели на суровината- производство на биодизел- производство на двигатели за директното му ползване.

Увеличеното разнообразие на културите ще намали риска за производителите от колебанията в търсенето и предлагането на международните пазари на зърното, както и от налагането на други международни ограничения. Това означава, че на основата на по-високо ефективното /интензивно/ земеделие, без да се допуска намаляване на добитите количества пшеница, царевица и слънчоглед ще се освобождават повече площи за други култури. От друга страна ще се осигурят допълнително площи за редуването им в сеитбообращението както по време така и по място. Заслужава да се спомене факта, че слънчогледът в близко бъдеще се очертава да се превърне от най-предпочитаната култура в най-рисковата, ако не му бъдат осигурени споменатите по-горе условия.

На първо място в това направление на територията на областта следва да бъде възстановено производството на вече отглеждани в миналото култури, независимо, че условията са най-благоприятни за зърнени култури. Бобовите култури като фасула, лещата и соята освен, че обогатяват почвата с азот и по този начин облекчават торенето, облекчават и сеитбооборота. След разпространението на болестта "луда крава" в Европа растителните протеини отново ще вземат предимство пред животинските, поради което насърчаването и стимулирането на производителите за увеличаване площите със соя следва да е приоритетно. Необходимо е да пристъпва и към увеличаване на площите заети със зеленчуци. В общините Шабла, Каварна и Добричка съществуват добри условия за напояване, но част от поливните съоръжения не се използват пълноценно. Близостта на областния център осигурява добър пазар на зеленчукопроизводителите при минимални транспортни разходи.

Добруджанския земеделски институт работи по създаването на подходящи за условията на Добруджа твърда пшеница. Брашното от твърдата пшеница е много подходящо за производството на висококачествени макаронени изделия. Въвеждането на нови сортове и нови култури се съобразяват главно с потребностите и капацитетните възможности на местната преработваща промишленост.

От казаното до тук е ясно, че в областта се поддържа непосредствена връзка със съвременната селскостопанска наука затова стремежът е **областта да се развива като център на новаторството в земеделието**

Бъдещата аграрна политика за висококонкурентно и рентабилно производство на растителна продукция трябва да бъде насочена към:

- уедряване на площите на отглежданите култури с оглед на постигане на максимална ефективност
- внедряване на земеделската наука в практиката
- увеличаване на производството и търговията със семена и посадъчен материал
- разширяване на разнообразието на отглежданите култури в зависимост от търсенето и предлагането на пазара
- въвеждане на обучение по прилагането на модерни методи в земеделието
- недопускане на безстопанствено отношение и оставени незасяти площи

Животновъдство

Настоящия спад в животновъдството в областта се дължи главно на някои основни причини:

Преди всичко с ускоряването на приватизационните процеси всички държавни животновъдни и птицевъдни фирми бяха приватизирани. Новоучредените РМД не съумяха да се адаптират успешно към новите пазарни условия. Липсата на експортни програми на приватизираните предприятия силно намали производствените им програми. Потреблението на вътрешния пазар беше драстично намалено. Нискокачествени вносни продукти заляха вътрешния пазар. Извършваше се внос на евтини замразени продукти със съмнително качество от различни страни, с което връзката между местните производители и преработватели окончателно са прекъсна.

Продуктивност на селскостопански животни

Показатели	м.е.	Години				
		1996	1997	1998	1999	2000
Среден млеконадой от фуражна крава	л.	3533	3567	3681	3489	3487
Среден настриг на вълна от овца	кг.	7703	7173	5140	4573	6504
Средна носливост на яйца от кокошка	л	240	235	235	219	212

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Ниската производителност на труда, липсата на механизация и автоматизация при животновъдството, високата цена на енергията, горивата и фуражите предопределят една необосновано висока цена на неговия продукт. През последната година е отбелязан незначителен ръст в производството, който все още е далече от доскорошното му състояние и възможности за развитие.

По програмите на ДФ”Земеделие” са одобрени много проекти за насърчаване развитието на животновъдството, птицевъдството и пчеларството.

От казаното до тук следва, че стратегията за животновъдството в областта е:

Създаване на суровинна база за оптималното натоварване на местната месо и млекопреработвателна промишленост, отглеждането на елитни стада за разплод и износ.

Новосъздадените регионални браншови организации работят за преди всичко за укрепване на контактите между животновъди и преработватели, правят проучвания на наши и чужди пазари. Започна работа по оздравителни проекти на приватизираните фирми ангажирани в животновъдството. Новите възможности за откриване на финансиране по различни кредитни линии се използват все по-пълноценно.

Всяка година в Добрич се провеждат инвестиционни форуми. Целта на провеждането им е да се представи икономическия потенциал на областта и се увеличат инвеститорските интереси към областта. Има вече установени контакти между местни и външни бизнесмени, което е добър пример за успешно партньорство между и чужди фирми.

Постъпилите проекти по САПАРД в област Добрич от стартирането на програмата към м.ноември 2004 г. са 198 бр. за сума от 105 266 157 лв. От тях са одобрени 156. Най-голям брой проекти са подадени по мярка 1, предимно за закупуване на земеделска техника и оборудване. Постъпили са 160 проекта, от които 137 са одобрени. Стойността им възлиза на 78 079 500 лв. През 2004 г. е одобрен само 1 проект по мярка 2 “Подобряване на преработването и маркетинга на селскостопански и рибни продукти“.

4.В) ГОРСКО СТОПАНСТВО

Горското стопанство не е водещо за областта. Потенциалните ресурси са представени в главите за флората и в глава “Опазване на околната среда”.

4.Г) ТУРИЗЪМ

Г.1.1 Общи бележки

В настоящото изходно положение към отрасъл туризъм е извършен неутрален анализ на туристическите ресурси, настоящото туристическо предлагане и на рамковите условия за развитието на туризма в **област Добрич**. Извършеният анализ има за цел да представи в обобщен и синтезиран вид както силните и слаби страни, така и да открие еднозначно шансовете и рисковете за бъдещото туристическо развитие, което да послужи за дефиниране на стратегиите на развитие и на необходимите мероприятия по тяхната реализация.

Г.1.2 Туристически ресурси на региона

Г.1.2.1 *Природни туристически ресурси*

Област Добрич заема най-източната част на Дунавската равнина. Релефът е равнинно хълмист, като най-голямата надморска височина не надвишава 250 м. Климатът е преходно-континентален с морско влияние в 60 км. ивица във вътрешността. Средногодишните температури са 12,2 С°. Районът е един от най-сухите в страната-средното валежно количество е 500 мм/м², което благоприятства развитието на летния ваканционен туризъм. На територията на региона се намират значително количество минерални извори, както и находища на лечебна кал. Растителната покривка е от храстови и тревни степни, сухоустойчиви съобщества, някои от които от особен интерес. В региона се намират няколко защитени от закона "влажни зони"- езерата Дуранкулашко и Шабленско. Наред с редица редки видове флора там зимува около 90% от световната популация на червеногуши гъски (*Branta ruficollis*).

Крайбрежната част на региона се характеризира с лабилност в тектонско отношение, изразяваща се в свлачищни процеси. Активизираните свлачища в района на гр.Балчик показват, че локалната тектоника е все още активна и трябва да се отчита като степен на въздействие при бъдещото туристическо развитие на региона.

Най-северните територии на българското Черноморие, заемащи крайбрежната част на област Добрич, са максимално съхранени в своя естествен вид и са предпазени досега от урбанистично туристическо развитие.

Г.1.2.2 *Антропогенни туристически ресурси*

Антропогенните туристически ресурси в региона са концентрирани главно в приморските общини- Балчик, Каварна и Шабла. Това са териториите на античните древногръцки колонии и старотракийски културни средища, част от които са открити и запазени, и днес представляват туристически интерес. Традиционен притегателен център в община Балчик представляват също бившите летни вили на румънското кралско семейство с прилежащата към тях богата ботаническа градина, както и архитектурният ансамбъл на града като цяло. Интерес провокират и формиращите се традиции в областта на културните прояви през летния сезон – “Процес-пространство”, “Бялата лястовица” и др. На границата между общините Шабла и Каварна в местността “Яйлата” са открити тракийски некропол и праисторически пещерни жилища, които в момента не са пригодени за туристическа експлоатация. С висока историческа стойност, но невъведени в туристическа експлоатация са и археологически разкопки в с.Дуранкулак- на острова в езерото се намира най-древният открит досега праисторически некропол. Съществуващ потенциал е местността "Чиракман" в община Каварна, където са открити обекти от античността. На нос Калиакра в същата община се намира средновековна българска крепост, представляваща интересен обект за туристически посещения.

На територията на община Добрич се намират художествена галерия, исторически музей, литературен музей "Йордан Йовков". Етнографският комплекс "Старият Добрич", намиращ се в града, представя старинни български занаяти в автентична среда. На разположение са и различни спортни съоръжения- закритият плувен басейн "Русалка"-(в момента нефункциониращ), спортен комплекс "Простор", спортна зала "Добротица".

Г.1.3. Настоящо туристическо предлагане

Прегледът на настоящото туристическо предлагане представя в обобщен вид неговите основни параметри, като при това се изхожда от класификацията на видовете туризъм според потребностите, породили акта на туризъм. Този преглед има за цел да даде изходна информация и за дефинирането на необходимите маркетингови стратегии, а именно за предприемане на действия към насищане или развитие на пазара или към развитие и диверсификация на продукта.

Г.1.3.1 Морски ваканционен туризъм

Предлагането на морски ваканционен туризъм в област Добрич обхваща територията на общините Шабла, Каварна и Балчик, за които той е основен структуроопределящ отрасъл. В близкото минало потенциалът на предлагания леглови капацитет е бил около 47 000 легла, докато в момента натовареността му е спаднала с около 40%.

Броят на туристическите легла в община Балчик е около 27 000 бр. Те са съсредоточени главно в КК "Албена"- (14 500 легла), семейни хотели и частни квартири в гр. Балчик, с.Кранево и вилните зони.

В гр.Балчик посещенията се реализират в частни хотели, различни ведомствени почивни станции, преустроени в хотели, както и се наемат семейни хотели и частни квартири в града. Предлагането се характеризира с липса на точно дефинирана маркетингова стратегия. Натовареността на легловия капацитет е неравномерна, като най-голям брой нощувки се концентрират в летния период- м. юли и август. Предлагането на допълнителни услуги има първи признаци на обогатяване.

В различни ведомствени почивни станции, преустроени семейни хотели и къмпинги, намиращи се в района на с.Кранево (общ.Балчик) и на територията на община Каварна също се развива морски ваканционен туризъм. Продуктът се характеризира с пониска категория на предлаганите услуги, а реализацията е ориентирана към вътрешния и руския пазар. Престоите са съсредоточени в летния период, очертавайки типичната сезонност на предлагането в региона. Организацията на допълнителни услуги е ограничена.

Конкретните места за настаняване в община Каварна са следните:

- Ваканционно селище "Русалка" в с. Св. Никола с 1000 легла
- Курортен комплекс "Карвуна" в местността Икантлъка с 1500 легла
- Вилна зона "Каварна" с почивни станции "Панорама", "Биохим" и "Югоагент"
- Къмпинг "Морска звезда" в Каварна с 200 легла
- Развита ловен и културно-познавателен туризъм-в Калиакра и Яйлата
- Селски екотуризъм-в с. Камен бряг и с. Св. Никола

На територията на община Шабла морски ваканционен туризъм се развива главно в къмпинг "Добруджа" и "Дуранкулак" (кат. 2 звезди) и в "Космос" (кат. 1 звезда). Настаняването в частни квартири в гр.Шабла е слабо застъпено поради отдалечеността от морската ивица. Съществува хотел, намиращ се в центъра на града, където по чартърни договори оперират руски и белоруски туроператори. Редица проблеми в експлоатацията,

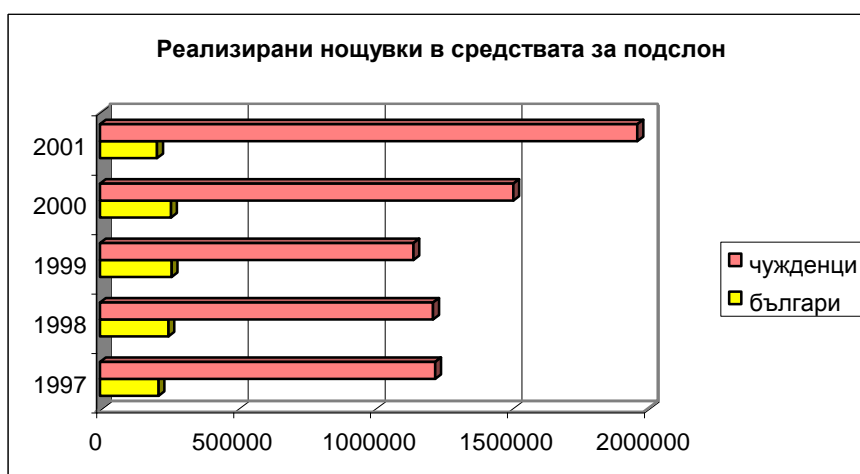

дължащи се на липса на инвестиции в основни средства за подслон, обща инфраструктура и трудна достъпност възпрепятстват развитието на туризма.

Международните посещения в курортен комплекс "Албена" имат сериозен дял във формирането на националните приходи от международен туризъм като конкретните данни са представени в следната таблица:

Реализирани нощувки	България	Област Добрич	КК"Албена"	% Относителен дял на КК"Албена" спрямо България
1997 г.	7 796 000	1 438 999	1 314 905	16,9
1998 г.	7 934 000	1 467 181	1 379 041	17,4
1999 г.	7 499 000	1 407 307	1 313 170	17,51
2000 г.	8 554 139	1 768 768	1 614 000	18,9
2001 г.		2 128 499	1 991 131	

Като се има предвид, че реализираните нощувки от чужденци средно са около 5 000 000 бройки – около 60 %, то дялът на нощувките, реализирани от чужденците в КК "Албена" са около 80%- можем да изведем извода, че дялът на КК "Албена" е около 20% от общото за България. В настоящият момент, данните показват едно увеличение на нощувките за периода 01.01.2000- 20.07.2000 г. с около 45% спрямо същият период за 1999 година. Средният престой на един турист устойчиво остава в рамките на 10 дни.

Средства за подслон

(брой)

Средства за подслон	Брой	Легла	Реализирани нощувки		
			общо	от българи	от чужденци
1998 година					
Hoteli	55	14731	1423580	242636	1180944
Къмпинги	4	1484	39993	6200	33793
Квартирни бюра	2	433	3608	1384	2224

Хижи	1	20	-	-	-
1999 година					
Хотели	55	16104	1368660	252226	1116434
Къмпинги	4	1527	38279	10318	27961
Квартирни бюра	1	200	368	-	368
Хижи*	1	20	-	-	-
2000 година					
Хотели	64	17421	1711875	255679	1456196
Къмпинги	4	1297	37299	4746	32553
2001 година					
Хотели	74	20289	2128499	201858	1926641
Къмпинги	4	1282	43360	7194	36166
2002 година					
Хотели	74	20462	2253417	218569	2034848
Къмпинги	4	1020	37531	5331	32200
2003 година					
Хотели	79	20925	1751900	168560	1583340

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Предлагането е с различна категория, като на територията на комплекса се намира един най-добрите хотели на българското Черноморие- балнео-хотелът "Добруджа" (кат. 4 звезди). В курорта Албена преобладават хотелите от средна и висока категория. Повечето от тях са строени през 60-те год., но в момента значителна част от тях са основно обновени и реконструирани ведно с прилежащата инфраструктура. 3 хотела имат възможност да работят и през зимата. По отношение на пазарната реализация се търси баланс, но настоящата ситуация предполага затруднения в равномерното представяне на всички пазари. Основните пазари са както следва: Германия- 53,5%, България-7,6%, Скандинавия- 11%, страни от ОНД- 8%, Бенелюкс- 7,5%, Франция –5,5%, Англия- 2%, Източна европа- 2% и Близък изток- 1,5%. (данни 2001 год.).

Ваканционно селище "Русалка" оперира в сферата на клубния морски рекреационен туризъм- изолирано от масовия туристически поток, съгласно философията на този вид туризъм.

Г.1.3.2 Ловен туризъм

На територията на област Добрич са разположени 4 ловни стопанства, съответно в общини Добрич, Балчик, Генерал Тошево и Тервел. Тяхната туристическа инфраструктура в по-голямата си част е в добро състояние, като най-добра е тази на ловно стопанство Добрич, която е ремонтирана основно през 1996 г.

От 1990 г. анализите на данните за състоянието на дивите животни, които се разработват съгласно Закона за ловното стопанство, показват тенденция за намаляване на почти всички видове. Основна причина за това се явява браконьерството и липсата на достатъчно грижи за дивеча. Факторите химизация и механизация в селското стопанство не оказват съществено влияние върху числеността на дивите животни през последните 4-5 години. Собствениците на земи (а в скоро време и на гори) и общините нямат икономическа заинтересованост от наличието на достатъчно количество дивеч.

Основният ползвател на ресурса по туристическа линия е Съюзът на ловците и риболовците в България чрез договори с туроператори. Престоите са краткотрайни- 2-5

дни и са с ясно изразена сезонност в зависимост от ловните сезони. Комбиниране на престойте с предлагането на другите видове туризъм почти не се практикува.

Г.1.3.3 Делови и конгресен туризъм

Освен на собствени начала, делови пътувания към област Добрич се провеждат и по повод на организиранияте ежегодните прояви от "Добрички панаир" АД:

* Бурса за семена- м. февруари

* Селското стопанство и всичко за него м. септември

както и във връзка с иницирираните от ДЗИ- гр.Генерал Тошево прояви "Ден на пшеницата" и "Ден на фасула и слънчогледа". Влияние върху предлагането на делови прояви оказват със своята дейност също така Търговско-промишлената палата, Индустриално-стопанската асоциация, Агенцията за регионално икономическо развитие и инвестиции-Добрич, а отскоро и Бизнес-център Добрич.

От друга страна регионът е атрактивен и за конгресния туризъм, като в този случай външни за региона организатори използват наличната инфраструктура за конгресни и семинарни прояви на територията му. В курорта "Албена" съществува Конгресен център, организиращ редица мероприятия за външни клиенти чрез контакти с търговските и браншови камари в страната. Във ваканционно селище "Русалка" също се провеждат подобни прояви при интерес от външни клиенти, като се изработват индивидуални оферти според заявените услуги, брой на гостите и продължителността на мероприятиято.

Реализираните в тази връзка престои са краткотрайни- 1-3 дни, правят се опити за комбинирането им с допълнителни услуги от културно-развлекателно естество.

Г.1.3.4 Културно-познавателен туризъм

Културните прояви, провеждани в област Добрич, са предимно с местно и регионално значение. Те представляват интерес и се "консумират" основно от местното население и от пребиваващите в друга връзка туристи, напр. ваканционни гости. Проявите, които имат амбицията да прераснат в такива от национално естество, имат необходимост от допълнително утвърждаване и популяризиране.

Познавателните пътувания на територията на област Добрич са насочени главно към запознаването с наличните и въведени в туристическа експлоатация исторически, архитектурни и етнографски забележителности. Тези посещения се организират главно за чуждестранни гости, прекарващи своята ваканция или провеждащи делово пътуване в региона. Основните посещавани обекти са строго концентрирани на територията на общините Балчик, Каварна и Добрич-град.

Г.1.3.5 Лечебен туризъм

Част от данните за лечебните кални езера бяха представени в сектора "Хидрогеоложка и хидроложка характеристика".

В курортната зона "Шабленска тузла" няма никакви лечебно-профилактични заведения. Има построени временни ведомствени почивни лагери. В момента има интерес от страна на потенциални инвеститори за изграждане на модерен балнео- и рекреационен център и се водят преговори с общината.

Курортът "Балчишка тузла" е профилиран като калолечебен и морски курорт с *основни показания за лечение*: заболявания на опорно-двигателния апарат, гинекологични, неврологични, състояния след полиомелит и съдови заболявания; допълнителни показания: обменно-ендокринни заболявания. В курортната зона са изградени следните курортни и лечебни заведения:

1. Калолечебница с две отделения- едното за апликационни процедури на закрито, а другото- за калолечебни процедури на открито- отделно за мъже и жени- по египетски

метод. Прилага се лечение и чрез потапяне на тялото или част от него в затоплената от слънцето кал в крайбрежните плитките части на самото езеро. Оборудването и сградният фонд на калолечебницата са изключително амортизирани.

2. Санаториум за деца със заболявания на опорно-двигателния апарат и състояние след полиомиелит. В санаториума има отделно калолечебно отделение. Санаториумът е единствен по рода си в страната.

3. Курортна поликлиника с лекарски кабинет.

4. Временни ведомствени постройки на бивши ТКЗС и АПК, които също са много износени като материална база за настаняване.

При калното езеро “Таук лиман” няма изградена база.

В това бъдещо развитие на направлението трябва много внимателно и щадящо да се използват природните ресурси, за да могат да възстановяват своето равновесие.

Г.1.3.6 Спортен туризъм

Във връзка с удължаване на активния туристически сезон и създаване на по-равномерна заетост на туристическата база от КК”Албена” от няколко години се опитват да разработят един сравнително нов вид туризъм за подобен курорт- спортен туризъм. Отделно от предлаганите отлични басейни и балнеология, в комплекса са построени няколко футболни игрища, игрище за хокей на трева, изградена е закрыта спортна зала за тенис и други спортове от лек тип с размери 52м x 35 м x 14,5 м височина. След постъпки пред общински съвет –Балчик “Албена” АД стопанисва и стадиона в близкото село Оброчище. На зимна подготовка през сезон зима 2000/2001 в КК”Албена” бяха настанени 22 футболни отбора от страната и чужбина– Румъния, Словакия, Грузия, хърватско, Украйна и др. КК”Албена” бе домакин на няколко международни футболни турнира– и мъжки и женски. Мениджърският екип си е поставил за цел да развие много добре спортния туризъм за да се затвори един целогодишен цикъл на работа в курорта. 5 млн. лева ще бъдат инвестирани в изграждане на голф игрище край Албена, което трябва да бъде завършено през 2003 г. комплексът приема отбори от най-различни видове спортове– по вдигане на тежести от Иран и Египет , по хокей на трева от Австралия и Нова Зеландия. До края на годината ръководството на комплекса ще вложи в спортни съоръжения 4 млн. лева като за сравнение за сезон 2001 са реконструирани 1100 хотелски стаи с обща инвестиционна програма от 24 млн. лева.

Ще се започне и строителството на нов 4-звезден хотел. Съвсем скоро “Албена” АД стана собственик и на 110 дка земя южно от хотел “Гергана” в района на Кранево. Там ще се проектира и изгради вилно селище.

Освен КК”Албена”, а може би благодарение на усилията на ръководството на курорта и от останалите северни черноморски общини се опитват да разнообразяват своето туристическо предлагане. И от Съвета по туризъм в Шабла активно се опитват да привличат отбори по футбол за подготовка като офертите им са значително по-приемливи за една нормална туристическа база и за не толкова претенциозни и по-малко платежоспособни отбори, които биха могли да ползват спортната база на не толкова далечния КК”Албена”.

В последните години е засилен интереса от местни и чуждестранни инвеститори за построяване на голф-игрища със затворени вилни селища към тях.

Потенциално са обособени три площадки в землищата на гр.Балчик и селата Божурец и Топола (община Каварна). Следва да се отбележи, че макар това да е спорт, който се практикува предимно от богати туристи, то влиянието му за региона ще е по-скоро поддържащо, а не основно. Дори и така диферсификацията на туристическото предлагане за област Добрич ще се обогати, ще предоставят нови възможности както за местното население така и за поддържащи фирми от региона.

Г.1.4. Рамкови фактори за развитието на туризма

Г.1.4.1 Туристическа супра- и инфраструктура

Наличната в област Добрич туристическа супраструктура (заведения за пребиваване и хранене) се отличава от една страна с голямо видово разнообразие, а от друга страна за нея са характерни съществени различия по отношение на период на изграждане, актуално състояние, отношения на собственост и ефективност на експлоатацията.

Заведенията за пребиваване, разположени на територията на региона, предлагат общ леглови капацитет в размер на около 30 000 легла, чието разпределение по категории може да се проследи в поместената на тази страница диаграма. Разпределението на този леглови капацитет върху територията на региона се характеризира с остър дисбаланс в полза на приморските общини. развитието на преобладаващата част е хаотично и не следва никаква обща стратегия, като изключение в това отношение прави основно КК "Албена". В преобладаващата си част заведенията за пребиваване са застаряващи- отново изключение е КК "Албена", липсва приемственост между облика на налични и новоизградени обекти. Използването им е с със силно изразен сезонен характер.

Заведенията за хранене- самостоятелни обекти и част от хотелски комплекси- се отличават с аналогична преобладаваща концентрация в приморските общини. Значителна част функционират само сезонно. Предлагането е разнообразно, налице са множество успешни опити за неговото разнообразяване и специализиране, както относно предлагания асортимент от ястия и напитки, така и спрямо оформлението на заведенията.

Специализираната туристическа инфраструктура в област Добрич обслужва основно нуждите на морския ваканционен туризъм. В преобладаващата си част тя се характеризира с монотонност и еднообразност на предлагането. Общата инфраструктура в региона, която се използва и за нуждите на туризма, е разгледана в плана за регионално развитие, като за реализиране на стратегията в туризма е необходимо да се подобри околната среда и да се овладеят свлачищата.

Г.1.4.2 Облик на региона

Поради водещата селскостопанска функция на региона, пространствените решения на селищния ландшафт се характеризират с еднообразие, като поддържането на стопанските части от дворовете е незадоволително. Безизразен е уличният силует и само новоизградени центрове създават разнообразие. Преобладаващо е парцелното застрояване с изграждане на централно обществено пространство в района на градските центрове, като озеленените площи рядко са повече от една. В близост до гр.Шабла се намира голям зенитно-ракетен полигон- факт, който заслужава специална оценка от гледна точка на бъдещите възможности за развитие на туризма.

Г.1.4.3 Транспортна достъпност от гледна точка на туризма

В инфраструктурно отношение регионът разполага с добре развита пътна мрежа с добро теренно включване и изграждане. Построени са дълги прави участъци с незначителни вертикални отклонения, които хармонират с околния ландшафт. Общата дължина на пътната мрежа в област Добрич е 1668 км., като в т.ч. първокласните пътища са едва 83 км., а преобладават повече общинските и третокласните. Този факт достатъчно ясно показва туристическата пригодност на пътната инфраструктура в региона и очертава необходимостта от спешни инвестиции за подобряване комфорта на туристическия и транзитен трафик.

Област Добрич има излаз на Черно море, който чрез Босфора му осигурява достъп до световния океан. Пристанищата Каварна и Балчик намиращи се на територията на област Добрич имат регионално значение. Пристанището в Балчик разполага с яхтен и пътнически терминал- основа за развитието на яхт- и спортен туризъм. В Каварна са предвидени възможности за построяване на пътнически кей.

Летище Варна се намира в близост до от обособения регионален център- гр.Добрич. Непосредственото му разположение до област Добрич е с благоприятно въздействие върху развитието на международния туризъм. Чрез чартърния трафик през летния период, летището свързва Варненска област и област Добрич със страните на изходящия ваканционен туризъм- потребители на основни и допълнителни услуги. Целогодишно оперират редовни линии до определени европейски градове.

Международното летище Варна отстои от:

- гр.Добрич - на 47 км;
- курортен комплекс “Албена” - на 30 км;
- гр.Балчик – на 40 км;
- гр.Каварна – на 56 км;
- гр.Шабла – на 75 км.
- ваканционно селище “Русалка” – на 72 км.

Г.1.4.4 Организация на туризма в региона

На територията на различните общини в област Добрич е представен целият спектър от организации, затварящи цикъла в обслужването на туристи- от договарянето с външнотърговски и национални партньори, през обслужването на място до редица фирми за изходящ туризъм. В общини Балчик, Каварна, Шабла, Добрич и с.Кранево съгласно политиката на Министерство на икономиката (Министерство на културата и туризма) са учредени съвети по туризъм, имащи основната задача да организират туристическата информация и реклама на туризма в съответните туристически места.

Понастоящем организацията на туризма в област Добрич се характеризира с хаотичност на предлагането, като всяка туристическа организация предлага продукта си "както може и с каквото има" без целенасочена маркетингова стратегия или рекламно послание. Туристическото предлагане на региона се отличава с инертност в начините за достигане на основните туристически пазари. Липсват подходящи рекламни методи, съобразени с новите икономически и специфични пазарни условия в реализацията на свободното време и отдиха, с изключение на инициативите на КК "Албена".

Г.3. СТРАТЕГИИ

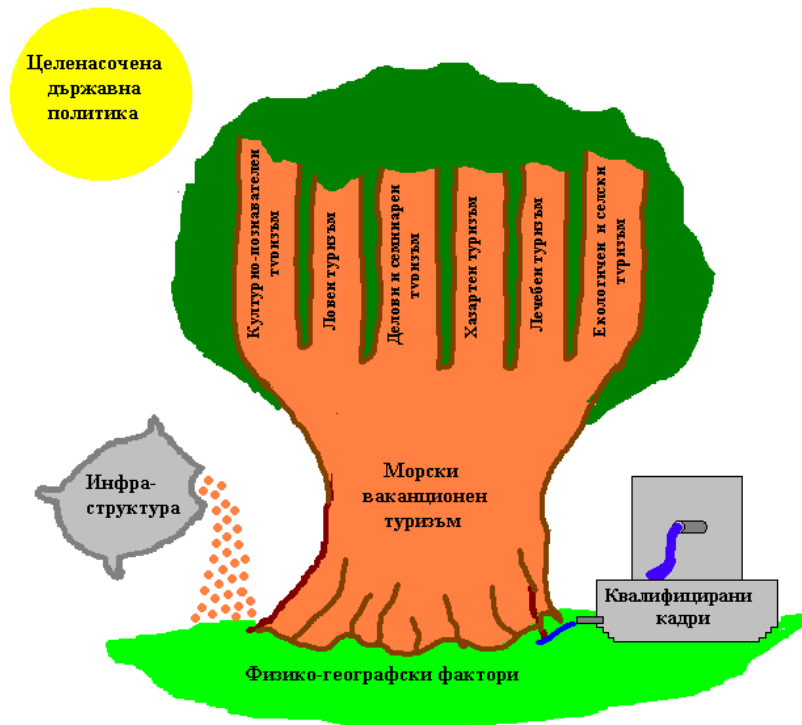
Разгледаните в последствие стратегии за туристическото развитие на област Добрич са разработени с оглед да допринесат за постигането в дългосрочен план на следните основни цели:

- Осигуряване на качествен растеж на туристическото предлагане
- Осигуряване на атрактивни условия за отдих на местното население и гостите на региона
- Повишаване на жизнения стандарт на местното население
- Запазване на културната идентичността на региона
- Обезпечаване на екологичното равновесие в региона

Заедно с това разработените стратегии насочват усилията на заетите в този отрасъл на регионалната икономика към смекчаване на сезонността в туризма чрез ускореното

предлагане на целогодишни форми на туризъм и насочване на вниманието към целеви групи, които предпочитат престойте, организирани извън основния сезон.

Описаните стратегии имат за цел да подпомогнат процеса на изграждане на единна

туристическа идентичност на региона чрез подсиленото интегриране на територии извън утвърдените туристически центрове, особено за нуждите на специализираните и тясно профилираните видове предлагане. Не на последно място стратегиите на развитие утвърждават и предприемането на мероприятия за преодоляване на едностранната зависимост от настоящи туристически пазари чрез интензивното ангажиране на вниманието на потенциалните пазари.

4.3.1. Общи бележки

При по-нататъшното развитие на туризма в **област Добрич** се изхожда от въвеждането, приемането и утвърждаването в практиката на следния **модел на туристическото предлагане**, представен в графичното изображение на тази страница. В основата на този модел е залегнало въвеждането на разграничението между **носещ и допълващи видове туризъм**. Това разграничение е предприето на базата на резултатите от извършения анализ на изходното положение и при съобразяване със следните критерии за оценка:

- Наличен природен или антропогенен потенциал и степен на неговото настоящо използване
- Качествен анализ на конкурентоспособността на наличния потенциал и на възможностите за неговото развитие
- Вид, ниво и фаза от жизнения цикъл на настоящия туристически продукт
- Прогноза за необходимите рамкови условия и анализ на ресурсите за тяхното обезпечаване
- Количествена оценка на обема на потенциалните гости
- Количествена оценка на потенциалните приходи и на приноса им в местната икономика
- Продължителност на прехода за достигане на целевото ниво

- Обем на разходите за постигането на целевото ниво и източници за обезпечаването им

Г.3.2. Носещ туризъм

Към тази категория се отнасят онези видове туризъм- морски ваканционен туризъм, за които област Добрич разполага с природни дадености на конкурентноспособно в международен аспект ниво и които по обем на потенциалните гости, и респективно брой заети лица и реализиран оборот са или могат да бъдат от основополагащо значение за регионалната икономика.

Причисляването към тази категория е съобразено и с възможностите за обезпечаване на съответното предлагане с необходимия персонал или за развитие на наличния, както и с актуалното търсене и водещите тенденции на международния туристически пазар, които ще са от определящо значение при формиране на потребителското търсене през следващите 10-15 години.

Г.3.2.1. Морски ваканционен туризъм

Относно бъдещето предлагане на традиционния за региона морски ваканционен туризъм усилията на общините Балчик, Каварна и Шабла е целесъобразно да се концентрират върху реализацията на следните основни стратегии:

1. **Ограничено изграждане на нова туристическа супраструктура** (заведения за пребиваване и хранене) в съответствие с изискванията на териториално-устройствените планове, разработени през 1996 г. за общините Балчик, Каварна и Шабла.
2. **Качествено подобрене** на външния облик, интериора, хигиената и културата на обслужване **в наличните заведения за пребиваване и хранене** (и особено на бившите ведомствени бази като почивни станции, профилакториуми, столове и пр., както и на наличните къмпинги) и **съдействие за оптимизиране на цялостния облик и атмосфера на местата с туристическо предназначение** (от особено значение за с.Кранево, м. Иканталъка).
3. **Приоритетно доизграждане на туристическата инфраструктура** под формата на спортни площадки и съоръжения, алеи за разходка, конни бази, водни развлекателни съоръжения, детски игрища и пр. с оглед обогатяване на предлагането на допълнителни туристически услуги като по този начин се постигне създаването на конкурентноспособни елементи на основното предлагане в сравнение с аналогични продукти от други места по българското Черноморие.
4. **Запазване и разширяване на позициите на КК "Албена" и "Русалка"** на международния туристически пазар чрез провеждането на атрактивна продуктова и ценова политика.
5. **Обезпечаване на екологичното равновесие в Приморска Добруджа** като основна предпоставка за осигуряване на бъдещото развитие и придобиване на международни отличителни сертификати ("Син флаг" и пр.).

Изпълнението на така обобщените стратегии е насочено към постигане на **насищане на пазара**- т. е. наличният продукт да се предлага с повишена интензивност на настоящите пазари, което да доведе до разширяване на заемания понастоящем пазарен дял, а също и към **реализиране на развитие на пазара**- т. е. наличният продукт да се предлага на нови пазари с оглед избягването на евентуална едностранна зависимост от настоящите пазари.

Така описаните стратегии се обединяват около идеята за създаването на един качествено нов туристически продукт в региона, който от една страна да е обект на политика на продуктова диверсификация и да опосредства излизането на нови

туристически пазари, а от друга страна да даде възможност на настоящите пазари да бъде представено ново, интересно предлагане.

Г.3.3. Допълващи видове туризъм

Към тази група се причисляват лечебният, културно-познавателния, делови, семинарен, ловен, хазартен, екологичен и селски туризъм, за предлагането на които област Добрич разполага с определени ресурси, но които по уникалност, атрактивност и конкурентоспособност не са на такова ниво, което да позволи позиционирането на предлагането като определящо за региона.

От решаващо значение в предлагането на тези видове туризъм е комбинирането им с престоите на носещите видове туризъм, а също така и значението им за смекчаване на негативните последици от сезонността в туризма.

Г.3.3.1. Лечебен туризъм

Разработените стратегии за утвърждаване на предлагането на лечебен туризъм като допълващ вид туризъм в регионалната икономика обхващат:

- 1. Изграждане на конкурентоспособно и отговарящо на съвременните изисквания целогодишно предлагане на калолечение** чрез приоритетната експлоатация на находищата Балчишка Тузла, Шабленска Тузла или Таук Лиман и залагащо на уникалната комбинация на лечебна кал, море и минерална вода. Реализацията на тази стратегия предполага изграждането както на съвременни лечебни съоръжения, така и на модерен санаториум, които да направят това предлагане, както конкурентоспособно на международния туристически пазар, така и продаваемо за нуждите на вътрешния туризъм.
- 2. Утвърждаване на допълващата специализация на региона в предлагането на различни видове терапии** като слънцетерапия, теренотерапия и пр. в допълнение към другите реализирани престои (напр. ваканционни, делови и пр.) под формата на профилактични мероприятия или за нуждите на специализираните форми на лечение. За осъществяването на това развитие е необходим успешен подбор на специализирани кадри и обособяване на подходящи профилактични центрове в основните туристически места, а също и съставяне на заинтригуващи пакетни оферти.

От благоприятно значение за утвърждаването на това предлагане е наличната тенденция в международен план към здравословен начин на живот, изискващ провеждането на редовни профилактични процедури. Успоредно с това е налице непрекъснато нарастване на разходите за медицински услуги в развитите европейски страни, което води до появата на траен интерес към дестинации, които предлагат посочения обем от услуги при по-изгодни ценови условия и при едно приемливо съотношение цена-качество.

Г.3.3.2. Културно-познавателен туризъм

Това специализирано туристическо предлагане е от основополагащо значение от една страна за разчупване на традиционната представа за преобладаващата част от общините в област Добрич като за територия с единствено селскостопанско значение, а от друга страна представлява реална възможност за комбиниране, допълване и обогатяване на туристическия продукт между Приморска Добруджа и прилежащата равнинна част.

За постигането на успешно развитие в тази насока е необходимо предприемането на последователни действия, които да обезпечат реализацията на следните основни стратегии:

1. **Разширено интегриране на природните и антропогенните дадености** (археологически, орнитоложки и пр.) в предлагането на познавателни пътувания в региона, като това трябва да се извърши както чрез съставянето на самостоятелни паушални оферти, насочени към вниманието на тясно специализирана пазарна ниша, така и чрез разработването на краткотрайни програми (от 1/2 до 1 ден), които да отговорят на търсенето на туристи, които пребивават за задоволяването на основни потребности от друг характер в региона. От изключително значение за обезпечаването на устойчиво развитие в тази насока са и усилията, насочени към опазване, рехабилитация и щадяща експлоатация на съществуващите ресурси.
2. **Целенасочено съставяне и утвърждаване на Календар на културните прояви в област Добрич** (цикъл пролет, лято, есен, зима), който да послужи за основа на разработването на ново за региона тематично предлагане, да обогати спектъра от предлаганите допълнителни услуги, а също и да информира населението от региона за предстоящи прояви и събития.

Представените в обобщен вид стратегии целят също така преодоляването на хаотичността и липсата на координираност между отделните части на **област Добрич**, предлагащи в една или друга степен прояви от подобен характер и насочване на действията към разработването на атрактивен хомогенен продукт на региона, който да позволи убедителното излизане и постигане на трайно присъствие на нови потенциални пазари.

Г.3.3.3. Делови и семинарен туризъм

Този вид предлагане разполага с реални възможности да оказва благоприятно влияние върху подчертания сезонен характер на съвкупния туристически продукт на региона. Подробно изравняващо влияние може да се постигне чрез провеждането на поредица от мероприятия, насочени към реализацията на следните основни стратегии:

1. **Утвърждаване на специализацията на региона в предлагането на структура за конгресни и семинарни прояви** (основно в КК "Албена" и "Русалка" и в гр.Добрич), като за това от една страна се изисква както периодичното усъвършенстване на наличната структура, така и поддържането на интензивни контакти с организатори на аналогични прояви. Тази стратегия е насочена към постигането на насищане на пазара чрез интензивното предлагане на настоящия продукт.
2. **Разширяване и утвърждаване на семинарното предлагане на селскостопанска тематика**, при което като лектори и организатори се обединяват усилията респективно на Института по пшеницата и слънчогледа- гр.Генерал Тошево и "Добрички панаир" ООД.

От съществено значение при усъвършенстването на този вид предлагане е неговата обвързаност с останалите отрасли на регионалната икономика и възможностите, които то създава за повишаване на известността и интереса към региона, за установяването на контакти и респективно оптимизиране на общата икономическа ситуация.

Г.3.3.4. Ловен туризъм

Посоченото туристическо предлагане е изложено на влиянието на два основни фактора- от една страна строгата ресурсна лимитираност, а от друга страна тясната специализация в структурата на интересите на потенциалната клиентела- което чувствително ограничава възможностите за неговата количествена или качествена експанзия. Поради това стратегиите на развитие обхващат:

1. **Запазване на настоящия пазарен дял** и разнообразяване на предлагането чрез въвеждане в експлоатация на неизполвани обекти за настаняване. Чрез това се цели

главно поддържане конкурентноспособността на предлагането и удължаване на жизнения цикъл на предлагания продукт.

2. Съдействие от страна на ресорните институции при **трансформация на предлагането в съответствие с предстоящата реституция на горите** и гарантиране на защита на интересите както на собствениците, то така и на потенциалните клиенти.

От определящо значение за предлагането на този туристически продукт е същевременно и полагането на усилия за опазване на дивечовата наличност и предотвратяването на вредните въздействия върху заобикалящата природна среда.

Г.3.3.5. Екологичен и селски туризъм в региона

В центъра на това предлагане се поставя посещението на защитени територии с фотозаснемане и наблюдение на рядка флора и фауна, пребиваването в селска среда и осъществяването на непосредствен контакт с членовете на приемащото домакинство и допирът с отглежданите домашни животни и растения. Дори ако днешният, постоянно растящ интерес към този вид туризъм трябва отчасти да се обясни с "промишлената умора" на големи групи от хора и тяхното желание за завръщане назад към природата, екологичният и селски туризъм далеч не са откритие на модерната туристическа индустрия. Полагането на усилия за изграждането на подобен вид предлагане на територията на **област Добрич** е необходимо да бъдат съобразени със следните **основополагащи изисквания**:

- **Изграждане на подходяща инфраструктура** за наблюдение и изнасяне на лекции. Наличието на обучен квалифициран персонал също трябва да е от приоритетите при развитието на този туризъм.
- **Завладяващият характер, както и приятната и неповторима атмосфера на приемащото домакинство** са от решаващо значение за включване в предлагането. От благоприятстващо значение в случая е и наличието на аналогична атмосфера в цялото село или местността.
- **Наличието на минимален комфорт на пребиваване и на изрядни санитарни съоръжения** е от първостепенна необходимост, независимо към каква клиентела ще бъдат насочени усилията по реализацията на съответния туристически продукт. Крайно погрешно е разпространеното схващане, че селският туризъм е равнозначен на примитивно и нехигиенично пребиваване.
- **Разнообразното предлагане на адекватни занимания за свободното време** е съществена част от съвкупния продукт "*ваканция на село*". Такива са например заниманията с животни, практикуване на езда, плуване, каране на лодка, игра на тенис, каране на велосипед, пешеходни преходи сред природата, участие във фолклорни представления, изучаване на основни за даден занаят умения и пр.

Създаването на това ново за региона туристическо предлагане дава възможност за привличане на вниманието както на част от клиентелата на вече съществуващ пазар (този на ваканционния туризъм), така и за разработване на нови потенциални пазари. Предлагането на селски туризъм представлява също така и добри шансове за преодоляване на наличния понастоящем дисбаланс в туристическото използване на цялостната територия на **област Добрич**. Добри шансове за стартиране на аналогично предлагане предоставят например села с типичен "добруджански" облик като Сенокос, Стожер, Българево, Камен бряг, Свети Никола, в които обаче е наложително провеждането на поредица от мероприятия, които да спомогнат за изграждане на посочените по-горе три основополагащи предпоставки.

Г.3.4. Пазарна изява на региона

С оглед на започналото обединяване на усилията на 8-те общини от **област Добрич** за стимулиране на икономическото развитие и привличане на инвестиции към региона, в областта на туризма вниманието е целесъобразно да се насочи към реализацията на следните основни стратегии:

Систематично изграждане на единен туристически имидж на Приморска Добруджа и прилежащата равнинна част и утвърждаване на единно туристическо лого на региона като напр. "Пъстрото лице на Добруджа".

В основата на тази стратегия е залегнала философията за изграждане на представа за **област Добрич** като туристическа дестинация, в която качествено, в рамките на един туристически престой, могат да бъдат задоволени разнообразни туристически потребности- от отдих, лечение, установяване на делови контакти, съпреживяване на културни прояви и пр.

При реализацията на тази стратегия е необходимо да се отчита, че тя може да се окаже от решаващо значение за открояването на самобитността и облика на предлагането на общините Балчик, Каварна и Шабла от останалата част на Българското Черноморско крайбрежие поради тяхната интегрираност с атрактивни компоненти от предлагането на региона. От друга страна естествено се цели известността на предлагането в приморските общини да изиграе ролята на мотор за останалото туристическо предлагане от региона.

4.Д) ИНОВАЦИИ И МОДЕРНИЗАЦИЯ

В сферата на иновациите и модернизацията успехите на добричките фирми са сравнително скромни. Все още се разчита на изпитаните и традиционни технологии в сферата на производството. Малките фирми в сферата на услугите са по-гъвкави и предимно иновации се внедряват от фирми в сферата на компютърните и информационни технологии. Частично нови технологии се внедряват в производството на мебели, електроуреди и материали.

4.Е) ПАЗАРНА ИНФРАСТРУКТУРА /ПАЗАР, ТЪРГОВИЯ, УСЛУГИ/

Общински пазари

В големите общински центрове има обособени пазарни пространства, като организацията за дейността им е съобразно политиката на съответната общинска администрация. Някъде те са обособени като общински дружества, на други места са в обхвата на по-големи фирмени обединения със смесено публично-частно партньорство-акционерни дружества, ООД или др.

Закрити общински пазари са обособени в гр.Добрич, гр.Балчик и гр.Каварна. С помощта на програма ПЛЕДЖ на Американската агенция за международно развитие бе подпомогнато изграждането на закрит общински пазар и в община Шабла.

Все още липсват обаче обособени пазарни пространства и хранилища на територии, които да са в близост и да обслужват по-лесно селскостопанските производители.

Борси и тържища

Неуспешен засега остава опитът да бъде основана Добруджанска зърнена борса, като в град Добрич има представителство на Софийска стокова борса. Все още липсват и стокови тържища за селскостопанските производители.

Банково дело

На територията на областта работещи са клонове на повечето от присъстващите банки на българския пазар: "Булбанк", "Банка ДСК" ЕАД, Търговска банка "HVB-

Биохим”, “Хеброс банк” (скоро ще бъдат обединени) “Обединена Българска банка”, SG“Експресбанк”, “Централна кооперативна банка”, “Българска пощенска банка”, “Първа източна международна банка” АД, “Евробанк”, “Алианс България” АД и “Стопанска инвестиционна банка”, “Банка ДЗИ”, “Райфайнзен банк”, Банка “Уникредо” и др..

Поради това, че не разполагат с дългосрочен ресурс, банките отпускат фирмени кредити за срок до една година – за оборотни средства и по-ограничено за инвестиции. Пазарните нива на лихвите по кредитите са в границите от 14 % до 18 %. Исканото обезпечение е от порядъка на 250 %, като най-често използваните са ипотека на недвижим имот, особен залог на машини и съоръжения, бъдеща продукция, запис на заповед и др.

За отпускането на кредит е необходимо да бъде разработен бизнес-план с разработен паричен поток и план за погасяване на кредита. Най-важните фактори, които се проучват са наличието на разработени пазари и утвърдени клиенти, осигурени доставчици и наличие на квалифицирана работна ръка. Освен това банките изискват наличие на поне тригодишна минала дейност с убедителни финансови резултати.

Наличието на разплащателна сметка в банката-кредитор и движението по нея са особено показателни при оценката на кредитоискателя. Банките в повечето случаи се въздържат от предоставяне на кредити на новорегистрирани фирми и за стартиращ бизнес, но вече има предлагане и такъв продукт от страна на няколко банки.

Определена роля в тази насока играе новият момент в Правилата за кредитиране на бизнес-клиенти на “Банка ДСК” ЕАД – отпускане на кредитите на микропредприятия с максимален размер до 20 хил. лева. Кредитирането им става при облекчени условия – изискват се минимум шест месечна дейност, текуща отчетност, без да се изисква бизнес-програма. Допустимият гратисен период е шест месеца, а срока за издължаване на кредита е 12 месеца за оборотни средства и 36 месеца за инвестиционен кредит.

Основни кредитоискатели от областта са предприятията на хранително-вкусовата промишленост. Кредитите са обикновено за изкупуване на селскостопанска продукция – за сезонно натрупване на суровини за нуждите на производството.

Други по-големи кредитоискатели са фирмите от шивашката, обувната и текстилната промишленост. Исканите кредити обикновено са за попълване на недостиг на оборотни средства.

Арендаторите-големи и малки, земеделските кооперации и частни земеделски стопани ползват кредитите за закупуване на семена, горива, хербициди, торове и резервни части.

Фонд “Земеделие” има няколко програми за кредитиране.

Дейността на банките по принцип не подлежи на въздействие от страна на местните административни структури. Въпреки това, добрите отношения между местната икономика и действащите в областта банки са повече от препоръчителни. За да може това да бъде постигнато и/или подобро, трябва да бъдат следвани следните стратегии:

Текуща информированост на банките относно икономическия живот на областта и свързаните с него планове, за да могат да ориентират спрямо тях своята собствена дейност.

Разясняване на важността на обслужването от банките на регионалните интереси, осигуряване на участие на представители на банки в Областния съвет за регионално развитие.

Концентриране на отпускането на кредити върху главните цели на регионалното икономическо развитие.

Бизнес обединения и организации в помощ на предприемачеството

От известно време освен чрез банки, новостартиращият бизнес може да ползва услугите на няколко микрофонда и кредитиращи организации.

Най-известният и успешно досега е чрез Бизнес център Добрич, създаден по програма “ДЖОБС” с помощта и на Министерство на икономиката. Предлагат се както безвъзмездни помощи, така и нисколихвени кредити. Успешен за област Добрич се оказва “Проект 100”, където около 30 предприемачи от областта получиха своя шанс за стартиране на дейност.

Бизнес центърът предоставя и бизнес консултации, както и Търговско-промишлената палата, Индустриално-стопанската асоциация, Агенцията за икономическо развитие и инвестиции- Добрич, както и няколко малки частни консултантски фирми. В сферата на селското стопанство се организират семинари, изложби и се предоставят консултации от страна на Областната служба по земеделие и гори. В областта има представителство (териториално звено) на Изпълнителната агенция за насърчване на малки и средни предприятия.

На територията на област Добрич е регистрирана и Регионална занаятчийска камара.

Община Добрич е сред основателите и един от акционерите на “Добрички панаири” АД, който организира ежегодно (вече 10 години) търговски изложения, панаири, тематични семинари и изложби.

5. СОЦИАЛНА СФЕРА

6.А) Доходи и жизнен стандарт

Доходи и разходи средно на лице от домакинство

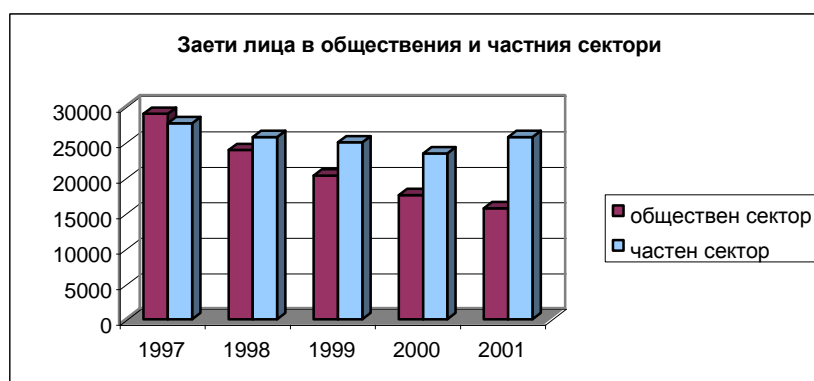
(лева)

Години	Общ доход	Паричен доход	от който:		
			Работна заплата	Пенсии	От домашното стопанство
1998	1469722	991462	447418	245518	95361
1999	1306	1009	502	242	61
2000	1251	977	344	316	43
2001	1284	1044	430	327	24
2002	1681	1199	532	310	24
2003	1822	1418	836	282	24

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Години	Разход - общо	Паричен разход - общо	Хранителни стоки	Нехранителни стоки
1998	1155782	948871	361876	586995
1999	1108	977	349	628
2000	1076	962	428	503
2001	1092	984	533	451
2002	1355	1249	520	729
2003	1510	1403	567	836

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Заети лица и средна месечна работна заплата по икономически дейности и сектори през 2002 година

Икономически дейности по номенклатура А17		Сектори			
		обществен		частен	
		заети - брой	заплата - лева	заети - брой	заплата - лева
Общо за областта		14989	277	25217	197
Селско, ловно и горско стопанство		75	227	3505	243
Добивна индустрия		-	-	95	373
Преработваща индустрия		-	-	11177	182
Електроенергия, газ и вода		1267	283	-	-
Строителство		170	223	1663	242
Търговия и ремонт		-	-	3488	146
Хотели и ресторанти		108	161	2590	230
Транспорт и съобщения		1458	319	855	200
Финасов кредит и застраховка		-	-	281	424
Операции с имущество и бизнес услуги		830	240	785	137
Държавно управление		1990	358	-	-
Образование		5194	258	-	-
Здравеопазване		3001	266	221	184
Други дейности		701	196	506	162

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Потребление на основни хранителни продукти от домакинствата (средно на лице)

Продукти	м.е.	Години		
		2001	2002	2003
Хляб и тестени изделия	кг.	136,8	128,9	117,8
Месо	кг.	19,2	22,5	22,6
Мляко прясно	л.	19,2	14,8	12,0
Мляко кисело	кг.	12,0	20,7	17,2
Сирене	кг.	9,6	10,8	11,3
Яйца	кг.	122,4	135,0	149,6
Плодове	кг.	13,2	25,2	21,6
Зеленчуци	кг.	38,4	44,7	43,0
Фасул	кг.	2,4	3,2	3,0
Картофи	кг.	22,8	25,0	25,5
Захар	кг.	7,2	7,5	8,6
Олио	л.	13,2	14,4	14,5

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

6.В) БЕЗРАБОТИЦА И ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ

6.В.1 Информационен обзор за състоянието на пазара на труда и мерките за насърчаване на заетостта. Регион – Варна (Варненска, Добричка и Шуменска област) Януари – Декември 2002г. (Дирекция “Регионална служба по заетостта – Варна)

I. СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СИТУАЦИЯ

По данни на НСИ към 31.12.2001г. в регион Варна, обхващащ 3 области - Варненска, Добричка и Шуменска, живеят постоянно 877882 души. В сравнение с данните към 31.12.2000г., когато в региона са живеели 874094 души, населението се е увеличило с 3788 души. Това нарастване се дължи изцяло на увеличения брой във Варненска област, където се отчита ръст от 6% (+25650 души) и който компенсира отчетеното в другите две области намаление, съответно Добричка (-11311 души) и Шуменска (-10551 души).

В териториален аспект водеща е Варненска област с 461174 души, в която са съсредоточени 53% от общото население на региона. В другите две области населението е разпределено почти по-равно, съответно Добричка - 213325 души (24% от населението в региона) и Шуменска - 203383 души (23%). Запазва се съотношението от 2000г. на живеещите в градовете и селата - над $\frac{2}{3}$ живеят в градовете, а останалата $\frac{1}{3}$ в селата. Във Варненска област 80% от населението е съсредоточено в градовете, докато в Добричка е 67%, а в Шуменска - 62%.

В структурата на населението по пол не се наблюдават изменения спрямо 2000г., като дела на жените е малко по-висок от този на мъжете - 49% са мъже към 51% жени. Това съотношение е същото и за хората, които живеят в градовете, докато при живеещите в селата е 50 : 50.

За по-пълно характеризиране на икономическата и социална ситуация в областите и общините в регион Варна по-долу в анализа са използвани данни от направено сравнително изследване на Програмата за развитие на ООН (ПРООН/UNDP) за **индекса на човешкото развитие (ИЧР) – 2002г.** сред 262 общини. Той се изчислява по международно утвърдена методика на основата на официални статистически данни, предоставени от НСИ. Индекса на човешко развитие включва три компонента:

- *очаквана продължителност на живота (ОПЖ)*, изчислена на основата на демографски данни за живородени и умрели по 5-годишни възрастови групи според данни от последното преброяване;

- *комбиниран образователен индекс (КОИ)*, представляващ усреднена стойност на коефициента на записваемост и 2 пъти коефициента на грамотност. Записваемостта представлява делът на записаните деца до средно образование в общия брой деца в училищна възраст, а грамотността - делът грамотно население в общото население на общината според последното преброяване;

- *реален БВП за крайно потребление* на глава от населението, представляващ произчислен БВП на общината в \$PPP на глава от населението (PPP - Purchasing Power Parity - Паритет на покупателната способност в американски долари).

Цялостният индекс представлява усреднена стойност на трите компонента. Общините и областите са третираны като **развити, средно развити и високо развити.**

Въпреки своето относително еднакво тегло във формулата на ИЧР трите компонента имат различно влияние върху окончателното класиране на областите. Като цяло взаимовръзките между трите компонента говорят за водещото значение на икономическото състояние на областите. Докато икономическият компонент прави развитите области още по-развити, то доброто образование и високата очаквана продължителност на живота имат компенсиращо влияние върху общото класиране на някои икономически изостанали области.

Ако за разделителна линия между развити и слаборазвити области се вземе средната аритметична стойност на областния ИЧР (0.791), то в 13 развити области в страната живеят общо 3846058 души (48% от населението), докато в останалите 15 области живеят 4082843 души (52% от населението). Над средната стойност по БВП живеят жителите на $\frac{1}{3}$ от областите. Според изнесените данни от изследването, **Варненска област** е сред 10-те най-развити области в страната, като се нарежда на шесто място. Според резултатите Варненска област отстъпва на София-столица, Габрово, Враца, Стара Загора и Бургас. Другите две области в региона се нареждат по-долу в класацията - **Добричка област** е на 17 позиция, а **Шуменска** на 20-та.

В таблицата е дадено ранжирането на областите по отделните компоненти на индекса на човешко развитие и в последната колона крайното класиране по ИЧР. Трябва да отбележим, че по компонента *комбиниран образователен индекс*, Варненска област е на 14 място, но в изследването не е включено висшето образование, което чувствително би подобрило класацията.

Източник: ДРСЗ Варна

Областен индекс на човешкото развитие 2002										
област	ОПЖ		Записваемост	Грамотност	КОИ		БВП		Областен ИЧР	ИЧР
	индекс	ранг			индекс	ранг	индекс	ранг		
София (столица)	0.798	2	0.971	0.996	0.988	1	0.760	1	0.849	1
Габрово	0.794	4	0.926	0.995	0.972	4	0.678	6	0.815	2
Враца	0.765	21	0.913	0.987	0.962	7	0.715	2	0.814	3
Стара Загора	0.778	10	0.899	0.979	0.952	15	0.695	4	0.808	4
Бургас	0.767	20	0.862	0.976	0.938	20	0.713	3	0.806	5
Варна	0.779	9	0.890	0.984	0.953	14	0.685	5	0.805	6
Кюстендил	0.769	17	0.942	0.986	0.972	3	0.666	7	0.802	7
Велико Търново	0.777	12	0.914	0.991	0.965	5	0.648	12	0.797	8
Смолян	0.804	1	0.928	0.977	0.961	8	0.625	22	0.796	9
Русе	0.772	15	0.901	0.990	0.960	9	0.655	11	0.796	10
Ловеч	0.774	14	0.893	0.983	0.953	12	0.656	10	0.794	11
Перник	0.780	8	0.932	0.994	0.973	2	0.630	16	0.794	12
Пловдив	0.786	6	0.887	0.980	0.949	17	0.643	13	0.793	13
Благоевград	0.797	3	0.888	0.982	0.951	16	0.628	18	0.792	14
Плевен	0.776	13	0.896	0.986	0.956	11	0.643	14	0.792	15
София	0.780	7	0.802	0.986	0.925	25	0.664	9	0.789	16
Добрич	0.756	25	0.861	0.968	0.932	23	0.665	8	0.785	17
Видин	0.769	18	0.914	0.983	0.960	10	0.620	25	0.783	18
Хасково	0.777	11	0.973	0.972	0.939	19	0.632	15	0.782	19
Шумен	0.770	16	0.870	0.980	0.944	18	0.627	19	0.780	20
Ямбол	0.763	22	0.903	0.978	0.853	13	0.624	23	0.780	21
Монтана	0.762	23	0.913	0.988	0.963	6	0.614	27	0.780	22
Кърджали	0.791	5	0.852	0.939	0.910	27	0.626	20	0.776	23
Търговище	0.760	24	0.843	0.978	0.933	22	0.624	24	0.772	24
Разград	0.746	27	0.858	0.974	0.936	21	0.626	21	0.769	25
Пазарджик	0.769	19	0.836	0.974	0.928	24	0.609	28	0.768	26
Силистра	0.749	26	0.817	0.958	0.911	26	0.629	17	0.763	27
Сливен	0.744	28	0.801	0.958	0.906	28	0.620	26	0.756	28

Съкращения:

БВП: Брутен вътрешен продукт (реален БВП за крайно потребление в паритетни долари по данни 2000)

ДМА: Разходи за дълготрайни материални активи

ИЧР: Индекс на човешкото развитие

КОИ: Комбиниран образователен индекс (по данни 2001)

ОПЖ: Очаквана продължителност на живота (по данни 2000-2001)

ПЧИ: Преки чуждестранни инвестиции

Варненска и Добричка област са сред 10-те области с **най-висок индекс на БВП**, съответно на 5-та и 8-ма позиция, докато Шуменска област е на 19 място. Варненска

област се нарежда на второ място по **номинален ръст на БВП на глава от населението** (от 0.653 на 0.685).

Един добре развит икономически регион би следвало да се отличава не само с високо ниво на генерирани доходи, но и с висока активност на местните и чуждите предприемачи. По-долу са анализирани връзките на икономическия компонент на ИЧР с такива индикатори на предприемаческата активност като разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (ДМА) и преки чуждестранни инвестиции. Над 50% от всички **разходи за придобиване на ДМА** са направени в София-столица, докато другата половина е разпределена сред останалите 27 области. Въпреки това неравномерно разпределение на инвестиционната активност, е налице ясна взаимовръзка между големите разходи за ДМА на човек от населението и стойностите на икономическия компонент на индекса (БВП в \$PPP). Така например, в областите София-столица, Варна, Габрово, Стара Загора и Бургас, са направени най-големите разходи за придобиване на ДМА и в същото време те са сред 6-те най-развити области по БВП. Две от областите в региона - Варненска и Добричка, са сред водещите в страната по **обем на привлечените преки чуждестранни инвестиции**, като преди тях са област Стара Загора и София-град.

Действително големите различия по ИЧР обаче са между общините вътре в областите, видно от приложената таблица.

Прегледът показва, че във Варненска област има най-много общини от категорията

Общински индекс на човешкото развитие														
Общините в рамките на областта, 2002														
област	ОПЖ индекс	ОПЖ ранг (1 - 282 общини)	Записваемост индекс	Записваемост ранг (1 - 282 общини)	Грамотност индекс	Грамотност ранг (1 - 282 общини)	КОИ индекс	КОИ ранг (1 - 282 общини)	БВП индекс	БВП ранг (1 - 282 общини)	ИЧР индекс	ИЧР ранг на общината в областта	ИЧР ранг на областта	ИЧР ниво на общината
област Варна														
Белослав	0.758	159	0.851	163	0.989	64	0.943	116	0.777	12	0.826	1	6	Високо
Девня	0.752	182	0.853	158	0.979	132	0.937	140	0.785	9	0.825	2	6	Високо
Варна	0.781	56	0.916	33	0.992	40	0.966	26	0.684	61	0.811	3	6	Високо
Бяла	0.745	205	0.866	120	0.967	194	0.933	160	0.732	24	0.803	4	6	Високо
Вълчи дол	0.754	176	0.856	148	0.962	211	0.927	182	0.703	46	0.795	5	6	Високо
Долни чифлик	0.749	195	0.843	179	0.949	235	0.914	227	0.639	108	0.767	6	6	Средно
Аксаково	0.764	130	0.840	182	0.973	169	0.928	174	0.605	152	0.766	7	6	Средно
Суворово	0.763	135	0.864	128	0.966	200	0.932	163	0.603	155	0.766	8	6	Средно
Ветрино	0.758	160	0.857	145	0.978	143	0.937	138	0.592	171	0.762	9	6	Средно
Провадия	0.754	174	0.868	111	0.972	175	0.937	141	0.596	167	0.762	10	6	Средно
Дългопол	0.780	62	0.855	152	0.954	228	0.921	201	0.578	187	0.760	11	6	Ниско
Аврен	0.750	191	0.844	177	0.967	195	0.926	185	0.579	186	0.752	12	6	Ниско
област Добрич														
Добрич	0.765	129	0.893	64	0.986	79	0.955	51	0.721	35	0.814	1	17	Високо
Балчик	0.743	216	0.831	204	0.964	205	0.920	208	0.715	39	0.793	2	17	Високо
Шабла	0.768	117	0.877	96	0.983	108	0.948	90	0.617	133	0.778	3	17	Средно
Крушари	0.714	262	0.824	220	0.933	249	0.897	250	0.637	112	0.749	4	17	Ниско
Генерал Тошево	0.746	203	0.836	192	0.956	225	0.916	217	0.585	179	0.749	5	17	Ниско
добрич - селска	0.733	252	0.815	228	0.943	243	0.900	247	0.588	176	0.740	6	17	Ниско
Каварна	0.748	196	0.851	165	0.963	208	0.926	184	0.545	229	0.740	7	17	Ниско
Тервел	0.737	244	0.825	217	0.933	250	0.897	249	0.530	247	0.721	8	17	Ниско
област Шумен														
Шумен	0.775	87	0.898	55	0.992	34	0.961	41	0.655	92	0.797	1	20	Високо
Нови пазар	0.758	157	0.862	134	0.981	122	0.941	126	0.657	90	0.785	2	20	Средно
Каспичан	0.741	226	0.828	212	0.973	167	0.925	187	0.687	54	0.784	3	20	Средно
Никола Козлево	0.731	253	0.830	209	0.956	224	0.914	225	0.687	54	0.778	4	20	Средно
Велики Преслав	0.789	35	0.846	171	0.982	113	0.937	143	0.604	154	0.776	5	20	Средно
Хитрино	0.761	146	0.846	172	0.978	140	0.934	154	0.630	121	0.775	6	20	Средно
Венец	0.761	141	0.843	178	0.954	227	0.917	216	0.549	224	0.742	7	20	Ниско
Върбица	0.765	128	0.833	201	0.939	245	0.904	241	0.542	233	0.737	8	20	Ниско
Смядово	0.740	234	0.835	194	0.966	199	0.922	193	0.499	255	0.720	9	20	Ниско
Каоляново	0.751	187	0.852	162	0.957	222	0.922	194	0.487	258	0.720	10	20	Ниско

високо развити и най-малко - слабо развити, докато в другите две области има една или две високо развити общини и значително повече слабо развити.

От общо 30 общини в регион Варна, според данните от изследването на ИЧР, 8 са **високо развити** - Варна, Девня, Белослав, Бяла, Вълчи дол, Добрич, Шумен и Балчик. В групата на **средно развитите** попадат 11 общини - Нови пазар, Каспичан, Шабла, Никола Козлево, Велики Преслав, Хитрино, Долни чифлик, Аксаково, Суворово, Ветрино и Провадия. Останалите 11 общини попадат в категорията **слабо развити** - Дългопол, Аврен, Крушари, Генерал Тошево, Венец, Добрич-селска, Каварна, Върбица, Тервел, Смядово и Каолиново.

Налице са контрастни различия между съседни общини в рамките на една област. Преодоляването на тези различия изисква усилията на различните нива на управление – национално, регионално и местно.

II. ЗАЕТОСТ

Заетите лица в икономиката на **Добричка област** през септември 2002г. наброяват 32260 души, с 6% повече в сравнение със същия месец на 2001г. Работещите в **частния сектор** заемат по-голям дял в структурата - 54%. В **обществения сектор** се наблюдава съхраняване и леко увеличаване на работните места (+275), докато в частния сектор техният брой се увеличава с 1427. Заетостта в областта е съсредоточена основно в сферата на туризма, селското стопанство, хранително-вкусовата и текстилна промишленост, търговията. Продължават да се увеличават заетите в сферата на услугите в частния сектор, а заетите в индустрията и услугите от обществения сектор намаляват. С най-голям дял в обществения сектор са заетите в сферата на образованието (18%), производството на текстил (14%) и в здравеопазването и социалните дейности (10%).

Резултатите, получени от проведеното през декември 2002г. от НСИ наблюдение на работната сила, показват нарастване на коефициента на заетост и в трите области, което според специалистите от НСИ се дължи на увеличения брой на населението.

Източник: ДРСЗ Варна

	област Варна	област Добрич	област Шумен
XII.2001	42.8	28.8	33.4
XII.2002	46.1	30.9	34.2

Отчитат се значителни различия между трите области, като отново водеща е Варненска област, където се наблюдава и по-голямо нарастване на коефициента. В другите две области се отчита сравнително нисък коефициент на заетост и в същото време и нарастването му е по-малко.

III. ПРЕДЛАГАНЕ НА РАБОТНА СИЛА

1. Брой безработни и равнище на безработица

През 2002г. **безработните**, регистрирани в бюрата по труда във Варненски регион леко намаляват спрямо 2001г. - средно за годината броят им е 83080, с 690 лица по-малко (спад от 0.8%) спрямо 2001г. Сезонния характер на икономиката на региона определя динамиката в безработицата, като в последните месеци на годината по принцип се наблюдаваше прогресиращо нарастване. То е резултат от освобождаването на сезонния персонал, който до края на 2001г. имаше право на парично обезщетение за безработица и се регистрираше в ДБТ предимно с тази цел. Тази характерна особеност за последните месеци на годината се промени през 2002г. Наблюдава се намаление на безработните през ноември и декември. Съществено влияние в тази насока оказват основно два фактора – първият е стартирането в началото на месец ноември на националната програма “От социални помощи към осигуряване на заетост”, чрез която се осигури работа на голям брой регистрирани в ДБТ лица. Вторият основен фактор е промяната в нормативната уредба по отношение отпадане правото на парично обезщетение на сезонния персонал, който формираше голяма част от входящия поток безработни в последните месеци на годината.

В териториален аспект в област Варна и област Шумен се отчита намаление на средногодишния брой безработни лица, докато в област Добрич наблюдаваме нарастване (+2.9% или с 677 души повече). На ниво ДБТ в 9 бюра по труда се наблюдава слабо нарастване спрямо 2001г. в средногодишния брой безработни лица – Вълчи дол, Долни чифлик, Провадия, Добрич, Балчик, Генерал Тошево, Каварна, Тервел и Каолиново, което като цяло за региона се компенсира от намалението в останалите ДБТ.

Източник: ДРСЗ Варна

област	Брой безработни		Равнище на безработица	
	2002г.	2001г.	2002г.	2001г.
Регион Варна	83080	83771	19.8%	20.0%
Варненска	34311	34681	15.7%	15.9%
Добричка	23924	23248	22.7%	22.1%
Шуменска	24845	25842	25.9%	27.0%

Равнището на безработица във Варненски регион е 18.9%, незначително намаление с 0.2 пункта спрямо предходната година (20.0% е през 2001г.). В сравнение със средното равнище за страната, което е 17.7%, за региона се отчита по-висока стойност с 1.2 процентни пункта. От трите области във Варненски регион най-ниско е равнището на безработица във Варненска област - по-ниско от средното за региона и за страната, докато в другите две области е чувствително по-високо.

На двата полюса остават ДБТ - Варна, с най-ниска отчетена стойност - 10.0% и ДБТ - Каолиново, с най-висока - 57.3%. В шест ДБТ се отчита стойност над 30%: Велики Преслав - 30.8%, Долни Чифлик - 34.2%, Генерал Тошево - 35.4%, Провадия - 38.2%, Вълчи дол - 43.3% и Каолиново - 57.3%. В пет бюра по труда равнището се движи между 20% и 30%: Добрич - 20.4%, Балчик - 20.5%, Каварна - 24.4%, Нови пазар - 28.2% и Тервел - 28.4%. Между 10% и 20% е равнището в следните ДБТ: Варна - 10.0%, Девня и Шумен с по 19.1%.

IV. ТЪРСЕНЕ НА РАБОТНА СИЛА

Заявените свободни работни места през периода януари - декември 2002г. значително се увеличават спрямо 2001г. Тази чувствителна промяна е в резултат реализацията на НП "От социални помощи към осигуряване на заетост". Обявените работни места са 34704, като от тях 21073 са на първичния пазар на труда, а 13631 - по програми за насърчаване на заетостта.

Заявените работни места на **първичния трудов пазар** са с 6.1% (1203 места) повече, което говори за положителна тенденция към стабилизация на пазара на труда в региона. Трябва да отбележим, че също така е и резултат от усилената и целенасочена работа на трудовите посредници да реализират срещи с цел разкриване на нови работни места и да поддържат контактите с традиционните партньори за обявяването на СРМ в бюрото по труда. Постигнатите годишни резултати са вследствие на пренасочване вниманието на трудовите посредници към приоритетно обслужване на фирми с добри перспективи за развитие; работодатели, от които се очаква по-голяма разкриваемост на работни места; рационално партниране с кметовете на населените места за съвместни инициативи; отраслово информирание и консултиране на работодатели от сходни сфери на икономиката и селското стопанство; земеделски кооперации и туристически фирми със значимо влияние върху икономическото развитие на обслужваните общини.

В териториален аспект в 5 ДБТ се наблюдава намаление в броя обявени работни места на първичния пазар на труда - Велики Преслав (-226), Добрич (-215), Долни чифлик (-207), Генерал Тошево (-113) и Шумен (-12). В останалите бюра по труда отчитаме увеличение, като най-голямо е в ДБТ - Варна (+946). Следват ДБТ - Нови пазар (+307), Провадия (+252), Девня (+166) и Каолиново (+144).

Увеличението на местата по **програми за заетост** е с 1.9 пъти (+6315 места), поради значителния брой обявени места по реализацията на квотния принцип на НП "От социални помощи към осигуряване на заетост".

Професионално-квалификационната структура показва значително нарастване на местата за **лица без специалност и професия** - с 1.4 пъти повече от 2001г. - от 17277 на 24790. Причината отново е НП "От социални помощи към осигуряване на заетост", чиято целева група са продължително безработните лица, основна част от които са без образование, квалификация и професия. Те съставляват 71.4% от всички обявени места, със 7.9 процентни пункта повече от 2001г. (63.6% са били през 2001г.). Обявените през 2002г. работни места за лица с **работнически професии** са 5935 и нарастват с 13.9% (+723 места). Техният дял обаче намалява с 2.1 пункта и е 17.1% (19.2% са били през 2001г.). Спад от 15.3% се отчита в търсенето на **специалисти** - обявените свободни работни места са 3979 (4697 са били през 2001г.). Те съставляват 11.5% от общия брой обявени места, като се наблюдава чувствително намаление - с 5.8 процентни пункта.

Заетите места през 2002г. са 30779, 1.2 пъти повече от 2001г. На първичния пазар на труда са заети 18902 места, а по програми за заетост - 11877 места.

Търсене на специалисти на първичния трудов пазар

Като цяло през 2002г. отчитаме намаление в търсенето на специалисти - обявените в ДБТ от Варненски регион свободни работни места са 3866, с 15.6% (-716 места) по-малко от 2001г. Най-търсени сред специалистите през 2002г. са кадрите с **педагогическо и хуманитарно образование**, за които са обявени 1419 места, въпреки че спрямо 2001г. се наблюдава спад от 17.9%. Делът им е 36.7% от местата за специалисти. Намаление с 33.0% се наблюдава при обявените места за **инженерно-технически** специалисти, които са втори по търсене през анализирания година. Заявените места са 775 и съставляват 20.0%. Обявените места за лица с **икономическо образование** са 452, като търсенето им намалява с 19.9% или 112 места по-малко (564 са били през 2001г.).

V. НАСЪРЧАВАНЕ НА ЗАЕТОСТТА

Трудово посредничество

Приоритетно и отговорно в посредническата дейност е обслужването на работодателите. Правилното и целенасочено планиране съобразно конкретните особености на трудовия пазар и радикалните насоки за развитие на общините, както и последователността в провеждането предопределят до голяма степен ефективността на предоставяните услуги от териториалните поделения.

Броят на **проведените срещи с работодатели** през 2002г. за ДРСЗ - Варна е 9820, което е с 11.6% повече (+1023) в сравнение с 2001г. По инициатива на трудовите посредници са направени 4946 посещения на територията на фирмите (50.4%) и 4874 контакта, осъществени в ДБТ (49.6%). Необходимо е да се отбележи, че броят на срещите при работодател значително превишава този в бюрата по труда за териториалните поделения - Долни чифлик (с 587), Велики Преслав (с 516), Нови пазар (със 153) и Провадия (със 140).

Регионалната **фирменна картотека** към 31.12.2002г. съдържа 10437 работодатели като за отчетния период е обогатена с 1113 нови, от тях 997 (89.6%) от частния сектор. Най-много нови фирми са картотекирани в ДБТ - Варна (460), ДБТ - Добрич (195), ДБТ - Велики Преслав (93) и ДБТ - Шумен (89).

Средно за региона на трудов посредник данните съответно са - *контакти с работодатели* през 2002г. - 126 и *създадени картотеки на фирми* към 31.12.2002г. - 134.

През 2002г. трудовите посредници са **насочили към обявените свободни работни места** 28665 подходящи кандидати, което е с 1707 по-малко от предходната година. **Постъпили на работа** през 2002г. са 38948 лица - увеличение 1.3 пъти спрямо 2001г. Устроените на работа чрез бюрата по труда са 30132 лица (77.4%), а със съдействие на трудовите посредници - 16160 лица (41.5%), като и по тези два показателя се отчита

нарастване. Увеличение в броя постъпили на работа през 2002г. се отчита във всички ДБТ, като най-голямо е във Варна (+1800 лица), Шумен (+1442), Добрич (+1418), Вълчи дол (+868), Каолиново (+803), Нови пазар (+803), Провадия (+640) и Балчик (+565).

В професионалната структура се отчита значително нарастване в броя и дела на устроените на работа безработни **без специалност и професия**, които са 18594 лица (ръст от 54.8%) и съставляват 47.7% от всички започнали работа лица (41.6% са били през 2001г.). Увеличение с 28.4% се наблюдава при започналите работа безработни с **работнически професии** – от 8944 през 2001г. на 11488 през 2002г. Делът им обаче намалява и те съставляват 29.5% (31.0% са били през 2001г.). Постъпилите на работа **специалисти** са 8866 лица и се увеличават с 11.6%. Относителният им дял в общата съвкупност започнали работа намалява и е 22.8% (27.5% е бил през 2001г.). От устроените на работа специалисти с най-голям относителен дял са лицата с **инженерно-техническо образование** - 37.0% (3282 лица). На следващо място са **икономистите** - 19.6% (1734 лица). Постъпилите на работа с **хуманитарно и педагогическо образование** съставляват 18.8% (1670 лица), а специалистите със селскостопанско образование - 12.5% (1106 лица). С най-нисък дял са започналите работа безработни специалисти с образование в сферата на **здравеопазването** - 4.3% (380 лица) и на **изкуството** - 1.0% (93 лица).

Безработните с **висше образование**, постъпили на работа са 4294 лица, с 3.8% повече от 2001г. Те съставляват 11.0% от всички устроени, като дела им е намалял с 3.3 процентни пункта (14.3% е бил през 2001г.). Започналите работа безработни **жени** са 19762 и нарастват с 25.8%. Относителният им дял от постъпилите на работа е 50.7%, като намалява с 3.6 пункта. Устроените на работа през периода януари - декември 2002г. **младежи до 24 години** са 4197, като броят им нараства с 43.1%. Те съставляват 10.8% от общия брой устроени на работа, с 0.7 пункта повече от 2001г. (10.1% са били).

Програми и мерки за заетост

През 2002г. на ДРСЗ - Варна са разпределени средства по **програми и мерки** за обучение и заетост в размер на 5941332 лв. От тях по програми за заетост са усвоени 83.4%, а по мерки за насърчаване на заетостта - 80.8%. По НП "От социални помощи към осигуряване на заетост" са изплатени 1300876 лв., а по НП "Помощ за пенсиониране" сумата на изплатените средства възлиза на 1554 лв.

Динамиката на търсене на работна сила през 2002г. е повлияна, както от промените на първичния пазар на труда, така и от програмите за насърчаване на заетостта. Стартирането през второто полугодие на 2002г. на НП "Опазване на реколта - 2002", НП "От социални помощи към осигуряване на заетост", НП "Помощ за пенсиониране" и модул "Заетост на младежите с висше образование в публичната администрация", осигури заетост на хората от социални групи в неравностойно положение на пазара на труда. Като резултат от реализацията на новите програми, трябва да отбележим снижаване на безработицата и туширане на социалното напрежение при хората, които са в трудно финансово положение и са с изключително ограничен достъп до пазара на труда.

През 2002г. в програми и мерки за насърчаване на заетостта в регион Варна са включени нови 14893 лица, 1.7 пъти повече от предходната година. Нарастването е резултат основно от реализацията на НП "От социални помощи към осигуряване на заетост", в която са включени 7492 безработни лица. В програми за заетост са устроени 12798 безработни лица, а по насърчителни мерки - 2095 лица.

Програми за заетост

НП "Опазване на реколта – 2002"

Програмата стартира през месец юли 2002г. със срок на действие 4 месеца. При по-късно стартиране по места тя приключи на 30.11.2002г.

Утвърдена беше основна квота 1000 ср.сп.бр. и бяха разпределени средства в размер на 599976 лв. През месец август бе отпусната допълнителна квота от 414 ср.сп.бр. и средства за 248106 лв. При обща квота от 1414 ср.сп.бр. и разпределени средства в размер

на 848082 лв. бе осигурена заетост на 1587 безработни лица, на които са изплатени 770091 лв. Усвоени са 90.8% от разпределените средства. От започналите работа 1464 лица са продължително безработни над 1 година, а 11 са съкратени от МО и МВР.

В Добричка област бяха включени най-голям брой безработни лица - 783, от тях 699 продължително безработни над 1 година. Следват Варненска област с 477 лица, от които 418 продължително безработни над 1 година и 10 съкратени от МО и МВР и Шуменска област с 357 лица, от тях 347 продължително безработни над 1 година и 1 съкратен от МО. С най-голям относителен дял са назначените безработни лица от Добричка област - 49.3%, следвани от Варненска област - 28.2% и Шуменска област - 22.5%.

В процеса на практическото реализиране на Програмата са подадени 136 сигнала в РУ на МВР за посегателства върху охраняваната реколта. Заловени са 126 нарушители, на които са съставени актове. Останалите 10 са предупредени да напуснат охраняваните райони. Подадени са 5 сигнала в РЗ на НС "ПАБ" за възникнали пожари, които своевременно са погасени. В Област Варна, община Варна е загасен 1 пожар от работещите по Програмата и предотвратен 1 в община Аксаково, без да е подаван сигнал в РЗ на НС "ПАБ".

Източник: ДРСЗ Варна

Области	Брой подадени сигнали в РУ на МВР	Брой подадени сигнали в РЗ на НС"ПАБ"	Брой заловени нарушители	Брой предотвратени пожари
Варна	27	0	32	2
Добрич	11	3	8	3
Шумен	98	2	86	2
ДРСЗ Варна	136	5	126	7

По време на действие на Програмата не са констатирани проблеми в координационните връзки между отделните институции. Навсякъде са изготвени месечни графици за ежедневната ангажираност на работещите по Програмата, относно охраната на обектите, маршрутите за охраняване и периодичността на обиколките.

Проект "Повишаване пригодността за заетост и насърчване на предприемачеството на младежите" - Модул "Заетост на младежи с висше образование в публичната администрация"

Основната цел на Модул "Заетост на младежи с висше образование в публичната администрация" е да даде възможност на младите хора в България да започнат работа непосредствено след дипломирането си. Той е насочен към безработни младежи до 29 години, завършили висше образование през 2001 и 2002г. редовно обучение по държавна поръчка с успех най-малко мн. добър. Младежите не трябва да имат стаж по специалността си от висшето образование. По този модул се осигурява заетост за срок от 6 месеца.

За Областна администрация - Добрич по основна квота са обявени: по 1 работно място за специалностите "Макроикономика", "Прогнози и планиране", "Статистика и иконометрия" и "Промислено, гражданско строителство", "Икономика на строителството". По допълнителна квота специалностите са "Стопански и финансов контрол" и "Макроикономика", "Прогнози и планиране". След провеждане на първата процедура няма номинирани и не е проведено интервю.

При втората процедура се променят изискванията за специалностите, като стават "Икономика" – 3 работни места и "Промислено и гражданско строителство" – 1 работно място. Всичките работни места са заети от месец октомври 2002 г. Назначените лица са на длъжности: експерт "Административен контрол и регионално развитие", експерт "Европейски програми и проекти", експерт "Регионално развитие" и експерт "Деактуване на недвижими имоти".

В трите Областни администрации - Варна, Добрич и Шумен са назначени 10 младежи с висше образование – по 4 в Добрич и Шумен, където квотата е усвоена 100% и 2 младежи във Варна – 50% усвояване на квотата. След напускане на юриста в Областна администрация Варна остават незаети 3 работни места. Предстои обявяване на нова процедура за заемане на свободните места.

НП “От социални помощи към осигуряване на заетост”

Основната цел на НП “От социални помощи към осигуряване на заетост” е осигуряване на заетост и социална интеграция на дълготрайно безработни лица, които са обект на месечно социално подпомагане, чрез целево разкриване на работни места в общополезни дейности. Програмата действа за срок от 9 до 12 месеца, като през 2002г. стартира на квотен принцип за периода 01.11.2002 – 31.12.2002г.

На база общия брой безработни лица на социално подпомагане и заявените потребности за работа по Програмата за месец ноември 2002г. бе отпусната основна квота от 3155 ср.сп.бр. – за област Варна - 1198 ср.сп.бр., за област Добрич - 737 ср.сп.бр. и за област Шумен - 1220 ср.сп.бр.

За лицата, получаващи социална помощ по реда на чл.9 от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане, които се грижат за инвалиди или тежко болен член на семейството, т.н. “лични асистенти”, е определена квота в рамките на основната. Общо за ДРСЗ – Варна тя е 437 ср.сп.бр., от тях за област Варна - 133 ср.сп.бр., за област Добрич - 108 ср.сп.бр., и за област Шумен - 196 ср.сп.бр.

По Програмата се наемат до 20 % от общия брой квалифицирани безработни лица, притежаващи специфични знания и умения, които не са обект на месечно социално подпомагане. Те въвеждат в работата, подпомагат и организират останалите лица.

През месец декември 2002г. е отпусната допълнителна квота от 4668 ср.сп.бр. - за област Варна - 1902 ср.сп.бр., за област Добрич - 1059 ср.сп.бр. и за област Шумен - 1707 ср.сп.бр.

Общата квота от 7823 ср.сп.бр. е разпределена по области, както следва: Варненска - 3100 ср.сп.бр., Добричка - 1796 ср.сп.бр. и Шуменска - 2927 ср.сп.бр.

Приетите по Програмата безработни лица са 7492 бр., в т.ч. по целева квота за “личен асистент” - 496 бр. За област Варна приетите са 3023, което към общия брой започнали работа е 40.4%. “Личните асистенти” са 185, което съставлява 37.3% от всички приети на работа като “личен асистент”. Най- голям е броят на приетите на работа от ДБТ – Провадия – 856 бр., което представлява 28.3% от всички започнали работа в областта. За област Добрич приетите са 1312, които към общия брой започнали работа са 17.5%. “Личните асистенти” са 99, което съставлява 20% от всички приети на работа като “личен асистент” за региона. Най голям е броят на приетите на работа от ДБТ – Добрич – 630 бр., което представлява 48% от всички започнали работа в областта. За област Шумен приетите са 3157, представляващи 42.1% от общия брой започнали работа. “Личните асистенти” са 212 или 42.7% от всички приети на работа като “личен асистент”. Най-голям е броят на приетите на работа от ДБТ – Шумен – 1149 бр., т.е. 36.4%.

За област Варна жените, започнали работа по Програмата са 1650 и представляват 54.6%, за област Добрич са 643 и представляват 49% и за област Шумен 1530, в процент 48.5%.

Отказали участие в Програмата 354 лица, като тези с медицинско удостоверение са 253 или 71.5%. За област Варна отказалите участие 256, от които 214 с медицинско удостоверение, или 80.8%. За област Добрич без медицинско удостоверение са отказали 10 лица. Санкционирани са чрез прекратяване на регистрацията в ДБТ – Добрич, откъдето са насочени на работа. За област Шумен отказалите участие 79, от които 39 с медицинско удостоверение, или 49.4%.

Общо за региона най-голям е броят на зетите лица в *комунално-битовото обслужване* – 3420 (45.6%), за област Варна 1892 (62.6%) и за област Шумен 1136 (36%).

В област Добрич най-много заети има в дейността *поддържане и опазване на общинска и държавна собственост* – 541 лица, което 41.2% от всички заети за областта. Най-малък е дялът на заетите в дейности по *опазване на околната среда и историческите паметници* – 335 лица, което е 4.5% от всички заети по Програмата. В област Шумен те са 79, или 2.5%. За област Варна е най-малък дялът на започналите работа в други общополезни дейности - 70 лица, което е 2.3% и в област Добрич 8 лица или 0.6%. Няма започнали работа по дейности в *промишлеността*.

За приетите на работа по Програмата 7492 лица са изплатени 1300875.97 лв. или средно на едно лице по 173.64 лв.

През месец октомври 2002г. стартира кампанията по изготвяне и представяне на проекти по НП “От социални помощи към осигуряване на заетост” за 2003 г. Програмата ще се реализира чрез избрани от Комисиите по заетост към Областните съвети за регионално развитие индивидуални проекти.

Със свои проекти участват 30 общини с общо 116 проекта, съответно за област Варна - 12 общини с 42 проекта, област Добрич - 8 общини с 28 проекта и област Шумен - 10 общини с 46 проекта. От всички представени в Агенцията по заетостта 116 проекта, 67 са одобрени, 47 са за техническа доработка. Тези проекти осигуряват 10238 работни места, съответно за област Варна - 4355, за област Добрич - 2130 и за област Шумен - 3753. За област Варна неодобрените проекти са 2 за 40 работни места.

Източник: ДРСЗ Варна

Области	Постъпили в АЗ проекти брой	Одобрени проекти		За доработка		Неодобрени	
		брой	%	брой	%	брой	%
Варна	42	22	52.4	18	42.9	2	4.8
Добрич	28	22	78.6	6	21.4	0	0.0
Шумен	46	23	50.0	23	50.0	0	0.0
ДРСЗ	116	67	57.8	47	40.5	2	1.7

НП “Помощ за пенсиониране”

Програмата стартира от 01.11.2002г. Чрез реализацията ѝ се дава възможност на хората, които са навършили необходимата възраст за пенсиониране поради изслужено време и възраст (чл.68 ал.1-3 от Кодекса за задължително обществено осигуряване), но не им достигат до 12 месеца трудов стаж, за да се пенсионираат, да започнат работа и натрупат недостигащия им стаж за формиране на необходимия сбор от осигурителен стаж и възраст, който дава право на пенсия по чл.68 ал.1-3 от от КЗОО.

Чрез средствата за масова информация периодично се подава информация в общините от региона относно стартирането и условията на Програмата. Предприети са следните допълнителни действия от страна на ДБТ:

- увеличаване броя на контактите с работодателите чрез посещение във фирмите, както и при явяването им в Д”БТ”, с цел популяризиране на Програмата и предлагане на подходящи кандидати.
- изготвяне на списъци на безработни лица, отговарящи на условията на Програмата.
- публикуване на списъка с подходящите кандидати в Интернет страницата на АЗ.

Успоредно, всички регистрирани безработни лица, навършили необходимата възраст за пенсиониране се насочват за консултация при специалистите ПМЗ. На срещите се запознават с условията за прилагането на Програмата. Уточнява се трудовия стаж към момента на консултирането. Дават се допълнителни разяснения за стъпките, които са необходими да предприемат с цел представяне на удостоверение издадено от ТП на НОИ,

необходимо за включване в Програмата. Запознават се с условията и лица, които не поддържат регистрация в Д'БГ'.

В резултат на предприетите действия са постигнати следните резултати:

- до края на 2002г. удостоверение от НОИ са представили 83 лица, от тях на условията за включване отговарят 47 лица, от които 36 са жени (76.5%);
- консултирани са 423 работодатели, от тях в програмата се включиха 13, които назначиха на работа 15 лица. От наетите на работа 12 са жени. За работа в общополезни дейности са назначени 2 лица.

Причините за незадоволителните резултати са следните:

- слаб интерес от страна на работодателите;
- нежелание на работодателите да наемат лица от тази възрастова група;
- неизяснени финансови ангажименти след приключване на работата по Програмата. Задължението на работодателя при прекратяване на трудовото правоотношение с лицата, работили по програмата, да изплати обезщетение в размер на брутно трудово възнаграждение за срок от 2 месеца, прави програмата непривлекателна;
- представянето на документ за базисна численост за последните 12 месеца е трудно постижимо за фирми със сезонна заетост;
- необходимостта работодателят да оформи документите за пенсиониране на лицето и да ги депозира в НОИ демотивира някои от тях.

Програма "От социални грижи към заетост" - чл.39 от ЗНЗ

В периода януари – декември 2002г. в Програмата са включени 173 безработни лица, като спрямо 2001г. се отчита двойно намаление - 366 лица са били включените. Промените в целевите групи са следните:

- намаление с 45% на включените в програмата от **I целева група** - продължително безработни на социално подпомагане. За анализирания период са включени 81 безработни лица (146 са били през 2001г.). Тази група съставлява 47% от общо включените при 40% през 2001г.;
- значително намаление с 64% на включените от **II целева група** - безработни до 29 години - включени са 10 лица при 28 през 2001г. Тази група е с най-нисък дял - 6% (8% е бил);
- почти без промяна са включените от **III целева група** - самотни майки и самотни осиновителки - 14 жени (15 са били през 2001г.). Те съставляват 8% (4% е бил дела им);
- включените от **IV целева група** - продължително безработни без право на обезщетение за безработица и в риск да преминат на социално подпомагане, са 68 лица и намаляват значително (спад от 62%) спрямо 2001г., когато са били 177. Дела на безработните от тази целева група намалява на 39% спрямо предходната година, когато е бил 48%.

Трудова реализация са намерили 150 безработни лица, което съставлява 87% от включените, като по този показател спрямо 2001г. се наблюдава увеличение със 7 пункта - устроените на работа са били 294 лица при 366 включени, което е 80%. От устроените 83 лица са на несубсидирани работни места, а 38 са включени в субсидирана заетост. Отказали работа са 4 лица. Спестените средства от фондовете на социалното подпомагане са в размер на 8312 лв.

Дружества за заетост и структурно развитие - чл.40 от ЗНЗ

През 2002г. приети на работа в Дружествата за заетост и структурно развитие (ДЗСР) в регион Варна са общо 771 безработни лица, от тях в ДЗСР - Провадия и Девня - 157 лица, в ДЗСР - Долни чифлик - 330 лица, в ДЗСР - Добрич - 144 лица и ДЗСР - Тервел - 140. В зависимост от видовете дейности разпределението е както следва: комунална област

- 306 лица; промишленост - 155 лица; селско, горско стопанство и екологични дейности - 227 лица; опазване паметниците на културата - 27 лица и социална сфера - 28 лица.

Проект “Красива България”

По Проект “Красива България” в регион Варна за периода януари - декември 2002г. са насочени 2039 лица, като включени са 1428 (465 лица в обучение и 963 лица в заетост). Добър социален ефект се постигна чрез включени на продължително безработни лица над 1 година - 625 лица, което е 44%. Частично се възстановяват трудовете им навици и се подобряват възможностите им за адаптация към трудовата

Проект “Гаранционен фонд за микрокредитиране”

Целта на проект “Гаранционен Фонд за Микрокредитиране” е създаване на постоянни работни места чрез облекчаване на достъпа на малките и новоучреждащите се предприятия и на физическите лица до свободни финансови ресурси, необходими за развитие и разширяване на тяхната дейност.

От началото на 2002г. той се реализира в Шуменска област, а от 15.07.2002 г. във Варненска и Добричка област.

Източник: ДРСЗ Варна

показатели	Варненска област	Добричка област	Шуменска област	общо
Брой консултирани лица	1636	1306	953	3895
Брой одобрени кредити от банките партньори и МТСП	49	74	58	181
Брой разкрити работни места, вкл. и самонаемане	104	127	193	424
Обща стойност на отпуснатите кредити в лева	504100	734950	649500	1888550

Както се вижда от данните в таблицата по възможностите на Гаранционния фонд за микрокредитиране през 2002г. са консултирани 3895 лица. Одобрените 181 кредита са за стартиращ бизнес и за възстановяване и разширяване на вече съществуващ на обща стойност 1888550 лв. Чрез реализацията им са разкрити 424 работни места.

Най-висок е процентът на консултираните лица във Варненска област - 42%, а на одобрените кредити в Добричка област - 41%. Шуменска област води по брой разкрити работни места, а Добричка по размер на отпуснатите кредити.

Чрез развитие на собствен бизнес от лица с намалена трудоспособност се изпълнява и другата цел на Проекта - създаване на благоприятни условия за осъществяване на устойчива заетост на групи в неравностойно положение на пазара на труда. От тази възможност са се възползвали малък брой лица с намалена трудоспособност. Във Варненска област кредитополучателите са двама, а във Варненска и Шуменска област по един.

Мерки за насърчаване на заетостта

През 2002г. преференциални мерки по ЗНЗ са ползвали 904 работодатели. Наетите от тях безработни лица са 2095, с 41% повече (+610 лица) спрямо 2001г., когато включени са били 1485 лица. Разпределението по мерки е следното:

Източник: ДРСЗ Варна

Насърчителна мярка по ЗНЗ	Общо ДРСЗ-Варна	Варненска област	Добричка област	Шуменска област
чл.36 ал.1	666	175	311	180
чл.36 ал.2	4	4	-	-
чл.37	229	81	52	96

чл.41	1	1	-	-
чл.42	7	1	1	5
чл.43	450	96	246	108
чл.46	72	13	12	47
чл.47	74	33	33	8
чл.50	6	6	-	-
чл.51	483	82	272	129
чл.52 ал.1	72	16	38	18
чл.52 ал.2	1	-	1	-
чл.52 ал.3	4	-	4	-
чл.53	26	7	15	4
чл.55	-	-	-	-
Всичко:	2095	515	985	595

От приложената таблица е видно, че почти половината от нововключените лица са в Добричка област - 47%, а останалите се разпределят в Шуменска - 28% и Варненска - 25%.

Стимулиране наемането на младежи до 29 години - чл.36 от ЗНЗ

Към тази мярка от ЗНЗ работодателите проявяват най-голям интерес, поради което цялата сума от разпределените 665039 лв. е договорирана още до края на месец юни. Сключените договори са предимно с работодатели от частни фирми - 87%.

По условията на **ал.1** на тази преференциална мярка през 2002г. са устроени на работа нови 666 безработни лица, от тях 51% са на възраст до 24 години (341 лица), 53% са жени (356 лица) и 6% са продължително безработни (40 лица). При набирането на персонал работодателите предпочитат хора с по-високо образование - 59% са със средно и 23% с висше образование. Само 18% от наетите са с основно и по-ниско образование. Средно на месец през годината са работили 413 лица.

С най-голям дял са включените лица в ДБТ - Добрич - 40% от всички нововключени и ДБТ - Варна - 20%.

По условията на **ал.2** - за устройване на младежи с намалена работоспособност са сключени договори с работодатели единствено в ДБТ - Варна. Устроени на работа са 4 безработни лица – всички са жени, от които една е сирак. През годината са работили средно 5 лица. Работните места са заявени изцяло от държавни фирми.

Насърчаване наемането на продължително безработни - чл.37 от ЗНЗ

През 2002г. са разпределените 162118 лв., от тях са изразходвани 151999 лв. (94%). Сключени са договори и са наети 229 безработни лица, от които 104 жени (45%), 11 лица на възраст до 24 години (5%) и 111 продължително безработни над 2 години (49%). В зависимост от степента на образование преобладават лицата с основно и по-ниско образование - 132 или 58% от всички нововключени. Със средно образование са наети 93 лица (41%). Едва 2% (4 лица) са с висше образование. Поради неизпълнени от работодателите задължения към ДБТ са възстановени 48.64 лв. в Държавния бюджет. През годината е поддържана заетост средномесечно на 108 лица.

В териториален разрез най-много са устроени в ДБТ - Шумен - 54 лица (24% от всички наети) и в ДБТ - Провадия - 40 лица (17%).

Насърчаване на работодателите да приемат за обучение за придобиване на професионална квалификация и/или стажуване на безработни до 29-годишна възраст – чл.41 от ЗНЗ

Все още тази мярка е малко популярна сред работодателите. През 2002г. само един работодател е наел безработно лице до 29-годишна възраст по условията на тази мярка. За него ДБТ - Вълчи дол е изплатило 369.42 лв.

Насърчаване на териториалната мобилност – чл.42 от ЗНЗ

През 2002г. са сключени договори единствено по условията на **ал.2** на тази мярка - за изплащане на суми за ежедневни транспортни разходи за пътувания до и от месторабота. Нововключени през анализирания година са 7 лица. В пет ДБТ от региона по ал.2 са изплатени общо 4129.33 лв. на 159 лица, като най-голям е дялът на изразходваните средства от ДБТ - Варна - 60% (2482.85 лв.) и ДБТ - Шумен - 27% (1124.38 лв.). В останалите 3 ДБТ разпределението е както следва: Балчик - 9% (354 лв.), Провадия - 3% (115.20 лв.) и Нови пазар - 1% (52.90 лв.).

Насърчаване на предприемачеството – чл.47 от ЗНЗ

За периода януари - декември 2002г. възможността по чл.47 от ЗНЗ да получат паричното си обезщетение наведнъж за стартиране на самостоятелен бизнес са ползвали 74 лица, от тях жените съставляват 53% (39 лица). В сравнение с 2001г. се отчита намаление с 52% (153 са били). Малкото средства, голямата ангажираност по отчетността и невъзможността получената еднократно сума да покрие необходимите плащания по първоначалното стартиране на бизнеса води до намаляване интереса към тази мярка. Разработването на бизнес-план изисква познания в областта на финансите и счетоводството и това обуславя по-голямата активност при безработните с по-високо образование - стартирали собствен бизнес със средно специално и професионално образование - 47% и с висше - 28%, съответно 35 и 21 лица, докато дела на тези с основно и по-ниско образование е 10% (8 лица). **Над 1/3 от бизнес-проектите са в областта на селското стопанство.**

Структурата на сключените договори е следната:

Вид дейност	2002 г.
общо	76
/// Селско и горско стопанство, лов и риболов	30
/// Търговия, ремонт на автомобили и битова техника	17
/// Финанси, кредит, застраховки	6
/// Операции с недвижимо имущество, наемодателна дейност – движими имоти	5
/// Здравеопазване и ветеринарна дейност	3
/// Транспорт и съобщения, агенции за пътуване и туризъм	2
/// Хотели, общежития и обществено хранене	1
/// Образование	1
/// Други услуги и дейности	11

През второто полугодие две лица сключили договор по чл.47 ал.1 от ЗНЗ, са наели на работа член от семейството и са получили допълнително финансиране в размер на 400 лв. В ДБТ - Варна едно лице се е възползвало от възможността по чл.48 от ЗНЗ за финансиране на обучението му във връзка с развитие на дейността по бизнес-проекта.

В 6 бюра по труда (по 2 във всяка област) безработните са ползвали възможността по чл.47 от ЗНЗ. Тенденцията безработни от областните центрове да иницират бизнес-проекти се запазва през цялата година, което е видно от таблицата:

ДБТ	сключени договори	Преобладаващ вид дейност
Варна	32	Търговия - 11; Финанси - 6, Селско стопанство - 5
Вълчи дол	1	Селско стопанство - 1
Добрич	32	Селско стопанство - 19; Търговия - 5
Генерал Тошево	2	Селско стопанство - 2

Шумен	7	Селско стопанство - 3
Велики Преслав	1	Селско стопанство - 1

Насърчаване наемаването на безработни на непълно работно време - чл.51 от ЗНЗ

По условията на тази преференция през 2002г. са наети 483 безработни лица, от тях половината са жени - 259, на възраст до 24 години са 36 лица и 62 са продължително безработни над 1 година. По образование разпределението е следното: 49 лица са с висше и полувисше образование, 255 лица със средно образование и 179 лица са с основно и пониско образование. С 21 лица, назначени по чл.51 от ЗНЗ са продължени трудовите договори след изтичане срока на договора с ДБТ.

Половината от всички устроени са в Добричка област - 272 (56%), следват Шуменска - 27% (129 лица) и Варненска - 82 лица (17%). По бюра по труда най-много наети са в Добрич - 202. Следват Велики Преслав - 56 лица, Балчик - 43, Долни чифлик и Нови пазар - с по 34 лица, Варна - 28 и Шумен - 22. В останалите 5 ДБТ броя на лицата е под 10 (Провадия - 9, Вълчи дол - 8, Генерал Тошево и Каварна - по 5 и Девня - 3).

Насърчаване наемаването на лица с намалена работоспособност - Чл.52 от ЗНЗ

Вследствие активизиране дейността на ДБТ по информирание и разясняване на преференциите, свързани с приспособяване на работните места за хора с увреждания, по чл.52 от ЗНЗ са устроени 77 лица, от тях: по ал.1 - 72 лица, ал.2 - 1 лице (в ДБТ - Добрич), ал.3 - 4 лица (в ДБТ - Генерал Тошево).

Най-голям е броя е на устроените лица по ал.1 в ДБТ - Добрич - 23 (32% от всички наети в региона). В ДБТ - Варна са започнали работа 8 лица, ДБТ - Провадия и Велики Преслав - по 6 лица, в ДБТ - Шумен и Нови пазар – по 5 лица. в останалите бюра по труда броят се движи от 2 до 4 лица.

Разширяването на възможността на тази социална група да получи работа означава преодоляване на психологическата нагласа за трудова реализация, повишаване на професионалните умения и съответно активизирането им на пазара на труда. Това неминуемо води и до повишаване на жизнения стандарт. Усвоени са 84.4% от разпределените средства.

Насърчаване наемаването на самотни майки (осиновителки) и/или майки с деца до 3-годишна възраст – чл.53 от ЗНЗ

Първите договори за насърчаване на работодатели, наемащи безработни жени-самотни майки и/или майки с деца до 3-годишна възраст, се сключиха през втората половина на годината, като бяха наети 26 безработни жени. Сравнително малък е дела на сключените трудови договори със самотни майки - 15.4%. Въпреки усилията на специалистите от ДБТ за разясняване и популяризиране на тази преференция, работодателите не проявяват голям интерес към нея. Разпределението на устроените безработни жени по ДБТ е следното: ГенералТошево - 8, Вълчи дол - 5, Каварна - 4, Добрич - 3, Каолиново - 2, Варна, Долни чифлик, Нови пазари и Шумен - по 1 лице.

Обучение за придобиване на професионална квалификация (чл.63 от ЗНЗ)

Значително увеличение се отчита в броя на започналите обучение за професионална квалификация през 2002г. в сравнение с предходната година - с 2066, както за региона, така и за трите области е налице ръст в порядъка на 9 пъти:

- започнали обучение за професионална квалификация през 2002г. са 2320 лица, от тях 2102 безработни и 218 трудово заети лица по заявка на работодатели (през 2001г. включените в обучение са 271 лица – 254 безработни и 17 заети).

В сравнение с 2001г. броят на завършилите се запазва:

- завършили обучение през 2002г. са 1672 лица, от тях 1581 безработни и 91 заети лица (през 2001г. обучение са завършили 1678 лица - 1640 безработни и 38 заети).

Всички ДБТ от региона с приоритет са финансирани обучението на безработни лица. Седем ДБТ са използвали възможностите, които дава ЗНЗ за финансиране обучение

на заети с цел запазване на заетостта: ДБТ Варна, Вълчи дол, Добрич, Генерал Тошево, Шумен, Велики Преслав и Нови пазар. В обучение по програми са включени 465 безработни лица - Програма "Красива България" - 270 и Програма "Красив Добрич" - 195.

Включени в квалификационно обучение безработни и заети лица

Източник: ДРСЗ Варна

	2001г.	2002г.	Разлика
ДРСЗ - Общо	254	2320	2066
Област Варна	105	956	851
Варна	63	562	499
Вълчи дол	11	56	45
Долни чифлик	0	100	100
Девня	11	110	99
Провадия	20	128	108
Област Добрич	64	599	535
Добрич	39	387	348
Балчик	24	89	65
Генерал Тошево	1	60	59
Каварна	0	33	33
Тервел	0	30	30
Област Шумен	85	765	680
Шумен	44	496	452
Велики Преслав	41	152	111
Нови пазар	0	74	74
Каолиново	0	43	43

Съотношението на завършилите курсове безработни лица по **вид обучение** е следното:

Завършили обучение	2002г.		2001г.	
	брой	дял	брой	дял
Начална квалификация	380	22.7%	196	11.7%
Допълнителна квалификация	767	45.9%	1156	68.9%
Преквалификация	525	31.4%	326	19.4%

Тенденцията за перманентно увеличаване броя на придобилите допълнителна квалификация през 2002г. е нарушена. И тази година предпочитанието към допълнителната квалификация се запазва, но в сравнение с 2001г. с 11 пункта нараства дела на началната професионална квалификация. Постигане на по-добро съотношение между трите форми на квалификация е резултат от една страна на потребностите на пазара на труда (в частност удовлетворяване заявките на работодатели), а от друга - от успешната работа на специалистите по професионално информиране, консултиране и мотивиране на безработните лица за един или друг вид обучение. Нарастване дела на начална професионална квалификация не е случайност и е безспорен успех в работата с безработни и заети лица с ниско образование и без квалификация. Този извод с еднаква сила важи и за трите области.

Разпределението на включени в курсове безработни и заети лица според **вида на обучението по области** изглежда така:

Източник: ДРСЗ Варна

Форми на обучение	ДРСЗ		Варненска област		Добричка област		Шуменска област	
	Брой	Процент	Брой	Процент	Брой	Процент	Брой	Процент
Начална квалификация	529	22.8%	206	21.5%	172	28.7%	151	19.7%
Допълнителна квалификация	914	39.4%	366	38.3%	225	37.6%	323	42.2%
Преквалификация	877	37.8%	384	40.2%	202	33.7%	291	38.0%

И тази година в региона като цяло се запази предпочитанието към **груповите форми** на обучение по известни вече причини - гарантирано качество на учебния процес; възможност за системен и ефективен контрол; задоволяване интересите на широк кръг клиенти; възможност за обучение на място и в малките населени места, без да се изразходват средства за транспорт.

Традиционното съотношение между двете форми на обучение при курсовете, започнали през периода се определи преди всичко от въвеждане на новата процедура за избор на обучаващи институции по Закона за обществените поръчки.

Включени в обучение

Източник: ДРСЗ Варна

2002 г.	РСЗ Варна	Област Варна	Област Добрич	Област Шумен
Групово обучение	1679	831	522	326
Индивидуално обучение	641	125	77	439
Общо	2320	956	599	765

Чувствително е подобрена работата с **безработните лица в неравностойно положение** на пазара на труда (продължително безработни, лица с намалена работоспособност, малцинства). През 2002г. обучените от тези групи са 919 към 824 за 2001г., като с най-добри резултатите са ДБТ – Добрич (240), Шумен (236), Девня (120), Провадия (100), Варна (88).

За квалификационно обучение на безработни и заети лица са **изразходвани** общо 341311 лв., като 15047 лв. за заети и 326264 лв. за безработни лица. От тях за пътни и квартирни са изплатени 42997 лв., за стипендии - 59483 лв.

През 2002г. в **мотивационно обучение** проведено от специалисти на ДБТ са включени 633 безработни лица. Разпределението по области е следното:

Източник: ДРСЗ Варна

Варненска област	366	Добричка област	217	Шуменска област	50
ДБТ - Варна	250	ДБТ - Добрич	107	ДБТ - Шумен	10
ДБТ - Провадия	116	ДБТ - Генерал Тошево	29	ДБТ - Велики Преслав	9
		ДБТ - Каварна	81	ДБТ - Нови пазар	31

При сравняване броя на безработните преминали обучение в Клуб "Работа" през предходните години се оформя следния извод - високият процент на безработица и свиването на пазара на труда, демотивира безработните лица от малките населени места за включване в обучението, колкото и ефективно да е то.

Обучение на заети

През 2002г. в обучение са включени 218 трудово заети лица с цел запазване на заетостта. От тях 4 за начална квалификация, 72 за допълнителна квалификация и 142 за преквалификация. За 125 лица работодателите са използвали правото на обучаващ работодател, а за обучението на 93 лица, работодателите са посочили обучаваща организация.

Източник: ДРСЗ Варна

ДБТ	Включени 2002г.	по чл. 63 ал.1 т.3	по чл. 63 ал.1 т.4
ДРСЗ - Общо	218	12	206
Област Варна	129	7	122
Варна	125	7	116
Вълчи дол	4	0	4
Долни чифлик	0	0	0
Девня	0	0	0
Провадия	0	0	0
Област Добрич	12	0	12
Добрич	6	0	6
Балчик	0	0	0
ГенералТошево	6	0	6
Каварна	0	0	0
Тервел	0	0	0
Област Шумен	77	5	72
Шумен	26	0	26
Велики Преслав	46	0	46
Нови пазар	6	5	0
Каолиново	0	0	0

Въпреки тесните контакти с работодателите не се промени чувствително отношението на последните към предлаганите възможности по изложени вече по-горе причини: нестабилно финансово състояние на фирмите, страх от фалит, фиксирани срокове за запазване на заетостта и т.н.

Специализирани програми

Проект "Красива България"

През 2002 год. в Проекта се включиха 4 ДБТ - Шумен, Варна, Добрич и Балчик. Всички обучаващи организации са избрани чрез конкурс. В ДБТ - Добрич с желаещите обучение по Проекта са проведени мотивационни модули, запознаване с професията и окончателен подбор. Най-голям интерес сред безработните лица в ДБТ - Варна предизвика възможността за провеждане на курсове за професии в туризма, което наложи подбор за включване в обучение. След подбор са включени в обучение по професии свързани с основната цел на Проекта и безработните лица в ДБТ - Шумен. Сформирани бяха общо за ДРСЗ 14 групи с 270 участника в курсове за професии в туризма и строителството. От завършилите обучение 113 безработни лица са започнали работа.

Проект "Красив Добрич"

Проектът се управлява от ПРООН и се финансира от холандското правителство, държавния бюджет и Община Добрич. В изпълнение на Проекта средствата бяха разпределени за ремонт, озеленяване и квалификация след одобряване на обектите. Обучението се проведе на два етапа: I етап - м. март, април и II етап – м. ноември. През втория етап са включени 45 безработни лица в обучение за започване на собствен бизнес. От завършилите обучение 46 са започнали работа.

Регионално дружество за трудова заетост и структурно развитие - Добрич

Продължи работата на стартиралия през 2001г. Проект за обучение на работещите в ДЗСР. Проекта се осъществява с подкрепата на Германското дружество за техническо сътрудничество. ДБТ - Добрич участва с консултантска дейност. През 2002г. успешно приключи обучение на 45 озеленители и 10 зидаромазачи.

Работа с Българо-германските центрове за професионално обучение - БГЦПО

Всички специалисти от дейността взеха участие в проведената информационна среща в БГЦПО - Стара Загора за запознаване с възможностите за сътрудничество с трите центъра. През годината са проведени 2 срещи на БГЦПО - Пазарджик с ДБТ - Варна и ДБТ - Добрич за представяне на професията “Икономист издател”. След подбор са одобрени трима кандидати от ДБТ - Добрич, от тях само 1 е започнал обучение през ноември. Продължава работата на ДБТ по препоръчване на курсовете на БГЦПО. Известни затруднения по реализацията на обучението създават продължителността на курсовете, които представляват интерес за безработните, отдалечеността на Центровете от нашия регион, финансови проблеми на безработните и др.

Професионално ориентиране

През 2002г. в индивидуални и групови форми на професионално ориентиране са обхванати общо 42980 лица, с 550 повече в сравнение с 2001г. Проведени са 27260 индивидуални срещи с безработни лица за професионално ориентиране, което представлява 35.3% от общо регистрираните безработни. Участниците в груповите форми на работа представляват 22.3% от всички проведени консултации, което в сравнение с 2001г. е с 3.6 пункта по-малко.

По области обслужените в информационно консултантските звена и в звената по ПООО се разпределят така:

Източник: ДРСЗ Варна

	2002г.	2001г.
Варненска област	21704	18990
Добричка област	10570	8346
Шуменска област	10706	10094

Разнообразни са подходите и формите на работа с клиентите на информационно-консултантските звена и ПООО - групови консултации, представяне на професии, представяне на програми и проекти пред работодатели, подбор за заемане на конкретни работни места или участие в квалификационни курсове, информационни борси, тематични дискусии, представяне на училища, срещи с учебни звена, социални партньори и др.

И тази година със съдействието на РИО на МОН и други институции, информационни борси за кандидат средношколци и кандидат студенти се организираха във Варна, Добрич, Шумен и Провадия, на които се постигна широко представяне на средни и висши училища от региона и страната.

Традиционно е и сътрудничеството на ДБТ в мероприятията по професионално ориентиране с местните и регионални медии за популяризиране на дейността чрез видеофилми, радиоучастия, публикации в пресата.

Партньорство и инициативи:

През месец ноември стартира изпълнението на Проект BG 0006.08 подготвителен проект на ФАР 2002 ИСС – “Насърчаване на младежката заетост”.

ДБТ от региона се включиха в изследване на пазара на труда с цел инденфициране проблемите на безработицата сред младежите до 29 години.

ДБТ - Каварна - продължава действието на Програма “ПЛЕДЖ” в Община Шабла. Тя е във втора фаза, чиято продължителност е една година. След като е приет, разработеният от Групата за действие, проект за разкриване на закрит пазар и тържище, все още се очаква неговото финансиране.

ДБТ - Добрич
Програма “ФАР”

По Програма “ФАР” бе дадена възможност за кандидатстване с проекти за финансиране през 2004г. ДБТ - Добрич е инициатор и партньор по 4 проекта, съобразени със стратегическите приоритети, свързани с процеса на присъединяване към ЕС, които се третират в проектите, а именно: “Увеличаване на заетостта чрез прилагане на активни мерки на пазара на труда, насочени към социално-икономическа интеграция на рисковите групи, развитие на професионалното обучение и предприемачество”. Проектите са инвестиционни с безвъзмездна помощ за професионално обучение.

Във връзка със **социалната интеграция на ромската общност** в обществото, ДБТ - Добрич е партньор в няколко проекта на ромски неправителствени организации:

- Сдружение “Шанс за децата”, проект “Осигуряване на равен достъп на ромите до здравни услуги, свързани с репродуктивното здраве и грижата за децата в периода 0-12 месеца”, по който бяха обучени 10 безработни ромски жени за медицински консултанти в тяхната общност;

- Сдружение “България за всички” чрез фондация “Отворено общество”, проект “Изграждане на социален център за интеграция”, за чието реализиране ДБТ съдейства с информация, експерти и консултации при организиране на срещи по проблемите на безработицата и възможностите за увеличаване на заетостта, за повишаване на социалната култура на гражданите и регулиране на взаимоотношенията граждани : институции;

- Културно-информационен център “Рома”, проект “В обществото с равни възможности, но и с равни задължения”.

От три години ДБТ - Добрич работи по **проекта “А сега накъде?”** на НЕСИ, за запознаване на завършващите образованието си млади хора с пазара на труда и възможностите за реализация.

6.В.2 Информационен обзор за състоянието на пазара на труда и мерките за насърчаване на заетостта. Регион – Варна (Варненска, Добричка и Шуменска област) Януари – Декември 2003г. (Дирекция “Регионална служба по заетостта – Варна)

ПРЕГЛЕД НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКАТА СИТУАЦИЯ

За втора поредна година за по-пълно представяне на икономическата и социална ситуация в областите и общините от регион Варна, като източник ползваме Националния доклад за развитието на човека 2003 на ПРООН - България (основава се на официални данни на НСИ и социологическо проучване, което е проведено върху национално представителна, двустепенна, случайна, поименна извадка, включваща общо 1432 интервюта, 629 от които в селата).

При изчисляването на индекса на човешко развитие (ИЧР) се вземат под внимание: 1) очаквана продължителност на живота, 2) комбиниран образователен индекс, включващ коефициент на грамотност и нетен коефициент на записване и 3) реален брутен вътрешен продукт за крайно потребление на ниво общини. Съгласно методиката в Глобалния доклад за човешкото развитие на ПРООН ИЧР се пресмята като средна аритметична стойност от описаните по-горе компоненти. Техните стойности са превърнати в индекси, за да се

елиминират различията в мащаба на измерваните показатели. Средната аритметична стойност от трите индекса формира стойността на общия индекс на човешкото развитие, според който се сравняват постиженията на областите и съответно на държавите в международен план.

Областният индекс на човешко развитие за 2003г. (ОИЧР) не внася особени промени в подреждането на областите спрямо 2002г. и 2001г. Петте области с най-висок ОИЧР за 2003г. са София-столица, Враца, Стара Загора, **Варна** и Габрово. Всички те са сред шестте най-развити области в страната и през 2002г. и 2001г.

Варненска област чувствително подобрява класацията си по ОИЧР - за 2003г. е на 4-то място в страната, докато през 2002г. е била на 6-та позиция, а през 2001г. на 7-ма. Област Добрич през 2002г. е 17-та в класацията по ОИЧР и е с една позиция по-напред спрямо 2001г., когато е била на 18-то място. През 2003г. обаче областта се придвижва в посока надолу - подрежда се на 19-та позиция. Аналогична промяна отчитаме и за Шуменска област - през 2001 и 2002г. е на 20-та позиция, а през 2003г. слиза с едно място надолу - на 21-ва позиция.

Индексът на човешко развитие (ИЧР) за 2003г. потвърждава доминиращата роля на Брутният вътрешен продукт (БВП) върху целия индекс. Петте водещи области според комплексния ИЧР за 2003г. са и петте области с най-висока стойност на индекса на БВП.

В класацията по ранг на БВП Варненска област е 4-та област, като и по този показател подобрява позицията си спрямо 2002г., когато е била на 5-то място. Значително по-долу в подреждането слиза Добричка област от 8-мо място през 2002г. на 17-то през 2003г. Шуменска област също се придвижва надолу, от 19-та позиция на 21-ва.

През 2003г. коефициентът на вариация между отделните области не е нарастнал значително както по отношение на ИЧР, така и по отношение на неговите отделни компоненти. Като цяло това е признак за запазване на степента на различията между областите в страната. Коефициентът на вариация на индекса на БВП обаче (3.7%) е по-голям от този на ИЧР (1.9%). Това потвърждава наблюдението за водещата роля на икономическите различия между областите.

През 2003г. Общинският ИЧР е поставен в контекста на типологизацията на българските общини. Целта на анализа е да обособи основните черти, по които общините се различават една от друга, и след това да покаже за кои общини тези типологии са най-характерни. Проведените анализи извеждат седем относително независими обобщени характеристики на общините. Първите три от тях в най-голяма степен разделят общините една от друга: 1) Урбанизиран тип - селски тип, 2) Етнически тип (турци) - български тип и 3) Планински тип - равнинен тип. Останалите четири типологии са: 4) Финансов облик на общината (индустриален тип), 5) Тип - "ромска" безработица, 6) Тип - висок образователен обхват и 7) Тип - добър демографски облик.

Таблица 1 – Типологизация на българските общини

<p>Урбанизиран тип – селски тип</p>	<p><i>Показатели:</i> Ученици в средно образование на 1 училище; Стоманобетонни жилища на 100 жилища; Дял на населението с образование над средното; Дял на регистрираните безработни с висше образование; Относителен дял на населението в селата; Дял на канализираното население от общия брой; Дял на собствените приходи; Дял на обслужването от селищни пречиствателни станции за отпадни води (СПСОВ) население от общия брой; Гъстота на населението човека/км².</p>
<p>Варна и Добрич град са съответно втора и трета община от първите пет общини с най-високи показатели ("градски общини").</p>	
<p>Турски тип – български тип</p>	<p><i>Показатели:</i> Българи; Турци; Сключени бракове на 1000ч.; Грамотност; Естествен прираст на 1000ч.; Телефонни постове на 100 души.</p>

Венец и Каолиново са съответно втора и четвърта община в първите пет с най-високи показатели (“турски” общини).	
Планински тип – равнинен тип	<i>Показатели:</i> Дял на горски територии от общината; Дял на земеделски територии от общината; Средна н.в. (м); Дял на обработваемите площи от земеделските; Дял на населението на режим на водоснабдяване от водоснабденото население.
Шабла е четвърта от петте общини с най-ниски показатели (“равнинни” общини).	
Индустриален тип – неиндустриален тип	<i>Показатели:</i> Средна работна заплата; Нетни приходи от продажби / жител (хил. лв.); Емисии на вредни вещества в атмосферата от индустриални горивни и производствени процеси – Серни окиси (тонове) на човек; Образувани производствени (неопасни) отпадъци (тонове) на човек; Дял данъчни приходи от общината; БВП (лева на глава от населението).
В първите пет по-най-високи и най-ниски показатели няма общини от регион Варна.	
Тип “ромска” безработица	<i>Показатели:</i> Роми: Дял на регистрираните безработни до 24 години; Възрастово заместване (0-12 г. / 15-64 г.); Равнище на регистрираната безработица; Дял на дългосрочно безработните.
Никола Козлево е трета сред петте общини с най-високи показатели (“ромска” безработица).	
Тип – добър образователен обхват	<i>Показатели:</i> Записваемост в първите две степени; Регистрирани читатели в читалищата - бр. на 1000 ч.
Крушари е трета от петте общини с най-ниски показатели по образователен обхват.	
Тип – добър демографски облик	<i>Показатели:</i> Коефициент на детската смъртност; Очаквана продължителност на живота; Механичен прираст на 1000 ч.
В първите пет по-най-високи и най-ниски показатели няма общини от регион Варна.	

Източник: Национален доклад за развитието на човека 2003

Спецификата на приложения подход е изучаването на съвкупните влияния на всички достъпни статистически показатели (например влиянието на етническият фактор не се разглежда само по себе си - дял етническо население, а в съчетание с други характеристики на общините, тясно обвързани с този показател.

Проведеният факторен анализ проектира всяка една община върху обобщените показатели (типологии). По този начин може да се покаже кои типологии са характерни за едни или други общини.

Получените резултати налагат няколко основни извода за характера на общинската типология:

- Степента на урбанизация е водещ диференциращ фактор за общините. Противопоставянето на “градската” срещу “селската” община съдържа традиционни показатели, като в същото време съществуват някои ключови икономически, образователни и инфраструктурни показатели, които разделят градските от селските общини;

- Етническият фактор очертава две основни разделителни линии между общините. Първата линия минава между типично “турските” и типично “българските” общини. Типологията тук е не толкова в социално-икономическите различия между тях, колкото в техния демографски и образователен облик - висока раждаемост, повече бракове, по-висок естествен прираст и по-ниска грамотност в типично “турските” общини. Втората разделителна линия е ромската. Ромският фактор не влиза в чисто етническата типология. Общините с висок дял ромско население са с високи равнища по общата, дълготрайната и младежката безработица. За тези общини е характерен и висок дял на младото население;

- Финансовата типология на общините е доминирана от степента на индустриализация и е особено характерна за общините с развита добивна промишленост и енергетика;

▪ Образователния обхват и демографският облик имат сравнително малко диференциращо значение. Това означава, че общините са относително равномерно развити в образователно и демографско отношение.

Извършените анализи подчертават необходимостта от отчитане на цялостното многообразие от икономически, географски, образователни, здравни, социални, екологични и демографски различия между общините.

ЗАЕТОСТ

Сравнението на данните от проведеното от НСИ **наблюдение на работната сила** през отделните периоди на 2003г. показва, че през първото тримесечие на годината, както в страната (40.5%), така и за регион Варна (38.1%), равнището на заетост е най-ниско, а равнището на безработица е най-високо (15.6% за страната, 20.1% за региона). След това заетостта постепенно се увеличава като през третото тримесечие достига най-високата си стойност за годината - 43.9% за страната и 45.2% за региона, същевременно безработицата намалява до 12.7% за страната и 18.0% за региона. Тази стойност на коефициента на безработица се запазва и през четвъртото тримесечие (въпреки намале-нието на заетите лица). Колебанията в равнището на заетостта и на безработицата през годината в голяма степен се дължи на сезонни фактори.

Разпределението на **икономическата активност** по области се запазва неравномерно през цялата 2003г., като област Варна се откроява със значително по-висок коефициент, достигащ до 59.7% през трето тримесечие (спрямо другите две области и от средната стойност за страната). В област Добрич коефициента на икономическа активност варира от 43.0% през първо тримесечие до 50.1% през второ тримесечие (тогава е отчетена и най-високата стойност). Този показател за Шуменска област също се изменя в границите от 43% до 50%, като достига максималната си стойност през трето тримесечие - 50.3%.

Таблица 2 – Население на 15 и повече години по области и икономическа активност

2003г.	население общо	работна сила			лица извън раб.сила	Коеф.на икон.акт. %	Коеф.на заетост %	Коеф.на безработ. %
		всичко	заети	безр.				
първо тримесечие								
Варна	391.2	200.9	160.8	40.1	190.3	51.4	41.1	20.0
Добрич	178.1	76.5	62.5	14.0	101.6	43.0	35.1	18.3
Шумен	168.5	73.9	57.5	16.4	94.5	43.9	34.1	22.2
региона	737.8	351.3	280.8	70.5	386.4	47.6	38.1	20.1
страната	6676.0	3203.9	2704.3	499.6	3472.2	48.0	40.5	15.6
второ тримесечие								
Варна	391.0	223.4	188.0	35.4	167.5	57.2	48.1	15.9
Добрич	177.9	89.1	69.7	19.4	88.8	50.1	39.2	21.8
Шумен	168.7	81.3	62.8	18.5	87.4	48.2	37.2	22.8
региона	737.6	393.8	320.5	73.3	343.7	53.4	43.5	18.6
страната	6678.0	3333.3	2876.0	457.3	3344.7	49.9	43.1	13.7
трето тримесечие								
Варна	391.4	233.6	192.7	40.9	157.8	59.7	49.2	17.5
Добрич	177.5	87.8	75	12.8	89.8	49.4	42.2	14.6
Шумен	168.8	84.9	65.4	19.5	84	50.3	38.7	22.9
региона	737.7	406.3	333.1	73.2	331.6	55.1	45.2	18.0
страната	6679.7	3359.4	2933.1	426.3	3320.4	50.3	43.9	12.7
четвърто тримесечие								
Варна	391.2	211.4	177.4	34	179.8	54.0	45.4	16.1
Добрич	177.4	78.5	62	16.5	98.9	44.3	35.0	21.0
Шумен	168.7	83.2	67.3	15.9	85.5	49.3	39.9	19.1
региона	737.3	373.1	306.7	66.4	364.2	50.6	41.6	17.8
страната	6676.8	3237.1	2825.6	411.4	3439.7	48.5	42.3	12.7

Източник: НСИ, 2003г.

Заетите лица (хил.) в регион Варна през отделните тримесечия се изменят в границите от 280.8 - най-ниска стойност през първо тримесечие до 333.1 през трето тримесечие, когато достигат своя максимум. **Коефициента на заетост** следва същата динамика от 38.1% през първо до 45.2% през трето тримесечие, когато е дори по-висока спрямо отчетената за страната. Област Варна е водеща и по този показател - коефициента на заетост през всички тримесечия на годината надвишава стойностите в другите две области и този за страната.

ПРЕДЛАГАНЕ НА РАБОТНА СИЛА

През 2003г. в регион Варна като цяло и в трите области Варна, Добрич и Шумен, безработицата е на значително по-ниски нива от предходната година. **Средногодишният брой на безработните** е 65838 души, със 17243 души по-малко (спад от 20.8%) спрямо 2002 година, когато техният брой е бил 83080. От трите области във Варненска област отчетеното намаление е най-голямо, с 8797 души или спад от 25.6%. В Добричка и Шуменска област спадът е от 17%, а в абсолютни стойности - с по около 4000 души по-малко.

За този положителен резултат съществено влияние оказва реализацията на активната политика, осъществявана от бюрата по труда, като акцентът бе поставен върху националните програми, чрез които беше осигурена значително по-висока степен на заетост спрямо 2002г. С разширяването на възможностите по НП "От социални помощи към осигуряване на заетост", НП "Помощ за пенсиониране", Програма "Заетост на младежите с висше образование в публичната администрация", НП "Опазване на реколта" и стартирането на 7 нови програми, се създадоха условия и се даде възможност на повече безработни от групите в неравностойно положение на пазара на труда, да намерят своята реализация на пазара на труда.

Таблица 3 - Брой безработни (средни стойности)

Област	Брой безработни		Изменение /брой/
	2003г.	2002г.	
Регион Варна	65838	83080	-17243
Варненска	25514	34311	-8797
Добричка	19796	23924	-4128
Шуменска	20527	24845	-4318

Източник: АЗ

През 2003г. в бюрата по труда са се регистрирали (**входящ поток**) 73006 безработни лица, с 2331 души повече от 2002г. От общия входящ поток 69% е дела на новорегистрирани безработни, а 31% на тези с възстановена регистрация след работа по срочен трудов договор по-малък от 9 месеца или други уважителни причини.

С най-голям дял от новорегистрираните 21876 безработни с отпуснато обезщетение за безработица, са освободените от сектор "**Услуги**" - 59% (12842 души), като почти $\frac{1}{3}$ от тях са от сферата на търговията и $\frac{1}{4}$ от хотелиерството и ресторантьорството. Съкратените в региона от сектор "**Индустрия**" съставляват 30% и те са предимно от преработващата промишленост (77%). Най-малък е дела на освободените от **Аграрния** сектор - 11%.

В съотношението между трите икономически сектора на областно ниво се отчитат различия в зависимост от структурата на икономиката и развиваните дейности и отрасли. С най-голям дял освободени лица от Аграрния сектор е Шуменска област (18%), докато във Варненска дела е най-нисък - 7%. В Добричка област стойността е 12%. Със значително по-висок дял от средния за региона са лицата, освободени от сферата на услугите в област Варна - 68%. За област Добрич този процент е 60%. Почти балансирано е разпределението на лицата от сферата на индустрията и услугите в Шуменска област, съответно 42% и 40%. Във Варненска и Добричка област дела на лицата, освободени от сектор "Индустрия" е

съответно 25% и 28%. Характерно и за трите области е, че от освободените от сектор “Индустрия” най-много са от преработващата промишленост.

Изходящият поток през 2003г. в 90359 души, от тях 50% се пада на постъпилите на работа, докато през 2002г. техният дял е бил 47% (подробен анализ на постъпилите на работа ще бъде направен в раздел “Насърчаване на заетостта” - Трудово посредничество). Отпадналите по реда на чл.20 ал.3 от ЗНЗ - поради неизпълнение препоръките на трудовия посредник; неспазване на плана за действие и определения график за посещение в бюрото по труда; отказ от предложена работа и други, съставляват 41% от изходящия поток. Останалите 9% включват отпадналите от регистрация безработни лица поради смяна на местожителство, пенсиониране, постъпване в армията или в учебно заведение, или други причини от естествен характер.

Таблица 4 – Входящ и изходящ поток безработни лица (брой)

Област	Входящ поток		Изходящ поток	
	2003г.	2002г.	2003г.	2002г.
Регион Варна	73006	70675	90359	82964
Варненска	31804	31227	39770	36812
Добричка	21679	21622	27402	23852
Шуменска	19523	17826	23187	22300

Източник: АЗ

Равнището на безработица в региона е намаляло от 19.8% на 15.7%. В сравнение със средното равнище за страната, което е 14.3%, за региона се отчита с 1.4 процентни пункта по-високо ниво. От трите области в региона с най-ниско равнище на безработица е Варненска област - 11.7%, по-ниско от средното за региона и за страната, докато за Добричка (18.8%) и Шуменска (21.4%) стойностите остават по-високи.

Таблица 5 - Равнище на безработица (%)

	2003г.	2002г.	изменение /процентни пункта/
Страната	14.3	17.7	-3.4
Регион Варна	15.7	19.8	-4.1
Варненска	11.7	15.7	-4.0
Добричка	18.8	22.7	-3.9
Шуменска	21.4	25.9	-4.5

Източник: АЗ

Структура на безработицата

Отчетения съществен спад в общия брой на безработните, води до намаление в отделните структурни групи, които наблюдаваме, както за региона като цяло, така и на областно ниво. Изключение тук е налице в областите Добрич и Шумен, където броя на безработните над 55-годишна възраст леко се увеличава (прираст от 1.7%), а в област Добрич се отчита и увеличение с 5.2% в броя на безработните с престой в бюрото по труда от 1 до 2 години.

През 2003г. се запазва значителния превес на лицата **без право на обезщетение**. Техният брой средно за 2003г. е 55459, като се отчита спад от 17.2% (-11485 души) спрямо 2002г. Делът им в общата съвкупност безработни нараства до 84.2%. Безработните **с право на обезщетение** намаляват и броят им е 10379, с 35.7% по-малко в сравнение с предходната година. Те съставляват 15.8% от всички регистрирани.

Безработица сред жените

Наблюденията през годините показват, че жените имат превес в структурата по пол. Тази тенденция се запазва и през 2003г., въпреки че **средния брой безработни жени** е намалял със 17.3% (-7718 души) и е 36910. Делът им обаче в общата съвкупност безработни се увеличава на 56.1%, с 2.3 пункта повече. Същото изменение в посока увеличение на относителния дял се наблюдава и на областно ниво. Стойността за

Варненска област е 59.5%, като наблюденията показват, че тя е по-висока и от средната за региона, докато в Добричка (53.1%) и Шуменска област (54.7%) е по-ниска.

Характеристиката на работната сила - възраст, образование, квалификация, са от определящо значение и пряко влияят върху нивото на безработица, както като цяло, така и сред мъжете и жените.

Във всички структурни групи с някои малки изключения, жените имат доминиращ дял. В структурата по възраст (с изключение на лицата над 55 години, където жените съставляват 41.7%), дела на жените остава и през 2003г. по-висок от този на мъжете, като варира в интервала от 52% до 60%. Най-високи стойности се наблюдават във възрастовите групи от 45 до 49 години, където дела на жените е 59.6% и от 50 до 54 години съответно 59.8%. При младите хора на възраст до 24 години се отчитат най-ниските стойности - малко под 53%.

В професионалната структура най-висок дял имат жените в групата на специалистите - 65%, като спрямо предходната година, когато е бил 64%, се отчита нарастване. При лицата без специалност и професия дела на жените също се увеличава - от 54% на 56%. В групата с работнически професии дела на жените е с 3 проценти пункта повече в сравнение с 2002г., но се запазва по-нисък от този на мъжете, съответно 48% жени : 52% мъже, докато съотношението през предходната година е 45% : 55%.

В образователната структура дела на жените надвишава този на мъжете, с изключение на лицата с основно образование, при които съотношението е балансирано (50 : 50). Почти $\frac{2}{3}$ от безработните в групите със средно общообразователно и с висше образование са жени. При лицата с начално и по-ниско жените съставляват 59.6%. В групата на безработните със средно професионално образование съотношението е 54% жени : 46% мъже.

Възrastова структура

Във всички възрастови групи се отчита намаление спрямо 2002г. в броя на безработните, средно с около 20 до 25%. Само при безработните над 55 години намалението е незначително, като отчетения спад е само с 0.6%.

Особено внимание при анализа на структурата на безработицата по възраст обръщаме на две групи лица - младежите до 29 години и безработните над 50 години.

Регистрираните през 2003г. в бюрата по труда в регион Варна млади хора на възраст до 29 години са 19564 души, като броят им намалява с 23.6% (-6047 души) спрямо предходната година. Въпреки отчетения спад техния дял все още се запазва на нивото от 30% в общата съвкупност безработни. Не се наблюдават съществени отклонения от средния за региона дял в трите области, съответно във Варненска област - 30.4%, Добричка област - 29.5% и Шуменска - 29.1%. Регистрираните в бюрата по труда млади хора в преобладаващата си част са без квалификация - 75% от общия брой на лицата до 29 години, което е основен фактор, възпрепятстващ успешното им устройване на пазара на труда.

Безработните над 50 години намаляват в сравнение с 2002г., с 9.7% (-1622 души). Техният дял обаче нараства от 20.1% на 22.9%. Наблюдението по области не показва значителни отклонения от средната за региона стойност: Варненска област - 22.8%, Добричка област - 23.2% и Шуменска - 22.8%.

Професионална структура

Средно за 2003г. броят на безработните без специалност и професия е 43392, като отчитаме спад от 18.9% спрямо предходната година, или с 10087 души по-малко. Това основно е резултат от реализацията на НП "От социални помощи към осигуряване на заетост", чийто обект са именно тези безработни. Въпреки положителната тенденция към намаление тази група все още остава доминираща - 65.9% от общия брой безработни, като в областите Добрич и Шумен е над средната стойност за региона, съответно 66.4% и 69.5%, докато във Варненска област този дял е по-нисък - 62.7%.

Лицата с **работнически професии** в региона са 13169 и намаляват спрямо 2002г. с 25.6% (-4536 души). Техният дял съставлява 20% и също намалява (21.3% е бил). Във Варненска област дела на тези безработни е 21% и с един пункт над средния за региона, в Добричка е 19% - с един пункт по-нисък, а в Шуменска област няма отклонение (20%).

Специалистите остават най-малката група, като при тях на регионално ниво отчитаме спад с 22%, или 2620 души по-малко. Делът им в общата съвкупност безработни се запазва на 14%. С най-голям дял от регистрираните безработни са специалистите в област Варна - 16.6%, с 2.6 процентни пункта над средния. В област Добрич дела им е 14.5% - значително по-висок от този за региона. За Шуменска област този дял е под отчетената средна стойност - 10.6%.

Образователна структура

Регистрираните с **основно и по-ниско образование** са 41885 души, с 19.5% по-малко (-10159 души) спрямо 2002г. Делът им обаче се увеличава с 1 процентен пункт - от 62.6% на 63.6%, като сравнението по области показва, че значително над средния за региона е Шуменска област - 70.2% или с 6.6 пункта повече. В другите две област се наблюдават по-ниски стойности, като Добричка е с един пункт под стойността за региона (62.6%), а Варненска с 4.5 пункта (59.1%).

Безработните лица със **средно професионално образование** наброяват 15177 лица, с 4990 души по-малко или спад от 24.7%. Делът им намалява и те съставляват 23.1%, като от трите области в региона отклонение от средната стойност в посока нагоре се наблюдава във Варненска - 24.5% и Добричка - 24.1%, докато за Шуменска имаме по-нисък дял - 20.2%.

Безработните с **висше образование** са 4069 лица и намаляват със 17% или 836 души по-малко. Относителният им дял в общата съвкупност безработни леко нараства от 5.9% на 6.2%. Тук имаме чувствителни отклонения на областните дялове спрямо средния за региона, както следва: най-видок дял отчитаме във Варненска област, където 8.3% от безработните са с висше образование. За Добричка област дела е 5.7%, малко по-нисък от отчетения в региона, а в Шуменска област дела е най-нисък - само 4% от безработните са с висше образование.

Продължителна безработица

Средно за 2003г. в **продължителна безработица** са били 34795 души или 52.8% от всички безработни, като дела им чувствително нараства спрямо предходната година, с 4.3 пункта. В област Шумен дела на лицата с престой в бюрата по труда над 1 година надвишава значително 50-процентната граница и е 58.2%. За Варненска област продължително безработните съставляват 49.7%, а в Добричка област - 51.4%.

Безработни лица с намалена работоспособност

Средно за 2003г. в бюрата по труда от регион Варна са били регистрирани 2155 лица с различна степен на увреждания, което представлява 3.3% от общо регистрираните. Запазва се тенденцията към увеличение на лицата с увреждания, като в сравнение с 2002г. се отчита ръст от 22%. Проследяването на месечната динамика показва почти непрекъснато нарастване на тази група безработни, като в края на годината е достигната максималната стойност от 2251 лица. Мотивацията и стремежа на хората с намалена работоспособност да се регистрират в бюрата по труда и да поддържат регистрацията си, е основана преди всичко на възможностите да ползват безплатните услуги за устройване на работа чрез включване в програми и мерки за заетост и обучение.

По данни от *Анализа на дейността по обслужване на лица с увреждания* през 2003г. в бюрата по труда от региона са обявени 367 работни места за лица с намалена работоспособност, два пъти повече спрямо 2002г. (+182 места). По програми за заетост са обявени 93 работни места (с 69 повече от предходната година), като те съставляват 25% от общия брой места за хора с увреждания при 13% за 2002г. През отчетната година общия брой работодатели, ползвали преференции по ЗНЗ за наемане на безработни с увреждания

е 125 и е с 64 повече в сравнение с 2002г., от тях 89% са ползвали преференциалните условия на чл.52 от ЗНЗ. През трето тримесечие на 2003г. стартира реализацията на Национална програма за заетост и професионално обучение на хора с трайни увреждания (анализ на резултатите ще направим в раздел “Насърчаване на заетостта” – Програми за заетост и обучение).

Устроени на работа през 2003г. са 552 лица с увреждания, с 252 повече от предходната година, от тях по програми за заетост - 210 души или 38% от започналите. Необходимо е да отбележим, че безработните с намалена работоспособност са устройвани както в Националната програма за заетост и професионално обучение на хора с трайни увреждания, така и в НП “От социални помощи към осигуряване на заетост” и НП “Опазване на реколта”.

В курсове за квалификация през годината са включени 61 лица с увреждания, като те са с 69% повече от 2002г. Това се дължи на възможностите, които даде Националната програма за заетост и професионално обучение на хора с трайни увреждания.

За подпомагане социалната интеграция на лицата с трайни увреждания, повишаване на тяхното самочувствие и самооценка, както и решаването на някои личностни проблеми, те бяха насочвани към психолозите от ДБТ за индивидуални или групови консултации.

ТЪРСЕНЕ НА РАБОТНА СИЛА

По данни от *Анализа на дейност “Трудово посредничество”*, през 2003 година броят на проведените срещи с работодатели в регион Варна е 10793, което е с 973 повече (ръст от 10%) в сравнение с предходната година. Стойността на показателя бележи нарастване във Варненска област с 18.3% и Шуменска област с 6.3%, а в област Добрич е напълно съизмерим при сравняване на резултатите за двете години.

Към 31.12.2003г. за регион Варна **пазарния дял на бюрата по труда** или обхватът на фирмите, регистрирани по Булстат със статус “развиващ дейност” е 7.6%, като по области данните са както следва: Варна - 5.1%, Добрич - 12.6% и Шумен - 9.9% (за изчисляването на показателя са ползвани данни за общ брой регистрирани и регистрирани със статус “развиващ дейност” фирми от програмния продукт “Булстат”, актуализиран към 31.12.2003г. и фирмите, за които е създадена картотека в бюрата по труда).

През периода януари - декември 2003г. в бюрата по труда от регион Варна са **заявени** 38953 свободни работни места (включително местата по програми за заетост), като спрямо предходната година те са с 4249 повече. Определящо значение за отчетения ръст имат разкритите места по програми за заетост, тъй като местата на първичния пазар на труда се запазват на нивото от 2002г. Почти половината от всички обявените места са във Варненска област - 17967 (46%). В област Шумен заявените места са 11220 и съставляват 29%, а в област Добрич са обявени 9766 работни места или 25%.

Професионално-квалификационната структура показва значително нарастване на местата за лица без специалност и професия - с 16% повече от 2002г. - от 24790 на 28710. Основният фактор, оказал влияние за това е реализацията на НП “От социални помощи към осигуряване на заетост”, чиито бенефициенти са в преобладаващата си част без образование, квалификация и професия. В общата структура тези места съставляват 73.7%, с 2.3 процентни пункта повече от 2002г., когато дела им е бил 71.4%. Обявените през 2003г. работни места за лица с работнически професии са 5065 и намаляват с 14.7% (-870 места). Техният дял също намалява и е 13% при 17.1% през 2002г. Ръст от 30.1% се отчита в търсенето на специалисти - обявените свободни работни места са 5178 (3979 са били през 2002г.). Те съставляват 13.3% от общия брой обявени места, като се наблюдава увеличение с 1.8 процентни пункта.

През 2003г. не се наблюдава промяна в търсенето на работна сила на **първичния трудов пазар** в региона като цяло спрямо предходната година. Броят на обявените работни места в бюрата по труда се запазва на същото ниво - 21056 при 21073 през 2002г. И през анализираната година ½ от местата в региона са във Варненска област - 10696 места, въпреки че се отчита леко намаление от 3.4% (378 места по-малко). От останалите места 26% (5495 броя) са обявени в Добричка област, където също наблюдаваме намаление - с

415 по-малко или спад от 8.3%. Единствено в Шуменска област обявените места се увеличават спрямо 2002г. от 4009 на 4865 (ръст от 12.6%).

Най-голямо е било търсенето в региона на персонал от преработващата промишленост - $\frac{1}{4}$ от обявените работни места. Традиционно е търсенето на кадри за търговията - 17%, хотелиерския и ресторантьорския бранш - 16%, аграрния сектор - 11%, образованието - 9% и строителството - 7%. **Новоразкритите работни места** и през двете сравнявани години запазват относителния си дял от 15%, а работните места със **сезонен характер** бележат спад от 2 процентни пункта - 11% от всичко обявените при 13% през 2002г. Динамиката на работните места на първичния пазар на труда по месеци е под силното влияние на сезонния характер на икономиката - с върхови стойности през месеците април, май и юни, когато постъпват най-много заявки предимно от туризма.

При сегментиране на обявените на първичния трудов пазар работни места по изисквано образование, специалност и квалификация, данните за периода в рамките на региона очертават следната картина: без изискване за квалификация - 11411 места, т.е. малко повече от $\frac{1}{2}$ от всички места (54%). Местата за специалисти са 5002 и съставляват 24%, а тези за лица с работнически професии - 4643 (22%). И през 2003г. с най-голям дял са обявените места за нискоквалифициран персонал, въпреки че е налице спад с 4% спрямо 2002 година. Търсенето на кадри, притежаващи работнически професии намалява с 12.6%. Работните места за специалисти нарастват с 29.4%, като наблюденията затвърждават тенденцията търсенето на специалисти да бъде не само с изисквания за образование, специалност, квалификация и стаж, но и с допълнителни умения - компютърна грамотност и много добро владение на чужди езици.

Заявените работни места от работодатели от трите области за ползване на **насырчителните мерки по ЗНЗ** са 1764 и съставляват 8% от местата на първичния пазар на труда. Те са предимно в търговията (37%) и преработващата промишленост (20%). Заявки за ползване на преференции са постъпили и от аграрния сектор - 7%, операции с недвижимо имущество, наемодателна дейност и бизнес услуги - 7% и хотели и ресторанти - 6%. Обявените места във Варненска област за ползване на преференциите по ЗНЗ са 631, в Добричка - 577 и в Шуменска - 556.

Както вече отбелязахме, ръстът в общия брой заявени места през 2003г. се дължи на нарастването на местата по **програми за заетост** - в региона са обявени 17897 места, като отчетеното увеличение спрямо 2002г. е с 4266 места или прираст от 31.3%. Основна част от тях са по националните програми за заетост - 16682 места, както следва:

- НП "От социални помощи към осигуряване на заетост" - 13730 места;
- НП "Опазване и възстановяване на българската гора" - 1791 места;
- НП "Опазване на реколта" - 953 места;
- НП "Помощ за пенсиониране" - 101 места.

По Проект "Красива България" са заявени 1137 работни места.

Най-голям е дела на заявените места по програми в област Варна - 41% (7271 броя), следва област Шумен с 35% (6355 броя) и област Добрич - 24% (4271 броя).

В структурата на местата доминиращ е дела на тези за лица без специалност и професия - 96.7%, тъй като програмите са насочени към групите безработни в неравностойно положение на пазара на труда, като определящо е действието на НП "От социални помощи към осигуряване на заетост", в която бяха включени значителна част от безработните именно без квалификация.

За периода януари - декември 2003г. **заетите** места (включително и тези по програми за заетост) са 37159, с 20.7% повече от предходната година. Увеличението се дължи на по-големия брой обявени работни места по програми за заетост. На първичния пазар на труда са заети 19944 места, като най-много са в преработващата промишленост - 23% (4655), търговията - 16% (3278) и хотелиерството и ресторантьорството - 16% (3164).

В сферата на образованието заетите места са 1873 (9%) и в строителството - 1542 (8%). По програми за насърчаване на заетостта заетите места са 17215, с 26.8% повече от 2002г.

Средномесечният брой на останалите **незаети** работни места в края на отделните месеци на 2003г. (общо на първичен пазар на труда и по програми за заетост), е 1606 и се увеличава спрямо 2002г. с 25%. Тези стойности са високи отчитайки изпреварващото предлагане на труд, но трябва да отбележим, че са резултат, от една страна на несъответствието между търсенето и предлагането на труд, и от друга, на завишени изисквания за заемане на длъжностите, неприемливи условия на труд, недостиг на кадри със съответна специалност или квалификация и др. Незаетите места на първичния трудов пазар са 1038, като техния брой незначително намалява спрямо 2002г., когато са били 1077. **Трайно незаети** (повече от 3 месеца) в края на 2003г. са 60, като вида и характера им остава непроменен. Те са предимно за медицински специалисти (магистър-фармацевти, лекар-ординатори, медицински сестри) и преподаватели по чужди езици и информатика, като основните причини са липса на регистрирани подходящи кандидати, отдалечена месторабота и непривлекателно (ниско) заплащане. Проблемни за усвояване са и заявените от шивашката и обувна промишленост работни места (шивачки, технолог шевно производство, монтьор шевно производство, производители на обувни изделия), поради ниско заплащане, неблагоприятни условия на работа и недостатъчно квалифицирани кадри. Обявените места за застрахователни и рекламни агенти също остават трайно незаети, поради заплащане на процент и нерегламентирани трудови взаимоотношения.

От особен интерес за анализа е проследяването на **съответствието между търсене и предлагане на работна сила на първичния пазар на труда**, тъй като програмите за заетост като инструмент на активната политика се планират и чрез тяхната реализация се въздейства целенасочено върху предварително дефинирани проблемни области и групи. Несъответствията, които наблюдаваме в структурата на регистрираните безработни лица, заявените и заети работни места, ни дават информация за *“тесните”* места на първичния пазар на труда. Сравнителният анализ за 2003г. показва наличие на:

- изпреварващо предлагането търсене, силно изразено при специалистите и в по-малка степен при лицата с работнически професии. Съпоставяйки с данните за предходната година, през 2003г. се наблюдава увеличаване на дисбаланса между търсенето и предлагането на специализиран труд, т.е. заявените места са значително повече отколкото са регистрираните безработни. Диспропорцията *предлагане : търсене* при работниците е по-малка, докато през 2002г. е била по-голяма;
- предлагането на ниско или неквалифициран труд е по-голямо отколкото се търси на пазара на труда, като в сравнение с предходната година търсенето значително изостава от предлагането, т.е. несъответствието се задълбочава;
- и през двете сравнявани години се наблюдава висока степен на съответствие между професионалната структура на обявените и заети работни места и в трите професионални групи.

За регулиране на диспропорциите на първичния пазар на труда следва да се работи в посока подобряване квалификацията, уменията и компетенциите на работната сила чрез използване възможностите на активната политика - програми и мерки и организиране на обучения за придобиване на професионална квалификация, съобразно потребностите на пазара на труда и в контекста на ученето през целия живот.

През 2003 година са **усвоени** 88% от обявените свободни работни места на първичния пазар на труда, при 83% за 2002 година. Този резултат е индикатор на повишена ефективност на посредническата дейност, осъществявана от бюрата по труда.

НАСЪРЧАВАНЕ НА ЗАЕТОСТТА

Съгласно Закона за насърчаване на заетостта и Устройствения правилник на Агенцията по заетостта, Дирекциите “Бюра по труда” осъществяват непосредствено услугите, свързани с насърчаването и подпомагането на заетостта; професионалното

информирани и консултирани; обучението за придобиване на професионална квалификация на безработни и заети лица; посредничеството по информиране и наемане на работа на български граждани в други страни и на чуждестранни граждани в България.

Трудово посредничество и дейност по междуправителствени спогодби

Ефективността на посредническите услуги при търсене и осигуряване на заетост е в пряка зависимост от прецизното идентифициране на потребностите на работодателите и на безработните като елементи на пазара на труда. Прилагането на индивидуалния подход към всяко безработно лице дава възможност системно да се проследява целия процес на търсене и осигуряване на работа. При разработването на индивидуалните планове за действие на безработните усилията са насочени към създаването на устойчива трудова заетост. През 2003г. един трудов посредник е обслужвал средно 645 безработни лица. Необходимо е да отбележим, че за по-малките бюра по труда и филиалите, тази стойност е чувствително по-голяма, като това естествено се отразява върху степента на ефективност на посредническата дейност.

През 2003г. **постъпилите на работа** безработни лица (включително устроените по програми и мерки) са 45153, с 6205 души повече спрямо предходната година, когато са били 38948. Нарастване по този показател се наблюдава и в трите области, като в област Варна са устроени 18059 безработни, с 2127 повече от 2002г., когато са били 15932. Добричка област броят им е 13830, с 1898 души повече, а в Шуменска - 13264 (+2180).

Спрямо 2002г. се отчита нарастване на постъпилите на работа жени, както по абсолютна стойност (с 4308 повече), така и като относителен дял от общо устроените - от 51% на 53%. Около ¼ от започналите работа са младежи до 29 години. На нивото от 11% се запазва дела на устроените безработни с висше образование.

В професионалната структура се наблюдава намаление в дела на устроените, притежаващи работнически професии и специалистите, докато дела на лицата без квалификация нараства. Като основна причина за това изменение е по-големия брой на започналите работа безработни по програми за заетост, чрез които се осигурява работа на нискоквалифицирани или неквалифицирани безработни.

Чрез посредничеството на **бюрата по труда** в региона са устроени 34588 безработни лица или 76.6% от всички постъпили на работа. Съпоставяйки с предходната година отчитаме лек отстъп по този показател, когато стойността е била 77.4%. Значително подобър резултат наблюдаваме във Варненска област, където 90% от всички започнали работа са със съдействието на бюрата по труда. В Шуменска област 68% са устроени чрез бюрата по труда, а в Добричка 67%.

Леко се покачва броя на започналите работа на **първичния пазар на труда** - от 16160 души през 2002г. на 16370 души през 2003г. В две области отчитаме увеличение по този показател - с ръст от 5.8% е Варненска област, или 516 повече от 2002г. В Шуменска област отчетеният прираст е 12.5% (+295 души). В област Добрич обаче се наблюдава спад на реализираните безработни на първичния пазар на труда с 12.3% или с 601 души по-малко, като това е в резултат на по-малкия брой обявени работни места в бюрата по труда.

През 2003г. интересът на търсещите работа лица към възможностите за **трудова реализация в чужбина** нарастна в резултат на новите предложения за работа в Испания и Великобритания, както и разширяването на офертите за наемане на кандидати за Германия и Швейцария.

По междуправителствената спогодба с **Федерална република Германия** за обмен на работна сила, през годината се осъществи набиране на кандидати за 18-месечна заетост - специалисти в областта на хотелиерството и ресторантьорството (квалифицирани готвачи, сервитьори, бармани, камериерки, администратори и икономисти с висше образование за работа в заведения за бързо хранене), медицински кадри, специализирани работници (продавачи в магазини за хранителни стоки, пекари, сладкари, месари, растениевъди, градинари, лозаро-винари, мебелисти, електротехници, шлосери и други).

През 2003 година се извърши и набирането на кандидати - студенти за сезонна ваканционна заетост във ФРГ.

По междуправителствената спогодба с **Конфедерация Швейцария** за обмен на стажанти също се наблюдава завишен интерес. Над 100 желаещи са консултирани за условията и необходимите документи за кандидатстване, като отговарящите на критериите за подбор бяха насочени за подаване на документи в Агенцията по заетостта.

По офертата за набиране на медицински сестри за работа в Швейцария, но работили вече по спогодбата в Германия, нямаше кандидати отговарящи на изискванията.

През 2003 година най-голям бе броят на желаещите трудова реализация в чужбина към офертите на **Кралство Испания** - шофьори на камиони (категория СЕ), автомонтъори, електромеханици, кофражисти и берачки на ягоди и малини. Интересът от страна на търсещите работа лица бе следствие, от една страна на по-големия брой работни места, а от друга на разширените възрастови граници за кандидатите, както и липсата на изискване за образование и езикови познания за местата за бране на ягоди и малини. Допуснати до практически изпит от АЗ са 75 лица по професията "Шофьор на камион", от които 33 са одобрени. За кофражисти са се явили на изпит 4 лица, от тях 2 са одобрени. От 256 допуснати до интервю сезонни работнички за бране на ягоди и малини, 51 са одобрени за работа.

По оферта от **Великобритания** за професиите - зидари, строителни дърводелци, мазачи - вътрешна и външна мазилка и специалисти ВиК през месеците юни - август 2003 година на кандидатите, отговарящи на изискванията бе предоставян комплекта документи за работа.

През 2003г. бюрата по труда са изготвили 51 становища за издаване на разрешения за работа на чужденци на регионалния трудов пазар. Агенцията по заетостта е издала 46 разрешения за работа на територията на регион Варна, на основание чл.15, ал.1 от Наредбата за условията и реда за издаване, отказ и отнемане на разрешения за работа на чужденци в Република България. На 3 искания за разрешение за работа на чужденци е направен отказ, както и едно отменено и едно оттеглено искане-декларация от съответния работодател.

Програми за заетост и обучение

Една от основните функции на Дирекция "Регионална служба по заетостта" – Варна и Дирекциите "Бюра по труда" е реализацията на регионално и местно ниво на провежданата от държавата активна политика за насърчаване на заетостта и обучението. Ежегодно МТСП разработва и утвърждава Национален план за действие по заетостта (НПДЗ), в който са включени основните насоки и конкретните програми, проекти и мерки със съответните натурни и финансови средства. На базата на НПДЗ Дирекция "Регионална служба по заетостта" – Варна разработи Регионален план за действие по заетостта за 2003г. (РПДЗ). В съответствие с целите и задачите на РПДЗ работата на Дирекции "Бюро по труда" бе насочена към запазване и увеличаване на заетостта, повишаване пригодността за заетост на работната сила, насърчаване на предприемачеството и осигуряване заетост на хората в неравностойно положение.

През 2003г. бюрата по труда от регион Варна активно работиха по усвояването на заложените в плана натурални показатели и финансови средства. Разширяването на възможностите на НП "От социални помощи към осигуряване на заетост", НП "Помощ за пенсиониране", Програма "Заетост на младежите с висше образование в публичната администрация", НП "Опазване на реколта 2003" и стартирането на 7 нови програми, осигури заетост на голяма част от хората от групите в неравностойно положение на пазара на труда. Нововключените в различните програми безработни лица са 17782, като в сравнение с 2002г. се отчита увеличение с 4984 души, или 39% ръст. Най-много са включените в програми безработни във Варненска област - 7014 лица. В Шуменска те са 6225, а в Добричка - 4526.

По програми за заетост средномесечно през 2003г. в регион Варна са **работили** 11492 души.

НП “От социални помощи към осигуряване на заетост”

Основен акцент през годината беше поставен на реализацията на НП “От социални помощи към осигуряване на заетост”. Чрез нея бяха обхванати 15023 безработни лица или 84% от всички включени в програми. В област Варна приетите безработни лица са 6038, област Добрич - 3346 и област Шумен - 5639.

По одобрените за 2003г. 192 проекта, в т.ч. 114 по първата процедура, 54 по втората процедура (през месец април 2003г.), 22 - по НП “Възобновяване и опазване на българската гора”, 1 проект на Съюза на слепите в България и 1 на Главно управление на архивите в България, са разкрити 11409 средногодишни броя работни места.

През месец декември 2003г. към общинските проекти бяха включени 1315 лица в групи по аварийно-спасителни дейности за зимния период - зимна поддръжка на пътища, улици, тротоари и действия по аварийно-спасителни ситуации: снеговалежи, наводнявания, бедствия и аварии.

Разпределението по видове дейности на наетите лица е сравнително балансирано, като лек превес има дела на работещите в комунално-битовото обслужване - 36%, следват заетите в социалните дейности - 33% и работещите в дейности с устойчив характер - 31%.

Част от общата стратегия на правителството в рамките на НП “От социални помощи към осигуряване на заетост” е и НП “Възобновяване и опазване на българската гора”, като в дейности за възобновяване и опазване на Държавния горски фонд и подобряване на екологичната обстановка в 25 общини на територията на Държавните лесничейства и Държавните дивечовъдни станции от Варненки регион са включени 1748, като най-много са отново в област Варна - 652 души. В Добричка област са 592 лица, а за Шуменска - 504.

В рамките на Националната програма се реализира и **Компонент “Личен асистент”**. В него се включват лицата, получаващи социална помощ по реда на чл.9 от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане, които се грижат за инвалиди или тежко болен член на семейството, т.н. “лични асистенти”. За 2003г. в региона са разкрити 1156 работни места, разпределени, както следва: най-много в областите Варна (478 души) и Шумен (435 души) и два пъти по-малко в Добрич - 243.

В **Компонент “Ограмотяване”** на НП “От социални помощи към осигуряване на заетост” в шест бюра по труда от региона са формирани 11 групи и са включени 149 лица, от които в област Варна - 109 лица. Специалистите от бюрата по труда в региона проведоха разяснителна работа сред безработните без образование, с цел популяризиране на компонента. Групите бяха сформирани след анкетиране на бенефициентите на Програмата, отчитайки местоживеенето, местоработата и броя на самоопределилите се като неграмотни лица. След провеждане на работни срещи с Общинските ръководства за координиране на съвместните ангажименти и сключване на договорите за сътрудничество, бяха определени училищата за провеждане на курсовете и сключени договорите с тях. Обучението приключва през месец февруари 2004г.

В курсове за **професионална квалификация по Програмата** през 2003г. са включени 274 лица, отговарящи на условията ѝ. Обхватът на професиите е както следва: “Санитари“, “Работник по поставяне на облицовки и настилки“, ”Работник в дейности в горското стопанство”, “Озеленители”, “Залесители”.

След едногодишната реализация категорично може да кажем, че във все по-голяма степен се формира позитивно отношение към програмата, както от страна на работодателите, така и на бенефициентите, тъй като се осигури социална интеграция на рисковите групи в обществото чрез трудова реализация и заработване на трудовите възнаграждения. Включените в Програмата безработни лица, постепенно възвръщат трудовите си навици, усвояват нови знания и умения, а чрез включването им в курсове придобиват подходящи квалификации.

НП “Опазване на реколта - 2003”

За втора година се реализира НП “Опазване на реколта”. Основната ѝ цел е увеличаване на заетостта чрез разкриване на допълнителни работни места за сезонна работа в дейности по опазване на селскостопанската продукция. В регион Варна са обхванати 2 107 245 декара обработваеми земеделски площи, от които по области: Варненска - 550 580 дка, Шуменска - 393 509 дка и Добричка - 1 163 156 дка. Програмата стартира през месец юни със срок на действие 6 месеца, с 2 месеца повече отколкото през 2002г. Утвърдена бе квота за разкриване на 762 средносписъчни броя работни места, от тях най-много за Добричка област - 434. За област Варна квотата бе 181, а за Шуменска - 147. Устроени на работа по програмата са 926 безработни лица. От тях 97% са продължително безработни (с 5 пункта повече спрямо 2002г.) и 3 лица, съкратени от МО и МВР (11 за 2002г.).

В процеса на практическото реализиране на Програмата през 2003г. са подадени 22 сигнала в РУ на НС “ПАБ” за възникнали пожари, със 17 повече спрямо 2002г. Предотвратени са 20 пожара. Значително по-малко на брой са подадените сигнали в РУ на МВР за посегателства върху охраняваната реколта - 3 при 136 през 2002г. Заловени са 4 нарушители. Извършени са 50 проверки на работодателите и работещите лица.

НП “Помощ за пенсиониране”

През 2003г. Програмата бе изменена и допълнена, като чрез нейната реализация вече се даде възможност на безработните лица, навършили възраст до 2 години по-малка от изискваната за пенсиониране за съответната година, но на които не им достигат до 24 месеца трудов стаж за формиране на необходимия сбор от осигурителен стаж и възраст, даващ право на пенсия по чл.68 ал.1-3 от Кодекса за социално осигуряване (КСО), да започнат работа. Основната цел на тази програма е да подпомогне безработните лица над 50 години, тъй като те по-трудно се адаптират към новите условия на пазара на труда. Трудовата им реализация се възпрепятства и от нежеланието на работодателите да наемат хора, които имат ниска квалификация и им предстои пенсиониране. Бюрата по труда активно работиха и провеждаха разяснителна кампания сред безработните лица и работодателите за включване в Програмата. Това популяризира възможностите ѝ и 92 безработни лица в регион Варна са устроени на работа при 15 лица през 2002г. Преобладаваща част от устроените са жени - 76% (70 лица).

Постигнати са много добри резултати при осъществяването на Програмата, но едновременно с това и въпреки разширения ѝ обхват се срещаха и проблеми, от една страна по отношение дължимото парично обезщетение от страна на работодателите по чл.222 ал.3 от КТ в размер на две брутни заплати при прекратяване на трудовия договор с наетите лица и необходимостта да оформят и представят в НОИ документите за пенсиониране на лицето. Това в известна степен демотивира работодателите да наемат безработни по Програмата. От друга страна, за безработните лица, отговарящи на изискванията за включване, е неприемливо ниското заплащане, което се отразява впоследствие върху размера на пенсията. Третият основен проблем е свързан с критериите за включване в Програмата - в голяма част от случаите недостигащия осигурителен стаж е по-голям от изисквания се за включване в Програмата.

Програма “Заетост на младежи с висше образование в публичната администрация”

През 2003г. Програмата беше изменена, като се разшири обхвата на работодателите по проекта - министерства, ведомства, агенции и техни регионални и териториални структури, областни и общински администрации. Също така в изискванията за участие бяха направени изменения, изразяващи се в разширяване обхвата на бенефициентите чрез допускане на завършилите частни университети, както и задочна форма на обучение и със среден успех от следването над добър 4.00.

Проведени бяха 3 процедури за кандидатстване за работни места - през месеците юни, септември и декември. Общо за региона са кандидатствали 664 младежи, като до края

на 2003г. са устроени на работа 88 лица, от тях в областна администрация - 15 лица, в общинските администрации - 42 лица и в агенции - 31 лица.

По *първата процедура*, стартирала на 09.06.2003г., в регион Варна са кандидатствали 27 лица, от тях 22 лица бяха допуснати до участие в интервю. След приключване на процедурата са наети 14 младежи (3 лица в областни администрации, 7 лица в общински администрации и 4 лица в агенции).

Разширяването на минималните изисквания за участие доведе до увеличаване на броя на кандидатствалите по *втората процедура*, стартирала на 15.09.2003г. - 325 кандидата, от тях най-много са във Варненска област - 196. В Добричка и Шуменска област са съответно 73 и 56 души. Наети на работа по втората процедура бяха 74 младежи.

Третата процедура стартира през месец декември 2003г., с цел попълване на работните места, останали незаети след завършване на процедурата през месец септември. Общия брой на младежите подали молби за участие в Програмата в Дирекции "Бюра по труда" на територията на регион Варна през месец декември е 157 души, от тях 111 във Варненска област, 33 в Добричка област и 13 в Шумеска област.

Национална програма за заетост и професионално обучение на хора с трайни увреждания

Програмата има за цел осигуряване на заетост на безработни с трайни увреждания в трудоспособна възраст за преодоляване на социалната им изолация и за пълноценното им интегриране в обществото. Тя има два модула, всеки с по два компонента:

Модул I "Обучение и заетост за безработни с трайни увреждания" включва:

- Компонент 1 "Обучение" - организира в съответствие с идентифицираните потребности по професии на работодателите, които могат да разкрият работни места за безработни лица с трайни увреждания;
- Компонент 2 "Заетост" - осигуряване на заетост в Дирекция "Социално подпомагане", в специализирани предприятия за хора с увреждания и по заявка на работодатели - частни и/или държавни предприятия, други фирми и институции, юридически лица с нестопанска цел. На разкритите работни места по този компонент работодателите наемат безработни лица, обект на програмата, за срок от 30 месеца.

Модул II "Създаване на условия за заетост на лица с трайни увреждания"

- Компонент 1 "Достъп до работното място" - на работодатели, разкрили работни места за хора с увреждания, при защитен проект за изграждане на достъпна работна среда, се предоставят средства от Фонд "Рехабилитация и социална интеграция";
- Компонент 2 "Адаптиране и/или оборудване на специални работни места, предназначени за лица с трайни увреждания" - за изграждане на достъпна работна среда и/или адаптиране и/или оборудване на работно място, Фонд "Рехабилитация и социална интеграция" при МТСП предоставя средства до определени размери на работодатели по представени от тях проекти, съгласно чл. 19, ал. 3 от Закона за защита, рехабилитация и социална интеграция на инвалиди (ЗЗРИИ).

Съгласно одобреното разпределение от Комисиите по заетост в трите области - Варна, Добрич и Шумен, на натурите и средствата по програмата, се пристъпи към реализацията ѝ.

През отчетния период за Варненски регион в Компонент "Обучение" са включени 73 лица, от тях в мотивационно обучение - 53 лица (по 11 лица в областите Варна и Добрич и 31 в област Шумен). В курсове за придобиване на професионална квалификация са включени 32 лица, почти всички в област Варна - 31 лица и 1 лице в област Шумен. В компонент "Заетост" са включени 77 души в т.ч. 41 във Варненска област, 35 в Добричка област и 1 в Шуменска област.

През 2003г. по модул II - Създаване на условия за заетост на лица с трайни увреждания, има проявен интерес от страна на работодатели, но липсата на консултант от

фонд “Рехабилитация и социална интеграция” в рамките на региона, затруднява разработването на проекти.

Програма “Красива България”

Основната цел на Проект “Красива България” е да се финансират трудоемки общественополлезни дейности, с които временно да се облекчи социалната тежест сред групите в най-неравностойно положение на пазара на труда, като се създават временни работни места в строителството по обновяване на обекти. Стратегията на проекта цели чрез изпълнение на общополезни дейности да се постигне една по-достъпна обществена среда за нуждите на хора с увреждания; изграждане и възстановяване на спортни обекти; ремонт и реставрация на туристически обекти и обществени сгради с архитектурно-историческа стойност.

През 2003 година на територията на регион Варна, програмата се реализира в общините Варна, Аксаково, Долни чифлик, Бяла, Провадия, Дългопол, Балчик, Каварна, Добрич, Нови пазар, Велики Преслав и Шумен. Включените в Проекта лица са 1251, от тях 222 в обучение за придобиване на професионална квалификация по професии в областта на строителството и управление на малка фирма и 1029 в заетост. Наблюдава се увеличение със 7% на включените в заетост спрямо 2002г., когато техния брой е бил 963.

От включените в проекта малко над $\frac{1}{3}$ са продължително безработни, чрез което се постигна положителен социален ефект.

Проект “Гаранционен фонд за микрокредитиране”

Целта на проект “Гаранционен Фонд за Микрокредитиране” е създаване на постоянни работни места чрез облекчаване на достъпа на малките и новоучреждащите се предприятия и на физическите лица до свободни финансови ресурси, необходими за развитие и разширяване на тяхната дейност. По възможностите на Гаранционния фонд за микрокредитиране през 2003г. са консултирани 2564 лица. Одобрени са 225 кредита и чрез реализацията им са разкрити 377 работни места. В сравнение с предходната година броят на консултираните лица е значително по-малко - 3895 през 2002г., но е нарастнал броят на одобрените кредити - 181 са одобрени през 2002г.

Таблица 6 – Данни по Проекта

показатели	ДРСЗ общо	Варненска област	Добричка област	Шуменска област
Брой консултирани лица	2564	1509	821	234
Брой одобрени проекти	225	109	77	39
Брой разкрити работни места	377	166	141	70
Нововключени безработни лица	131	23	98	10

И през 2003г. най-добри показатели по реализацията на проекта отчитаме във Варненска област - около $\frac{1}{2}$ от всички консултирани лица, от одобрените проекти и от разкритите нови работни места.

От месец юни 2003г. е в действие Програмата на МТСП за създаване на капацитет за бизнес консултиране в бюрата по труда, по която работи **консултант по микробизнес** за област Варна, със седалище в Дирекция “Бюро по труда - Одесос” - Варна. Той оказва безплатна консултантска помощ по отношение на стартирането на собствен бизнес - бизнес планиране, финансово управление и счетоводство на микробизнеса, избор на алтернативи за финансиране, подготовка за кандидатстване за кредити и други въпроси, които могат да възникнат в процеса на стартиране или развиване на микробизнеса.

Чрез развитие на собствен бизнес от лица с намалена трудоспособност се изпълнява и другата цел на Проекта - създаване на благоприятни условия за осъществяване на устойчива заетост на групи в неравностойно положение на пазара на труда. На 6 лица с

намалена трудоспособност е субсидирана лихвата по ползвания кредит, от тях 3 лица в Добричка област, във Варненска - 2 лица и 1 лица в Шуменска област.

Регионална програма за оgramотяване, квалификация и заетост в община Балчик

Програмата стартира на 01.12.2003г. и следва да приключи до 31.05.2004г. На база на направен предварителен подбор и проведени индивидуални консултации с роми, самоопределили се като неграмотни, бяха сформирани 3 групи от по 10 души за включване в модул "Ограмотяване" - за гр.Балчик, с.Соколово и с.Оброчище. Същевременно беше проведен конкурс за избор на преподаватели и избраните преминаха курс за допълнителна квалификация по "Андрагогика" към Шуменски университет. Бяха проведени тестове за входно ниво и на тяхна база преподавателите използваха индивидуален подход към всеки обучаван. След успешно завършване на модула ще се предостави възможност за включване на лицата в курсове за професионална квалификация по техен избор.

Програма "Социална интеграция и професионална реализация на младежите – възпитаници на домовете за отглеждане и възпитание на деца, лишени от родителски грижи"

Във връзка с осъществяване на програмата през 2003г. ДРСЗ Варна отдели специално внимание на младежите. Изготвен бе списък на домовете от региона, в които има възпитаници от последните 2 класа на средно образование - ДОВДЛРГ "Княгиня Надежда" - Варна, ДОВДЛРГ "Детелина" - Шумен, ДОВДЛРГ "Дъга" - Добрич, ДОВДЛРГ - Провадия, ДОВДЛРГ - Велики Преслав. Осъществен беше контакт с директорите на домовете и бяха проведени срещи за ориентиране и представяне дейността на Българо-германските центрове за професионално обучение (БГЦПО), като се акцентира на дългосрочните курсове на обучение.

ДРСЗ - Варна организира и посещение на БГЦПО - Плевен. В инициативата се включиха 46 ученици от 11 и 12 клас на петте ДОВДЛРГ от региона. Пред младите хора бе презентирана дейността на трите БГЦПО в страната и възможностите за усвояване на професии.

В резултат на последователната работа от завършилите 35 абитуриенти в регион Варна, 15 са се регистрирали в ДБТ. Част от нерегистрираните младежи са приети във ВУЗ или са влезли в редовете на БА, друга част са се върнали по родните си места и или са започнали работа.

С регистрираните в ДБТ възпитаници на Домовете се проведеха консултации по професионално ориентиране, предоставена беше информация за услугите, предлагани от бюрата по труда, възможностите за включване в Програмата и за обучение в БГЦПО. От регистрираните 15 младежи, 11 са започнали работа на първичния трудов пазар, 1 е постъпил в БА, 1 девойка е започнала стаж след обучение в Програмата, 1 лице е завършило курс "Корабен моряк" с осигурено работно място.

НП "Насърчаване на заетостта и професионалното обучение в областта на пчеларството"

Започнали дейност в областта на пчеларството са две безработни лица, получили еднократна парична сума по чл.47 ал.1 от ЗНЗ (получили паричното си обезщетение наведнъж за стартиране на самостоятелен бизнес) - по едно в Добричка и Шуменска област.

Програма ПЛЕДЖ

И през 2003г. продължи осъществяването на Проект "Изграждане на социален капитал в малки общности в неравностойно положение", стартирал през 2002г. Включени са 9 нови общини от регион Варна - Дългопол, Провадия, Каварна, Крушари, Генерал Тошево, Тервел, Хитрино, Каолиново и Каспичан, с което обхванатите общини стават 18 (Аксаково, Велики преслав, Суворово, Шабла, Върбица, Нови пазар, Венец, Вълчи дол, Никола Козлево).

Проектът предвижда насърчаване на социално-икономическото развитие в общности с висок процент на безработица чрез сътрудничество на местно равнище между организациите от публичния, частния и неправителствения сектор.

Таблица 7 – Общини по Програма ПЛЕДЖ и проекти

общини	проекти
Аксаково	Засаждане на лавандула
Велики Преслав	Създаване на Бизнес център
Шабла	Строителство на градски пазар
Суворово	Засаждане на лавандула
Върбица	Създаване на трайни насаждения – вишневи градини
Нови пазар	Създаване на обществен пчелин
Венец	Създаване на масиви от трайни насаждения (малини, сливи, ябълки и вишни)
Вълчи дол	Отглеждане на лавандула
Никола Козлево	Доставка и монтаж на машини, оборудване и пускане в експлоатация на шивашки цех
Каолиново	Овощни градини – сливи, ябълки и череши
Дългопол	Разширяване на съществуващите овощни градини – отглеждане на праскови и череши
Генерал Тошево	Създаване на дестилационна инсталация за преработка на маслодайни растения
Провадия	Създаване на трайни насаждения – лешникови и бадемкови масиви
Тервел	Създаване на дълготрайни насаждения – култивирани шипки
Каварна	Стимулиране на туризма чрез създаване на агенция и подпомагане обновяването на част от квартирния фонд
Крушари	Възстановяване на зеленчуковите градини
Каспичан	Пет пункта за събиране на мляко
Хитрино	Разширяване на съществуващите овощни градини – отглеждане на праскови и череши

Основната цел на реализираните проекти с подкрепата на ПЛЕДЖ е да се подобри благосъстоянието и да се изгради взаимно доверие в по-бедните общности, както и да се насърчи заетостта чрез развитието на малкия и средния бизнес. Съществен елемент е процесът на работа в партньорство и подготовката на общностите за участие в разрешаването на местни проблеми.

Мерки за насърчаване на заетостта

През анализирания период в мерки са включени нови 1463 безработни лица, от тях най-много в област Добрич - 593, следва област Варна с 462 включени, а в Шуменска цифрата е 408.

По процедурата за кандидатстване на работодатели по насърчителните мерки през 2003г. са обявени 1764 работни места, като 90% от тях са от частния сектор.

Таблица 8 – Разпределение на обявените работни места

Насърчителна мярка по ЗНЗ	Общо ДРСЗ-Варна	Варненска област	Добричка област	Шуменска област
чл.36 ал.1	518	276	128	114
чл.36 ал.2	37	16	8	13
чл.37	221	103	43	75
чл.41	128	30	48	50
чл.43	21	2	16	3
чл.46	211	12	94	105
чл.50	45	20	0	25
чл.51	186	56	93	37
чл.52	213	51	92	70
чл.53	101	31	23	47
чл.55	5	1	4	0
чл.55а	78	33	28	17
Всичко:	1764	631	577	556

Работодателите са се възползвали от почти всички предлагани преференции по ЗНЗ, като отново най-голям интерес са проявили към мерките за наемане и квалификация или стажуване на млади хора до 29 години (чл.36-1 и чл.41), на продължително безработни лица (чл.37), безработни лица за стажуване и/или чиракуване (чл.46), за наемане на безработни на непълно работно време (чл.51) и безработни лица с трайно намалена работоспособност (чл.52).

През анализираната година в мерки са **включени нови** 1463 безработни лица, като малко повече от $\frac{1}{3}$ (419 лица) от тях са по мярката, насърчаваща работодателите да наемат младежи (чл.36). Следват включените безработни лица с трайно намалена работоспособност (163 лица) и наетите на непълно работно време (160 лица), които съставляват 11% от всички включени. В стажуване и чиракуване са устроени 10% (154 лица), също 10% са и устроените продължително безработни (141 лица). От трите области най-голям е броят на нововключените в Добричка област - 593 души, 40% от всички устроени. Във Варненска област са 462 души (32%), а в Шуменска - 408 души (28%).

По активни мерки в региона средно през отделните месеци на 2003г. са **работили** 1036 лица.

Насърчаване наемането на младежи до 29 години - чл.36 от ЗНЗ

Както вече бе отбелязано по-горе в анализа това е най-предпочитаната мярка от работодателите - заявени са 555 места, около $\frac{1}{3}$ от всички места по преференции в региона, като 37 са по **ал.2** - за наемане на младежи с намалена работоспособност и от социални заведения. Най-много са заявените работни места във Варненска област - 292, следва Добричка област със 136 и Шуменска област - 127. Включени са нови 419 лица, от които 15 лица с намалена работоспособност и 5 лица от социални заведения.

През отчетния период по тази преференция средномесечно са работили 361 лица, от тях 12 по условията на ал.2 (9 безработни младежи с намалена работоспособност и 3 от социални заведения).

Насърчаване наемането на продължително безработни - чл.37 от ЗНЗ

По тази преференция се насочват безработни лица с непрекъснато поддържана регистрация в бюро по труда повече от 12 месеца. Заявените от работодатели свободни работни места са 221, от тях най-много са във Варненска - 103 места и Шуменска област - 75 места. В Добричка област обявените места са 43.

По тази мярка през тримесечието са устроени 141 лица, като 38% от тях са безработни повече от 2 години. Средно през месеците на 2003г. са работили 77 лица.

Работодателите, ползвали преференцията са 84, като след приключване на субсидирания период 21 от тях са запазили заетостта на лицата, наети по преференцията.

Насърчаване наемането на безработни до 29-годишна възраст за обучение за придобиване на професионална квалификация и/или стажуване - чл.41 от ЗНЗ

Тази мярка придобива все по-голяма популярност сред работодателите. Обстоятелството, че това е една от малкото преференции, за която се възстановяват средства за трудово възнаграждение и се изисква заетост само 6 месеца я прави достатъчно привлекателна. През 2002г. само в ДБТ - Вълчи дол имаше сключен договор по чл.41 от ЗНЗ. През 2003г. са обявени 128 места, най-много в областите Шумен (50) и Добрич (48). Във Варненска област обявените места са 30. Сключени са договори с 61 работодатели и са устроени 94 безработни лица, като 13 от тях са включени в обучение за придобиване на професионална квалификация, а 81 са започнали стажуване при работодател.

Средномесечно е поддържана заетост по преференцията на 17 лица.

Насърчаване на териториалната мобилност - чл.42 от ЗНЗ

През 2003г. са сключени договори с 43 лица по тази мярка, от които с 38 за ежедневни транспортни разходи до и от месторабота и 5 лица за представяне пред работодател.

Гъвкави форми за заетост - чл.43 от ЗНЗ

С влизането в сила на измененията в Закона за насърчаване на заетостта се промениха и условията за ползване на чл.43. Изискването за назначаване на две лица на непълно работно време на едно работно място е неприемливо за работодателите, което обуславя и слабия интерес към тази мярка. Преференцията се фокусира върху безработни с малък престой в бюрата по труда, които все още не са загубили трудовите си навици и социалните си контакти. Тя е с превантивна насоченост и цели стимулиране развитието на частния сектор.

Обявените работни места през 2003г. са 21, от тях най-много са в Добричка област - 16. В Шуменска област са заявени 3 работни места, а във Варненска - 2. Трина работодателя са ползвали тази преференция и са наели на работа 19 безработни лица.

Средно през 2003г. по тази преференция са работили 181 лица.

След приключване на субсидирания период 43 работодатели са запазили заетостта на лицата, наети по преференцията, а 146 лица са се регистрирали отново в ДБТ след изтичане на периода по договора.

Разкриване на специални работни места за придобиване на квалификация чрез стажуване и/или чиракуване – чл.46 от ЗНЗ

Преференцията способства за усвояване на нови умения и изграждане на нови трудови навици. При наемане на безработни лица по тази мярка няма специални изисквания за образование и възраст. Придобиването на професионална квалификация чрез стажуване и/или чиракуване се явява подходяща форма за обучение на младежи, отпаднали от образователната система.

От заявените в региона 211 работни места, най-много са в Шуменска област - 105. В Добричка област местата са 94, а във Варненска са най-малко - 12. В региона 68 работодатели са ползвали преференцията, а включените безработни лица са 154.

Насърчаване на предприемачеството - чл.47 от ЗНЗ

За периода януари – декември 2003г. по чл.47 ал.1 от ЗНЗ, договори са сключили 50 лица, като в сравнение с предходната година отчитаме намаление с 24 лица (74 са били през 2002г.). Най-много договори са сключени в Добричка - 22, докато във Варненска и Шуменска област са съответно 15 и 13. От защитените бизнес-проекти, 30 са в областта на услугите и 20 в аграрния сектор.

Таблица 9 – Сключени договори за започване на самостоятелна стопанска дейност според предмета на основната дейност

Икономически сектор	сключени договори	по области		
		Варна	Добрич	Шумен
Аграрен	20	5	7	8
Индустрия	0	0	0	0
Услуги	30	10	15	5

През 2003г. няма лица, които да са ползвали възможностите за компенсирани на разходите им за външни консултантски услуги съгласно чл.49 от ЗНЗ и кредит за квалификация по предмета на стопанската дейност или управлението ѝ съгласно чл.48 от ЗНЗ.

Насърчаване на предприемачеството на земеделските стопани – чл.49а

Тази преференция през първото полугодие на 2003г. не успя да стартира, но през второ шестмесечие 22 земеделски производители са се възползвали от нея. Половината от тях са във Варненска област - 11 лица, докато в Добричка са 6 лица, а в Шуменска - 5 лица. Наблюденията показват, че тази мярка придобива все по-голяма популярност и се надяваме, че през 2004г. повече земеделски стопани ще потърсят услугите на бюрата по труда за сключване на договор.

Насърчаване наемането на безработни на непълно работно време - чл.51 от ЗНЗ

В условията на преференцията не се изисква поддържане на средносписъчната численост на персонала по време на ползването ѝ, което определя и големия интерес от тяхна страна - 87 работодатели за 2003г. са ползвали мярката, като заявените от тях работни места са 186 - най-много - в област Добрич - 93 места. Във Варненска област са заявени 56 места и най-малко в област Шумен - 37 места. Устроени на работа са 86 лица.

Работилите през отчетния период безработни на непълно работно време са 130 лица.

Работодателите, запазили работните места след изтичане на субсидирания период са 47, а 51 са освободени и са се регистрирали отново в ДБТ след изтичане на периода по договора.

Насърчаване наемането на лица с трайно намалена работоспособност - чл.52 от ЗНЗ

В резултат от активизиране дейността на бюрата по труда по информиране и разясняване възможностите на преференциите, свързани с приспособяване на работните места за хора с увреждания, по чл.52 от ЗНЗ, 127 работодатели са се включили в преференцията. Заявени са 213 работни места за лица с намалена трудоспособност, като почти $\frac{1}{2}$ от тях са в Добричка област - 92. В Шуменска област са заявени 70 места и по-малко във Варненска - 51. Устроени на работа са 163 лица, от тях 114 по условията на ал.1 и 49 лица по ал.2 - наети на временна, сезонна или почасова работа.

Разширяването на възможността на тази социална група да получи работа означава преодоляване на психологическата нагласа за трудова реализация, повишаване на професионалните умения и съответно активизирането им на пазара на труда. Това неминуемо води и до повишаване на жизнения им стандарт.

Насърчаване наемането на самотни майки (осиновителки) и/или майки с деца до 3-годишна възраст – чл.53 от ЗНЗ

По тази преференция средномесечно през 2003г. са работили 36 лица, като 8 от тях са самотни родители. Работодателите, ползвали мярката са 44, а заявените работни места са 101, разпределени по области както следва: Шуменска - 47 места, Варненска - 31 и Добричка - 23. Постъпили на работа през годината са 65 лица, в т.ч. 58 майки с деца до 3-годишна възраст и 7 самотни родители. Все още значително нисък е дялът на сключените трудови договори със самотни майки - 11%. Трудности те са свързани с големия брой ограничения и документи, съпътстващи удостоверяването на статута “самотна майка”.

По тази преференция е поддържана средно на месец заетост на 36 лица, като 8 от тях са самотни родители, а 28 - майки с деца до 3-годишна възраст.

Насърчаване наемането на безработни лица, изтърпели наказание лишаване от свобода - чл.55 от ЗНЗ

През 2003г. само един работодател е обявил работно място (в ДБТ - Генерал Тошево), на което е наето безработно лице, изтърпяло наказание “лишаване от свобода”.

Насърчаване наемането на безработни жени над 50-годишна възраст и безработни мъже над 55-годишна възраст - чл.55а от ЗНЗ

Във Варненския регион, както и в цялата страна се наблюдава неблагоприятна тенденция към застаряване на населението. Новата схема за пенсиониране, при която се предвижда по-висока възраст за пенсиониране води до увеличение на хората от тази целева група. Чл.55а от ЗНЗ е нова преференция, която цели подпомагане реализацията на тези безработни лица. Заявените работни по този насърчителен режим са 78, от тях 33 са в област Варна, 28 в област Добрич и най-малко – 17, в Шуменска област. Устроени са 73 безработни лица, от които 48 жени (61%).

Професионална квалификация

През 2003г. в регион Варна квалификационни курсове са започнали 2765 лица, с 445 лица или 19% повече спрямо предходната година, когато са били 2320 лица. Всички бюра по труда от региона с приоритет са финансирали обучението на безработни лица, от общо включените 2484 са безработни (90%) и 281 трудово заети (10%). Най-много включени в обучение се отчита в област Варна - 1368 лица (1138 безработни и 230 заети).

В Шуменска област 764 лица са започнали квалификационни курсове, от които 745 безработни и 19 заети, а в Добричка област - 633 лица (601 безработни и 32 заети).

От започналите курсове безработни лица в **обучение по програми** са включени 659 лица, от тях най-голям дял заема обучението по НП "ОСПОЗ" - 274 безработни лица (42%). По области най-много са включените във Варненска област - 262 безработни лица и в Шуменска - 219. В област Добрич включените са 178.

В региона през 2003г. курсове за квалификация са **завършили** 2129 лица - 1792 безработни и 337 заети.

Чувствително е подобрена работата с безработните лица в неравностойно положение на пазара на труда (продължително безработни, лица с намалена работоспособност, малцинства). През 2003г. обучените от тази група са 1049 при 919 за 2002 година, като с най-добри резултатите са бюрата по труда Шумен - 250, Провадия - 219, Добрич - 140 и Долни чифлик - 138.

Мотивация и професионално ориентиране и консултиране

В периода януари – декември 2003г. **мотивационно обучение** са преминали общо 1153 безработни лица, от тях 1068 лица по методиката на Клуб "Работа", проведено от специалисти на ДБТ и 85 лица - в обучение, проведено от обучаващи институции. В сравнение с 2002г. се отчита почти двойно нарастване в броя на преминалите мотивационно обучение в Клуб "Работа" (633 са били). Разпределението по области е следното:

Таблица 10 – Преминали мотивационно обучение безработните лица

	ДРСЗ Варна	Варненска област	Добричка област	Шуменска област
Общо	1153	500	382	271
Проведено от обучаващи институции	85	18	21	46
Проведено от психолози в ДБТ	1068	482	361	225

Източник: ДРСЗ Варна

През 2003г. акцентът в дейността по професионалното ориентиране бе поставен върху няколко основни момента: разширяване обхвата на професионалното ориентиране, чрез включване в разнообразни форми на работа; повишаване качеството на услугата и резултатите от нея; целесъобразно прилагане подходите на професионалното информиране и консултиране; осигуряване на достъпност на предоставените услуги и равнопоставеност на участниците; използване на индивидуален подход при работа с клиентите; постигане на пълнота, достоверност и актуалност на предоставената информация; активизиране на работата с безработните лица с неравностойно положение на пазара на труда.

През 2003г. в индивидуални и групови форми на професионално ориентиране са обхванати 44715 лица, от тях 35059 в индивидуални и 9656 в групови форми. По области обслужените в информационно-консултантските звена и екипите за консултиране в ДБТ се разпределят по следния начин:

Таблица 11 – Обхванати лица - професионално ориентиране

	2003г.	2002г.
Варненска област	21542	21704
Добричка област	13138	10570
Шуменска област	10035	10706

Източник: ДРСЗ Варна

Участниците в груповите форми на работа представляват 22% от общия брой лица, преминали професионално ориентиране. Групата обхваща безработни, заети, учащи, родители, работодатели и др. Използвани са следните форми на работа: групово информиране и консултиране, срещи с работодатели, обучаващи институции, подбори за включване в квалификационен курс и наемане на работа, представяне на професии и учебни заведения, срещи със социални партньори, представители на медии и други.

Проведени са 35059 индивидуални срещи с клиентите на бюрата по труда за професионално ориентиране, което представлява 78% от всичко обслужените в дейността. В индивидуални форми на професионално ориентиране участие са взели общо 28250 безработни лица, което е с 990 лица повече от 2002г.

По трудов статус клиентите, ползвали услугата по професионално ориентиране се разпределят както следва:

Таблица 12 – Статус на обхванатите лица - професионално ориентиране

	общо	безработни	учащи	заети
2002г.	42980	29651	10798	2531
2003г.	44715	31557	11506	762

Цифрите показват, че водеща е групата на безработните лица - 71%, което е с 1.6 процентни пункта повече от 2002г.

С всяка изминала година все по-мотивирани са безработните лица за ползване на професионалното ориентиране, преди предприемане на конкретни стъпки към избор на нова професия, възможност за квалификация, работа на субсидирани работни места или започване на самостоятелна стопанска дейност.

Индикатор за работата на ангажираните с дейността специалисти е постигане на подходяща степен на информираност, компетентност и увереност на безработните лица, чрез които се увеличават шансовете им за реализация на пазара на труда. Акцентът в работата с тази група е запознаване със спецификата на професиите, квалификационния пазар, съдържанието на учебните програми, условията на договорите, състоянието на пазара на труда и свободните работни места, права и задължения, произтичащи от регистрацията на ДБТ, предвидени в ЗНЗ и др.

На второ място с относителен дял от 26% е групата на учащите. Интересът им към професионалното ориентиране е голям през цялата година, като груповото информиране и консултиране се провежда по предварителни заявки и графици най-вече през учебната година. Приоритет в работата на екипите по дейността с младите хора е разширяване на компетенциите им за пазара на труда, формиране на интерес към знанията за професиите и специалностите, предлагани във системата на средното и висше образование и подпомагане при вземане на самостоятелни решение за избор на професионален път.

С най-малък относителен дял - 2% е целевата група на заетите, включваща работодатели, обучаващи институции, родители, трудово заети, застрашени от съкращения и др. В работата с тази група се акцентира върху възможностите за избор на професия, преквалификация или пренасочване в други дейности на застрашените от съкращение заети, състоянието на пазара на труда, квалификационния пазар; задоволяват се интересите на работодатели за преференциалните мерки за заетост, предвидени в ЗНЗ; информират се и се консултират обучаващи институции за новите моменти в работата на ДБТ по организиране на курсове и др.

Станалите традиция за ДБТ “Приморски”- Варна, Добрич, Шумен и Провадия кандидат-ученически и кандидат-студентски борси, организирани съвместно с Дирекции “Образование, младежки дейности и спорт” на общините и РИ на МОН са посетени от 5426 заинтересовани лица. През тази година се постигна по-широко представяне на средните и висши учебни заведения от региона и страната. Борсите са дали възможност на родители и ученици да получат изчерпателна информация и са улеснили избора им.

През отчетната година неправителствени организации, обучаващи институции и други партньори са търсили възможност за сътрудничество с бюрата по труда за реализация на различни проекти. В резултат голяма част от ДБТ в региона са партньори по одобрени проекти на Програма ФАР.

Обобщение

През 2003г. продължи модернизирването на системата по заетостта. Въведени бяха нови подходи и методи в организацията и дейността при осъществяване политиката на пазара на труда. Усилията на специалистите от ДРСЗ - Варна и ДБТ в регион Варна бяха

насочени към реализиране на основната цел - увеличаване на заетостта чрез прилагане на активни мерки на пазара на труда; социално-икономическа интеграция на рисковите групи на пазара на труда; подобряване на пригодността за заетост на безработните лица чрез включване в професионално обучение и стимулиране на предприемачеството.

Като цяло за региона и за трите области - Варна, Добрич и Шумен, показателите за 2003г. са по-добри спрямо 2002г. Запазва се водещата позиция на Варненска област в регионалното развитие спрямо другите две области. Безработицата в региона намалява, като съществено влияние оказаха националните програми за заетост и по специално НП "От социални помощи към осигуряване на заетост".

Дейността на ДРСЗ - Варна и бюрата по труда от региона през 2004г. ще се определя от основните приоритети, заложи в Стратегията по заетостта 2004 – 2010г.:

1. Увеличаване на заетостта и намаляване на безработицата – чрез прилагане на комплекс от мерки и средства за създаване на нови работни места и насърчаване на предприемачеството, гарантиращи устойчива заетост в съчетание с продължаване на активната политика, насочена към реинтегриране на рисковите групи на пазара на труда.

2. Подобряване на качествените характеристики на работната сила - повишаване на пригодността на работната сила за заетост чрез усъвършенстване на нейната квалификация и привеждането ѝ в съответствие с изменящите се изисквания на търсенето на труд в икономика, основана на знанията

3. Постигане на социална кохезия и реинтегриране на уязвимите социални групи, които са с най-малки шансове за участие и реализиране на трудовия пазар - чрез мобилизиране на институционалните и организационни ресурси, като особено важно място се отреди на активното участие на социалните партньори, неправителствените организации и местните органи на властта.

В Националния план за действие по заетостта - 2004г. са разписани конкретните насоки и действия: 1) активни и превантивни мерки за безработните и икономически неактивни лица; 2) разкриване на работни места и предприемачество; 3) промяна и развитие на адаптивност и мобилност на пазара на труда; 4) насърчаване развитието на човешкия капитал и ученето през целия живот; 5) увеличаване предлагането на труд и насърчаване на трудовата активност при увеличаване на възрастта; 6) равенство между мъжете и жените; 7) насърчаване на интеграцията и борба с дискриминацията на хората с неравностойно положение на пазара на труда; 8) повишаване атрактивността на работата; 9) трансформиране на недеklarираната заетост във формална и 10) действия за намаляване на регионалните различия в заетостта.

Осъществяването на формулираните по-горе приоритети в развитието на трудовия пазар е неразривно свързано със засилването на ролята на регионалната политика по заетостта и обвързване на плановете за регионално социално-икономическо развитие с тези по заетостта особено по отношение на привличането на инвестиции и създаването на нови работни места.

6.В.3 Информационен обзор за състоянието на пазара на труда и мерките за насърчаване на заетостта. Регион – Варна (Варненска, Добричка и Шуменска област) Януари – Декември 2004г. (Дирекция "Регионална служба по заетостта – Варна)

ЗАЕТОСТ

Сравнението на данните от проведеното от НСИ **наблюдение на работната сила** през отделните периоди на 2004г. показва, че стойностите на показателя "коефициент на заетост" са по-високи от 2003г., а на "коефициента на безработица" по-ниски.

Динамиката на заетостта и безработицата по тримесечия на 2004г. е аналогична на 2003г. През първото тримесечие на годината, както в страната (41.7%), така и за регион

Варна (39.4%), равнището на заетост е най-ниско, а на безработица е най-високо (13.3% за страната, 19.6% за региона). В следващите тримесечия заетостта започва да нараства, като през третото тримесечие достига най-високата си стойност за годината - 45.3% за страната и 45.5% за региона, а безработицата намалява до 11% за страната и 14% за региона. Колебанията в равнището на заетостта и на безработицата през годината в голяма степен се дължи на сезонни фактори.

Разпределението на **икономическата активност** по области се запазва неравномерно през цялата 2004г., като област Варна се откроява със значително по-висок коефициент, достигащ до 58.3% през четвърто тримесечие (спрямо другите две области и от средната стойност за страната). В област Добрич коефициента на икономическа активност варира от 41.4% през първо тримесечие до 52% през второ тримесечие (тогава е отчетена и най-високата стойност). Този показател за Шуменска област се изменя в границите от 43.3% до 50.9% - най-високата достигната стойност през трето тримесечие.

Заетите лица (хил.) в регион Варна през отделните тримесечия се изменят в границите от 290.1 - най-ниска стойност през първо тримесечие до 336.1 през трето тримесечие, когато достигат своя максимум. **Коефициентът на заетост** следва същата динамика от 39.4% през първо до 45.5% през трето тримесечие. Област Варна е водеща и по този показател - коефициента на заетост през всички тримесечия на годината надвишава стойностите в другите две области и този за страната.

ПРЕДЛАГАНЕ НА РАБОТНА СИЛА

От началото на 2004 година до месец септември регистрираната безработица в регион Варна следва трайна тенденция на намаление. Безработните през януари са 68856 - най-високата стойност, отчетена през 2004г., като през септември техния брой е спаднал до 50027. Тази тенденция се прекъсва през октомври и безработните започват да нарастват в резултат от приключилите сезонни дейности (туризъм, селско стопанство и др.).

Средният брой за 2004г. на безработните, регистрирани в 15-те бюра по труда в областите Варна, Добрич и Шумен е 57111 души. В сравнение с 2003г., те са с 8727 души по-малко.

На областно ниво се наблюдават аналогични промени. Най-голямо е отчетеното намаление във Варненска област (4197 души по-малко или спад от 16.4%) и Добричка област (3080 души по-малко или спад от 15.6%). В Шуменска област спадът е от 7.1%, а в абсолютни стойности - с 1450 души по-малко.

Таблица 1 - Брой безработни (средни стойности) Източник: ДРСЗ Варна

Област	Брой безработни		Изменение /брой/
	2004г.	2003г.	
Регион Варна	57111	65838	-8727
Варненска	21317	25514	-4197
Добричка	16717	19796	-3079
Шуменска	19077	20527	-1450

Една от характерните черти на пазара на труда във Варненски регион е наличието на значителни различия в отделните общини. Изразените диспропорции в икономическото развитие на общинско ниво, в резултат от действието на различни социални, демографски и икономически фактори, обуславят големите различия в безработицата. През 2004г. въпреки отчетения спад, отново са налице значителни разлики между отделните общини. Така например равнището на безработица е най-ниско в община Варна (5.27%), а най-високо в община Никола Козлево (59.20%), т.е. 11 пъти по-голяма стойност.

Коефициентът на регистрираната безработица в регион Варна за 2004г. е 13.62%, което е най-ниското равнище от 1999г. насам. Спрямо 2003г. равнището на безработица

намалява с 2.08 пункта. В сравнение със средното равнище за страната, което е 12.67%, в региона се отчита с 0.95 процентни пункта по-високо ниво.

Таблица 2 - Равнище на безработица (%)Източник:ДРСЗ Варна

	2004г.	2003г.	изменение /процентни пунктове/
Страната	12.67	14.25	-1.58
Регион Варна	13.62	15.70	-2.08
Варненска	9.77	11.69	-1.92
Добричка	15.87	18.79	-2.92
Шуменска	19.92	21.43	-1.51

От трите области в региона с най-ниско равнище на безработица е Варненска област - 9.77%, по-ниско от средното за региона и за страната, докато за Добричка (15.87%) и Шуменска (19.92%) стойностите се запазват по-високи.

Структура на безработицата

Безработица сред жените

През 2004г. броят на **безработните жени**, регистрирани в бюрата по труда в регион Варна е 32531, с 12% по-малко в сравнение с предходната година или в абсолютна стойност с 4379 души. Делът им в общата съвкупност безработни обаче се увеличава от 56.1% на 57%, или с 0.9 пункта повече. На областно ниво се наблюдава същото изменение в посока увеличение на относителния дял, като във Варненска област то е по-съществено - от 59.5% на 61.4% (+1.9 пункта). В Добричка и Шуменска област относителния дял нараства незначително, съответно от 53.1% на 53.4% (+0.3 пункта) и от 54.7% на 55.1% (+0.4 пункта).

И през 2004г. се запазва доминиращия дял на жените в отделните възрастови групи - те съставляват от 53 до 61 процента. Единствено при безработните на възраст над 55 години, жените съставляват 46.1%. Това съотношение е обективно обусловено от факта, че пенсионната възраст на мъжете е по-висока и е естествено да преобладават в тази група. Най-голям е процента на жените сред безработните от 50 до 54 години - 61%.

Жените доминират и в групата на специалистите - 65.7%, като спрямо предходната година се отчита леко покачване (дела им е бил 65.4%). Изключително висок се запазва процента на жените сред безработните с висше образование - 72%, въпреки че спрямо 2003г. се отчита намаление с 1 пункт.

Възрастова структура

В броя на безработните във всички възрастови групи се отчита намаление спрямо 2003г. Изключение е налице при лицата над 55 години, които се увеличават, като това е резултат от по-високата възраст, необходима за придобиване на пенсия за изслужено време.

Сравнителният анализ между отделните възрастови групи показва по-висок относителен дял на лицата в три от групите: от 50 до 55 години - 13.1%, от 30 до 34 години - 12.8% и от 25 до 29 години - 12.6%. с най-малък дял са младежите до 19 години - 4.7%.

Младежката безработица е негативно явление на пазара на труда и е обект на особено внимание и анализиране. През 2004г. в регион Варна наблюдаваме чувствително намаление на регистрираните млади хора на възраст **до 29 години** - те са с 19% по-малко спрямо 2003г. и броят им е 15897 души при 19564 през предходната година. Делът им в общия брой безработни също бележи намаление (от 29.7% за 2003г. на 27.8% през 2004г.). За постигането на този положителен резултат влияние оказва реализирането на програмите и мерките за заетост и обучение, насочени към младите хора. Данните за 2004г. показват,

че от всички безработни лица, включени в програми и мерки за заетост и обучение, 25% са младежи до 29 години.

Съществен аспект на анализа е наблюдението върху образователно-квалификационната структура на регистрираните в бюрата по труда млади хора. То показва, че 76% не притежават квалификация, а 69% са с основно, начално и по-ниско образование. От голямо значение за преодоляване на трудностите при реализацията на младите хора и намаляване на безработицата сред тях е подобряването на тяхната пригодност за заетост чрез предоставянето на възможност и създаването на условия за подходящо професионално ориентиране, избор на професия и придобиване на квалификация въз основа на оценка на потребностите от настоящи и перспективни професии и на изискванията на пазара на труда. Добри резултати са постигнати в тази насока през 2004г., като 42% от общия брой на безработните, които са започнали курсове за квалификация, се пада на младежите до 29 години.

На областно ниво най-голямо е отчетеното намаление при младежите във Варненска област. Броят им е намалял от 7748 през 2003г. на 5989 през 2004г., т.е. с 1759 души или с 23%. В Добричка област те са с 1110 по-малко или спад от 19%. (5845 са били през 2003г., а през 2004г. броят им е 4735 души). Най-малък е спадът в Шуменска област. Броят на безработните млади хора там намалява от 5970 на 5173 души или с 797 по-малко. Между трите области не се наблюдават значителни отклонения от средния за региона дял на младежите до 29 години - във Варненска област те съставляват 28.1%, Добричка област - 28.3%, а в Шуменска е малко по-нисък - 27.1%.

Наблюденията върху възрастовата група над 50 години, показват запазване на тенденцията към увеличение. През 2004г. те формират 24.9% от общия брой на безработните, регистрирани в бюрата по труда в регион Варна, като в сравнение с 2003г., дела им се е увеличил с 2 пункта. Сравнението по области не показва значителни отклонения от стойността за региона: Варненска област - 24.6%, Добричка област - 24.9% и Шуменска - 25.1%.

Професионална структура

И през 2004г. въпреки, че се наблюдава намаление, най-засегнати от безработицата остават лицата **без професия**. Броят им е 38029, като отчетения спад спрямо предходната година е 12.4% или с 5363 души по-малко. Техният дял в общия брой безработни обаче бележи увеличение - от 65.9% през 2003г. на 66.6% през 2004г. Особено високи стойности наблюдаваме в областите Добрич и Шумен, където тези безработни са съответно 68.8% и 70.2%. По-нисък е дела им във Варненска област - 61.6%.

Лицата с **работнически професии** в региона са 10994 и намаляват спрямо 2003г. с 16.5% (-2175 души). Те съставляват 19.3%, намаление от 0.7 пункта спрямо 2003г., когато дела им е бил 20%. Най-висока стойност се отчита във Варненска област - 20.8%, с един пункт и половина над средния дял за региона. В Добричка област стойността е най-ниска - 17.6%, с 1.7 по-малко от дела за региона. 19.0% е дела в Шуменска област - отклонение с 0.3 пункта под регионалния дял.

Специалистите остават най-малката група - 8088 лица, като отчитаме спад с 12.8%, или 1189 души по-малко. Делът им в общата съвкупност безработни се запазва на нивото от 14.2%. В област Варна безработните специалисти съставляват 17.6%, с 3.4 процентни пункта над стойността за региона. В област Добрич дела им е 13.6% - незначително по-висок от този за региона (-0.6 пункта). Най-малък е дела на специалистите в Шуменска област - 10.8%, с 3.4 пункта под този за региона.

Образователна структура

Когато разглеждаме групите в неравностойно положение на пазара на труда с най-висок риск от безработица безспорно са и лицата с ниско образование. През 2004г. регистрираните с **основно, начално и по-ниско образование** безработни в регион Варна

са 36494 души. Спрямо 2003г. броят им е намалял с 5391 или спад от 12.9%. Делът им обаче се запазва на нивото от 64%.

Сравнението по области показва, че и през 2004г. значително над стойността за региона е дела на тази група в Шуменска област - 70.2%. В Добричка област безработните с ниска степен на образование заемат 64.9%. Най-нисък дял се наблюдава във Варненска област - 57.5%.

Безработните лица със **средно професионално образование** намаляват с 2390 души и броят им е 12787 лица. Те съставляват 22.4%, като от трите области в региона отклонение от средната стойност в посока нагоре се наблюдава във Варненска област - 24.8%, докато в Добричка е почти колкото дела в региона - 22.3%, а в Шуменска е по-нисък - 19.8%.

Лицата с **висше образование** са 3708 и намаляват с 361 души. Относителният им дял в общата съвкупност безработни леко нараства от 6.2% на 6.5%. На областно ниво с най-висок дял са безработните висшисти във Варненска област - 9.3%. В Добричка и Шуменска област дела е значително по-нисък, съответно 5.5% и 4.2%.

Продължителна безработица

През 2004г. в регион Варна в **продължителна безработица** са 29850 души, с 4945 по-малко спрямо предходната година. Те представляват 52.3% от всички безработни. Запазва се висок дела на лицата с престой в бюрата по труда над 1 година в област Шумен - 58.1%. В Добричка област продължително безработните съставляват 53.1%, а във Варненска област - 46.4%.

Безработни лица с намалена работоспособност

Средно за 2004г. 4% от общо регистрираните в бюрата по труда от регион Варна безработни са с различна степен на увреждания. За период от 5 години се оформи тенденцията към увеличение на тази група. В сравнение с 2003г. отчетения ръст е от 11%. Запазват се мотивите на хората с намалена работоспособност да се регистрират в бюрата по труда и да поддържат регистрацията си, а именно възможността да ползват безплатните услуги за устройване на подходяща работа чрез включване в програми и мерки за заетост и обучение. В област Варна безработните с намалена работоспособност съставляват 4.6% от всички регистрирани лица, в Шуменска - 4.2%, а в Добричка - 3.7%.

В заключение можем да обобщим, че във Варненска област по-голяма безработица се наблюдава при жените, безработните с висше и средно професионално образование, и при специалистите, докато в Добричка и Шуменска област - при лицата с основно и по-ниско образование и без специалност и професия. Най-висок процент лица в продължителна безработица се отчита в Шуменска област, а най-нисък във Варненска. В тези две области се наблюдава и по-висок дял на регистрираните лица с намалена работоспособност.

ТЪРСЕНЕ НА РАБОТНА СИЛА

Търсенето на работна сила през 2004 година се определяше преди всичко от фирмите с изразена сезонна дейност (туризъм и селско стопанство); фирми, разширяващи обема си на работа; традиционни партньори при търсенето на кадри; фирми, заявили потребност от работници във връзка с изпълнение на различни поръчки в производството или строителството.

Броят на проведените срещи с работодатели за регион Варна през годината е 16391, което е с 5598 повече в сравнение с 2003г. (ръст от 52%). Стойността на показателя бележи ръст и в трите области: в област Добрич с 76.1%, област Шумен - 63.4% и област Варна - 62.4%. Бюрата по труда от региона са установили контакти с 4341 нови работодатели и фирми със значително влияние на регионалния пазар на труда, като в сравнение с данните за 2003г. броят на новокартокеираните работодатели се е увеличил с 3009.

През периода януари - декември 2004г. в бюрата по труда от регион Варна са **заявени** 43198 свободни работни места (включително местата по програми за заетост), като спрямо предходната година те са с 4245 повече. Определящо значение за отчетения

ръст имат разкритите места както на първичния пазар на труда, така и по програми за заетост. И през тази година почти половината от всички обявените места са във Варненска област - 20381 (47%). В област Шумен заявените места са 11431 и съставляват 27%. В област Добрич са обявени 11386 работни места или 26%.

Заявените работни места, за които не се изисква специалност или професия бележат нарастване в сравнение с 2003г. с 13% и броят им от 28710 достига 34412. В общата структура тези места доминират с дял от 75%. В другите две групи - за работници и за специалисти, също се наблюдава увеличение: работните места за лица с работнически професии са 5347, с 6% повече, а за специалисти са обявени 5439 работни места, с 5% ръст.

През 2004г. търсенето на работна сила на **първичния трудов пазар** в региона е нарастнало в сравнение с предходната година. Броят на обявените работни места в бюрата по труда се увеличава от 21056 на 23777, т.е. с 2721 повече. От трите области най-голям брой места са заявени във Варненска област - 12631, като те съставляват малко над половината от всички заявени места в региона (53%). 6724 са обявените работни места в Добричка област, като дела им е 28%. В тези две области се наблюдава нарастване както в абсолютния брой на заявените работни места, така и в дела им. В Шуменска област през 2004г. са обявени 4422 места, като броят им е с 443 по-малко спрямо 2003г., когато са били 4865.

Наблюдението върху промените в отрасловата структура на заявените в региона от реалния сектор работни места показва, че през 2004г. търсенето на персонал от преработващата промишленост намалява (-539 броя места), но запазва водещата си позиция от 20% в общия брой работни места. Сектор "Търговия, ремонт на автомобили и битова техника" увеличава своя дял - от 17% през предходната година на 19% през анализиранията, а ръстът в броя на обявените места е 30% или с 1064 повече. Нарастване се отчита и в секторите "Хотели и ресторанти", като той заема дял от 16%. Следват Аграрния сектор с 11% дял, сектор "Строителство" с 9% и "Образование" с 8%.

За 12-те месеца на 2004г. са разкрити 3921 **нови работни места**, с 693 повече от предходната година. Делът им също се увеличава и те съставляват 16.5% от общия брой места при 15.3% през 2003г. Работните места със **сезонен характер** нарастват с 1382 и дела им се покачва от 11% на 16%.

Търсенето на първичния пазар на труда запазва своята месечна динамика - нарастващи стойности в първата половина на годината и достигане на пик през месец май, когато постъпват най-много заявки предимно от туризма. След това броят на обявените работни места започва да намалява, като през месец септември се наблюдава ново увеличение в резултат на търсенето на педагогически персонал.

Заявените работни места от работодатели от трите области за ползване на **насърчителните мерки по ЗНЗ** са 2652 и съставляват 11% от местата на първичния пазар на труда. Спрямо 2003г. техния брой е нарастнал с 888. С най-голям дял отново са работните места във фирми от секторите "Търговия, ремонт на автомобили и битова техника" (30%) и "Преработваща промишленост" (19%). Ръст се наблюдава в сектор "Хотели и ресторанти", където дела на заявените работни места от 6% се е увеличил на 11%. Заявките за ползване на преференции, постъпили от Аграрния сектор също са повече през 2004г. - 10% при дял от 7% през предходната година.

Заявените места по **програми за заетост** през 2004г. в региона са 19421, с 1524 повече от предходната година. В преобладаващата си част те са по националните програми за заетост - 18850 места, от тях:

- НП "От социални помощи към осигуряване на заетост" - 16589 места;
- НП "Опазване и възстановяване на българската гора" - 1847 места;
- НП "Помощ за пенсиониране" - 300 места;
- НП "Опазване на реколта" - 88 места.

Запазва се по-висок дела на заявените места по програми в област Варна - 40% (7750 броя) и в област Шумен - 36% (7009 броя), докато в област Добрич е по-нисък - 24% (4662 броя).

В структурата на местата по програми за заетост доминиращ е дела на тези за лица без специалност и професия - 94%, поради големия обхват на НП "От социални помощи към осигуряване на заетост" (85%), в която се включват именно безработни, непритежаващи професия.

За 12-те месеца на 2004г. са **заети** 42313 места (включително по програми за заетост), с 14% повече от предходната година, от тях на първичния пазар на труда - 23299 (17% повече), а по програми за заетост - 19014, с 10% повече.

Критерий за успех за подобряване качеството на подбора на търсещите работа лица е повишаването на усвояемостта на свободните работни места. През 2004 година са усвоени 96% от обявените свободни работни места на първичния пазар на труда, при 88% за 2003 година. в резултат на това по-малко работни места остават незаети.

Средномесечният брой на останалите **незаети** работни места в края на отделните месеци на 2003г. (общо на първичен пазар на труда и по програми за заетост), е 879 и намаляват спрямо 2003г., когато броят им е бил 1606. Незаетите места на първичния трудов пазар са 520, два пъти по-малко в сравнение с 2003г., когато са били 1038. **Трайно незаетите** (повече от 3 месеца) през 2004г. са сведени до минимум - средномесечният им брой е 17 при 108 през 2003г.

Съответствието между търсене и предлагане на работна сила на първичния пазар на труда в регион Варна през 2004г. в сравнение с 2003г. показва следната картина:

- Налице е пълно съответствие между професионалната структура на обявените и заети работни места и в трите професионални групи;
- предлагането на ниско или неквалифицирана работна сила продължава да е по-голямо от търсенето на този труд на пазара на труда, като в сравнение с предходната година се наблюдава по-малък дисбаланс;
- търсенето и предлагането на специализиран труд бележи тенденция към преодоляване на несъответствието спрямо предходната година, но все още е налице недостиг на специализиран персонал, т.е. броят на регистрираните специалисти е по-малък от търсения;
- при работниците се наблюдава промяна в ситуацията - докато през предходната година предлагането е изоставало от търсенето, то през 2004г. се регистрира малко по-голямо предлагане (безработните с работнически професии са повече от това, което се търси от работодателите).

Като обобщение се налага извода, че търсенето и предлагането на пазара на труда в регион Варна макар и с бавни темпове, формира тенденция към преодоляване на дисбаланса.

НАСЪРЧАВАНЕ НА ЗАЕТОСТТА

През 2003г. се работи активно за подобряване качеството на предлаганите от бюрата по труда в регион Варна услуги и внедряване на нов модел на обслужване. Много добри резултати наблюдаваме и при реализацията на новите или променени програми за заетост и обучение, на преференциалните мерки от ЗНЗ, както и при организирането на курсове за придобиване на професионална квалификация.

Трудово посредничество, дейност по междуправителствени спогодби и психологическо подпомагане

Основни принципи в осъществяването на посредническата дейност през 2003г. бяха диференцирания подход при обслужването на търсещите работа лица и активното предлагане на посредническите услуги на работодателите. Целите, към които насочиха усилията си бюрата по труда бяха чрез индивидуалния подход към всяко безработно лице

да се достигне не само до включването му в заетост, но и в осигуряването на трайна заетост.

За периода януари - декември 2004г. **постъпилите на работа** безработни лица в регион Варна (включително устроените по програми и мерки) са 46653, с 1500 души повече спрямо предходната година, когато са били 45153. Нарастване по този показател се наблюдава в област Варна, където са устроени 19810 безработни, с 1751 повече, докато в другите две области от региона броят им е намалял: в Добричка област са постъпили на работа 13741 лица, с 89 души по-малко, а в Шуменска - 13102 (-162).

Чрез **посредничеството на бюрата по труда** в региона са устроени 42039 безработни лица или 90% от всички постъпили на работа. Съпоставяйки с предходната година, когато стойността е била 77%, отчитаме чувствително подобрене. И в трите области от региона наблюдаваме покачване на този показател - за Варненска област - от 90% на 96%, за Добричка - от 67% на 87% и за Шуменска област - от 68% на 85%.

Започналите работа на **първичния пазар на труда** през 2004г. са 20892 души, с 4522 повече от 2003г. И в трите области отчитаме увеличение по този показател - с ръст от 13% е Варненска област, или 1201 повече от 2003г. В другите две области се наблюдава значително нарастване на реализираните безработни на първичния пазар на труда, съответно за Добричка с 49% или 2093 души повече и за Шуменска с 46% (+1228 души).

През 2004г. е налице значителен интерес към възможностите за **работа в чужбина**. В бюрата по труда в региона са информирани и консултирани общо 2475 лица, с което се утвърждава не само ефективното посредничество на ДБТ при търсене на работа, но и доверието на клиентите относно коректността и качеството на предоставяните услуги.

Най-голям интерес беше проявен към офертите за работа в Кралство **Испания**, като през годината в бюрата по труда от регион Варна бяха информирани и консултирани общо 1311 лица.

На следващо място по интерес са възможностите за работа в **Германия**:

- по Междуправителствената спогодба относно заетост на работници за разширяване на техните професионални и езикови познания бяха информирани и консултирани 854 лица за целогодишна заетост по специалности в областта на хотелиерството и ресторантьорството (квалифицирани готвачи, сервитьори, администратори и икономисти с висше образование за работа в хотели, ресторанти и заведения за бързо хранене), медицински кадри, специализирани работници (бойджии и лакировчици, месари/транжбори, градинари, фаянсджии, зидари, продавачки на хранителни стоки и други). В Агенцията по заетостта са изпратени документите на 130 кандидати, от тях 122 са одобрени за интервю.
- по Споразумението за посредничество на български работници за срочна трудова заетост в областта на хотелиерството и ресторантьорството и в домакинства с лица, нуждаещи се от грижи на 136 лица бе предоставена информация по офертите за сезонна заетост като готвачи, сервитьори и камериери. В Агенцията по заетостта бяха представени документите на 52 кандидати.
- за посредничество на български студенти за лятна ваканционна заетост по договореност между Агенцията по заетостта и Федералната служба по труда - Нюрнберг, през 2004 година в Агенцията по заетостта бяха депозирани документите на 24 кандидати.

По Междуправителствената спогодба с **Конфедерация Швейцария** за обмен на стажанти, Дирекциите "Бюра по труда" са информирани и консултирали 150 лица.

През 2004г. психолозите в Бюрата по труда: "Приморски" - Варна, Добрич, Шумен и Провадия осъществяваха дейността си на територията на целия регион, което увеличи обхвата на услугата **психологическото подпомагане** и ефективността от предоставянето ѝ. Оказани са индивидуални психологически консултации на 1681 лица, 1461 лица са

получили групово психологическо консултиране с цел придобиване на умения и мотивиране за реализация на пазара на труда.

Наблюдава се увеличаване на интереса от страна на работодателите към възможностите за извършване на специализиран подбор на персонал. През 2004г. специализиран психологически подбор на търсещи работа лица по заявените от работодателите свободни работни места в региона е извършен с 443 лица, при план 200. Изпълнението на този показател е с два пъти повече от планираното и се дължи преди всичко на разширяването на обхвата на дейността по психологическото подпомагане - тази услуга се предоставя във всички бюра по труда от региона.

Програми за заетост и обучение

През 2004г. бюрата по труда от регион Варна активно работиха по реализацията на множество програми и проекти, чрез които се осигури заетост и обучение на безработните в неравностойно положение на пазара на труда.

Нововключените в различните програми и проекти безработни лица са 20768, като в сравнение с 2003г. се отчита увеличение с 2986 души, или 17% ръст. Най-много са включените безработни във Варненска област - 8452 лица. В Шуменска те са 7029, а в Добричка - 5287.

По програми за заетост средномесечно през годината в регион Варна са работили 14685 души.

НП "От социални помощи към осигуряване на заетост"

В програмата през 2004г. бяха обхванати 18424 безработни лица или 89% от всички включени в програми. Спрямо 15023 включени лица през 2003г., е постигнат ръст от 23%. Разпределението по области е следното: Варненска - 7348 лица, Добричка - 4446 и Шуменска - 6630.

От общия брой на включените в програмата, 17337 лица са участвали в заетост, а 1087 - в обучения за професионална квалификация.

- в дейност "Личен асистент" са включени 1242 спрямо 1156 през 2003г., ръст от 7.4%;
- в НП "Възобновяване и опазване на българската гора" са включени 1773 спрямо 1748 през 2003г., ръст с 1.4%;
- в Дружества за заетост са включени 707 лица, спрямо 705 през 2003г., ръст със 0.2%.

В сравнение с предходната година структурата на заетостта по видове дейности е променена. Докато към 31.12.2003г. най-висок е дялът на работещите в комунално-битовото обслужване - 36%, следвани от работещите в социалните дейности - 33% и най-малък е дялът на работещи в дейности с устойчив характер - 31%, то към края на 2004г. с най-висок дял са работещите в социалните дейности - 46%, следвани от работещите в комунално-битовото обслужване - 29%. Запазва се най-малкият дял на работещи в дейности с устойчив характер - 25%.

През 2004г. няма нововключени лица в **Компонент "Ограмотяване"** на програмата. Завършили са 147 лица, включени в 11 групи от шест ДБТ през 2003г. Отчитаме, че със завършване на курса лицата са придобили не само грамотност, но и са повишили самочувствието си и мотивацията си за по-добра трудова и социална реализация.

През 2004г. в курсове за **професионална квалификация по програмата** са включени 1087 лица. По професии свързани с НП "Възобновяване и опазване на българската гора" са обучени 470 безработни лица. За нуждите на новите проекти за 2005г. по НП "От социални помощи към осигуряване на заетост", в края на 2004г. бяха обучени 501 "Социални асистенти", останалите 116 безработни лица са придобили професии "работник по поставяне на облицовки и настилки", "зидаромазач", "овощарство и зеленчукопроизводство" и др. в съответствие на потребностите на одобрените за 2004г. проекти.

Като положителни практики в региона при реализирането на програмата през 2004г. е приноса на ѝ за развитие на овощарството и зеленчукопроизводството в редица общини; включването на безработни лица в археологически разкопки и създаването на условия за развитие на културен туризъм; ликвидиране в много населени места на нерегламентирани сметища и създаване на тяхно място на зеленчукови и овощни градини и др.

В заключение на прегледа на реализацията на програмата за 2004г. се очертават положителни резултати, в постигане целите ѝ. Анализът за устойчивостта на включените безработни лица показва, че благодарение на възврънатите трудови навици и усвоените нови знания и умения 419 бенифициенти работили по програмата през 2003г. във Варненски регион са наети на първичния пазар през 2004г., 100 са наети в други програми и мерки за заетост, 13 са започнали самостоятелна стопанска дейност и 11 лица са останали на несубсидирано работно място при същия работодател, при който са работили по програмата.

НП “Опазване на реколта”

През месец май бе утвърдена НП “Опазване на реколта” за 2004 година с квота за регион Варна - 65 работни места, което е само 8% от утвърдените работни места за предходната година. Разпределението по области е както следва: Варненска - 26, Добричка - 14 и Шуменска - 25.

Нововключените лица са 83, като от тях 88% са продължително безработни, а младежите до 29 години са 10%.

НП “Помощ за пенсиониране”

Поради разширения обхват на Програмата, през 2004г. се отчетат значително по-високи резултати спрямо предходната година. Лицата, представили удостоверение от НОИ за недостигащ стаж за пенсиониране са 684 - почти два пъти повече спрямо 2003г., когато техният брой е бил 363.

197 работодатели са заявили работни места по програмата и са сключили договор с бюрата по труда от региона, като са устроени на работа лица 289 безработни - три пъти повече спрямо предходната година (92 лица). От тях 212 са жени, а 102 са включени в общополезни дейности. Работилите лица средномесечно са 167.

Програма “Заетост на младежи с висше образование в публичната администрация”

През 2004г. в програмата бяха направени нови съществени промени. На първо място срока на трудовия договор от 6-месечен се измени на 9-месечен. Втората промяна е, че при прекратяване на трудов договор по инициатива на лицето в период до 1 месец от датата на сключването му, има възможност следващото класирано лице по утвърдените списъци от МТСП да бъде насочено за заемане на съответното работно място за срок също от 9 месеца.

По обявените две процедури през 2004г. са кандидатствали 360 младежи, като на работа са устроени 61 лица, от тях в областни администрации - 8, в общинските администрации - 36, в агенции - 16 лица и в други ведомства - 1 лице.

В началото на годината (преди промените в програмата) съгласно Процедурата за кандидатстване за удължаване на срока до 3 месеца на трудовите правоотношения на младежите работещи по условията на програмата през 2004г. бяха удължени трудовите договори с 3 месеца на 74 лица, от тях за област Варна - 39 лица, за област Добрич - 18 лица и за област Шумен - 17 лица.

През 2004 година значително е завишен интереса на работодателите към Програмата. На младежите, доказали своите знания и умения, се предоставя възможност за последващо назначаване на постоянно работно място при работодателя.

НП “Заетост в подкрепа на българския театър”

Програмата стартира през 2004г. с утвърдени за регион Варна 22 работни места, разпределени както следва: Държавен куклен театър - Варна - 6 бр., Драматичен театър - Добрич - 10 бр. и Драматично-куклен театър - Шумен - 6 бр. През месец май определените

работни места бяха изцяло усвоени. От включените 23 лица, 14 са жени, 3 са младежи до 29 години и 7 са продължително безработни.

Регионална програма за ограмотяване, квалификация и заетост в община Балчик

Програмата в община Балчик стартира през месец декември 2003г. и приключи през 2004г. От сформираните 3 групи по 10 души от гр.Балчик, с.Соколово и с.Оброчище, успешно завършиха модула 25 лица. В края на месец юни 2004г. 8 лица, завършили модул "Ограмотяване" са включени в курс за професионална квалификация "Полевъд-семепроизводител". През второто шестмесечие на 2004г. 5 лица успешно преминали модул "Ограмотяване" са намерили своята трудова реализация на несубсидирани работни места.

Проект "Красива България"

През 2004 година на територията на регион Варна, програмата се реализира в девет общини - Белослав, Варна, Девня, Провадия, Суворово, Балчик, Добрич, Каварна и Шумен, докато през предходната година са били 12.

Включените в проекта лица са 469, като се наблюдава намаление спрямо 2003г., когато техния брой е бил 1251. От тях 90 лица са започнали обучение за придобиване на професионална квалификация, а 379 са включени в заетост. Обучението на лицата е съобразено с търсенето на пазара на труда и цели осигуряване на необходимия ресурс за реализиране на предвидените дейности по обектите, включени в проекта.

НП "Компютърно обучение на младежи"

През годината в обучение по програмата са включени 227 младежи, от които във Варненска област - 93, Добричка - 77 и Шуменска - 57. През анализирания период обучение са завършили 124 души, а на 9 лица е осигурено стажуване.

Програма за ресоциализация на освободените от места за лишаване от свобода лица

През месец септември 2004г. в програмата бе включено 1 безработно лице от Бюро по труда - Добрич. Работодателят, участващ в програмата, предложи и осъществи обучение на лицето по професията "Сервитьор", което след приключване на курса започна работа в един от търговските обекти на фирмата.

Проект "Гаранционен фонд за микрокредитиране"

През 2004г. консултираните лица в бюрата по труда в регион Варна по проекта са 1184, което е два пъти по-малко спрямо 2003г. От тук следва и намаление в другите показатели - одобрените проекти са 61 (при 225 за сравнявания период), а разкритите места са 91 (при 347 за 2003г.). Причините за това са две - от една страна, условията по кредитите, които отпускат банките са по-изгодни от тези по проекта, и от друга страна, по отношение на вече отпуснатите кредити по проекта - по-изгодна се оказва наказателната лихва от плащането на осигуровки.

Таблица 3 – Данни по Проекта Източник: ДРСЗ Варна

показатели	ДРСЗ общо	Варненска област	Добричка област	Шуменска област
Брой консултирани лица	1184	764	292	128
Брой одобрени проекти	61	38	13	10
Брой разкрити работни места	91	51	23	17
Нововключени безработни лица	26	13	5	8

И през 2004г. по-добри резултати при реализацията на проекта отчитаме във Варненска област - над $\frac{2}{3}$ от всички консултирани лица и от одобрените проекти и над 50% от разкритите нови работни места.

Чрез развитие на собствен бизнес от лица с намалена трудоспособност се изпълнява и другата цел на проекта - създаване на благоприятни условия за осъществяване на устойчива заетост на групи в неравностойно положение на пазара на труда. На 18 лица с

намалена трудоспособност е субсидирана лихвата по ползвания кредит, от тях 9 лица във Варненска област, в Добричка - 7 лица и 2 лица в Шуменска област.

НП “Насърчаване на заетостта и професионалното обучение в областта на пчеларството”

През годината са включени общо 92 безработи лица, което е два пъти повече от предходната година. От общия брой лица 77 са включени в обучение, а 15 са започнали земеделска дейност в областта на пчеларството. Обучение по стартиралите курсове по “Пчеларство” завършиха 66 безработни лица, като част от тях са се ориентирали към реализиране на собствен бизнес в областта на пчеларството и вече работят в тази област.

Проект “Стимулиране на самостоятелна стопанска дейност на жени за оказване на услуги при отглеждане на деца”

За периода януари - декември 2004г. в курсове за професионално обучение на тема “Организация и управление на фирма, специализирана в оказване на услуги при отглеждане на деца” са включени 11 жени - по пет от Бюрата по труда “Одесос” и “Приморски” във Варна и едно лице от Добрич. Обхватът на проекта за анализирания период е чувствително по-малък отколкото през 2003г., когато в него са били включени 41 безработни жени.

Национална програма за земеделски производители

Програмата бе утвърдена през месец май 2004г. с определени за регион Варна 32 работни места, които бяха своевременно разпределени, в съответствие със заявените потребности от бюрата по труда. Към 31.12.2004г. са включени общо 32 безработни лица. Шест лица са включени в обучение по Компонент 1 - "Подпомагане на заетостта в областта на растениевъдството" и са завършили успешно, като 1 от тях е разработило и бизнес-проект. Земеделска дейност в областта на растениевъдството са започнали 12 души, които са разкрили допълнително нови 14 работни места.

Международни проекти и програми

През годината бюрата по труда в регион Варна активно взаимодействаха и работиха по реализацията на международни проекти в областта на социалната политика.

Проекти “Социална интеграция” и “Инициативи на пазара на труда” по Програма ФАР

В началото на 2004г. стартира реализацията на проектите на спечелилите организации. Бюрата по труда като партньори в изпълнението им имаха за ангажимент да насочват подходящи бенефициенти. Включените безработни лица в проектите, реализиращи се на територията на областите Варна, Добрич и Шумен са 895, като 726 от тях преминаха обучение за професионална квалификация. Професиите, по които се обучаваха лицата бяха: "Помощник готвач", "Готвач", "Сервитьор-барман", "Сладкар", "Автомонтьор", "Стругар", "Заварчик" и др.

Най-много безработни бяха включени в проекти, осъществяващи се в област Варна - 453. На следващо място е Добричка област с 301 включени лица, а в Шуменска област броят им е 141.

Проект “Насърчаване на заетостта сред младежите”

Във връзка със стартирането на Схемите за безвъзмездна помощ по този проект, на кандидатстващите институции, фирми и НПО, 15-бюра по труда от региона предоставиха необходимата статистическа информация за професионалния и образователен профил на безработните младежи до 29 години, за продължителността на престоя им в бюрото по труда и по други критерии, обект на проекта. Инициаторите бяха консултирани и ориентирани към тези групи младежи, които са най-неравнопоставени на пазара на труда и насочвани към координаторите на МТСП и АЗ по Програма ФАР в трите области на регион Варна за предоставяне на необходимите формуляри за кандидатстване.

Програма “Леонардо да Винчи”

Бюро по труда - Добрич участва с проектно предложение по Покана 2004 на Програма "Леонардо да Винчи", мярка "Мобилност", дейност "Обмен", което бе одобрено за финансиране от Националната агенция на Програмата. В началото на месец август бе подписан договора за финансова подкрепа на проекта между ДБТ - Добрич и НА "Леонардо да Винчи". Работи се по конкретните детайли, свързани с реализацията на проекта, съвместно с партньора - Бюро по труда Тарнос, Р Франция и НА "Леонардо да Винчи".

Мерки за насърчаване на заетостта

По процедурата за кандидатстване на работодатели по насърчителните мерки през 2004г. са обявени 2652 работни места, като в сравнение с 2003г. се наблюдава увеличение с 888 места, което е 50% повече. 91% от места са от частния сектор..

Таблица 4 – Разпределение на обявените работни места *Източник: ДРСЗ Варна*

Насърчителна мярка по ЗНЗ	Общо регион Варна	Варненска област	Добричка област	Шуменска област
чл.36 ал.1	461	183	120	158
чл.36 ал.2	29	13	6	10
чл.37	130	45	47	38
чл.41	584	209	202	173
чл.46	631	213	220	198
чл.50	66	32	6	28
чл.51	204	63	98	43
чл.52	281	104	120	57
чл.53	86	32	32	22
чл.55	2	2	0	0
чл.55а	178	56	70	52
Всичко:	2652	952	921	779

Работодателите са проявили интерес към почти всички предлагани мерки по ЗНЗ. Най-много обявени работни места има към преференциите за стажуване и/или чиракуване (чл.41 и чл.46), наемане на работа на млади хора до 29 години (чл.36-1), за наемане на безработни лица с трайно намалена работоспособност (чл.52) и на непълно работно време (чл.51), наемане на безработни на възраст над 50 години (чл.55а) и продължително безработни (чл.37).

През анализирания период в мерки за заетост и обучение са включени нови 2481 безработни лица, което е с 1018 повече от 2003г. От тях най-много са в област Варна - 963 и област Добрич - 954, и по-малко в Шуменска област - 564.

По активни мерки в региона средно за 2004г. са **работили** 1627 лица, с 591 повече от предходната година, когато са били 1036.

Насърчаване наемаването на младежи до 29 години - чл.36 от ЗНЗ

Това е една от най-популярните мерки сред работодателите - заявени са 490 места, малко под $\frac{1}{5}$ от всички места по преференции в региона, като 29 от тях са по **ал.2** - за наемане на младежи с намалена работоспособност и от социални заведения. Най-много са заявените работни места във Варненска област - 196, следва Шуменска област с 168 и Добричка област с 126. Със 191 работодателя са сключени договори, като те са наели 409 лица, от които 18 лица с намалена работоспособност и 4 лица от социални заведения.

През анализирания период по тази преференция средномесечно са работили 486 лица, от тях 29 по условията на ал.2.

Насърчаване наемаването на продължително безработни - чл.37 от ЗНЗ

Заявените от работодатели свободни работни места са 130, от тях най-много са във Добричка и Варненска област, съответно 47 и 45 места. В Шуменска област броят им е 38.

По тази мярка през годината са включени нови 118 лица, като спрямо миналата година се отчита намаление (с 23 лица по-малко). Почти $\frac{1}{3}$ устроените по мярката са безработни повече от 2 години. Средно през месеците на 2004г. са работили 165 лица.

Работодателите, ползвали преференцията са 72, като след приключване на субсидирания период 4 от тях са запазили заетостта на лицата, наети по преференцията.

Насърчаване наемаването на безработни до 29-годишна възраст за обучение за придобиване на професионална квалификация и/или стажуване - чл.41 от ЗНЗ

Обстоятелството, че тази мярка е една от малкото, за които се възстановяват средства за трудово възнаграждение и се изисква заетост само 6 месеца я прави най-привлекателна. През 2004г. са обявени 584 места, най-много във Варненска област (209) и Добричка област (202). В област Шумен обявените места са 173.

За 12-те месеца на 2004г. са сключени 315 договора с работодатели за включването на 506 безработни лица, разпределени по области: Варна - 206, Добрич - 191 и Шумен -109. От устроените по мярката лица, 19 са включени в обучение за придобиване на професионална квалификация, а 487 са започнали стажуване при работодател. За сравнение данните за 2003г. показват, че включените лица са били 94.

Средномесечно е поддържана заетост по преференцията на 155 лица.

Насърчаване на териториалната мобилност - чл.42 от ЗНЗ

През 2004г. са сключени договори с 34 лица по тази мярка, от които с 30 лица за ежедневни транспортни разходи до и от месторабота и 4 лица за представяне пред работодател.

Насърчаване на работодателите, които осигуряват поддържане и повишаване на квалификацията на наетите работници - чл.44 от ЗНЗ

С трима работодатели са сключени договори, като са наели 3 безработни жени. Спрямо предходната година се наблюдава намаление в броя на включените лица - те са били 22.

Разкриване на специални работни места за придобиване на квалификация чрез стажуване и/или чиракуване – чл.46 от ЗНЗ

Изменените условия за финансиране по чл.46 от ЗНЗ през 2004г. популяризираха още повече тази мярка. Заявените в региона работни места са 631, от тях по области - в Добричка - 220, във Варненска област - 213 и в Шуменска - 198.

В региона 263 работодатели са ползвали преференцията, а включените безработни лица са 504. За сравнение през 2003г. работодателите са били 68, а наетите лица - 154.

Средномесечно за 2004г. е поддържана заетост по преференцията на 137 лица.

Насърчаване на предприемачеството - чл.47 от ЗНЗ

За периода януари – декември 2004г. по чл.47 ал.1 от ЗНЗ, договори са сключили 71 лица, като в сравнение с предходната година отчитаме увеличение с 21 лица (50 са били през 2003г.). И през тази година най-много договори са сключени в Добричка област - 49, докато във Варненска и Шуменска област са съответно 16 и 6.

От защитените 68 бизнес-проекта, 46 са в аграрния сектор и 22 в областта на услугите.

Таблица 5 – Сключени договори за започване на самостоятелна стопанска дейност според предмета на основната дейност

Икономически сектор	сключени договори	по области		
		Варна	Добрич	Шумен
Аграрен	46	7	35	4
Индустрия	0	0	0	0
Услуги	22	8	14	0

През 2004г. едно лице е ползвало възможността за компенсиране на разходите за външни консултантски услуги съгласно чл.49 от ЗНЗ.

Насърчаване на предприемачеството на земеделските стопани – чл.49а

Наблюденията показват, че тази преференция придобива все по-голяма популярност. За започване на земеделска дейност през 2004г. са сключени 112 договора, от които 25 в област Варна, 40 в област Добрич и 47 в област Шумен. За сравнение през предходната година 22 земеделски производители са се възползвали от мярката.

Насърчаване наемането на безработни на първите пет разкрити работни места от работодатели-микропредприятия - чл. 50 от ЗНЗ

През 2004г. са обявени 66 работни места (с 21 повече от 2003г.), като 32 от тях са в област Варна, 28 в област Шумен и 6 в област Добрич. Работодателите, ползвали преференцията са 35 (през 2003г. са били 24), а постъпилите на работа 59 безработни лица (37 през 2003г.).

Насърчаване наемането на безработни на непълно работно време - чл.51 от ЗНЗ

Сред най-прилаганите преференции е и чл. 51 от ЗНЗ, като актуалността ѝ се обяснява с обстоятелството, че тя не е насочена към рисковата група. 108 работодатели за 2004г. са ползвали мярката, като заявените от тях работни места са 204 - най-много са в област Добрич - 98 места. Във Варненска област са заявени 63 места и най-малко в област Шумен - 43 места.

За наблюдавания период 200 безработни лица са започнали работа на непълно работно време при 160 през предходната година.

Работилите през отчетния период безработни на непълно работно време са 238 лица.

Насърчаване наемането на лица с трайно намалена работоспособност - чл.52 от ЗНЗ

Тази преференция също се наложи през 2004г. като предпочитана. 159 работодатели са се включили в преференцията при 127 през 2003г. Заявени са 281 работни места за лица с намалена трудоспособност, като почти ½ от тях са в Добричка област - 120. Следва Варненска област с 104 обявени работни места. В Шуменска област са заявени най-малко места - 57. Устроени на работа са 261 лица (163 през 2003г.), от тях 155 по условията на ал.1 и 106 лица по ал.2 - наети на временна, сезонна или почасова работа.

Средно за 2004г. работилите по мярката лица са 211.

Насърчаване наемането на самотни майки (осиновителки) и/или майки с деца до 3-годишна възраст – чл.53 от ЗНЗ

Работодателите, ползвали мярката са 59, а заявените работни места са 86, разпределени по области както следва: Варненска и Добричка - по 32, а в Шуменска - 22 места.

Постъпили на работа през годината са 75 лица (с 10 повече от 2003г.), в т.ч. 66 майки с деца до 3-годишна възраст и 9 самотни родители.

По тази преференция средномесечно през 2004г. са работили 79 лица, като 8 от тях са самотни родители.

Насърчаване наемането на безработни жени над 50-годишна възраст и безработни мъже над 55-годишна възраст - чл.55а от ЗНЗ

Заявените работни места през 2004г. по този насърчителен режим са 178, от тях 56 са в област Варна, 70 в област Добрич и 52 в Шуменска област. Устроени са 128 безработни, което е с 55 лица повече от 2003г.

Професионално ориентиране, професионална квалификация и мотивационно обучение

Професионално информиране и консултиране

През 2004г. в индивидуални и групови форми на професионално ориентиране са обхванати 54201 лица, от тях 41927 в индивидуални и 12274 в групови форми. Спрямо 2003г. се отчита нарастване на обхванатите лица - с 9486 повече (44715 са били през предходната година).

Увеличаването на лицата, ползвали услугата по професионално ориентиране се дължи до голяма степен на утвърждаването на информационно-консултантските звена в регион Варна, и предоставянето на актуална информация съобразена с интересите и потребностите на всички целеви групи - клиенти на бюрата по труда.

Участниците в **груповите форми** на работа представляват 23% от общия брой на лицата, преминали професионално ориентиране. Групите обхващат безработни, заети, учащи, родители, работодатели и др. Използвани са различни форми на работа като групово професионално информиране, групови консултации, срещи с работодатели и обучаващи институции, подбор за включване в квалификационни курсове и наемане на работа, представяне на професии и учебни заведения, тематични дискусии със студенти, срещи със социални партньори и други.

През годината са проведени 41927 **индивидуални срещи** с клиентите на бюрата по труда за професионално ориентиране, което представлява 77% от всички обслужени. Акцентът в работата с тази група е предоставяне широкообхватна информация за същността на професиите, квалификационния пазар, съдържанието на учебните програми, състоянието и развитието на пазара на труда и свободните работни места, права и задължения, произтичащи от регистрацията в бюрото по труда, ползване на преференции по ЗНЗ, възможности за работа в чужбина и др. Безработните лица са информирани и консултирани относно възможностите за включване в обучение по проекти на Програма ФАР.

Обучение за придобиване на професионална квалификация на безработни и заети лица

През 2004г. в регион Варна квалификационни курсове са **започнали** 4295 лица, с 1530 лица или 55% повече спрямо предходната година, когато са били 2765 лица. Бюрата по труда в регион Варна приоритетно са финансирали обучението на безработни лица - от общо включените, 3663 са безработни (85%), като техния брой се е увеличил от предходната година с 1179. Добри резултати са постигнати и при организирането на курсове за заети лица с цел запазване на заетостта - 632 трудово заети (15%) през 2004г. при 281 (10%) през 2003г. Най-много включени в обучение се отчита в област Варна - 2209 лица (1867 безработни и 342 заети). В Добричка област 1172 лица са започнали квалификационни курсове, от които 979 безработни и 193 заети, а в Шуменска област - 914 лица (817 безработни и 97 заети).

От започналите курсове безработни лица в **обучение по програми** са включени 2304 лица, от тях най-голям дял заема обучението по НП "ОСПОЗ" - 1087 безработни лица (47%) и Програма ФАР - 895 (39%). По области най-много са включените във Варненска област - 1163 безработни лица. Следва Добричка област с 610 включени, и най-малко в Шуменска - 531.

През анализирания период 26 безработни лица са започнали обучение в Българо-германските центрове за професионално обучение (12 от област Варна и 14 от Шуменска област). За сравнение през предходната година в БГЦПО са се обучавали 14 безработни лица.

В региона през 2004г. курсове за квалификация са **завършили** 2370 безработни лица при 1792 за миналата година.

Чувствително е подобрена работата с безработните лица в неравностойно положение на пазара на труда (продължително безработни, лица с намалена работоспособност, малцинства). През отчетния период обучените от тези групи са общо 2968 към 1049 за 2003г., като с най-добри резултатите са бюрата по труда: Провадия - 812, Добрич - 499, "Приморски" - Варна - 398, Шумен - 282 и "Одесос" - Варна - 239.

Високо е равнището на трудова реализация на безработните лица след квалификационно обучение. През 2004г. - 2691 безработни лица са започнали работа към 1788 за 2003г.

Мотивационно обучение

В периода януари – декември 2004г. **мотивационно обучение** са преминали общо 1505 безработни лица, с 352 повече от 2003г. От тях 1455 лица по методиката на Клуб "Работа", проведено от специалисти на бюрата по труда и 50 лица - в обучение, проведено от обучаващи институции.

Обобщение

Безработицата в регион Варна през 2004 година в сравнение с предходната година намалява. Основни фактори за отчетения спад са по-добрия бизнес климат и високата степен на заетост, която осигурява реалната икономика (обявените в бюрата по труда в регион Варна свободни работни през 2004г. са с 2721 повече). Много добри резултати отчитаме и при реализацията на активната политика по заетостта, с което също се допринесе за намаляване на безработицата.

6.В.4) ИНТЕГРАЛНИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ОБЛАСТ ДОБРИЧ И ЗА НЯКОИ ОТ ОБЩИНИТЕ

Регистрирани безработни и свободни работни места в Бюрата по труда.

Общини / показатели	Години				
	1998	1999	2000	2001	2002
Общо регистрирани безработни	14609	21372	24656	25097	23311
Балчик					
Регистрирани безработни	1510	2239	2504	2705	2296
в т.ч. - жени	973	1282	1383	1476	-
свободни работни места	20	27	16	3	-
Генерал Тошево					
Регистрирани безработни	1689	2198	2867	2839	2825
в т.ч. - жени	958	1200	1542	1364	-
свободни работни места	8	5	-	-	-
Добрич селска					
Регистрирани безработни	1804	2820	3166	3266	2878
в т.ч. - жени	883	1272	1397	1384	-
свободни работни места	23	8	1	-	-
Каварна					
Регистрирани безработни	1212	1865	2129	1952	1937
в т.ч. - жени	666	1038	1145	939	-
свободни работни места	-	5	11	-	-
Крушари					
Регистрирани безработни	380	548	604	646	661
в т.ч. - жени	167	240	263	262	-
свободни работни места	12	7	3	3	-
Тервел					

Регистрирани безработни	2124	2716	2665	2369	2557
в т.ч. - жени	936	1237	1192	961	-
свободни работни места	54	58	71	36	-
Добрич					
Регистрирани безработни	5500	8464	9972	10470	9506
в т.ч. - жени	3240	4641	5545	5493	-
свободни работни места	257	90	163	195	-
Шабла					
Регистрирани безработни	390	522	749	850	651
в т.ч. - жени	227	276	391	440	-
свободни работни места	-	6	-	1	-

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

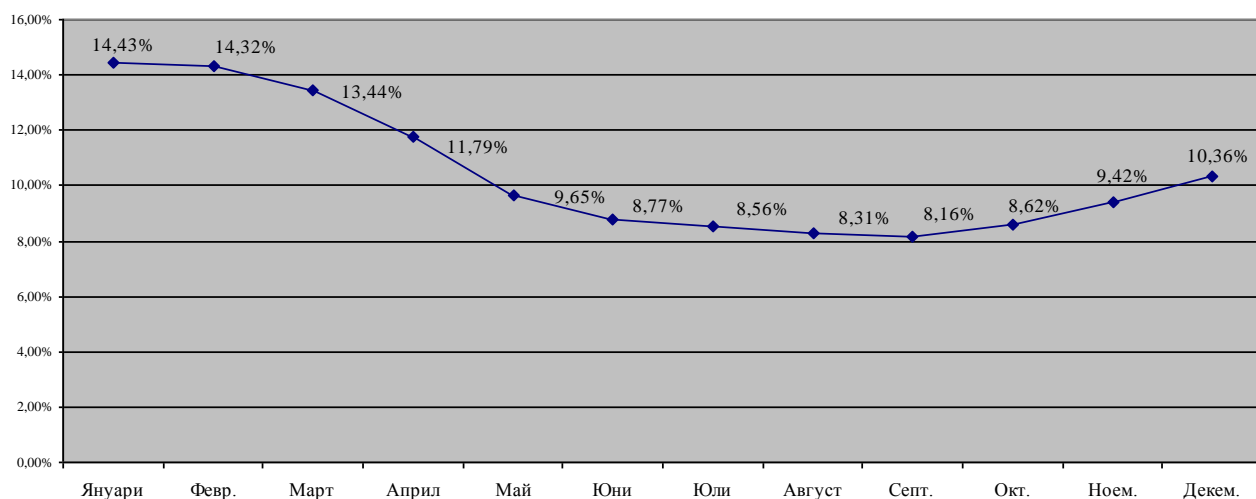
Равнище на безработица (по данни от Бюрата по труда)

Област и общини	Регистрирани безработни лица (брой)			Равнище на безработица (%)
	Общо	от тях:		
		На възраст до 29 години включително	С продължителност на регистрацията повече от 1 година	
2002 година				
Добрич	23311	6648	10819	22,13
БТ - Балчик	2296	633	860	20,84
БТ - Генерал Тошево	2825	742	1751	34,31
БТ - Каварна	2588	684	1185	23,70
в т.ч. Каварна	1937	523	827	23,79
Шабла	651	161	358	23,43
БТ - Тервел	2557	790	1508	28,54
БТ - Добрич	13045	3799	5515	19,70
в т.ч. Добрич	9506	2574	3636	17,81
Добрич селска	2878	964	1516	27,93
Крушари	661	261	363	26,17
2003 година				
Добрич	19662	5667	10139	18,66

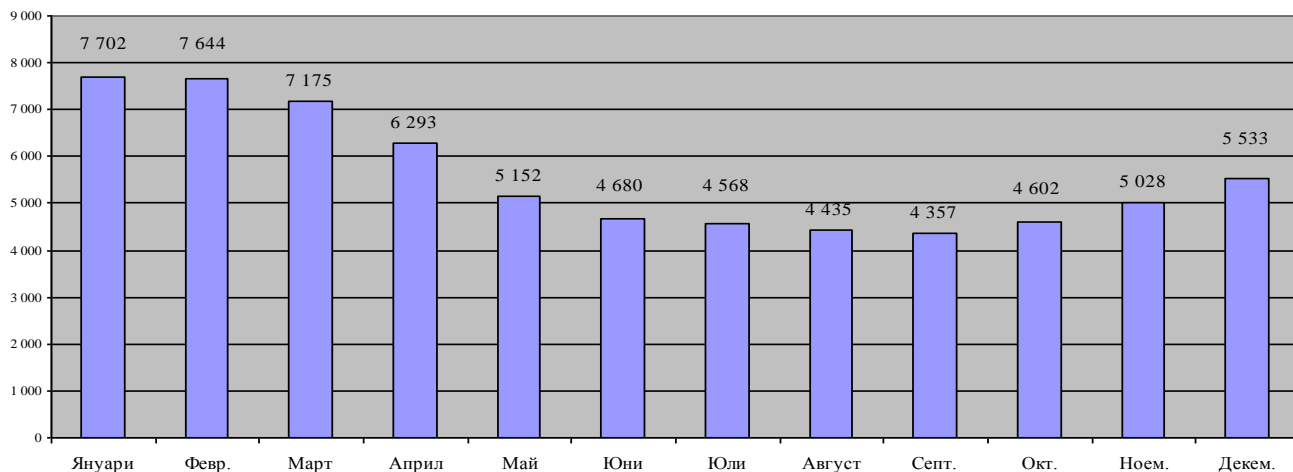
БТ - Балчик	1997	557	853	18,13
БТ - Генерал Тошево	2307	603	1574	28,02
БТ - Каварна	2423	634	1258	22,18
в т.ч. Каварна	1877	503	948	23,05
Шабла	546	131	310	19,65
БТ - Тервел	2400	711	1542	26,79
БТ - Добрич	10535	3162	4912	15,91
в т.ч. Добрич	7095	1995	2843	13,29
Добрич селска	2732	920	1694	26,51
Крушари	708	247	375	28,03

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Безработица в Община град Добрич през 2004 година

Брой регистрирани безработни в Община град Добрич през 2004 г.

6.Г) ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

Здравното обслужване на населението на територията на най-голямата и съответно развита в здравно отношение община-община град Добрич- е организирано от добре изградена и структурирана мрежа от здравни заведения, както следва:

- ” Многопрофилна болница за активно лечение” АД
- “Диагностично-консултативен център I - Добрич” ЕООД
- “Диагностично-консултативен център II - Добрич” ЕООД
- “Стоматологичен център I “ЕООД
- “Областен диспансер за психични заболявания със стационар д-р П.Станчев” ЕООД
- ”Дом за медико-социални грижи за деца от 0 до 3-годишна възраст”
- Медицински център “ВИВА ФЕНИКС” ООД
- ХЕИ

В началото на 2005 година беше разкрит Първичен здравен център за медицинско обслужване на ромско население. Центърът е изграден по пилотен проект на МЗ, в който община град Добрич е включена. Чрез него се осигуряват две лекарски практики в район с компактно ромско население. Чрез проект "Ръка за помощ" на НП "От социални помощи към осигуряване на заетост" са осигурени три работни места за медиатори, чиято задача е да подпомагат ромското население да направят своя избор за личен лекар.

Все повече нараства тенденцията лица от различни рискови групи да се нуждаят от предоставянето на социални услуги в общността. Това с особена сила се отнася за лицата с увреждания.

Предоставянето на социални услуги в общността ще позволи нуждаещите се лица да получат необходимата социална услуга без да се откъсват от обичайната домашна среда. Това от една страна осигурява сигурност на нуждаещите се чрез предоставянето на качествени социални услуги от квалифицирани кадри и от друга освобождаване на близки и роднини от ангажимента да полагат непрекъснати грижи на лицата с увреждания, получавайки възможността да се включат активно в икономическия и социален живот на общината.

Целите, които си поставяме чрез развитието на мрежа от заведения за социални услуги предоставяни в общността е да бъде дадена възможност лицата с увреждания да бъдат ресоциализирани и адаптирани в нормалната жизнена среда.

От 2005 година в Центъра за социална рехабилитация и интеграция на инвалиди ще започне създаването на библиотечен фонд, предназначен за лица със зрителни затруднения, написан на брайл, както и с увеличен размер на формат А-3 за лицата с остатъчно зрение.

През 2005 година ще бъдат разширени предоставените услуги в Дневен център за деца с увреждания, като бъде включено изнесено обучение на децата от преподаватели в училище "Петър Берон"

Във връзка с големият брой желаещи да ползват услугите на Домашен социален патронаж през 2005 г. ще бъде увеличен капацитетът на тази форма на социална услуга от 270 на 350 лица. По този начин ще се откликне на нуждите на възрастни хора от общината да ползват услугите на ДСП.

Освен развитието на социални услуги, предоставяни в общността предстои и разкриването на ново заведение за предоставяне на социални услуги в специализирани институции - Приют за сираци и безнадзорни деца. Това е съвместна дейност с Църквата "Света Троица". Завършването на приюта ще се финансира от МТСП, фонд "Социално подпомагане" по проект на Община град Добрич.

През 2005 година предстои увеличаване на капацитета на Дом за стари хора от 103 на 115 лица. Увеличението на капацитета се налага поради големия брой чакащи възрастни лица за настаняване в дома.

Освен в здравните заведения в гр.Добрич, общински болници има в гр.Тервел, гр.Генерал Тошево, гр.Балчик, гр.Каварна и множество здравни служби в селата от региона. Заетите в сектора “Здравеопазване” през 2002 год. са били 3222 човека.

Обобщените данни за здравната карта са представени на следната таблица:

Здравна мрежа към 31.12 2002 г. по видове здравни заведения, област и общини *Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич*

(брой)

Област и общини	Болнични заведения								Лечебни заведения за извънболнична помощ										Други здравни и лечебни заведения	
	ОБЩО		в това число:						ОБЩО		в това число:									
			Многопрофилни болници		Специализирани болници		Диспансери				Диагностично-консултативни центрове		Медицински центрове		Самостоятелни медико-диагностични и медико-технически лаборатории	Стоматологични центрове	Медико-стоматологични центрове			
	брой	легла	брой	легла	брой	легла	брой	легла	брой	легла	брой	легла	брой	легла	брой	легла	брой	легла		
Добрич	9	1196	5	800	3	276	1	120	34	22	2	20	8	2	23	1	0	0	5	160
Балчик	3	370	1	120	2	250	-	-	4	0	-	-	2	0	2	-	-	-	-	-
Генерал Тошево	1	65	1	65	-	-	-	-	1	2	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-
Добрич	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Добрич-град	3	626	1	480	1	26	1	120	25	20	2	20	4	0	18	1	-	-	4	160
Каварна	1	80	1	80	-	-	-	-	3	0	-	-	1	0	2	-	-	-	1	0
Крушари	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Тервел	1	55	1	55	-	-	-	-	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Шабла	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

От една страна може да се изхожда от това, че в областта на здравеопазването по принцип са налице всички предпоставки, необходими за икономическото развитие на област Добрич.

От друга страна самото то в известна степен представлява икономически и административно-структурен проблем. Обобщена картина в сравнение тези на страната е показана по долу:

Обслужено население от един лекар и стоматолог към 31.12. 2000 и 2001 година по райони за планиране и области

Райони за планиране и области	Население на един:			
	лекар		стоматолог	
	2000	2001	2000	2001
Общо за страната	296	290	1 202	1 217
Северозападен	338	344	1 689	1 697
Северен централен	310	325	1 568	1 559
Североизточен	365	327	1 562	1 670
Варна	286	254	1 143	1 295
Добрич	385	353	1 508	1 592
Разград	509	464	2 247	2 194
Силистра	477	431	2 138	2 308
Търговище	412	408	1 892	2 167
Шумен	388	348	2 057	2 054
Югоизточен	363	396	1 572	1 637
Южен централен	328	321	1 230	1 179
Югозападен	243	240	852	912

Източник: НСИ

Същевременно промяната във времето на тези показатели е следната:

Медицински кадри към 31.12.2003 г. по райони за планиране, области и общини

Райони за планиране, области и общини	Лекари ²		Стоматолози	Персонал със средно специално медицинско образование и със степен "специалист", завършили медицински колеж
	Physicians ²			
	Общо	в т.ч. общопрактикуващи ³		
България	28128	5352	6475	45731
Северозападен	1570	339	326	2682
Северен централен	3834	811	798	6591
Североизточен	4283	816	781	6667
Варна	1982	327	362	2323
Добрич	626	153	122	1018
Балчик	65	14	10	125
Генерал Тошево	34	14	9	43
Добрич	19	19	9	0
Добрич-град	438	72	81	730
Каварна	31	11	6	70
Крушари	5	5	1	0
Тервел	30	14	4	48
Шабла	4	4	2	2
Разград	325	65	70	661
Силистра	355	72	63	746
Търговище	365	68	65	713
Шумен	630	131	99	1206

Източник: НСИ

Медицински кадри в област Добрич към 31.12.2002 г.

(брой)

Година	Лекари	Стоматолози	Персонал със средно специално медицинско образование и със степен "специалист", завършили медицински колеж
1998	508	93	1396
1999	493	88	1303
2000	562	149	1269
2001	604	149	1071
2002	647	121	1022

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Медицински кадри в област Добрич на 10000 души от населението

(процент)

Години	Лекари	Стоматолози	Персонал със средно специално медицинско образование и със степен "специалист", завършили медицински колеж
1998	22,4	4,1	61,7
1999	21,9	3,9	57,6
2000	25,0	6,6	56,5
2001	28,8	7,0	50,2
2002	30,7	5,7	48,5

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Цели, които трябва да бъдат поставени в сферата на здравеопазването са:

Програмно и техническо осигуряване на компютърната техника в лечебните заведения и свързаните с тях органи;

Интегриране на информационните системи в звената на здравеопазването;

Достигане на равнище на компетентност при управление на звената на здравеопазването в новите условия (При разработване на оперативни планове по ОМП, инвестиционни разходи и наемни отношения, приватизационни сделки, предоставяне на концесии, следприватизационен контрол);

Участие в проекти по национални програми за социално-значими заболявания;

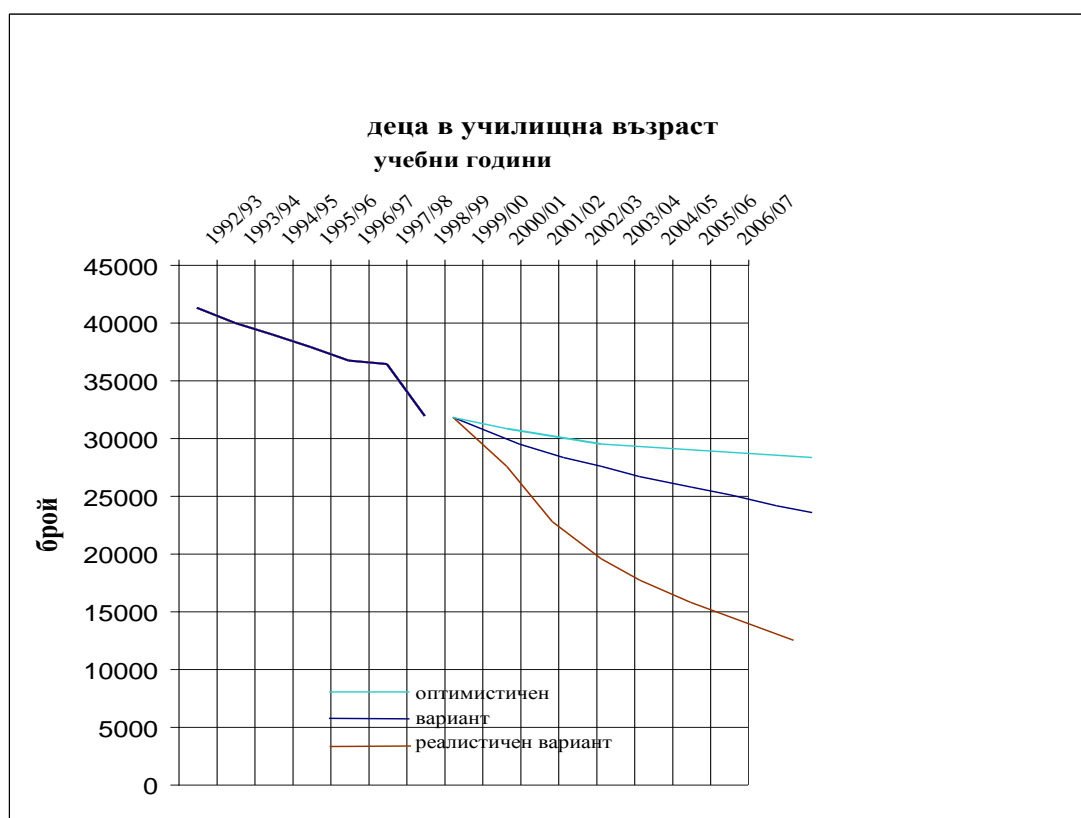
Изследване на специфичното влияние на факторите на околната, работната, учебната и битовата среда върху здравето на населението и върху поведението на отделния индивид. Достигане на висока степен на здравно информиране и образование по профилактика на болестите и промоция на здравето на населението.

Оптимизиране на разходите в здравеопазването и тяхната структура.

6.Г) ОБРАЗОВАНИЕ

Наред с традиционните основни средни общообразователни училища (СОУ) и гимназии, област Добрич предлага възможност за редовно и задочно обучение и квалификация на младежите и на възрастните в общо 29 профилирани професионални учебни заведения от различно ниво (Професионални гимназии, СПТУ, ПТУ, професионални паралелки към СОУ), като 10 от тях са професионални гимназии. В професионалните паралелки на региона се дава обучение по специалности, необходими за нуждите на промишлеността (машиностроене, шевна и обувна промишленост), на селското стопанство (земеделие, ветеринарна медицина), на строителството, туризма и административното управление.

На територията на област Добрич има 7 центъра за обучение, където учат студенти на 5 Висши учебни заведения. В тях се подготвят специалисти за нуждите на здравеопазването, образованието, управлението, туризма селското стопанство, промишлеността.

Тенденцията за намаление на раждаемостта се отразява драматично върху броя на децата в училищна възраст. Както се вижда от приложената диаграма съществуващото вече регресивно развитие продължава да пада стремително.

Краткият анализ за най-големия образователен център в областта- община Добрич е следният:

Мрежата на детските заведения в Община Добрич към м. септември 2004 година обхваща 16 целодневни детски градини с 5 групи извън основните сгради, с общ брой деца 2014, 11 полудневни групи към училищата с 202 деца. Осемдесет и девет процента /89,0%/ от живородените деца с постоянен адрес в град Добрич и на предучилищна възраст са обхванати в общинските детски градини.

Структурата на общинските училища се състои от 10 основни училища, 5 средни общообразователни училища /СОУ/, 3 профилирани гимназии, Спортно училище, Ученическо общежитие, Център за работа с деца /ЦРД/, Център за ученическо, техническо и научно творчество /ЦУТНТ/ и Ученическа спортна школа /УСШ/.

В Основно училище “Стефан Караджа” са разкрити болнични паралелки, а в училище “Отец Паисий”, квартал “Рилци” организацията на учебно-възпитателния процес е в слети класове.

В училищата на град Добрич са застъпени всички профили – хуманитарен, чуждоезиков, природоматематически, технологичен, изкуства и спорт. Профилираното обучение и разширеното изучаване на някои общообразователни предмети дава възможност да се постави индивидуалността на ученика в центъра на образователния процес, да се осигури готовност за бързо ориентиране към определен профил, определена професия или специалност.

В общинските училища през учебната 2004/2005 г. се обучават 11773 ученика. в 531 паралелки от I до XII клас. Броят на полуинтернатните групи е 32.

Числеността на персонала в сферата “Образование” за учебната 2004/2005 учебна година е 1670.

В училищата са изградени 25 компютърни кабинети с 249 компютъра, като 14 от обектите имат интернет-връзка.

На територията на град Добрич функционират 8 държавни професионални гимназии, Помощно училище, Дом за отглеждане и възпитание на деца, лишени от родителски грижи /ДОВДЛРГ/ “Дъга” и 6 академични учебни звена.

През учебната 2004/2005 година в професионалните гимназии на град Добрич се обучават 3374 ученика в 148 паралелки, а в академичните учебни звена – 2738 студенти по 35 специалности.

ТЕНДЕНЦИИТЕ И ПРОБЛЕМИ В СФЕРАТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО СА СЛЕДНИТЕ:

1. Броят на учениците през учебната 1995/1996 г. в общинските училища е бил 15 477, а през учебната 2004/2005 г. – 11 773. Намалението е с 3 704 ученика, /23.93 %/ или 142,5 паралелки. Броят на децата, родени през 1998 г. са 826, през 1999 г. – 888, през 2000 г. – 873, а през 2003 г. - 859. Очертава се тенденция на стабилизиране на раждаемостта в град Добрич и стабилизиране на приема на ученици в първи клас.

2. Тенденция е намаляване броят на персонала, зает в целодневните детски градини и общинските училища. В сравнение с учебната 1995/1996 година, когато работещите в сферата на образованието са били 2626, през 2004 г. учителите и обслужващият персонал е с 956 бройки по-малко. Променено е и съотношението педагогически и непедагогически персонал. Ако през учебната 1995/1996 година то е било 66,6% към 33,4 %, то през 2004/2005 г. е 75,4% към 24,6 %. Тази тенденция на увеличаване дела на педагогическия персонал за сметка на непедагогическия води до нарастване на средната месечна брутна работна заплата в сферата на образованието, която е по-висока от средната за страната.

3. Ежегодно се увеличава професионално-квалификационното равнище на педагогическите кадри. Седемдесет и четири процента /74,0%/ от учителите по предучилищна педагогика в Общината са с висока квалификационна степен. През 2003 г. с професионално-квалификационна степен / ПКС / са били 67 %. Педагозите в общинските училища през учебната 2004/2005 година с ПКС са 49,7%, съответно през 2003/2004 г са били 44,4 %.

4. Все по-успешни се оказват условията и дейностите за реализация на задължителното училищно обучение. В действие са механизми за обвързване изплащането на социални помощи и детски надбавки с редовното посещение на децата в училище и недопускането на дублиране на ученици в общинските училища.

5. Налице е повишаване качеството на образователните услуги в Община град Добрич, изразяващо се в организирането на обучение на педагогически кадри за работа с компютри, провеждането на кандидатстудентска борса и изложение "Панорама на средното образование", усъвършенстване на новия бюджетен подход чрез делегиране на права и отговорности в общинските училища, издаване на информационни материали за ученици и родители, увеличаване броя на компютрите в общинските училища, обновяване фасадите на училищните сгради, повишаване степента на отопленост чрез газифициране на парните инсталации, въвеждане на съвременна техника в пропускателния режим на училищата и др.

Обобщените данни за област Добрич по учебни години са следните:

Учебни заведения, преподаватели и учащи се по учебни години

(брой)

Видове училища	Брой	Учители	Учащи се
1999/2000			
Общообразователни	90	2070	24645
Специални	5	71	502
Професионални	12	400	3143
техникуми	10	346	2851
СПТУ	2	54	292
Висше колеж	4	116	482
2000/2001			
Общообразователни	80	1791	25256
Специални	6	70	574
Техникуми и професионални гимназии	10	313	3106
Техникуми след средното образование	-	-	44
СПТУ	2	49	1029
ПТУ от VI-VIII клас	-	-	38
Висше колеж	4	141	472
2001/2002*			
Общообразователни	80	1767	24570
Специални	6	66	605
Техникуми и професионални гимназии	10	335	3137
Техникуми след средното образование	-	-	41
СПТУ	2	51	981
ПТУ от VI-VIII клас	-	-	13
Висше колеж	4	120	494

2002/2003*			
Общообразователни	80	1679	24206
Специални	5	65	740
Професионални гимназии и техникуми	10	347	3053
СПТУ	2	46	1545
Висше колеж	4	130	602

* - без директори и помощник директори с преподавателска заетост

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Като цяло може да се каже, че количественият капацитет на съществуващите училища в много случаи е по-висок от потребностите, които следва да се очакват през следващите години.

В областта на образованието, на допълнителното обучение и преквалификация на територията на област Добрич действат институции, които оказват професионална подкрепа в различни насоки:

Педагогически информационен център (ПИЦ), който е в помощ на ученици, учители, родители, кандидат-студенти и граждани по отношение на техните проблеми при професионалната ориентация и самоопределение, съобразени с изискванията на пазара на труда.

От учебната 2000/ 2001 г. в гр. Добрич работи кабинет по професионално ориентиране към дирекция “Образование и младежки дейности” към община гр.Добрич, чиято дейност е свързана с консултиране на всички интересувани се, а така също е постоянна информационна ученическа и кандидат-студентска борса.

За реализиране на активната политика на трудовия пазар, Бюрата по труда към общините осъществяват: посредничество при устройване на работа, консултират безработните относно възможностите за допълнително обучение и преквалификация, психологическо подпомагане и мотивиране на безработните при търсене и намиране на работа, посредничат при включване в програми и мерки осигуряващи заетост, при започване на самостоятелен бизнес и др.

Силни страни:

- ◆ Утвърдени областни приоритети, подобро планиране и прогнозиране;
- ◆ Добре комплектовани училища (преобладаващ брой директори, назначени с конкурс, 98% правоспособни учители);
- ◆ Сложено начало за стратегическо планиране в училищата.

Слаби страни:

- ◆ Преобладаващо остаряла материално-техническа база в сферата на образованието;
- ◆ Завишен процент на отпадналите ученици;
- ◆ Ниска степен на образователни промени;
- ◆ Недостатъчна степен на партньорство между училищата и социалната среда;
- ◆ Недостатъчна гъвкавост при определяне на приема и при разкриване или закриване на специалности в зависимост от възможностите за реализация.

Завършили общообразователните училища

(брой)

Степен образование	Години				
	1998	1999	2000	2001	2002
VIII клас	2552	2047	2180	2146	2128
XI (XIII) клас	1024	966	929	959	454
Специални	-	-	8	6	15

Завършили професионални училища и колежи

(брой)

Образование	Години				
	1998	1999	2000	2001	2002
СПТУ	435	400	-	403	135
Техникуми	708	654	622	606	686
Колежи	170	179	113	124	145

Детски градини

(брой)

Образование	Години				
	1998	1999	2000	2001	2002
Детски градини	142	141	132	132	129
Места	8557	8095	7702	7421	7197
Педагогически персонал	713	702	639	633	603
Деца	6944	6713	6314	6182	6198

Домове за деца и юноши

(брой)

Образование	Години				
	1998	1999	2000	2001	2002
Капацитет (легла)	230	230	230	230	208
Педагогически персонал	29	29	25	25	24
Възпитаници (деца)	157	157	151	139	142

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

6.Г) КУЛТУРА И КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Развитието на духовната култура е съществена част и страна в процесите на преход към пазарно стопанство и гражданско общество, към нов тип обществено мислене и начин на живот. Ето защо **културата се налага като приоритетен фактор** както за утвърждаване на област Добрич като устойчиво развиващ се регион – естествен административен, икономически и духовен център на Южна Добруджа, така и за превръщането му в привлекателно и перспективно място за живот и дейност.

В този смисъл рязко променящите се икономически и обществено-политически реалности изискват преосмисляне на общинската културна политика съобразно новите условия и перспективи за развитие на града. Декларираната политика на децентрализация на културата по същество означава, че държавата се оттегля от досегашните си ангажменти в тази област, като запазва позициите си единствено по отношение на някои национални културни институции и се дистанцира почти изцяло от проблемите на регионалното културно развитие.

Следва да се подчертае, че и общините не са в състояние да продължават да финансират културната дейност чрез своя бюджет в досегашните параметри. Тази ситуация изправя местните власти пред изключителни трудности и **изисква Общинските съвети да формулират по нов начин своята позиция и да определят ясно своите отговорности и задължения за развитие на културата в общината в един по-дългосрочен план.**

Ето защо община Добрич е разработила общинска програма, която включва **основните цели, задачи, принципи и механизми за развитие на културните процеси в общината за средносрочен период.** Тя е разработена на базата на обобщения досегашен опит, регионалните особености и традиции на изкуството и културата в Добрич, включва идеи и предложения на културните институции, творци и специалисти, съобразени със съществуващата нормативна база, с обективната икономическа обстановка, с оскъдните финансови ресурси и възможности на страната, региона и града.

II. Основни принципи на общинската културна политика

• Демократичност	Свобода на художественото мислене и творчество; Равнопоставеност на културните институти и творци; Управленска и финансова автономност.
• Достъпност	Осигуряване правото на всеки гражданин за достъп до предлаганите регионални, национални и общочовешки духовни ценности и информация и пълноценно участие в културния живот на града.
• Качество и социална ефективност	Поставяне на ясни критерии и повишени изисквания към културната дейност в общината; Разширяване на социалния обхват и въздействие на културата върху младежта и другите социални групи и слоеве от населението.

<ul style="list-style-type: none"> • Многообразие на културната дейност 	<p>Подпомагане процесите на културна евроинтеграция и развитие на културата на различните етноси в общината; Отворена и многопосочна система за разпространение на художествени ценности и естетическо осмисляне на националните, европейските и световни духовни стойности и постижения.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Инициативност 	<p>Насърчаване на предприемчивостта, иновациите, продуцентството и партньорствата с цел подобряване финансирането и рационалното използване на наличните ресурси за развитие на културата.</p>

III. Цели

<ul style="list-style-type: none"> □ 	<p>Запазване на високото равнище и качество на художествено-творческия процес в дейността на професионалните и любителски колективи, творчески групи, институти и частни културни сдружения при оптимално съчетание на националните, регионални и европейски ценности и критерии.</p>
<ul style="list-style-type: none"> □ 	<p>Съхраняване на интензивността на културния живот и обогатяване на културния календар на града.</p>
<ul style="list-style-type: none"> □ 	<p>Устойчиво развитие на изкуството и художествената култура за задоволяване на духовните потребности на различните социални, възрастови, етнически и професионални групи.</p>
<ul style="list-style-type: none"> □ 	<p>Оптимизиране и усъвършенстване на структурния модел на дейността в сферата на културата, въвеждане на новите технологии и иновационни практики за финансиране и ресурсно осигуряване.</p>

По показатели за брой културни средища, област Добрич се доближава до средното за страната:

Библиотеки и читалища

Година	Библиотеки		Читалища
	брой	библиотечен фонд	брой
1997	187	2135785	96
1998	184	2100806	94
1999	184	2089049	94
2000	178	2039255	93
2002	1	352111	-
2003	1	352111	93

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Музеи

(брой)

Години	Брой	Експонати	Посещения
1996	7	216659	87895
1997	7	217822	75245
1998	7	219513	67233
1999	7	219955	80771
2000	7	222254	70093
2002	6	144800	84436

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Радио и телевизионни станции

	Години		
	1999	2000	2003
Радиостанции - бр.	-	5	6
Програми - часове	-	771	6576
Телевизионни станции- брой	2	4	4
Програми - часове	11265	5542	12484

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Основни акценти в културния календар на общини от област Добрич

Община Добрич

1	Международен младежки музикален фестивал “Добрич-Албена”. Срок: м.септември, ежегодно
2	Европейски поп-рок конкурс “Сарандев” – Добрич. Срок: м.май, ежегодно
3	Международен музикален фестивал “Есенен бриз”. Срок: м.октомври, ежегодно
4	Международен фолклорен фестивал – Варна, сборен концерт в Добрич. Срок: м.август, ежегодно
5	Международен пленер “Хартията”. Срок: (ежегодно)
6	25 Септември – Ден на Добрич. Срок: 25.09., ежегодно
7	Национални и официални празници – комплексни програми: 27 януари – освобождението на Добрич от турско робство; 3 март; 8 април – Световен ден на ромите в памет на жертвите от Холокоста; Великденски празници; 6 май – Ден на Българската армия; 24 май – Ден на славянската писменост и на българската просвета и култура;

	<p>2 юни – Ден на Ботев и на загиналите за свободата и независимостта на България;</p> <p>6 септември – Ден на Съединението на България;</p> <p>22 септември – Ден на независимостта на България;</p> <p>1 ноември – Ден на народните будители;</p> <p>Коледно-новогодишни празници.</p>	Срок: ежегодно
8	<p>Празници на обредния календар:</p> <p>1 (14) февруари – Ден на лозаря (Трифон Зарезан);</p> <p>М. април – Цветница;</p> <p>М. април – Лазаровден;</p> <p>6 май – Гергьовден;</p> <p>21 ноември – Ден на християнското семейство.</p>	Срок: ежегодно
9	<p>Професионални празници в културата:</p> <p>1 март – Ден на любителското художествено творчество;</p> <p>27 март – Международен ден на театъра;</p> <p>7 май – Ден на радиото и телевизията;</p> <p>18 май – Международен ден на музеите;</p> <p>22 май – Ден на библиотекаря;</p> <p>1 октомври – Международен ден на музиката и поезията;</p> <p>3 ноември – Ден на художника.</p>	Срок: ежегодно

КАЛЕНДАРЕН ПЛАН

на празниците с местно и национално значение - 2005 г. на община
Каварна

Дата	П р а з н и к
04.02	Ден на освобождението на Каварна от турско робство
14.02	Ден на лозаря
01.03	Ден на самодееца
03.03	Национален празник на Република България
21.03-15.04	125 Години театрално дело в гр. Каварна
23.04	Пролетни празници "Великденско веселие", Лазаров ден
06.05	Ден на гр.Каварна
13-15.05	Общобългарски фолклорен събор "С България в сърцето - 2005"
24.05	Ден на българската просвета и култура и на славянската писменост
20-30.05	Пленер на рисунката "Каварна 2005"
01.06	Ден на детето, международна хорова асамблея "Българска ривиера 2005"
юни	Откриване на туристическия сезон "Лято 2005"
01-07.06	VIII Театрален фестивал на любителските театри "Каварна 2005" с международно участие

25.06	Събор на народното творчество "Песни и танци от слънчева Добруджа" - Дебрене
04-07.08	IX Национален събор на българското народно творчество Копривщица' 2005
01-10.08	Студентски пленер на рисунката и акварела
август	Празници на морето - Каварна 2005
август	Национален радио конкурс "Реклама за Каварна"
август	IV Ретрорали "Добруджа-между степта и Черно море"
02-04.09	Миден и рибен фест
06.09	Ден на съединението на България-официален празник
22.09	Ден на независимостта на България-официален празник
септември	Международен пленер "Русалка 2005"
септември	Пленер "Море-вятър" с.Камен бряг
септември	Национални културни празници "Албена"
25.09	Възвръщане на Южна Добруджа към България
01.11	Ден на народните будители
20.12-01.01	Коледни и новогодишни празници

За развитието на туризма, съчетан с културни мероприятия през 2004 и 2005 година в община Каварна бяха привлечени и бяха проведени редица концерти на световноизвестни поп и рок групи- Джон Лоугън от Uriah Heep, Nazareth, Saxon, Deep Purple, Ronnie James Dio, Destruction, Access, Gamma ray, Scorpions и др. Вероятно това ще се превърне в традиция за региона като посетителите имат възможност да се запознаят и с другите културно-исторически и природни забележителности на северното добруджанско черноморие.

210 хиляди души са посетили нос Калиакра от месец май до месец октомври през 2004 година. Статистиката показва, че една трета от посетителите са били български туристи, чийто брой рязко се е увеличил през изминалата година. 50 % от чуждестранните туристи са били гости на к.к. Албена.

През 2005 г. се очаква посетителите на нос Калиакра да надминат 300 хиляди души с оглед подобряване на инфраструктурата в региона. През лятото на 2004 г. бяха преасфалтирани участъците от с. Българево до нос Калиакра и от с. Св. Никола до Русалка, а по - късно бе ремонтиран и пътя от Каварна до с. Българево. Предстои направата и на участъка до местността Дълбока, където се намира известната Мидена ферма. През 2004-2005 година парите за инфраструктура в района на с. Българево надвишават всички вложени средства от 1989 г. до сега. Това село е стратегическо място за достъп до нос Калиакра, Русалка, Болата.

6. ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА

6.А) Водоснабдяване и канализация

Всичките 215 населени места в област Добрич са водоснабдени посредством водопроводна мрежа с дължина 3 264км. Подаваната вода е една и съща за промишлени и за питейно-битови нужди.

Водопроводната мрежа е стара и силно амортизирана. Лошата поддръжка е довела до ниска ефективност на системата и тя реализира загуби от порядъка на 70-80% от добитата вода. Приблизително 80 % от тези загуби са физическите (загуби от течове), което силно оскъпява подаваната вода. Поради това в областта понякога се налага ограничен режим на водоподаването – между 22:00 и 5:00 часа се пълнят резервоарите и водата спира.

Всички тези причини са довели до това, че някои промишлени предприятия се обслужват от собствени водоизточници (например “Сердика-90” и “Калиакра” и др.) и ползват услугите на ВиК само за канализацията.

Количеството изразходена вода за промишлени нужди представлява 40 % от общия разход на вода в областта. Според “Проект за реструктуриране и модернизация на ВиК дружествата – Фаза II” общото върхово потребление на вода към гр.Добрич е определено на 60 000 куб. М, а реално подаването е около 50 000 куб. м. Разликата от 10 000 куб.м е приблизителния недостиг за града.

Натоварването на системата е под 100%. Има оборудвани сондажни кладенци, които не са натоварени. Следователно има и резерви за допълнително подаване на вода при необходимост. За увеличаване производството на вода основно е проучен и осъществен проектът– водоснабдителна система “Македонка.

Водоснабдителната система “Македонка” е с ограничен капацитет, но бе лесно реализуема– необходимо бе оборудването на три сондажни кладенеца, строителството на буферен резервоар 1000 куб.м и модернизация на хлораторна станция “Гурково”.

В рамките на визията за икономическо развитие на областта голямо значение се придава на решението на проблемите, свързани с водоснабдяването. При това, от техническа, финансова и икономическа гледна точка, както и с оглед спешността на решението, трябва да се следват двата подхода, а именно:

-) Намаляване на физическите загуби чрез ремонт на водопроводната мрежа и подмяна на остарелите и амортизирани компоненти и
-) Увеличаване на количеството произведена вода.

Ако се изхожда от стойностите, дадени по-горе, намаляването наполовина на загубите ще бъде повече от достатъчно за решаване на водния проблем на гр.Добрич. Проект за рехабилитация на съществуващата водопреносна мрежа частично бе осъществен с помощта на заем с държавна гаранция от Световната банка. В момента се изготвя проект за кандидатстване и финансиране по програма ИСПА за подобряване водоснабдяването на Добрички регион.

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Водоснабдяване и канализация от фирми за обществено водоснабдяване

Години	1998	1999	2000	2001	2002
Водоснабдени населени места	215	215	221	215	215
Подадена вода - хил. куб. м.	39761	41192	39543	35712	37457
Заустени от общ. канализация - хил. куб. м.	-	21522	19724	18594	18379

Интересни са показателите на ниво община, понеже там се виждат по-добре проблемните участъци.

Водоснабдявано, канализирано и обслужено населено място от пречиствателни станции за питейни и отпадъчни води по общини

Област \ Общини \ Показатели	2000	2001	2002
Област Добрич			
Потребена питейна вода от население - л/ч/ден	70	65	62
Дял на водоснабдяваното население - %	99,8	99,8	99,8
Дял на канализираното население - %	55,0	66,6	66,5
Дял на населението на режим на водоподаването - %	53,2	53,1	49,9
Дял на обслужваното население от ПСПВ - %	-	-	-
Дял на обслужваното население от СПСОВ - %	55,0	66,6	66,5
Балчик			
Потребена питейна вода от население - л/ч/ден	84	77	72
Дял на водоснабдяваното население - %	100,0	100,0	100,0
Дял на канализираното население - %	54,3	56,0	56,2
Дял на населението на режим на водоподаването - %	-	-	-
Дял на обслужваното население от ПСПВ - %	-	-	-
Дял на обслужваното население от СПСОВ - %	54,3	56,0	56,2
Генерал Тошево			
Потребена питейна вода от население - л/ч/ден	75	75	65
Дял на водоснабдяваното население - %	98,0	98,1	98,3
Дял на канализираното население - %	39,0	41,7	41,8
Дял на населението на режим на водоподаването - %	8,8	10,8	3,8
Дял на обслужваното население от ПСПВ - %	-	-	-
Дял на обслужваното население от СПСОВ - %	39,0	41,7	41,8
Добрич - селска			
Потребена питейна вода от население - л/ч/ден	71	69	66
Дял на водоснабдяваното население - %	100,0	99,8	99,8
Дял на канализираното население - %	-	-	-
Дял на населението на режим на водоподаването - %	14,3	15,5	0,4

%			
Дял на обслужваното население от ПСПВ - %	-	-	-
Дял на обслужваното население от СПСОВ - %	-	-	-
Каварна			
Потребена питейна вода от население - л/ч/ден	70	73	65
Дял на водоснабдяваното население - %	100,0	99,6	99,7
Дял на канализираното население - %	-	69,0	69,5
Дял на населението на режим на водоподаването - %	16,6	15,5	11,9
Дял на обслужваното население от ПСПВ - %	-	-	-
Дял на обслужваното население от СПСОВ - %	-	69,0	69,5
Крушари			
Потребена питейна вода от население - л/ч/ден	50	48	46
Дял на водоснабдяваното население - %	100,0	100,0	100,0
Дял на канализираното население - %	-	-	-
Дял на населението на режим на водоподаването - %	54,9	8,0	34,3
Дял на обслужваното население от ПСПВ - %	-	-	-
Дял на обслужваното население от СПСОВ - %	-	-	-
Тервел			
Потребена питейна вода от население - л/ч/ден	49	50	48
Дял на водоснабдяваното население - %	100,0	100,0	100,0
Дял на канализираното население - %	-	38,7	38,5
Дял на населението на режим на водоподаването - %	32,6	26,3	15,3
Дял на обслужваното население от ПСПВ - %	-	-	-
Дял на обслужваното население от СПСОВ - %	-	38,7	38,5
Добрич			
Потребена питейна вода от население - л/ч/ден	68	61	59
Дял на водоснабдяваното население - %	100,0	100,0	100,0
Дял на канализираното население - %	100,0	100,0	100,0
Дял на населението на режим на водоподаването - %	100,0	100,0	100,0
Дял на обслужваното население от ПСПВ - %	-	-	-
Дял на обслужваното население от СПСОВ - %	100,0	100,0	100,0

Потребление на вода, доставена от общественото снабдяване по райони за планиране, области и общини през 2003 година

Райони за планиране, области и общини	Доставена вода - общо	в това число: за домакинствата	Доставена вода общо на човек	в това число: за домакинствата	Дял на водоснабденото население от общото за страната
	хиляди м ³		л/ч./ден		процент
България	397818	268145	140	95	98,8
Североизточен	54745	36943	117	79	99,6
Варна	25025	15495	149	93	100,0
Добрич	7592	5056	100	67	99,8
Балчик	1769	606	219	75	100,0
Генерал Тошево	561	443	82	66	98,4
Добрич	735	620	79	67	99,8
Добрич	3153	2324	91	67	100,0
Каварна	563	407	94	68	99,7
Крушари	125	102	58	47	100,0
Тервел	425	350	63	52	100,0
Шабла	261	204	116	91	100,0
Разград	4429	3585	85	71	97,5
Силистра	4869	3893	97	78	100,0
Търговище	4076	3045	81	61	99,3
Шумен	8754	5869	119	80	99,8

Източник: НСИ

6.Б) ТРАНСПОРТНА МРЕЖА

Автомобилен транспорт

Общественият автобусен транспорт е изцяло приватизиран. В републиканската схема са осъществени връзки с областите София, Варна, Шумен, Силистра и др. . В областен аспект общественият автобусен транспорт е развит в шест основни направления:

Добрич – Каварна – Шабла – Дуранкулак;

Добрич – Балчик;

Добрич – Генерал Тошево;

Добрич – Тервел;

Добрич – Крушари;

Добрич община Добричка.

Междуселищен автобусен транспорт

Показатели	Години				
	1998	1999	2000	2001	2002
Превозени пътници - хиляди	4872	4247	2544	3157	2570
Извършена работа - хиляди пътничко километър	189610	220992	139586	185028	158760
Средно превозно разстояние - километър	38,9	52,03	54,87	58,61	61,47

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Състоянието към 2002 год. на пътната мрежа е представено в таблицата:

Област	Пътна категория	Дължина [km]	Състояние				
			Много добро [km]	Добро [km]	Незадоволително [km]	Лошо [km]	Непавиращи пътища [km]
Добрич	Магистрала	-					
	Пътища – Iви клас	38,2	10,5	38,1	34,6	-	-
	Пътища – При клас	206,2	49,8	114,1	42,3	-	-
	Пътища – Шти клас	164,9	2,0	64,6	87,4	10,9	
	Пътища – IVти клас	336,6	15,4	45,9	223,1	52,2	
		745,9	77,7	262,7	387,4	63,1	

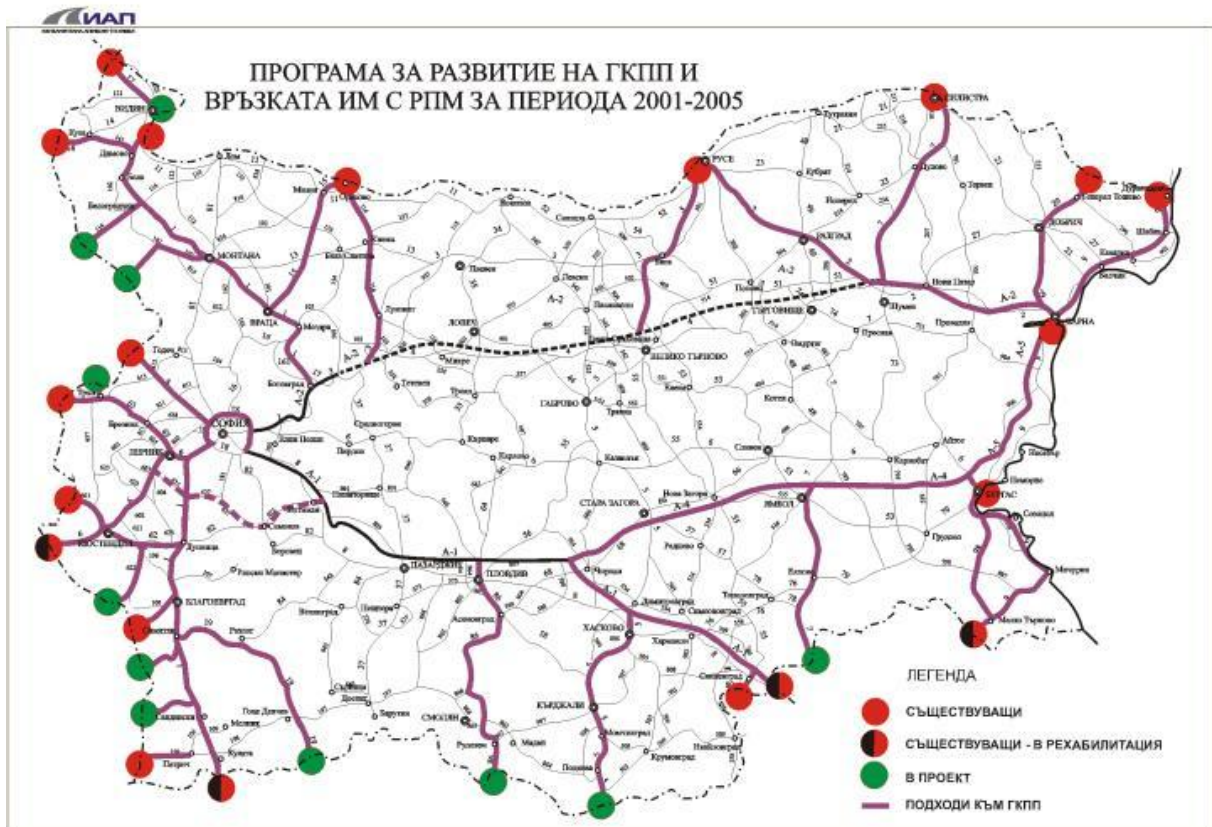
За пътно строителство и ремонт в региона съществуват три фирми– приватизираното държавно предприятие “Пътно строителство и поддръжане”, изведено от структурите на “Областно пътно управление”-Добрич, което се занимава с поддръжка на пътната мрежа, поддръжка и обновяване на хоризонталната и вертикалната пътна сигнализация, снегочистване и др. Другите две предприятия–“Пътно строителство АД” и “Екострой” АД притежават собствени асфалтови бази и се занимават с ново строителство, кърпеж и преасфалтиране на пътни участъци. Общо в тази сфера са заети около около 350 работници

В рамките на програмата “Транзитни пътища” 60% от разходите за поддръжка на транзитните пътища се поемат от европейски банки по програмата “ФАР”. За област Добрич това конкретно са: международният Е 87 Дуранкулак – Варна – Бургас – Истанбул и второкласният Варна – Добрич – Кардам. Останалите 40% се поемат от държавата.

Финансирането на ремонтите и поддръжката на второ- и третокласните пътища ще се извършва по програма “Пътна мрежа” от фонд на новосъздадената Изпълнителна агенция “Пътища”.

Общинските (бившите четвъртокласни) пътища, които представляват около 70% от регионалната пътна мрежа, се финансират от общините.

В областта е развита гъста пътна мрежа, има един международен път Е-87, свързващ ГКПП Дуранкулак на българо-румънската граница с ГКПП Малко Търново по протежение на черноморското крайбрежие, няколко второкласни пътища, свързващи гр.Добрич със Силистра, Варна и КК”Албена”. През територията на област Добрич преминава една железопътна линия, чрез която се осъществява преносът на товари към вътрешността на страната и към чужбина (Румъния). Най-близко разположеното международно летище е на около 45 км от гр.Добрич- летище Варна. Осъществяването на външно-търговска дейност се улеснява и чрез разположените в близост речни и морски пристанища- Силистра на р. Дунав, пристанище Балчик (на територията на областта), както и големия и разнороден пристанищен комплекс Варна, Варна-Запад и Леспорт.

Сравнение на данните между републиканската мрежа и областната е представена по-долу.

Пътищата в България (Източник: ИА "Пътища")	
Автомогистралаи	328 км
Първокласни	3012 км
Второкласни	3826 км
Третокласни	11 894 км
Пътни връзки и възли	218 км
Местни пътища	18 016 км
Улици в населени места	60 000 км
Обща дължина на пътната мрежа	37 295 км

Републиканска пътна мрежа според класа на пътя за област Добрич (километри)

Вид път	Години					
	1998	1999	2000	2001	2002*	2003
Пътна мрежа - общо	1641	1641	1641	1641	807	826
- автомагистралаи	-	-	-	-	-	-
- първокласни	84	83	83	83	83	83
- второкласни	215	215	215	215	215	242
- третокласни	166	503	503	503	503	501
- четвъртокласни	1176	840	840	840	-	-

* От 2002 година от републиканската пътна мрежа са изключени четвъртокласните пътища, които преминават на отчет към общините.

От особено значение за автомобилния транспорт в и през областта е международният път от Истанбул през Бургас- Варна – Дуранкулак – Констанца до Одеса, Киев и Москва. Развитието му като най-източна връзка север – юг в Европа ще окаже положително влияние върху местната икономика, търговията и туризма. Задача на съответните общини (Шабла и Каварна) трябва да бъде да поддържат контакт с държавните учреждения, отговорни за реализацията, за да участват в обсъждането на детайлите на проекта, с цел защитаване на интересите на областта по оптимален начин. Това се отнася и за спазването на определени екологични изисквания, особено в община Шабла.

Железопътен транспорт

През територията на област Добрич минава железопътната линия Варна– Добрич– Кардам, която свързва вътрешността на страната с Румъния, Украйна, Русия и други европейски държави. По-големи жп гари са: гара Добрич с 12 основни коловоза и възможност за обработка на 500 хиляди тона товари годишно, гара Добрич-Север с около 200 хиляди тона товари годишно, гара Генерал Тошево, с 6 основни коловоза и възможност за обработка на около 250 хиляди тона товари годишно и гара Кардам с възможност за 150 хиляди тона товари годишно.

Морски транспорт

В региона има две пристанища. Пристанище Балчик, построено 1969 година, с кейова дължина 165 м и три подежни крана (с товароподемност един от 10 и два по 5 хиляди тона). Максимално допустимото газене е 24 фута, което позволява да бъдат обработвани кораби с до 6000 бруто регистър тона. През пролетта на 2001 г. пристанището бе драгирано и удълбочено, кейовата стена ремонтирана и в момента може да приема кораби до 10000 бруто регистър тона. В един по-късен етап се очаква пристанище Балчик да бъде отделено от пристанище Варна като самостоятелен юридически субект и при успешно разработване на новия участък от мангановото находище би могло да повиши своя товарооборот и значение. Пристанище Каварна е по-малко, предназначено е за малки пасажерски и рибарски кораби.

6.В) ЕНЕРГИЙНА МРЕЖА

Енергоснабдяване

Електроснабдяването в област Добрич се осъществява от подстанция “Добруджа” до гр.Суворово, която се явява връзката с енергийния пръстен на страната. Всичките 215 населени места са електрифицирани посредством електропроводна мрежа, дълга 1 946 км (1 355 км от които в селата) и включва 1580 трафопоста.

Разходът на електроенергия в областта е силно зависим от сезона. През зимния период той е почти два пъти по-голям от този през лятото, което означава, че голяма част от електроенергията се изразходва за отопление. Преди 1989 г. в гр.Добрич са работели няколко локални парни централи за отопление, такива са използвали и по-големите предприятия за собствени нужди. В момента това не е рентабилно и за отопление се използва главно електричество. Съотношението между изразходваната електроенергия в областта за битови и за промишлени нужди е около 60% към 40 %. Преди 10.11.1989 год. това съотношение е било обратно – 40 към 60.

Практика на промишлените предприятия е да изместват работния ден така, че да избягват върховите натоварвания, когато енергията е по-скъпа.

В областта има свободни мощности за захранване на нови производства с мощност до 25 MW. Проблеми биха възникнали единствено в гр.Добрич. В момента се строи нова подстанция с мощност 2x25 MW за задоволяване битовите нужди на града.

Трите подстанции - "Добрич", "Фаворит" и "Нона", които електроснабдяват Община град Добрич, са свързани с енергиен пръстен чрез електропровод 110 кV. Енергийният пръстен на град Добрич е свързан с енергийния пръстен на Добричка област посредством електропроводни връзки 110 кV чрез подстанции в Тервел, Генерал Тошево, Каварна, Балчик и Шабла.

В строеж е подстанция "Център" 110/20 кV. В ролята си на дълбок въвод в центъра на товарите тя ще ликвидира недостатъците на електроснабдителната схема, налагащи прехвърляне на енергия чрез мрежата 20 кV. Новата подстанция ще започне функционирането си с един трансформатор 10 кVA. Предстои въвеждането ѝ в експлоатация.

Комунално-битовите потребители се осигуряват от четири възлови подстанции 20 кV - ВС "Болницата", ВС "Добрич-1", ВС "Балик" и ВС "Йовково". Потребителите от промишлеността се осигуряват от 15 броя възлови (заводски) подстанции 20 кV.

На територията на община град Добрич функционират 343 броя трансформаторни постове 20/0.4 кV с обща инсталирана мощност 326.55 MVA. Дългогодишен и задълбочаващ се проблем е осигуряването на битовите товари - съществуващи и перспективни, поради недостатъчни преносни възможности на линиите и схемата на разпределителната мрежа 20 кV. Общата трансформаторна мощност в трафопостовете е достатъчна за съществуващите товари, но е много неравномерно натоварена.

Във връзка с въглищното находище е започнат строеж и на подстанция IV-ти километър Били са изградени конструкцията и електропроводите, но строежът е прекратен поради неразработването на находището.

Започната структурна реформа, при която от НЕК ЕАД се отдели и създаде "Електроразпределение-Варна" ЕАД със седалище гр.Варна и територия на управление областите Варна, Добрич, Шумен и Търговище бе продължена с приватизацията на дружеството.

Природен газ

През територията на областта преминава газопровод с разклонения към градовете Генерал Тошево и Добрич. По-важни газифицирани предприятия в Генерал Тошево са: мандра и маслобойна на фирма "Ролес", "Керамик Г.Т", ДЗИ "Добруджа", болницата в града, частна зърносушилня. Осъществена е частично битова газификация, като са изградени газопроводни трасета. По-важни газифицирани обекти в гр.Добрич са: "Добруджански хляб", "Добруджански текстил", "Птицекланица", "Калиакра", "Старт", "Маяк", "Обединена районна болница", "Албена-Стил", "ПРК", "Сердика-90", Хан Аспарух". Осъществявиха се на няколко етапа и газифицирането на общински училища, детски градини и общински сгради с цел икономии на гориво и енергийни разходи.

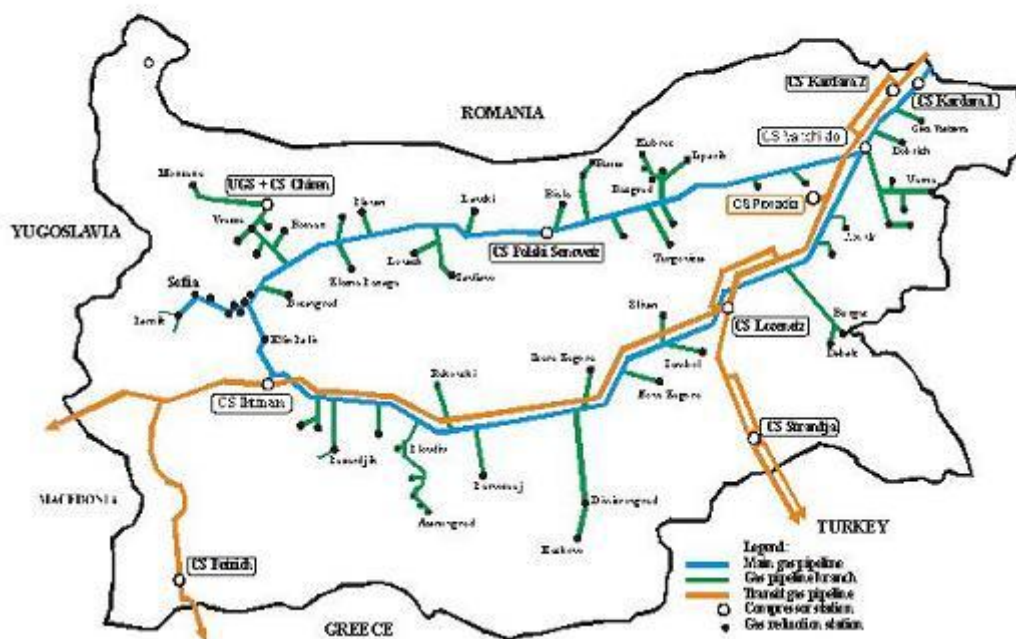
Както бе представено в началото предоставени са права за проучването на Добруджански въглищен басейн и очакваното количество е 7.5 милиарда кубически метра газ-метан при годишно потребление 3.2 до 4.5 куб.м. Находището в местността "Зеленка" се разработва от фирмата "Каварна газ". В Шабла е отреден терен за изграждане в срок до 3 години електростанция 25 KW с остатъчна газ от сондажите.

Изградените газопроводи до месец септември 2004 г в град Добрич са общо около 43,8 км.

Още през 2000 година Община град Добрич изработи План за газификацията на град Добрич, който определи насоките за развитие на газификацията като процес от изключителна важност за развитие на промишлеността, обществено-комуналният и битов сектор.

Към месец септември 2004 година потребителите на «Черноморска технологична компания» АД са 27 промишлени, 91 обществено-административни и 265 битови обекта, а в периода 09-12 месеца на 2004 г. с изпълнението на 7,3 км от клон 12 се увеличи и броят на потребителите с още 5 промишлени, 24 обществено-административни и 286 битови обекти.

Газопреносна мрежа на България

Наличието на газопровод с трасе край Кардам, Генерал Тошево и Добрич и реалната възможност за газификация както на старите, така и нови предприятия в областта го прави още по-атрактивен за развитие на промишлени производства и стопанска дейност. Този факт благоприятства частното предприемачество и привличането на чужди инвестиции.

6.Г) СЪОБЩИТЕЛНА МРЕЖА

Комуникации

Комуникациите и далекосъобщенията в региона се извършват от технологичен район «Далекосъобщения» – Добрич, пряко подчинен на регионално управление «Далекосъобщения» – Варна. В региона има пощенски, телеграфни и телефонни станции с общ брой на телефонните номера съгласно данните от таблицата:

Пощенска, телеграфна и телефонна мрежа към 31.12.

Година	Пощенски, телеграфни и телефонни станции	Агенства	Телефонни постове		Главни телефонни постове	
			общо	за населението	общо	цифрови
1998	79	-	84232	62379	73710	-
1999	79	4	84369	62865	74178	11583

2000	79	-	84794	63380	74568	11953
2001	80	3	74134	64528	74134	12647
2002	80	3	72781	61854	72781	13921
2003	80	2				
2003- СИРП	558	56				
2003- България	3018	152				

Всички общински центрове могат да бъдат избирани автоматично от страната и чужбина.

Чрез оптичен кабел са свързани Варна, Балчик, Генерал Тошево и Добрич, а Добрич е свързан пряко с Варна чрез радио-релейна станция. Така създаденият пръстен е първата крачка към дигитализирането на далекосъобщенията в региона.

В курортен комплекс Албена е реализиран проект по пускането на цифрова телефонна станция “Сименс”(DLDE) с общо 12 000 абоната. Станцията обслужва още гр.Балчик– 4 665 поста, гр.Каварна– 4 665 поста, с.Кранево– 960 поста, вилната зона и селата около гр.Балчик– 1 300 поста. Гр.Шабла, Генерал Тошево и Тервел ще бъдат включени по-късно.

Съществуващите в момента 70 телефонни централи се предвижда да бъдат заменени в срок от една година и половина от две нови цифрови. Едната от тях е тази в Албена, а другата се изгради и бе пусната в експлоатация през пролетта на 2001 г. в Добрич и ще обслужва останалите селища.

Цели за развитието на телекомуникациите:

- Осигуряване на високо качество при обслужване на телефонния трафик и паралелно с това предоставяне на редица нови видове услуги, като Интернет, предаване на образ, данни, факс, телекс и редица елементи, характерни за интелигентните мрежи.

- Разширение капацитета на действащите автоматични централи и монтаж на нови АТЦ, рехабилитация, разширение и развитие на кабелната телефонна мрежа, с цел осигуряване на 100% автоматична телефонна свързаност за населените места в областта.

- Реализация на редица съпътстващи обекти, касаещи технологията на работа и експлоатационното поддържане на телекомуникационната мрежа, в т.ч. модернизиране на електрозахранващата система на съобщителните обекти, климатизация на технологични зали, монтаж на компютъризирани системи за таксуване на телефонните разговори в АТЦ и др.

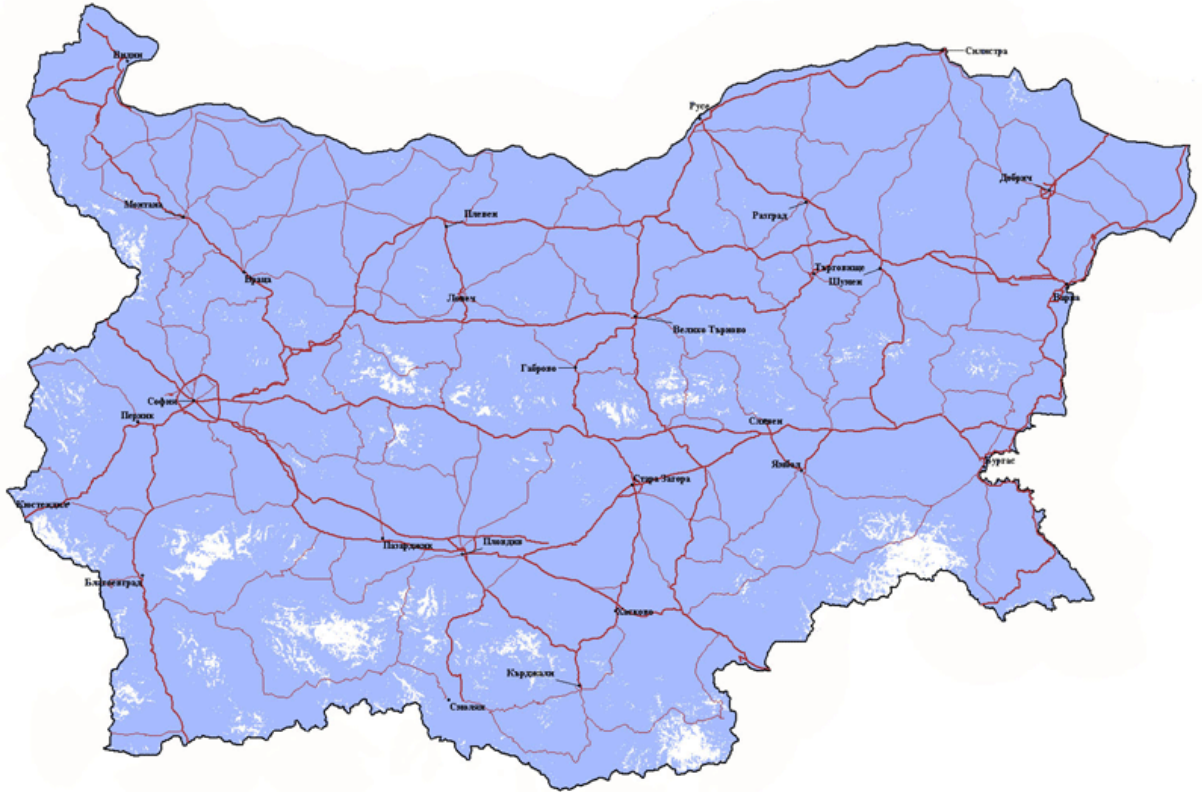
- В инвестиционната програма на БТК – ЕАД на територията на област Добрич са залегнали 28 обекта, които ще бъдат инвестирани със собствени средства. Освен двете цифрови телефонни станции и тяхното разширение се предвижда строителството на нов оптичен кабел АТЦ Център – АТЦ Балик и Добрич – Варна, а за Добрич Крушари се предвижда радио-релейна линия. Предстои телефонизация на селищата Честименско, Безводица, Тюленово, Абрит и Самуилово. Заделят се средства за компютърни системи, с цел модернизиране на работата с клиенти.

Мобилни комуникации

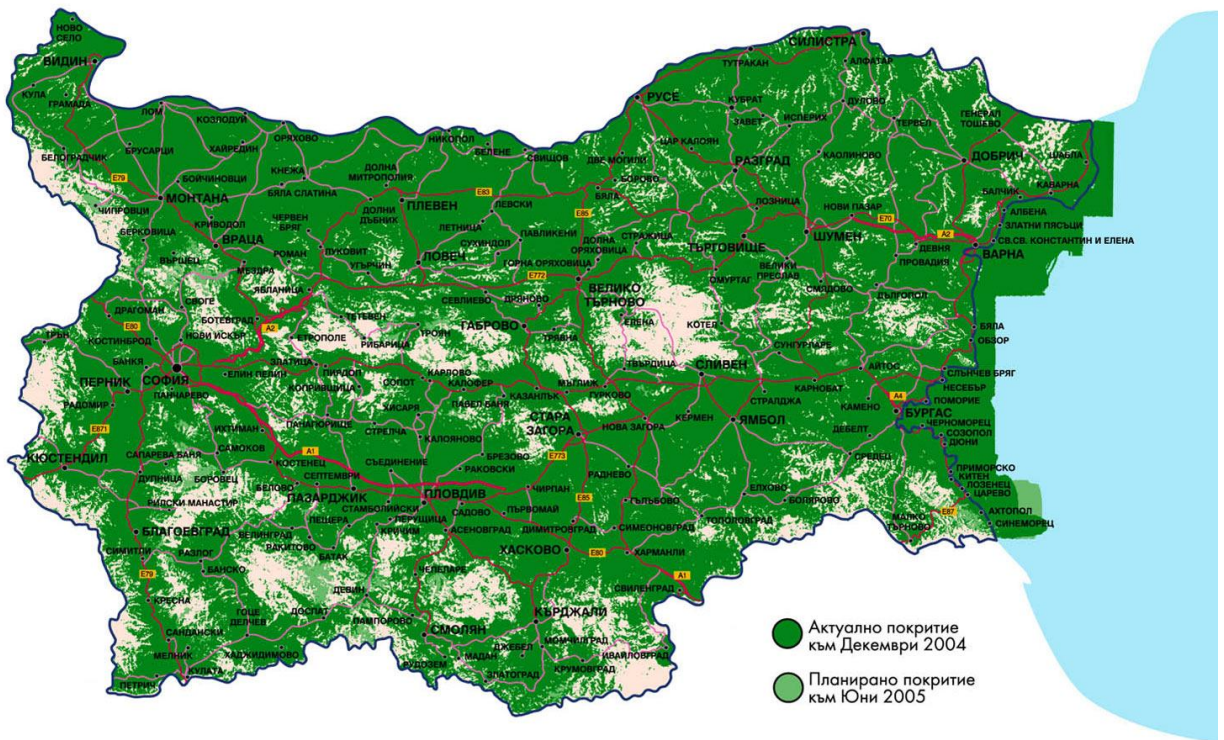
Територията на област Добрич е обхваната от услугите на двата мобилни оператора- “МТел” и “Глобул”.

Покритие на мрежата на “Глобул”

Покритие на мрежата на “МТел”

7. ТЕРИТОРИАЛНА СТРУКТУРА

Урбанизирани територии-обща информация

Териториите на населените места и други урбанизирани територии заемат 5,4%, което е близко до средното за страната– 5%. Това се дължи най-вече на наличието на големия град Добрич и големият брой населени места- общо 215.

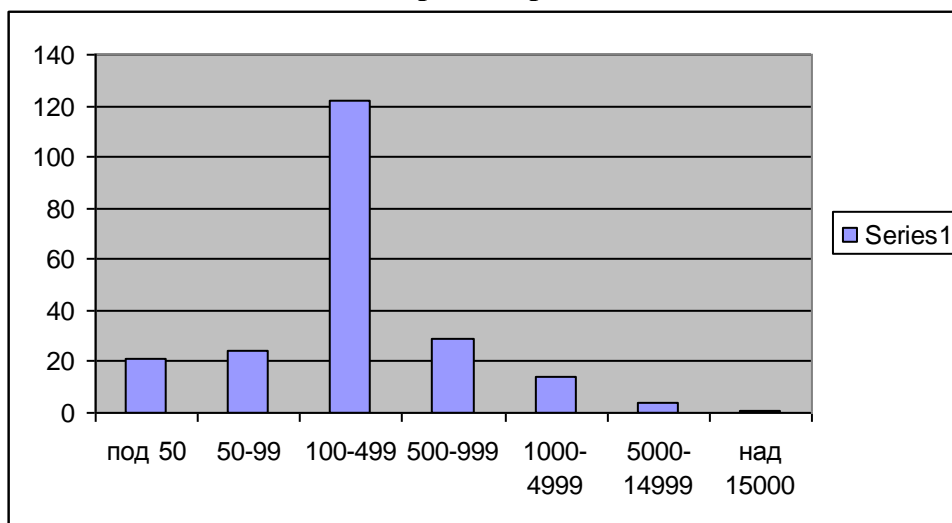
7.А) УРБАНИЗАЦИЯ И СЕЛИЩНА МРЕЖА

Населени места според населението им до края на годината

Брой население	Години				
	1998	1999	2000	2001	2002
под 50	11	11	11	18	21
50-99	17	18	18	25	24
100-499	129	127	130	123	122
500-999	35	36	33	29	29
1000-4999	18	18	18	15	14
5000-14999	4	4	4	4	4
над 15000	1	1	1	1	1

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Населени места в област Добрич според населението им за 2002г.

Домакинства по местоживееене

Област град/село	Години на преброяване	
	04.12.1992 г.	01.03.2001 г.
Област Добрич	77953	75977
В градовете	48532	48915
В селата	29421	27062

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

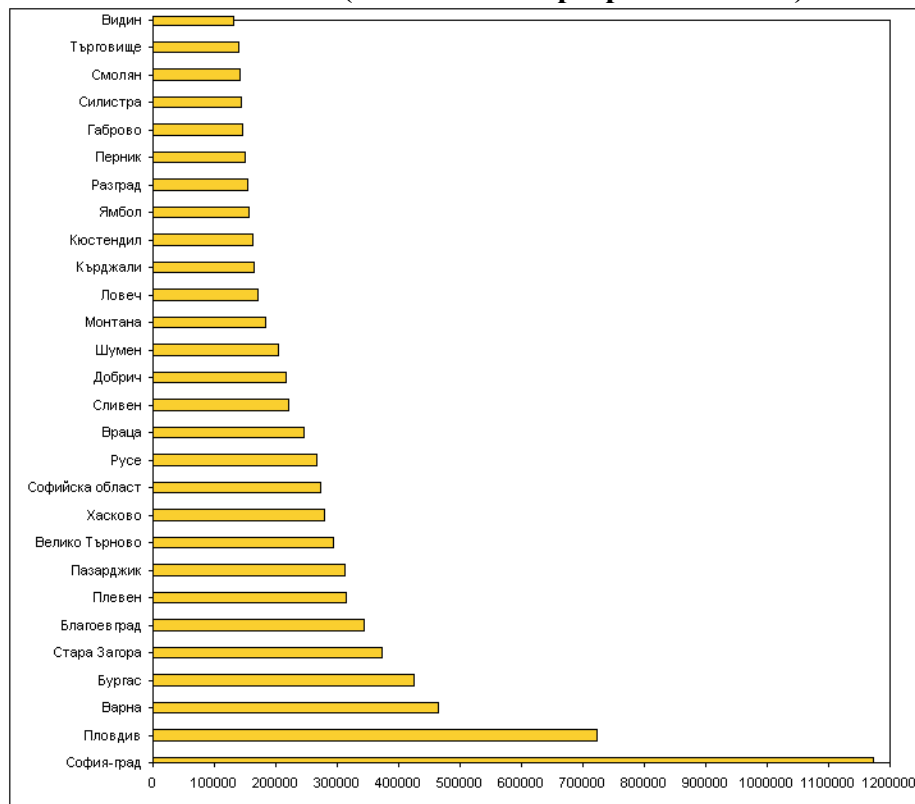
Население в градовете към 31.12

Градове	Години				
	1998	1999	2000	2001	2002
Област Добрич - общо	144514	144171	143304	142354	140133
Балчик	11965	11985	12034	12448	12426
Генерал Тошево	8427	8290	8283	8042	7922
Каварна	11811	11882	11943	11479	11413
Тервел	7867	7849	7885	7178	7127
Добрич	100399	100139	99118	99249	97306
Шабла	4045	4029	4041	3958	3939

Град Добрич

По действащите Подробни устройствени планове за жилищните територии повечето от терените са предвидени за комплексно жилищно строителство, а тези за обществено строителство са преоразмерени. Съвременните обществено-икономически условия налагат изработването на нови планове, с преосмисляне на предназначението и застрояването на терените.

Място на град Добрич спрямо основните урбанистични центрове в България (по данни на Преброяване 2001)

Жилищните сгради към края на 2003 година на територията на Община град Добрич са 9 521 бр. с 39 554 броя жилища разположени на 1 615 690 кв. м. жилищна площ.

Липсата на ПУП за части от територията на града, населени от наши съграждани от ромски произход, не дава възможност за извършване както на ново строителство, така и за ремонтни работи на вече изпълненото.

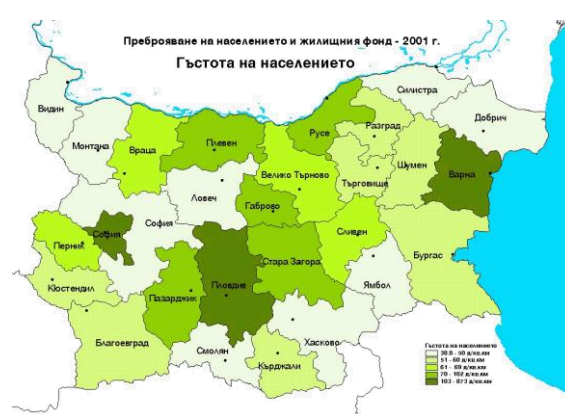
Подробните устройствени планове за промишлените зони са стари, неточни, с невярна вече кадастрална и друга информация. Същите са изготвени на хартиен носител. Кадастралната карта, изработена в цифров вид, не предоставя нужната информация, тъй като в нея са отразени само имотните граници и сградите. Там липсват специализирани елементи, като релеф, улици, тротоари, електрически и други стълбове, ВиК, телефонни, Ел. шахти и други, т.е. липсват инфраструктурните елементи. Тя не може да бъде опорен план за изработването на ПУП и поради това се налага съвместяването на кадастралните планове в цифров вид (съдържащи голяма част от елементите на специализираната карта), където ги има и кадастралната карта на района. За разлика от ПЗ “Запад”, за ПЗ “Север” е необходимо допълване на кадастралната карта със специализираната информация, което е възможно единствено, чрез геодезическо заснемане на място, извършвано от оторизирани лица по ЗКИР.

С цел конкретизиране устройството и застрояването на тези територии и предотвратяване на по-нататъшното строителство, без да се спазват каквито и да било правила и норми, е необходимо да се изработят Подробни устройствени планове с отклонения, по-големи от правилата и нормативите, определени с Наредба № 7 от 22 декември 2003 г. (обн.ДВ бр. 3/2004 г.) за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони.

Градски транспорт

Показатели	Години				
	1998	1999	2000	2001	2002
Превозени пътници - хиляди	2764	3100	2673	5461	5735
Извършена работа - хиляди пътничко километра	29555	27563	25051	50137	54636
Средно превозено разстояние - километър	10,7	8,9	9,37	9,18	9,52

Източник: Статистически сборник Добрич 2003 – ТСБ Добрич

Съпоставката между различните области от България, представена на картите ясно извежда тревожните негативни тенденции за обезлюдяване и намаляване на населението от област Добрич дори и спрямо средното за страната.

8. СЪСТОЯНИЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

8.А) Екологично състояние

Географските и икономогеографските фактори са благоприятствали за запазването на чиста околна среда за Добричка област. На територията на областта не съществуват големи замърсяващи предприятия от миннодобивната, енергийната или химическа промишлености. Най-близките "горещи" точки- ТЕЦ "Варна" и химическите заводи в гр.Девня- са на отстояние повече от 40-50 км по въздушна линия. Това не означава, че в област Добрич не съществуват екологични проблеми за решаване.

Това добро състояние на екологичната обстановка в областта отчасти се дължи и на икономическите промени настъпили в индустрията и селското стопанство на областта и региона. От закриването или непълното функциониране на множество локални производствени замърсители, следените от Инспекцията по околна среда и води показатели бележат стойности в границите или под нормално допустимите количества. Територията на област Добрич се обслужва и контролира от Регионалната инспекция по опазване на околната среда и водите- гр.Варна.

Нека да разгледаме състоянието на околната среда по сектори:

Атмосферен въздух

Емисиите на вредни вещества във въздуха за последните няколко години са представени в следната таблица:

Емисии на вредни вещества в атмосферата от индустриални горивни и производствени процеси по общини през годините- (тонове)

	Серни оксиди	Азотни оксиди	Неметанов и летливи органични съединения	Метан	Въглероден оксид	Въглероден диоксид	Двуазотен оксид	Амоняк
1995	924	150	78	250	38	80742		
1997	452	141	561	3	33	77538		
1998	408	108	628	2	33	61237		
1999	229	83	756	2	27	48691		
2000	82,83	32,61	1,33	1,33	7,02	25774,52	2,93	0
2001	58,22	35,66	606,51	65,35	14,54	29081,67	2,98	0
2002	98	47	54	298	26	33495	4	0
2003	55,67	46,79	250,82	1203,91	37,80	33656,34	2,78	0,00
България 2003	968374,43	209676,39	291983,72	655715,04	744357,21	51674393,98	39109,43	52470,39
% област Добрич с/мо Б-я	0,005	0,02	0,09	0,18	0,005	0,065	0,007	0

От горепосочените данни може да се изведе изводът, че за област Добрич проблеми със състоянието на атмосферния въздух почти не съществуват. За една сравнително голяма териториална единица от България, каквато е област Добрич, делът, който ѝ се пада от емисиите на вредни вещества в атмосферата е близък до **0%**. От картите за емисии на серни оксиди през 1998 1999 г. (справочници "Околна среда- 98" и "Околна среда- 99"

на Националния статистически институт), както и от Интернет страницата на изпълнителната агенция по околна среда се вижда, че повече от половината от територията на областта попада в зони с емисии на SO_x - от 0 до 0,025 t/km², а другата в зони с концентрации 0,025 до 2,5 t/km², което е още едно доказателство за чистотата на атмосферния въздух без промени в годините. Ниският потенциал на замърсяване на въздуха има голямо значение за хигиенната обстановка на областта. Това спомага за разсейване на вредностите в атмосферния въздух и намаляване на концентрациите в приземния въздушен слой. Както бе споменато основни фактори за това са високата скорост на вятъра и орографските условия. Основните източници на замърсяване на атмосферния въздух са автотранспорта и битовите отоплителни източници и в ниска степен мангановата мина край с.Оброчище. Другите промишлени източници на замърсяване са незначителни.

Най-уязвим в това отношение е гр.Добрич, затова ще представим накратко анализ от РИОКОЗ-Добрич на качеството на атмосферния въздух в гр. Добрич за една определена година, който е валиден и сега:

Нивото на замърсяване на атмосферният въздух с вредни вещества се определя от големината на емисиите им; от техните химични и физични свойства; от характерните особености - релеф, озеленяване, начин на застрояване; от климатичните и метеорологични условия. Основните метеорологични явления, които благоприятстват натрупването на атмосферни замърсители и намаляват самопречистващата способност на атмосферата са:

- ✓ голяма честота на тихо време (със скорост под 1 м/с),
- ✓ ниска средна скорост на вятъра,
- ✓ значителен брой на дните с мъгла,
- ✓ образуване на приземни и приповдигнати термични инверсии.

В района на град Добрич тези показатели благоприятстват разсейването на атмосферните замърсители:

- ✓ дните с тихо време са малко на брой,
- ✓ средната скорост на вятъра е висока,
- ✓ дните с мъгла са през пролетта и есента, 30 - 40 годишно,
- ✓ температурни инверсии липсват.

По данни на Териториално статистическо бюро при НСИ гр.Добрич, годишно от добив на топлоенергия, индустриални и производствени процеси във въздушния басейн на града попадат следните замърсители: серни окиси - 141,89 тона, азотни окиси - 50,39 тона, метан - 1,46 тона, неметанови летливи - 745,56 тона, въглероден окис - 17,97 тона, въглероден диоксид - 6235,35 тона, двуазотен - 271 тона, прах - 5,55 тона и амоняк - 0,00 тона.

Различните отрасли от промишлеността в града са представени от следните по брой по - големи предприятия:

- ✓ машиностроене - 6 предприятия,
  - ✓ лека промишленост - 10 предприятия,
  - ✓ хранителна промишленост - 9 предприятия,
  - ✓ транспорт и строителство - 9 предприятия,
- както и от множество по-малки цехове.

Промишлеността е групирана основно в две промишлени зони - Северна и Западна. Вследствие раздържавяването, ликвидирането на някои и появата на нови предприятия, се наблюдава реструктуриране на зоните.

Отчитайки настъпилите промени в инфраструктурата на града, характерните за района климатични и метеорологични особености, както и предложенията на представители на Общинската администрация, РИОКОЗ-Добрич извърши актуализация на контролните пунктове / КП / за пробонабиране на атмосферен въздух. Одобрените пунктове са:

- КП № 1 - ХГ “Кирил и Методий”. Пунктът е разположен в непосредствена близост до Северна промишлена зона. Между двете зони има изградена растителна преграда от дървесни видове, която оформя санитарно защитна зона.
- КП № 2 – кръстовище между ул.”Отец Паисий” и ул.”Полк. Дрангов”- до ОУ “Хр. Смирненски”. Улиците са с интензивен автомобилен трафик, дължащ се на непосредствената близост на централния общински пазар.
- КП № 3 – ОУ “Хан Аспарух”, е избран за фонов. Разположен е в ЖК “Добротица”. Далеч от промишлените зони и озеленяването около него е добро.

Пробонабирането се извърши с апаратура ААР-30 /аспиратор автономен пробовземен / на фирма “Hugitest”, като се наблюдаваха концентрациите на 4 основни замърсителя на атмосферния въздух – серен диоксид, азотен диоксид, прах и оловни аерозоли.

Серният диоксид е токсичен и проявява дразнещо действие върху очите и дихателните органи, а при по - продължително въздействие може да доведе до хроничен бронхит. ПДК за серния диоксид са както следва:

- Среднодневна ПДК - 0,15 мг/м³
- Средно годишна ПДК - 0,05 мг/м³

Резултатите от направените замервания в трите КП са представени в табл.1 и фиг. 21.

Табл.1

Концентрации на серен диоксид									
ПДК	КП "Добротица"			КП "Отец Паисий"			КП ХГ"Кирил и Методий"		
	мин.	мах.	ср.дн.	мин.	мах.	ср.дн.	мин.	мах.	ср.дн.
0,15мг/м ³									
II и III месец	0,0556	0,0703	0,0644	0,0000	0,0181	0,0045	0,0373	0,0475	0,0449
06.08.-08.08.	0,0000	0,0151	0,0057	0,0076	0,0190	0,0142	0,0000	0,0154	0,0039
14.08.-16.08.	0,0000	0,0150	0,0037	0,0151	0,0605	0,0302	0,0000	0,0075	0,0019
22.08.-24.08.	0,0000	0,0075	0,0037	0,0075	0,0226	0,0151	0,0000	0,0076	0,0019
30.08.-03.09.	0,0000	0,0147	0,0037	0,0073	0,0367	0,0201	0,0000	0,0150	0,0037
07.09.-11.09.	0,0000	0,0074	0,0018	0,0073	0,0368	0,0202	0,0000	0,0149	0,0037
17.09.-19.09.	0,0000	0,0076	0,0018	0,0150	0,0374	0,0233	0,0000	0,0150	0,0037
25.09.-27.09.	0,0000	0,0148	0,0055	0,0145	0,0364	0,0218	0,0000	0,0148	0,0055

В приземният въздушен слой при трите контролни пункта са регистрирани имисии от SO₂ от 2 до 3 пъти под ПДК, т.е. те не крият здравен риск за населението на гр. Добрич.

Разглеждайки динамиката на средногодишните концентрации на SO₂ във въздушния басейн над града, констатираме лек спад на SO₂ имисии през 2001 г. в сравнение с предходната 2000г.(фиг.22)

Азотният диоксид оказва наркотично действие върху живите организми и е със следните ПДК:

- Среднодневна ПДК -0,10 мг/м³
- Средно годишна ПДК -0,05 мг/м³

При извършените планирани пробонабирания на атмосферен въздух през 2001г. не са доказани наднормени концентрации на NO₂ при нито един КП (табл.2, фиг. 23).

Табл.2

Концентрации на азотен диоксид									
Дата	КП "Добротица"			КП "Отец Паисий"			КП ХГ"Кирил и Методий"		
	мин.	мах.	ср.дн.	мин.	мах.	ср.дн.	мин.	мах.	ср.дн.
II и III месец	0,0000	0,0034	0,0017	0,0217	0,0598	0,0400	0,0000	0,0050	0,0025
06.08.-08.08.	0,0000	0,0037	0,0014	0,0076	0,0550	0,0328	0,0000	0,0020	0,0010
14.08.-16.08.	0,0000	0,0019	0,0005	0,0189	0,0473	0,0364	0,0000	0,0038	0,0009
22.08.-24.08.	0,0000	0,0038	0,0009	0,0434	0,1056	0,0712	0,0000	0,0038	0,0009
30.08.-03.09.	0,0000	0,0037	0,0014	0,0092	0,0752	0,0495	0,0000	0,0037	0,0014
07.09.-11.09.	0,0000	0,0037	0,0014	0,0037	0,0070	0,0414	0,0000	0,0075	0,0019
17.09.-19.09.	0,0000	0,0018	0,0009	0,0336	0,0711	0,0491	0,0093	0,0243	0,0140
25.09.-27.09.	0,0000	0,0037	0,0018	0,0473	0,0745	0,0573	0,0222	0,0371	0,0310

Въпреки това, сравнявайки средногодишните концентрации на NO₂ във въздушния басейн на гр. Добрич през 2000 г. и 2001 г., регистрираме увеличаване на имисиите на NO₂ от 0,006 мг/м³ за 2000г. до 0,019 мг/м³, т.е. близо 3 пъти (фиг. 24).

Хигиенната и здравна характеристика на праховите аерозоли се обуславя от техните химични и физични свойства, по – важните от които са: степен на дисперсност, форма и големина на частиците, консистенция, електрически заряд, разтворимост и др. Задържането на праха в организма и в дихателната система се определя най-вече от големината на праховите частици и от анатомоморфологичните особености на дихателната система.

ПДК за общ суспендиран прах за населените места е както следва:

- Среднодневна ПДК -0,25 мг/м³
- Средногодишна ПДК –0,15 мг/м³

От взетите общо 24 проби в трите пункта, в 8 проби, т.е. в 33% е доказано наднормено съдържание на прах./ табл.3, фиг.25/

Табл.3

ПДК	Среднодневни концентрации на прах в			мг/м ³
	КП "Добротица"	КП "Отец Паисий"	КП ХГ"Кирил и Методий"	
0,25 мг/м ³				
II и III месец		0,43	0,27	0,08
06.08.-08.08.		0,07	0,43	0,18
14.08.-16.08.		0,09	0,29	0,25
22.08.-24.08.		0,07	0,38	0,23
30.08.-03.09.		0,09	0,41	0,18
07.09.-11.09.		0,07	0,13	0,11
17.09.-19.09.		0,13	0,38	0,09
25.09.-27.09.		0,04	0,13	0,08

В КП "Добротица" и КП ХГ "Кирил и Методий" замърсяването е еднократно и има инцидентен характер. Най-вероятно то се дължи на строително - ремонтни дейности в близост до пунктовете за пробонабиране. При КП № 2, разположен в непосредствено съседство с ОУ "Хр. Смирненски" и кооперативния пазар, се наблюдава постоянна висока запрашеност. Това се дължи на интензивния автомобилен транспорт /леко и

тежкотоварен/, състоянието на пътното покритие на двете улици, малката ширина на пътното платно и тротоарите, както и на недостатъчното озеленяване. Среднодневните концентрации на общия прах в този КП достигат до 0.43 мг/м^3 , което е почти 2 пъти над ПДК, а средногодишната – до 0.30 мг/м^3 , при ПДК 0.15 мг/м^3 .

Наднормени са и средногодишните прахови имисии, определени за целия град /фиг. 26/. Общо за града те са 0.19 мг/м^3 .

Друг основен замърсител, чиито имисии РИОКОЗ-Добрич проследи, са оловните аерозоли /табл.4, фиг. 27 /. Рb аерозоли се емитират най - вече от автомобилния транспорт, използващ бензинови двигатели, работещи с етилиран бензин. Оловото и съединенията му имат общо токсично действие върху целия организъм. Особено засягат нервната система, кръвта и някои органи. Те се акумулират в организма и се отлагат в черния дроб и костите. ПДК за Рb аерозоли в атмосферния въздух е до $0,001 \text{ мг/м}^3$.

Табл.4

ПДК	Среднодневни концентрации на оловни аерозоли в мг/м^3		
	КП "Добротица"	КП "Отец Паисий"	КП ХГ"Кирил и Методий"
$0,001 \text{ мг/м}^3$			
II и III месец	0,0003	0,0002	0,0001
06.08.-08.08.	0,0007	0,0035	0,0013
14.08.-16.08.	0,0008	0,0031	0,0012
22.08.-24.08.	0,0008	0,0020	0,0013
30.08.-03.09.	0,0008	0,0016	0,0008
07.09.-11.09.	0,0008	0,0018	0,0009
17.09.-19.09.	0,0009	0,0018	0,0009
25.09.-27.09.	0,0006	0,0016	0,0010

Мониторингът върху качеството на атмосферния въздух в трите контролни пункта сочи, че:

- В КП “Добротица” не са регистрирани наднормени концентрации на Рb аерозоли.
- В КП ХГ “Кирил и Методий” в три от общо осем проби са доказани наднормени нива до $0,0013 \text{ мг/м}^3$.
- В КП “Отец Паисий” седем от общо осем проби, т.е. 87,4% са с концентрации на Рb аерозоли над ПДК - от $0,0016 \text{ мг/м}^3$ до $0,0035 \text{ мг/м}^3$.

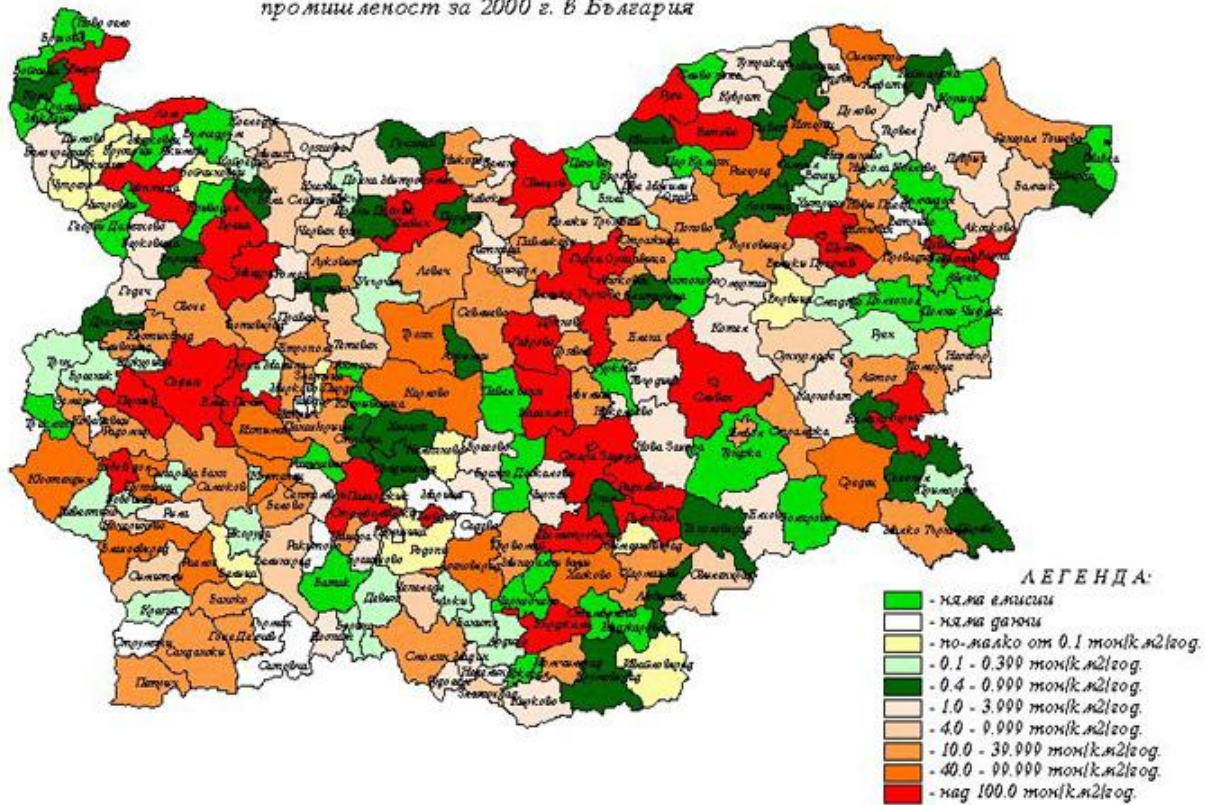
Причините за наднормените имисии на Рb аерозоли в този пункт са най-вероятно същите, както за високите прахови концентрации.

Определените за целия град средно годишни Рb аерозолни концентрации- $0,00116 \text{ мг/м}^3$ са също над ПДК, а в сравнение с 2000 година са се повишили близо 6 пъти (фиг.28).

От гореизнесените данни могат да се направят следните **изводи**:

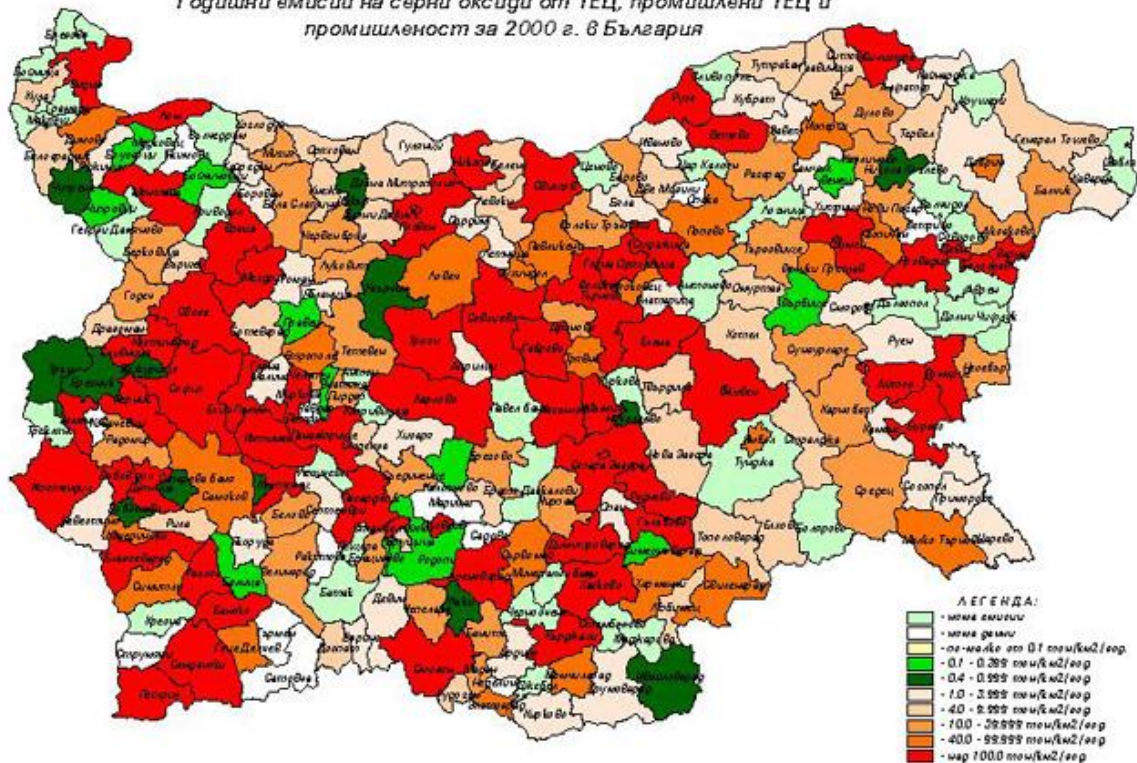
1. Наблюдава се тенденция на увеличаване на атмосферните замърсители - общ суспендиран прах и оловни аерозоли във въздушния басейн на град Добрич. Тези замърсители нямат промишлен характер, а са вследствие най-вече от автомобилния транспорт.
2. Улица “Отец Паисий” се оформя като “гореща точка” по отношение на атмосферните замърсители.

Годишни емисии на азотни оксиди от ТЕЦ, промишлени ТЕЦ и промишленост за 2000 г. в България

За град Добрич ежегодно се извършват измервания на серен диоксид, азотни оксиди, оловни аерозоли и прах на общо 9 пункта. Измерванията са ежемесечни и на един пункт ежеседмично.

Годишни емисии на серни оксиди от ТЕЦ, промишлени ТЕЦ и промишленост за 2000 г. в България

Предприемат се мерки за намаляване на атмосферното замърсяване чрез газифициране на промишлеността, обществените сгради и жилищата на населението. Процесът на газификация е в своя начален стадий за гр. Добрич, гр. Генерал Тошево и гр. Каварна. Също така се разширява и тролейбусната мрежа на гр. Добрич с оглед намаляване на вредните емисии от вътрешноградския транспорт.

Води

Общо за страната повърхностните води са основен ресурс като осигуряват 76% от сумарното водовземане. Но територията на област Добрич не е богата на повърхностно течащи води. Това се дължи на поръзността на льосовата покривка и окарстената варовикова основа, оскъдните валежи и слабия наклон на релефа. Нуждите на населението от водни ресурси биха могли да се задоволяват от подземните водоизточници, но процентът на загубите по водопреносната амортизирана мрежа са големи. Това налага понякога въвеждането на воден режим за водоползване на голяма част от населените места в областта. Средно за България делът на загубите по водопреносната мрежа е 62,9%, докато за област Добрич той е около 78%- един тревожен факт (*Забележка*: данните са предоставени от "ВиК" Добрич- като е установено, че реално няма монтирани водомери за добитата вода, а изчисленията са правени спрямо изразходваната електрическа енергия и технико-експлоатационните данни за помпите. Това налага много внимателно да се отнасяме към коректността на предоставената ни информация). Недостигът на питейна вода и налагането на периодичен режим налагат хиперхлориране на водата, за да се гарантират микробиологичните й показатели. По тази причина е възможно да се увеличи количеството на трехалометаните, които имат канцерогенно действие. В миналото пробите на подземните води показваха увеличение концентрацията на нитрати и нитрити вследствие на интензивното третиране с азотни торове на земеделските земи, но засега този процес е в застои поради икономическото състояние на земеделските стопански субекти. Като правим съпоставка с общото потребление в България и за областите от Североизточния район за планиране данните за използвана вода по сектори за 2003 год. са следните в (Хил. куб. м/год.):

Райони за планиране и области	Използва на вода	Селско, ловно и горско стопанство (вкл. рибно)	в това число: за напояване	Индустрия	Битов сектор	в това число:	
						of which:	
						домакинства	други дейности
България	5809670	184887	173735	5282157	342626	268145	74481
Североизточен	514875	10307	8167	457222	47345	36943	10402
Варна	460978	632	236	441331	19015	15495	3520
Добрич	13207	2623	2287	2284	8300	5056	3244
Разград	8979	195	-	4733	4051	3585	466
Силистра	10150	760	660	4678	4712	3893	819
Търговище	8532	3269	3015	1586	3677	3045	632
Шумен	13030	2829	1970	2610	7591	5869	1722

От представената справка се вижда че количеството на използваната вода може да бъде корелирана с броя на населението в различните области от СИРП, като само за област Варна тя е два пъти повече (индустриалните потребители са безспорно концентриране там).

От справките на РИОКОЗ-Добрич можем да представим и данни на ниво община за обезпечеността с питейна вода за жителите на областта. Налага се изводът за диференциацията и неравномерното обезпечаване на по-ниските нива, като дори в община Шабла въпреки най-високите си показатели съществуват населени места с режим и недостиг на вода.

Средноденоношно количество вода на жител		
община	брой населени места	литри на ж/дн
Добрич	1 град	66
Добричка	67 села	69
Балчик	1 град, 20 села и 1 КК	94
Каварна	1 град, 20 села и 1 КК	80
Шабла	1 град, 15 села	101
Ген.Тошево	1 град и 40 села	83
Крушари	19 села	45
Тервел	1 град и 25 села	45

Проблем все още си остава качеството на питейните води и предпазването му от замърсители.

Краткият анализ за качеството на питейните води от РИОКОЗ-Добрич за определена година със съответните изводи, които са валидни и сега е следният:

Добричка област обхваща земи предимно с хълмисто – платовиден релеф и заема част от Лудогорието, Добруджанското плато и на изток достига до Черно море.

Нейната територия е с площ 4716.4 кв. км, която е разделена на 8 общини: гр. Добрич, Добричка, Балчик, Каварна, Шабла, Генерал Тошево, Тервел и Крушари. Общините Балчик, Каварна и Шабла граничат с Черно море.

При водоснабдяването на населените места от региона се използват подпочвени води от 2 хоризонта – сарматски и малм - валанжски. Сарматският водоносен хоризонт е по-плитък – с дълбочина на водата от повърхността от 30 до 85 м. Вторият водоносен хоризонт е валанжският, чийто води могат да се черпят чрез дълбоки сондажни кладенци от 500 до 1300 м. Водите се отличават с микробна чистота и могат да се използват за питейни нужди без пречистване, като се подлагат само на хлориране.

Водохранването на областта се извършва чрез 65 помпени станции, разположени неравномерно на нейната територия.

Рутинният контрол върху качеството на питейната вода РИОКОЗ-Добрич извърши чрез пробонабиране и анализи на водата от 65 помпени станции /ПС/, от 7 собствени /СВ/ и 6 местни водоизточници /МВ/, както и от 295 контролни пункта /КП/ в 177 населени места и 1 курортен комплекс.

Качеството на питейната вода се определя по физико-химични показатели – цвят, мирис, вкус, мътност, рН, окисляемост, амоняк, нитрити, нитрати, хлориди и по микробиологичните показатели – общ брой микроорганизми и коли форми.

За 2001 г. са обработени общо 320 проби от помпени станции по физико-химични и микробиологични показатели. От 5 ПС са взети проби сурова вода. Анализите не показват наличие на патогенни или условно-патогенни организми в тях.

От взетите 160 проби за физико-химичен анализ 39, т.е. 24.37 % не отговарят на Наредба № 9/16.03.01 г. за качествата на водата, предназначена за питейно битови цели. Тези отклонения са регистрирани в 6 помпени станции и 1 сондажен кладенец. Инцидентни са замърсяванията в:

- ПС “Росеново” – по показател: амоняк – 0,27 мг/дм³
- ПС “Алмалии” – по показатели: нитрати - 72 мг/дм³
- ПС “Дебрене” – по показател: мътност – 2.8 мг/дм³

Останалите четири помпени станции и един сондажен кладенец подават постоянно вода със завишено съдържание на нитрати. Поради тази причина същите се водят на системен контрол:

- ПС “Каварна – 1” – количеството на нитратите през 2001 г. е вариало от 56 мг/дм³ до 90 мг/дм³
- ПС “Горун” – нивото на нитратите е вариало от 65 мг/дм³ до 82 мг/дм³
- ПС “Шабла 2” – най – малкото регистрирано количество на нитрати през 2001 г. е 87.5 мг/дм³, а най – голямото – 100 мг/дм³
- ПС “Дебрене” – нитрати от 87 мг/дм³ до 120 мг/дм³
- СК “Капитан Димитрово” – нитрати от 125 мг/дм³ до 220 мг/дм³

От постъпилите 160 проби за микробиологични изследвания - 2 проби, т.е. 1.25% са нестандартни:

- ПС “Горун” - коли форми 2/100
- СК “Капитан Димитрово” - коли форми 6/100

Голяма част от нестандартните проби в областта се дължи на подмяната и на ремонтните дейности по водопроводната мрежа.

ОБЩИНА ДОБРИЧ

Водозахранването на гр. Добрич през 2001 г. се осигурява от 8 ПС: “Батово 2”, “Богдан”, “Македонка”, “Одринци”, “Приморци”, “Шабла1”, “Гурково” и ПС “Алмалии”.

Средното водно обезпечаване на един жител от общината е 66 литра на денонощие.

На територията на града функционират три водоема, които осигуряват покритие на денонощната неравномерност на консумация на питейна вода – два водоема на 5-ти километър – посока гр. Варна и един водоем в местността “Дъбовете” – посока гр. Шумен. Общата вместимост на водоемите е 22 000 м³.

През изтеклата година, в града бе въведено режимно водоснабдяване през нощните часове. Поради аварии и подновяване на част от водопреносната мрежа, водозахранването бе прекъсвано и през дневните часове.

Контролът върху качеството на питейната вода РИОКОЗ-Добрич извършва, като периодично прави пробонабиране от 8 ПС и още 10 КП, разположени в жилищните зони на града.

За изтеклата 2001 г. по физико-химични показатели са изследвани 171 проби води. Всички отговарят на Наредба № 9/16.03.01 г. За 2000 г. отклоненията са били 0.76 %.

По микробиологични показатели са изследвани 245 проби питейни води, от които 6, т.е. 2.45 % не отговарят на стандартите. През 2000 г. - 3.44% от пробите са с отклоненията от нормите по микробиологични показатели. Нестандартните резултати са от КП: РИОКОЗ-Добрич, СОУ “Д.Талев”, СМК –два пъти в годината са регистрирани коли форми – 2/100 и 1/100 и от снек-бар “Последния грош”. Последвалите повторни пробонабирания показаха, че също се е касало за инцидентни замърсявания. Инцидентните замърсявания са получени след ремонтни дейности по водопроводната мрежа в тези участъци.

С цел да се установи ефективността и непрекъснатостта на процеса на дезинфекция в питейните води на гр. Добрич РИОКОЗ-Добрич ежедневно проследяваше количеството на остатъчен хлор.

ОБЩИНА ДОБРИЧ-СЕЛСКА

Общината се състои от 67 села, разположени на обща площ 1298 км².

Водоснабдяването на населените места се извършва от 20 ПС: “Божурово”, “Безводица”, “Бенковски”, “Воднянци”, “Долина”, “Дебрене”, “Дуранкулак”, “Дъбрава”, “Златия”, “Камен”, “Минково”, “Оброчище”, “Орлова могила”, “Паскалево”, “Прилеп”, “Полковник Иваново”, “Росеново”, “Стожер”, “Тянево” и “Черна”.

В кметствата са изградени 69 бр. подземни резервоари с обща вместимост 12 030м³ и 3 куловодоема – “Стожер”, “Гешаново” и района на “Шевели могила”.

Средното водно обезпечаване на един жител в общината е 69 литра на денонощие. Голяма част от населените места през цялата година бяха на режимно водоподаване.

Качеството на питейните води от централните водоизточници в община Добричка, за 2001 г. се проследи в 128 пункта. Направени са 138 анализа по физико-химични показатели, от които 5.8 % са с нестандартни резултати и 285 анализа по микробиологични показатели, от които – 7.37 % нестандартни.

Проблемните населени места в общината са:

1. По микробиологични показатели в 25 КП са регистрирани отклонения.

1.1. Инцидентни замърсявания е имало в следните населени места: с. Козлодуйци – коли форми 6/100, с. Овчарово – коли форми 2/100, с. Ломница – коли форми 2/100, с. Енево – коли форми 3/100, с. Дончево – коли форми 2/100, с. Драганово – коли форми 2/100, с. Миладиновци – коли форми 2/100, с. Полк. Иваново – коли форми 2/100, с. Воднянци – коли форми 2/100, с. Хитово – коли форми 2/100, с. Котленци – коли форми 6/100, с. Одърци – коли форми 6/100, с. Славеево – коли форми 6/100, с. Малка Смолница – коли форми 3/100 и в с. Миладиновци – коли форми 6/100.

1.2. В селата: Росеново, Паскалево, Бенковски, Черна, Житница, Карапелит и Подслон микробиологичните замърсявания са по-чести. Причината за тях не е установена. Единствено в с. Карапелит нестандартните проби най-вероятно се дължат на режимното водоподаване.

2. Със завишено съдържание на нитрати е консумирана вода в селата: Дебрене – от 81 мг/дм³ до 120 мг/дм³ и Златия - 132 мг/дм³

3. Нитрити са открити в питейната вода на: с. Бранище – 0.079 мг/дм³, с. Дебрене – 0.002 мг/дм³, с. Методиево – 0.0001 мг/дм³ и с. Паскалево – 0.01 мг/дм³.

Във връзка с изпълнение на задачи по “Общински план за действие по околна среда - здраве”, РИОКОЗ гр. Добрич и Община Добричка проведоха съвместни проверки по спазване на санитарно охранителните зони около ПС, водоеми и прилежащите им територии. По искане на общината се извърши санитарен контрол на качеството на питейната вода на 7 местни водоизточника (селски чешми): Богдан, Владимирово, Пчелник, Карапелит, Черна, Крагулево и Ловчанци. Взетите проби показаха, че в с. Черна и с. Крагулево водата отговаря на изискванията на Наредба номер 9/16.03.01 г.. В 5 от пробите бе регистрирано съдържание на нитрати над допустимото: с. Богдан - 105 мг/дм³, с. Владимирово - 260 мг/дм³, с. Пчелник - 56 мг/дм³, с. Карапелит - 190 мг/дм³, с. Ловчанци - 100 мг/дм³. С отклонение от микробиологичните норми са селските чешми на: с. Богдан - к.ф. 6/100, с. Владимирово - к.ф. 2/100 и с. Карапелит - к.ф. - 6/100, термотолерантни к.ф. - 2/100.

Получените резултати са предоставени на селските кметове, които имат задължението да уведомят жителите за качеството на питейната вода.

ОБЩИНА БАЛЧИК

Населението на Община Балчик е съсредоточено в 1 град и 22 села. На територията на общината - 523 км² площ, се намира един от най-големите български туристически комплекси - "Албена".

По данни "В и К" районът се водоснабдява от ПС, разположени на територията на общината: Албена, Балчик, Дропла, Кранево, Кремена, Рогачево, Царично, Църква, Гурково, Македонка и 1 ПС, намираща се на територията на др. Община- ПС "Шабла 1".

През изтеклата година не е въведено режимно водоснабдяване на населените места в общината. Осигуреното средноденонощно количество на 1 жител е 94 литра на денонощие.

РИОКОЗ гр. Добрич извърши мониторинг на питейните води от 22 населени места в 24 контролни пункта. За физико-химичен анализ са взети 63 проби питейна вода, от които 3 проби са с отклонение от нормите:

- с.Оброчище – амоняк – 1.24 мг/дм³
- гр.Балчик – амоняк – 0.1 мг/дм³, окисляемост – 2.78 мг/дм³
- гр.Балчик – рН - 8.6

Микробиологичен анализ е направен на 108 проби, от тях 18 нестандартни, т.е. 16.67%. Замърсяванията имат инцидентен характер. Единствено в с. Царичино се наблюдават по-чести отклонения от стандарта.

ОБЩИНА КАВАРНА

Територията на Община Каварна, с площ 483км², обхваща част от Южнодобруджанската равнина и живописното Добруджанско черноморско крайбрежие. Населението е съсредоточено в 21 населени места -1 град и 20 села. На север от нос Калиакра в "Залива на птиците" е изграден курортният комплекс "Русалка".

Водохранването на общината се извършва от 7 ПС и 5 СК /сондажни кладенеца/. Две от ПС – Каварна-1 и Горун, подават вода с високо съдържание на нитрати и подлежат на системен санитарен контрол.

Средното водно обезпечаване на един жител от общината е 70 литра на денонощие. От м. юни на 2000 година 10 села са на режимно водоподаване. Девет от тях имат питейна вода 20 часа дневно - Божурец, Топола, Крупен, Могилище, Пор. Чунчево, Х. Димитър, Раковски, Челопечене, Българево, а с.Травник има питейна вода 1 или 2 дни в седмицата.

Мониторингът на питейните води РИОКОЗ-Добрич извършва във 20 населени места, в 31 КП. За физико-химичен анализ са взети 83 проби питейна вода. От тях 8, т.е. 9.64% са нестандартни по показател нитрати: гр.Каварна до 75 мг/дм³, с.Било - 52.5-53.5 мг/дм³, с. Камен бряг - от 60 мг/дм³ до 76 мг/дм³, с.Пор.Чунчево - от 60 мг/дм³ до 75 мг/дм³, с. Св. Никола - от 60 до 72.5 мг/дм³, с.Х.Димитър - от 60 мг/дм³ до 72.5 мг/дм³, с. Крупен - 70 мг/дм³ и с. Българево - 60 мг/дм³.

По показател коли форми са нестандартни 16 от общо 82 проби, т.е. 19.51%. Повечето замърсявания имат инцидентен характер, изключения са селата Св.Никола, Белгун и Септемврийци, където са регистрирани повече от едно отклонение.

ОБЩИНА ШАБЛА

Община Шабла заема най-североизточната част от Добричка област. Разположена е на площ 250 км² и обхваща 16 населени места - 1 град и 15 села.

Водохранването се извършва от 6 ПС, две от които са под постоянен санитарен контрол, тъй като подаваната от тях вода е с повишено съдържание на нитрати.

Средното водно обезпечаване на един жител е 101 литра на денонощие, т.е. най-доброто от всички в областта. През 2001 година режимно водоподаване не е налагано.

Качеството на питейните води от централни водоизточници в община Шабла се проследи в 25 КП от 14 населени места. Направени са 53 физико-химични анализа, от тях 14 проби, т.е. 26.42 % не отговарят на Наредба № 9. Регистрираните отклонения са по показатели:

- мътност - с. Зах. Стояново - 14.00 мг/дм³
- нитрати – с. Крапец до 75 мг/дм³, с.Тюленово до 75 мг/дм³, гр. Шабла до 87.6 мг/дм³, с. Горун до 75 мг/дм³

По микробиологични показатели са изследвани 55 проби питейна вода, от които 7 са нестандартни по показател коли форми: с. Крапец – 6/100 и 3/100, с.Тюленово - 3/100, с. Горун – 3/100 и 2/100, гр. Шабла – 2/100 и 2/100.

ОБЩИНА ГЕНЕРАЛ ТОШЕВО

Общината е разположена на площ 986 кв.км. На нейната територия има 41 селища - 1 град и 40 села. Обработваемата земя е 800 000 дка. Селищата в общината се водозахранват от 14 ПС (две от тях са на териториите на други общини) и един сондажен кладенец, който работи сезонно. ПС Сираково подава целогодишно вода с високо съдържание на нитрати. Средното водно обезпечаване на един жител от общината е 83 литра на денонощие. През цялата 2001 година с. Ал. Стамболийски и с. Василево са на режимно водоснабдяване. Такова е наложено и на с. Преселенци през летните месеци.

През изтеклата година РИОКОЗ-Добрич извърши мониторинг на питейните води в 68 КП от 37 населени места. По физико-химичен анализ са изследвани 96 проби питейна вода, от които 9 са били нестандартни по показател нитрати. Нестандартните проби са от селата, които се водоснабдяват от ПС Сираково – с. Сираково, с. Сърнино и с. Спасово. По микробиологични показатели не отговарят 2 проби води от общо 182, а именно с.Равнец – к.ф.2/100 и с.Мали извор – к.ф.3/100.

ОБЩИНА КРУШАРИ

Общината е разположена на обща площ 430 кв.км. На нейната територия има 19 населени места - всичките от селски тип. Водозахранването на общината се извършва от 5 ПС – с. Крушари, с. Абрит, с. Лозенец, с. Терелиг, с. Полковник Дянково и един СК в село Кап. Димитрово, чийто води са с високо съдържание на нитрати. Средното водно обезпечаване на един жител от общината е 45 литра на денонощие, т.е. едно от най-ниското за региона. През изтеклата 2001г. част от селата са били подложени на режимно водоподаване.

Качеството на питейната вода РИОКОЗ-Добрич контролира във всички села от общината в 34 КП. По физико- химични показатели са изследвани 61 проби, от които 3 са с високо съдържание на нитрати. И трите проби са от с. Кап. Димитрово. За микробиологичен анализ са взети 59 проби, от тях 9 са нестандартни по показател коли форми. Замърсяванията на водите има инцидентен характер.

ОБЩИНА ТЕРВЕЛ

Заема северозападната част от Добричка област и включва 26 населени места - един град и 25 села.

Водозахранването на общината се извършва от 6 ПС – град Тервел, с.Полк. Савово, с. Кладенци с. Орляк, с. Безмер, с. Коларци и от един СК при с.Зърнево.

Средното водно обезпечаване на един жител от общината е 45 литра на денонощие, т.е. общината е с най- ниско водоподаване. През изтеклата година S от населението е било на режимно водоподаване.

Мониторингът на питейните води РИОКОЗ-Добрич осъществи в 48 КП разположени в 26 населени места. За физико-химичен анализ са взети 77 проби, всичките

са стандартни. По микробиологични показатели са изследвани 186 проби – 22 от тях са нестандартни по показател коли форми.

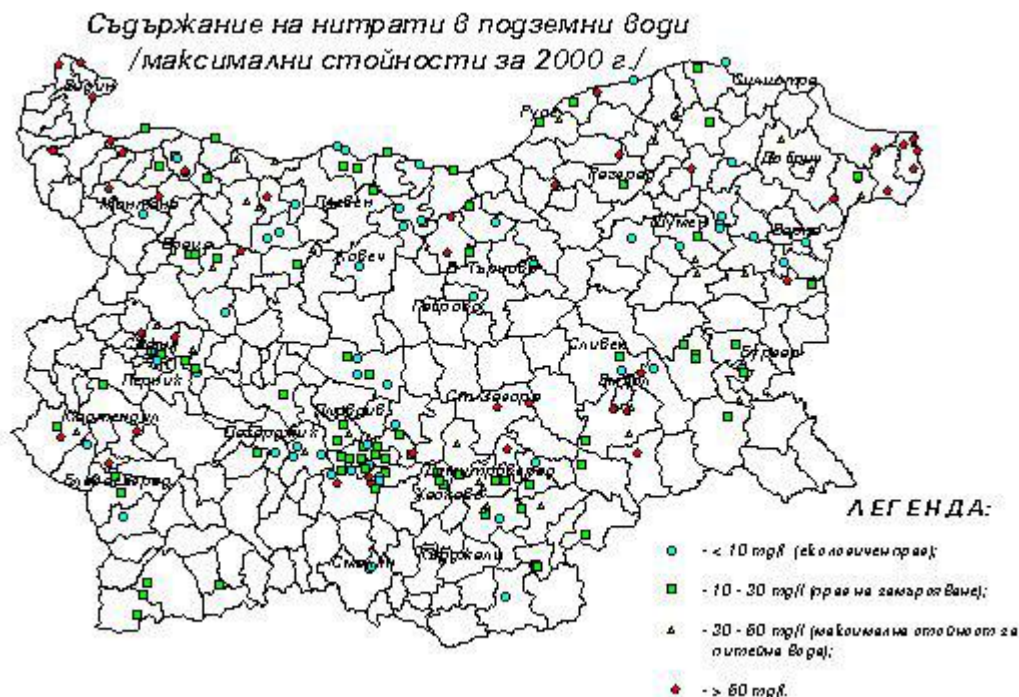
ИЗВОДИ:

1. Водозахранването в областта е неравномерно и недостатъчно.
2. Режимното водоподаване е една от причините за високия процент нестандартни проби по микробиологични показатели.
3. Между влошените качества на питейната вода и регистрираните стомашно– чревни инфекции не е доказана причинна връзка.
4. В региона са се обособили зони с високо нитратно замърсяване на подпочвените води– общ. Шабла, общ. Каварна и общ. Крушари.

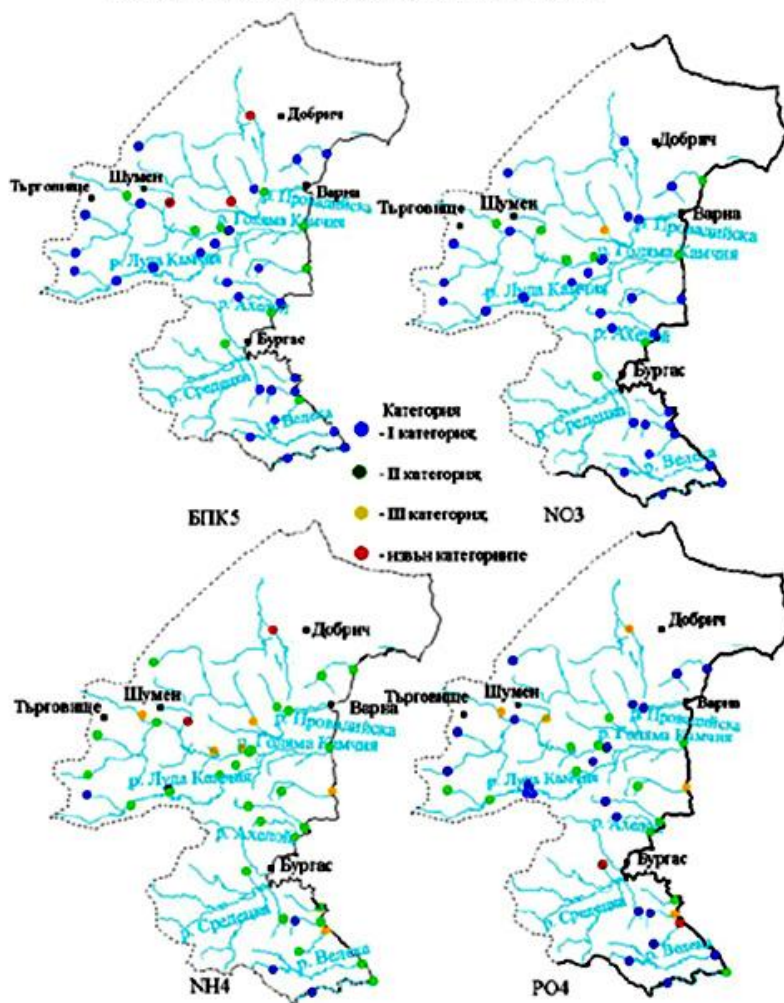
Средноденоношно количество вода на жител

община	брой населени места	литри на ж/дн 2001 г.	литри на ж/дн 2000 г.
Добрич	1 град	66	68
Добричка	67 села	69	70
Каварна	1 град, 20 села и 1 КК	80	70
Шабла	1 град, 15 села	101	102
Ген.Тошево	1 град и 40 села	83	76
Балчик	1град, 21 села и 1 КК	94	85
Крушари	19 села	45	49
Тервел	1 град и 25	45	48

Визуализацията на анализа е представен на следната карта:

Екологично състояние на реките в Черноморски район

Пробите на водите на Черно море не показват рязко отклонение от изискванията на Българските стандарти. Трябва обаче да се отчита факта, че Черно море е затворено море и съществува едно значително трансгранично замърсяване от големите европейски реки (респективно държави), които се вливат в него.

**Биологична оценка на качеството на речните води в
Черноморски Басейн за 2000 г.**

Подобните анализи за количеството и качеството на водите (повърхности и подземни) могат да бъдат намерени в специализираните издания на компетентните органи-Басейнова дирекция за черноморски район с център Варна, РИОКОЗ- Добрич, РИОСВ-Варна и НИМХ- филиал Варна.

Земни, почви и земни недра

В общото състояние на тези компоненти се наблюдава една тенденция на подобрене. Земеделските икономически субекти поради липса на финансови средства не влагат в производството необходимите количества препарати и торове за постигане на високи добиви, което от своя страна рефлектира в по-доброто състояние на почвите в района.

Констатирано е наличието на сериозни рискове за замърсяване, свързано с наличието на полуразрушени и занемарени складове за растителна защита, в които се съхраняват на практика опасни отпадъци. За тяхното обезвреждане се започна предприемането на спешни мерки като се приложи подхода на съхранение на тези препарати в циментови блокове. Такива складове са налице на територията на повечето общини от областта– в Генерал Тошево, Тервел и Крушари и др., но този процес трябва да бъде завършен за общините Балчик, Добрич и Добрич-селска, тъй като оставащите необезвредени количества са значителни. До изграждането на национална инсталация за обезвреждането на тези вредни вещества е необходимо стабилизиране на наличните складове, но проблемите и тук са значителни– огромен брой складове на територията на областта; от строителна гледна част от тях са в много лошо състояние и средствата за

привеждането им в годно състояние са огромни; в някои складове е невъзможно преместването на част от отпадъците в настоящия момент.

Зелени площи

Анализът на зелената система показва, че селищните и крайселищни зелени площи имат условия за развитие на ежедневния и периодичен отдых за обитателите на областта. От друга страна средствата за поддържане на зелената система са крайно недостатъчни и въпреки усилията на общинските власти текущото състояние на парковете не е на нужното ниво.

Шум

Акустичната обстановка е неравномерно натоварена. Тя е утежнена главно по комуникационно-транспортната мрежа, а доскоро и под влияние на военните летища в гр.Добрич (само на 1500 м. от жилищната зона) и гр. Балчик (вече и двете летища са закрити, но без да се знаят намеренията на военните те си остават като потенциален източник).

Всяка година в гр.Добрич се извършват измервания на нивото на уличния шум, който представлява хиперинтензивен фактор. В града има 24 пункта като 12 от тях са в районите с интензивно движение, 3 пункта в райони, в близост до локални източници на шум (автогари, ж.п. гари) и 9 - в жилищни райони. От 1990 г. има увеличаване на шумовите нива като за 1997-98 г. тенденцията е за стабилизиране на нива около 64 дБ. Все пак за 12 пункта нивото е над 68 дБ, което се явява един неблагоприятен фактор за средата за обитаване. За 1999 г. в града има 23 пункта като има намаление на пунктовете в шумовите нива 68-72 дБ (остават само 8 при 12 за 1998 г.) и увеличение на пунктовете в шумовите нива 63-67 дБ (стават 7 при 1 за 1998 г.). Шум от промишлени източници не е регистриран, поради локалното им значение и отнасянето към производствените зони.

Промяната през годините на тези показатели за гр.Добрич е представен в следния анализ от РИОКОЗ- Добрич:

Шумът по своето хигиенно значение е на едно от първите места сред неблагоприятно действащите фактори на селищната среда. Предвид съществената значимост на фактора шум и широкото му разпространение в градската среда, през 2001 год. РИОКОЗ гр. Добрич бе планирала изпълнението на следните основни задачи:

1. Актуализиране на КП в гр. Добрич
2. Упражняване на действителен предварителен и текущ санитарен контрол върху планирането, изграждането и експлоатацията на обектите в жилищната среда.
3. Обсъждане на проблема за шумовото замърсяване, както и начини за неговото разрешаване с Общинската администрация на града.

Актуализирането на пунктовете за пробонабиране на шум се извърши от екип специалисти от отделите: "ППЗ" - началник отдел и еколог, "ДСК" - специалист "Комунална хигиена" и "ЛИ" - началник отдел и физик, като бяха отчетени и обсъдени направените предложения от община Добрич. След анализиране на натрупаните база - данни и информация по промяна характеристиките на някои пунктове, комисията взе следните решения:

- Да се променят местонахожденията на 4 пункта за пробонабиране:
- КП № 7- до 2000 г. (вкл.) се намираще зад "ДКЦ-1" ООД, през 2001 г. - в кв. "Рилци", ул. "Хемус" - в съществуваща градска част.
- КП № 15 - до 2000 г. замерването е извършвано на улица "Абрит", пресечка на бул. "Трети март", а през 2001 г. КП е на същата улица, но отдалечен от булеварда.
- КП № 18 - до 2000 г. КП е разположен в кв. "Добротица" на улица с интензивно движение, от 2001 г.- в жилищен район, в близост до защитен обект – ЦДГ № 7

- КП № 9- до 2000 г. КП е разположен на ул. " Отец Паисий" до Градска стоматология, а от 2001 г. на кръстовището между ул. " Отец Паисий " и "Полк. Дрангов " (в близост до ОУ "Христо Смирненски")

- Да се увеличи броят на пунктовете, замервани по инструменталния начин от 10 на 13. Новите пунктове за замерване по този метод са: КП № 9, КП №12 и КП №22, които са в непосредствена близост до защитените обекти ОУ "Христо Смирненски" , ПМГ " Иван Вазов "и ОУ "Христо Ботев".

- Пробонабирането да се извърши през месец юни, а не през месец септември. Транспортираният поток е с еднаква интензивност и през двата месеца, а това осигурява съпоставимост между данните от 2001 г. и данните от предходните години.

Упражняването на действителен предварителен и текущ санитарен контрол върху планирането, изграждането и експлоатацията на обектите в жилищната среда се извършва от Експертния съвет и от отделите "ДСК" и "ЛИ" през цялата година.

През 2001 г. съвместно с представители от Общинската администрация бе обсъдена акустичната обстановка в гр.Добрич. В резултат на това:

- Проведе се семинар на тема "Екология и транспорт".

- В общинската програма "Добрич 2020", раздел "Опазване на околната среда", като основна задача залегна: "Подобряване на акустичната обстановка в определени райони на града". Мерките за постигане на набелязаната задача са: подходящо озеленяване около обекти, подлежащи на усилен шумова защита и ограничаване на пътното движение по отношение на време, скорост, паркиране.

Замерването на шумовите нива в гр.Добрич се проведе през месец юни 2001 година. Контролните пунктове бяха подбрани според изискванията на МЗ, а именно: 50 %- на натоварени с МПС главни и събирателни улици ; 20 % - в близост до локални източници на шум ; 30 %- във вътрешни квартали и жилищни зони с минимално шумово въздействие.

Измерването се извърши по два начина – инструментално в 13 пункта /№ 2, 4, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 19, 20, 21, 22 и 24 / и по изчислителния метод в 11 пункта / №1, 3, 5, 6, 7, 8, 10, 15, 17, 18 и 23 /.

Разположението на контролните пунктове в различните територии и зони на града е следното :

✓ В жилищни зони и територии на съществуващи градски части – 6 пункта:

Табл.5

	пункт	адрес	метод на измерване
1.	КП № 1	ул."Вардар" и ул."Дунав"	изчислителен
2.	КП № 5	ул."Сухе Батор"	изчислителен
3.	КП №7	ул."Хемус"	изчислителен
4.	КП №14	ЖК "Дружба"	инструментален
5.	КП № 15	ул."Абрит"	изчислителен
6.	КП № 17	ул."Орфей"	изчислителен

✓ В съществуващи градски части до главни артерии – 6 пункта :

Табл. 6

	пункт	адрес	метод на измерване
1.	КП № 2	площад "В. Попова"	инструментален
2.	КП № 13	бул. "25-ти септември"	инструментален
3.	КП №16	ул."Калиакра"	инструментален
4.	КП №20	ЖК "Хр. Ботев"	инструментален
5.	КП № 23	ул. "Ясна поляна"	изчислителен
6.	КП № 24	бул."Русия"	изчислителен

✓ Централни градски части – 3 пункта:

Табл.7

	пункт	адрес	метод на измерване
1.	КП № 3	площад “Възраждане”	изчислителен
2.	КП № 8	ул.”България”	изчислителен
3.	КП №19	бул.”3-ти март” /”Стара къща” /	инструментален

✓ Райони в близост до локални източници на шум – 4 пункта :

Табл. 8

	пункт	адрес	метод на измерване
1.	КП № 4	ЖП “ Гара Юг ”	инструментален
2.	КП № 6	ул.” Гоце Делчев ”	изчислителен
3.	КП №11	Пл.” Строител ”	инструментален
4.	КП №21	Ул. “ Кирил и Методий ”	инструментален

✓ Зони за учебна дейност – 5 пункта :

Табл.9

	пункт	адрес	метод на измерване
1.	КП № 9	ул.”Отец Паисий” и “Полк. Дрангов”	инструментален
2.	КП № 10	ул.”Кирил и Методий” и “Л. Каравелов”	инструментален
3.	КП №12	бул. “3-ти март”	инструментален
4.	КП №18	ЖК "Добротица"	инструментален
5.	КП № 22	ул. “Цар Петър”	инструментален

В контролните пунктове са регистрирани следните шумови нива :

✓ Жилищни зони и територии на съществуващи градски части:

Табл.10

№ на пункта	ПДН в dB	Измерени средни нива в dB	Разлика в dB
№ 1	55	67	+ 12
№ 5	55	66	+ 11
№ 7	55	64	+ 9
№ 14	55	57	+ 2
№ 15	55	65	+ 10
№ 17	55	68	+ 13

Разглеждайки таблица 10 виждаме, че около горепосочените пунктове акустичната обстановка е влошена. Това най-вероятно се дължи не само на лошото пътно покритие, а и на малката ширина на тротоарите, както и на недостатъчното озеленяване. Изключение прави пункт № 14, при който регистрираните dB са близки до ПДК - 57 dB. Характеристиката на пункта сочи, че състоянието на пътното покритие е задоволително, а озеленяването – много добро.

✓ Съществуващи градски части до главни артерии:

табл.11

№ на пункта	ПДН в dB	Измерени средни нива в dB	Разлика в dB
-------------	----------	---------------------------	--------------

№ 2	60	63	+ 3
№ 13	60	63	+ 3
№ 16	60	63	+ 3
№ 20	60	60	0
№ 23	60	60	0
№ 24	60	62	+ 2

Измерените средни шумови нива в тези части на града са в ПДН или близки до тях. Това се дължи на следното:

- транспортния поток по тези пътни артерии е добре организиран
- състоянието на пътното покритие е добро или задоволително
- озеленяването е разнообразно, като при трите булеварда /КП № 2,13 и 24/ има изградена еднометрова разделителна ивица от храсти.

✓ Централни градски части:

табл.12

№ на пункта	ПДН в dB	Измерени средни нива в dB	Разлика в dB
№ 3	60	65	+ 5
№ 8	60	67	+ 7
№ 19	60	62	+ 2

Регистрираните наднормени шумови нива се дължат на недобре планирани административно организационни мероприятия относно транспортния поток и на липсата на шумоизолиращи конструкции.

✓ Пунктове в близост до локални източници на шум:

табл.13

№ на пункта	Източници на шум	ПДН в dB	Измерени средни нива в dB	Разлика в dB
№ 4	Гара	70	60	- 10
№ 6	Автогара	70	68	- 2
№ 11	Светофар със звуков сигнал	70	64	- 6
№ 21	Гара	70	58	- 12

Добре организиранят транспортен поток и доброто озеленяване определят нормалната акустична обстановка около източниците на шум.

✓ Зона за учебна дейност :

табл.14

№ на пункта	Защитени обекти	ПДН в dB	Измерени средни нива в dB	Разлика в dB
№ 9	ОУ “Хр. Смирненски”	45	63	+ 18
№ 10	СОУ “П.Р.Славейков”	45	70	+ 25
№ 12	ПМГ “Ив. Вазов”	45	65	+ 20
№ 18	ЦДГ № 7	45	61	+ 16
№ 22	ОУ “Хр. Ботев”	45	61	+ 16

Акустичната обстановка край обектите, нуждаещи се от усилена шумозащита е усложнена от липсата на обходни пътища , концентриране на транспортните потоци от

МПС, липсата на шумоизолиращи екрани и подходящо озеленяване, а при КП № 18 и от лошата настилка.

Сравнявайки разпределението на пунктовете по шумови диапазони /прил.2/ виждаме, че намаляват КП с регистрирани шумови нива до 58 dB и от 68 до 72 dB, увеличава се броя на КП с измерени шумови нива в двата диапазона от 58 до 62 dB и от 63 до 67 dB.

С цел изясняване на реалното шумово натоварване при обекти, подлежащи на усилен шумова защита, РИОКОЗ-Добрич гр.Добрич извърши допълнителни измервания и определи средното превишаване на допустимите нива на шума за 2 учебни заведения, а именно: за ЦДГ №10 то е 4.3 dB, а за ОУ"Хр.Смирненски" – 8.15 dB.

В ЦДГ №10 се обучават и възпитават 134 деца. Добре озелененият двор на градината граничи с три улици:

- На север е ул."Даскал Д.Попов", която е с лошо пътно покритие и се използва само от живущите;
- На запад е ул." Абрит" – тиха улица с добро пътно покритие и добро дървесно озеленяване;
- На изток е ул."Сан Стефано", характеризираща се с интензивен автомобилен трафик, прилежащите и територии са с малка ширина, а озеленяването е представено от единични дървета;
- На юг ЦДГ №10 граничи с жилищни сгради.

Регистрираното средно превишаване на допустимите нива на шума тук е с 4.3 dB. Тези наднормени нива могат да доведат до намаляване на концентрацията, вниманието, до нарушаване на съня и нормалната почивка на децата.

В ОУ"Хр. Смирненски" се обучават 599 ученика на възраст от 6 до 14 години. В двора на училището липсва озеленяване, а около него растителността е оскъдна. Акустичната обстановка тук е усложнена поради непосредствената близост с общинския пазар. Разнородният интензивен транспортен поток, малката ширина на пътното платно и тротоарите, липсата на подходящи места за паркиране, грешки допуснати в градоустройственото планиране и липсата на пропускателен режим в този район са част от причините за констатираното средно превишаване на допустимите нива с 8.2 dB .

Наднормените шумови нива смущават учебния процес, намаляват вниманието и паметта, водят до болести на органите на кръвообращението и нервната система.

Радиационна обстановка

След аварията в АЕЦ "Чернобил" естественият фон бележи увеличение, но е в допустимите граници като територията на област Добрич не беше една от най-тежко засегнатите за страната. Регистрираният γ - фон е около 0,06-0,10 $\mu\text{Sv/h}$ за черноморското крайбрежие на КК"Албена" до 0,14-0,16 $\mu\text{Sv/h}$ за гр.Добрич като този радиационен фон не се отличава от естествения.

Въпреки тези показатели, факторите обуславящи радиационната обстановка за област Добрич се различават от средните за Република България. Приоритетен фактор не е АЕЦ "Козлодуй", а АЕЦ "Черна вода" на територията на Република Румъния- т.е. обект извън юрисдикцията на българските власти. АЕЦ "Черна вода" се намира само на 90 км. по въздушна линия от гр.Добрич и всичките досега изложени природогеографски фактори биха се отразили неблагоприятно при хипотетична ядрена авария- наличие на постоянни северни ветрове, нестабилна сеизмична зона, липса на ограничаваща планинска верига. Реакторите на АЕЦ "Черна вода" са от типа CANDU, а и по-данни на МАГАТЕ, веднъж персоналет е стачкувал ефективно, което е недопустимо по международните норми за такъв тип съоръжения.

8.Б) Защитени територии и режимите в тях, съгласно приети Планове за управление

Въпреки интензивното развитие на селското стопанство, на територията на област Добрич съществуват и недокоснати от антропогенната дейност места. Районът представлява една изключителна мозайка от природни и археологически обекти и над него преминава единият от двата основни миграционни пътя на птиците- Via Pontica. Тук са разположени крайбрежните влажни зони с международно значение- превърнали се в най-важните зимовища в Европа на редица видове водоплаващи птици (повече от 350 000 са зимували през 1997 г. на езерата в Шабла и Дуранкулак), реликтни степни пространства с изключително богата растителност - почти 400 вида, от които 40 редки, застрашени от изчезване и ендемични (срещаци се само тук).

На територията на областта се намират резерватите "Калиакра"- 687,5 ха като това е единствения в България резерват, който включва и морска територия, поддържаения резерват "Балтата"- 197,7 ха - най-северно разположената в българското черноморско крайбрежие лонгозна гора.

Актуализираният списък със защитените местности на територията на област Добрич е следният:

№ по ДР	Защитена територия	Община	Заповед за обявяване	площ в ХА	Буф.зона площ ХА
I. Резервати и поддържани резервати					
87	Поддържан резерват "Балтата" - Забележка: В информационната система Сиела(ДВ бр.43/26.-04.2003 год.) е 197,7 ха	Балчик	РД 391 /15.10.1999 г.	205,6	160
6	Резерват "Калиакра" Забележка:Разпореждане №1 на МС от 07.01.2003 год. Обявява античната и средновековна крепост "Калиакра" при с. Българево, община Каварна, област Добрич, и прилежащата ѝ територия и акватория за археологически резерват с обща площ на резервата и на охранителната му зона 5350,1 дка.	Каварна	ПМС № 16298/ 27. 09. 1941г.Зап. № 356/ 05. 02.1966 г. Зап.№ 231/ 04. 04. 1980 г.	687,5	от тях 109
II. Исторически места (вече не попадат като защитени природни територии)					
794	Чиракмана	Каварна	№ 345/ 17. 05. 1979 г.	21,4	
86	Касъма-лагерите	Ген. Тошево	№ 2122/ 21. 01. 1964 г.	4	
233	Гяуроевлери-Сандък пещера	Ген. Тошево	№ 183/ 06. 02. 1968 г.	30	
793	Калето	Добричка	№ 345/ 17. 05. 1979 г.	4,5	
338	Бункера	Добричка	№ 2344/ 26. 05. 1971 г.	0,5	
339	Добри Орлов	Добричка	№ 2344/ 26. 05. 1971 г.	0,5	
82	Севдалийски път	Добричка	№ 1080/ 13. 03. 1950 г.	6	

III. Природни забележителности				
367	Александрийска гора	Крушари	№ 656/ 13. 09. 1979 г.	71
429	Арборетум	Ген. Тошево	№ 581/ 26. 09. 1981 г.	3,8
IV. Защитени местности				
1	Туй Коюсу (Долината на дроплите)	Балчик	№ 2968/ 02. 02. 1962 г.	3620
47	Шабленско езеро Забележка: Обща площ на защитената местност с международно значение - 4037,361 дка	Шабла	№ 31/ 24. 01. 1995 г.	531,24
408	Орлова могила Забележка: (Бивша “Находище на божур с.Орлова могила”)-ЗАПОВЕД № РД-819 от 23 август 2002	Добричка	№ 197/ 19. 03. 1981 г.	42,7
374	Дуранкулашко езеро Забележка: ЗАПОВЕД № РД-786 от 15.08.2002 г. за прекатегоризиране природна забележителност "Езерото Дуранкулак", землище на с. Дуранкулак, община Шабла, област Добрич в защитена местност с наименование "Дуранкулашко езеро"	Шабла	№ 123/ 21. 02. 1980 г.	446,54
2	Яйлата Забележки: Разпореждане за обявяване на местността "Яйлата", Варненска област, за археологически резерват –ДВ 14-/1989 год. – 90 ха, обща площ на охранителната зона – 182 ха КОПС ЗАПОВЕДИ -За обявяване местността "Яйлата", Варненска област, за историческо място (№ 1047) - ЗАПОВЕД № РД-822 от 23 август 2002 г за прекатегоризация в защитена местност- 45,3 ха	Каварна	№ 1047/ 22. 12. 1987 г.	45,3
	Таук лиман	Каварна	№232/04.04.1980	89,5
	Лозница	Генерал Тошево	№ РД- 845/18.08.2004 г.	405,4
	Бежаново	Генерал Тошево	№ РД- 846/18.08.2004 г.	121,7
	Росица	Генерал Тошево	№ РД- 847/18.08.2004 г.	213,1
	Ботаническа градина- Балчик	Балчик	№РД- 130/27.01.2005 г.	17,46

В процес на обявяване е и най-дългия линеен защитен обект, който ще се разполага не само на територията на област Добрич, но и на област Силистра- Защитена местност “Суха река” с приблизителна площ 1600 ха. Естественото продължение на този каньон на румънска територия е обявен за защитена местност “Канарауа фетей”.

От справка за другите области от Североизточния регион за планиране чрез данни на МОСВ, РИОСВ - Варна, Шумен и Русе, (ползваните данни са от 2000 год. от Плана за

развитие на Североизточния район за планиране по ПМС №145), приблизително общия брой на защитени територии в региона е около 119 с обща площ 16597,97 ха.

От тези данни следва изводът, че в област Добрич като се включат и новите защитени територии попадат около 33% от общата площ на защитените територии в Североизточния район за планиране (областите Варна, Шумен, Добрич, Разград, Силистра и Търговище)

По справки от Министерство на околната среда и водите обявени защитени територии за периода 2000 – 2004 г. са следните

Година	Брой нови ЗТ	Площ /хектари/
2000	8	22553
2001	13	12554
2002	3	22383
2003	6	2192
2004	8	1300

Общият брой на защитените територии в България е 874, с обща площ 546 304 хектара, или 4,9 % от територията на страната.

От данните следват чисто аритметичните изводи, че защитените територии на територията на област Добрич са доста под средното за страната и са около 1 % от територията на областта и под 1% от общата площ защитени територии в България. Това се дължи и на обективни фактори- равнинния и селскостопански характер на област Добрич, но ценността на дадена защитена територия не може да бъде оценявана само по нейната площ. От гледна точка на биоразнообразието и уникалността на видовете защитените територии от област Добрич заемат едно значимо място общата мозайка от защитени територии в България.

От всичките гореизброени защитени територии към момента на разработване на стратегията утвърдени планове за управление имат следните територии:

А) ЗМ “Дуранкулашко езеро”-ЗАПОВЕД № РД-1225 от 11.12.2002 г. за утвърждаване план за управление на защитена местност "Дуранкулашко езеро", Издадена от министъра на околната среда и водите, обн., ДВ, бр. 3 от 10.01.2003 г.

Б) ЗМ “Шабленско езеро”- ЗАПОВЕД № РД-167 от 26.02.2004 г. за утвърждаване на план за управление на защитена местност Шабленско езеро, Издадена от министъра на околната среда и водите, обн., ДВ, бр. 31 от 16.04.2004 г.

В) ПР “Балтата”- ЗАПОВЕД № РД-1126 от 29.10.2004 г. за утвърждаване на план за управление на поддържан резерват "Балтата" и буферната му зона, Издадена от министъра на околната среда и водите, обн., ДВ, бр. 101 от 16.11.2004 г.

Следва да се отбележи факта, че границите на ЗМ”Дуранкулашко езеро” преминават точно по очертанията на водното огледало- т.е. защитената територия е уязвима в по-голяма степен от външни въздействия, докато по-голямата част от ЗМ “Шабленско езеро” е в границите на охраняемата и заградена правителствена резиденция “Шабла”- т.е. тук вероятността от външни недоброжелателни въздействия е минимизирана.

Поддържания резерват “Балтата” и буферната му зона се намира в непосредствена близост до КК”Албена” и курортната зона на с.Кранево. Това спомага както за потенциалното развитие на екотуризма, така и за някои неблагоприятни въздействия от

туристическите дейности. Последните са смекчени максимално чрез препоръките, изложени в плана за управление на ПР "Балтата".

Във вътрешността на Добруджа съществуват отделни участъци със запазени гори като запасите от едър дивеч са от средни до ниски спрямо средното за страната. Тук се срещат благороден елен, сърна, дива свиня, елен лопатар, муфлони. От птиците най-разпространени са бекас, пдпъдък и водоплаващите- дива гъска, малка белочела гъска, зеленоглава гъска, фиш и др.

ДДСТервел

Държавна дивечовъдна станция "Тервел" е получила името си от гр.Тервел, около който са разположени горските масиви и комплекси. Тя се намира в област Добрич и обхваща изцяло територията на община Тервел. Разположена е в Дунавската равнина - Южна Добруджа. Горите и горските площи са пръснати и образуват отделни комплекси и масиви разделени от обработваеми земи. Държавна дивечовъдна станция "Тервел" има форма на неправилен многоъгълник с размери в посока североизток- югозапад - 40 км и северозапад -югоизток около 23 км. На север тя граничи с държавно лесничество "Силистра", на североизток - с държавно лесничество "Генерал Тошево", на изток - с държавно лесничество "Добрич", на юг и югозапад - с държавно лесничество "Суворово" и държавно лесничество "Нови Пазар" и на запад с държавно лесничество "Дулово". Морфологически **релефът** на ДДивС "Тервел", се отнася към типа нискохълмист. Общата територия представлява обширна ниско - хълмиста равнина, леко наклонена на север, нарязана е от суходолия които местното население нарича "кулаци".

Общата площ на ДДивС "Тервел" е 14 800,3 ха, от които 13 033,6 ха са земи от ДГФ и 1 766,7 ха са ССФ, при новото разпределение по видове собственост горите при ДДивС "Тервел" се разпределят като:

- Гори частна собственост - 149 ха
- Гори държавна собственост - 14 652 ха

Съобразно функциите които изпълняват горите и земите от ГФ са разпределени както следва:

- Общо залесена горска площ - 13 585 ха
- Незалесена дървопроизводителна площ - 602,1 ха

- Недървопроизводителна площ - 613,2 ха

Преобладаващите видове гори на територията на ДДивС "Тервел" са:

- издънкови за превръщане, които заемат 6 804,6 ха или 50% от залесената площ
- нискостъблените заемат 3 824 ха или 28,2% от залесената площ
- широколистнен високостъблен клас заемат 1 381,5 ха или 10,2% от залесената площ

Преобладаващите дървесни видове на територията на Държавна дивечовъдна станция "Тервел" са церовите насаждения - 6 519,0 ха или 48%, акациевите култури и насаждения - 3 589,5 ха или 26,4%. Срещат се още култури от сребролистна липа, полски ясен, американски ясен, гледичия, черница, черен бор и други.

ДДС Балчик

Релеф - хълмиста равнина, в северната част - суходолисто Гьоренско дере, на изток брега на Черно море с няколко суходолия, на юг равнината завършва с долината на река Батова.

Обща площ на горския фонд - 15,612 ха, в това число:

- Държавен горски фонд - 14,908 ха
- гори на физически лица 704 ха
- Общо залесена площ - 13,319 ха, в това число - ДГФ 12,663 ха и физически лица - 656 ха
- Горски пасища - 46 ха
- Незалесена площ за залесяване - общо 1 109 ха
- Недървопроизводителна площ - общо 1 138 ха, в това число ДГФ - 1 116 ха и физически лица - 22 ха

Видове гори:

- Иглолистни - 1 477 ха
- Широколистни високостъблени - 13 ха
- Реконструкция - 4 664 ха
- Издънкови за превръщане - 2 633 ха
- Ниско стъблени - 2 725 ха

Преобладаващи дървесни видове:

- цер - 2 807,5 ха - 21,1%
- келяв габър - 1 722 ха - 12,9%
- акация - 1 351,8 ха - 10%
- планински ясен - 532 ха - 4%
- чер бор - 455,8 ха - 3,4%
- гледичия - 328,8 ха - 2,5%
- летен дъб - 267,3 ха - 2%
- полски ясен - 236 ха - 1,8%
- американски ясен - 196 ха - 1,5%
- орех - 195,7 ха - 1,5%
- липа - 188 ха - 1,4%
- червен дъб - 116,8 ха - 0,9%

Средногодишно ползване - Общо 20,011 м³ стояща маса, в това число:

- главна сеч - 9,041 м³ пл. стояща маса
- реконструкция - 3,738 м³ пл. стояща маса
- отгледни сечи - 7232 м³ пл. стояща маса

Залесяване - Общо 99,9 ха, в това число:

- иглолистни - 18,2 ха
- широколистни - 81,7 ха

Залесяване с фиданки - 306,240 броя средно годишно.

Запаси:

- иглолистни гори - 50,970 пл.м³ ст.маса
- широколистни гори - 799,485 пл.м³ ст.маса
- общо - 850,455 пл.м³ ст.маса

Основни дейности - Залесяване, ползване от горите, ловностопанска дейност, ловен туризъм, охрана на горите и дивеча.

Странични ползвания:

- Паша в горите - 10,005 ха - 2 537 броя едър добитък и 11,487 броя дребен добитък.
- Косене на трева - 70 т годишно
- Добив на горски плодове и билки
- Добив на листник - 50 м³, 5-6 т сочен фураж, 450 т концентриран фураж годишно.

Лесокултурни мероприятия - средногодишно:

- почвоподготовка включително подпомагане на естественото възобновяване - 279,7 ха,
- залесяване - 99,9 ха,
- отглеждане на култури - до 3 пъти годишно, отгледни сечи без материален добив - осветление - 48,2 ха
- отглеждане на подраства - 55 ха

Санитарно състояние на горите в момента: Тенденция за влошаване. Частично съхнене, над 30% на черния бор с тенденция за разширяване, съхненето на ясените, цера, акацията и други дървесни видове. Каламитет от болести по дърветата и насекомни вредители не се наблюдават. Има много престарели насаждения - издънковия цер в превръщателния клас и акацията в полезащитните горски пояси. Поради неспазване противопожарните правила и продължителните засушавания нараства опасността от пожари в горите, особено в П.Г. пояси при палене на стърнища.

Преобладаващи видове риба и дивеч - Представители на дивеча в горите на ДДС- Балчик са - **едър дивеч** - благороден елен, елен лопатар, дива свиня, сърна, муфлон и **дребен дивеч** - заек, лисица, чакал, язовец. От **птиците** - фазани, яребици, гривеци, сезонно бекаси, гургулици, гъски, патици. **Рибите** - вътрешни води - река Батова има в ограничени количества американска пъстърва (искусствено развъдена) и кротушка. Промислени води - Черно Море, попчета, кефал, карагъоз, лефер, цаца и др. Шабленско и Дуранкулашко езеро - шаран, платика, сом, бяла риба, костур, червеноперка, изкуствено развъждан толстолоб, щука.

Лечебни растения - глог, шипка, цвят от бъз и липа, коприва, мащерка, бяло кокиче, обикновен божур, живовляк, жълт кантарион, черен оман, бял равнец и др.

Горски плодове - дрян, шипка, орех.

Защитени територии:

- Резервати - "Балтата" - 205,6 ха, "Калиакра" - 66,9 ха
- Природни забележителности - "Шабленско езеро" - 100,4 ха, "Дуранкулашко езеро" - 350 ха, "Находище на обикновен бомур" - заповед №448/1984г., Архиологичен резерват "Яйлата" - решение №1/1989г. на МС, Историческо място "Калето" - зап.№345/1979г.

Ловни райони - Обособени 39 ловни района, от които 2 бр. в д.г. Батова за едър дивеч, стопанисвани от ДДС Балчик и 37 бр. За дребен дивеч, стопанисвани от ловните сдружения.

Туризъм и предпоставка за развитие - голямото разнообразие на едър и дребен дивеч в района на ДДС Балчик дава възможност за развитие на ловния туризъм. Наличието на природни забележителности в района и красивите разнообразни природни дадености са предпоставка за развитие на екотуризма.

ДЛ Генерал Тошево

Държавно лесничейство "Генерал Тошево" е получило името си от гр.Генерал Тошево, където е установено и седалището му. Разположено е в североизточната част на Добричка област. На север граничи чрез Държавната граница с Република Румъния, на изток - с ДЛ "Балчик", на юг - с ДЛ "Добрич" и на запад с ДЛ "Тервел" и ДЛ "Силистра". Територията на лесничейството изцяло попада в землищните граници на общините Крушари и Генеиув Тошево. Съобщителните и транспортните средства на територията на държавното лесничейство са много добре развити. Множеството чакълирани и черни горски пътища свързват гората с междуградската и междуселска пътна мрежа. Районът на лесничейството се пресича от ЖП линия Добрич - Генерал Тошево - Кардам. Наличните съобщителни връзки благоприятстват за правилното организиране на управлението, стопанисването и опазването на горите в района на лесничейството.

ДЛ "Генерал Тошево" е разделено на два горскостопански участъка: "Крушари" - със седалище с.Крушари и "Генерал Тошево" - със седалище гр.Генерал Тошево. **Територията** на лесничейството представлява обширна равнина, нарязана в западната, югозападната и източна част от суходолия. В района на лесничейството преобладават равните и полегати терени, които заемат общо 76,3% от дървопроизводителната площ. Районът на лесничейството е разположен между 30 и 300 м надморска височина, като преобладават терените с надморска височина от 151 до 250 метра, които заемат 59,3% от дървопроизводителната площ.

Площта на ГФ на ДЛ "Генерал Тошево" е 14 521 ха, от които:

- държавни гори - 14 168 ха - 97,57%
- частни гори - 353 ха - 2,43%

Площта на Държавните защитни горски пояси е 2 733,1 ха и представлява 23,11% от общата площ на Горския фонд, а Полезащитните горски пояси са на площ от 2 551,7 ха и представляват 21,58% от общата площ на Горския фонд.

- Залесена площ - 9 650 ха - 81,61%
- Незалесените площи - 284,5 ха - 18,39%

Преобладаващи видове гори:

- церови гори - 3 584,1 ха - 37,14%
- акациеви гори - 2 696 ха - 27,93%
- липови гори - 1 146,9 ха - 11,88%
- дъбови гори - 961,8 ха - 9,97%
- ясенови гори - 691,8 ха - 7,16%
- други - 569,4 ха - 5,92%

В района на ДЛ "Генерал Тошево" е предвидено средногодишно да се изведе сеч на площ от 528,8 ха и да се добие 20 500 куб.м стояща маса, като за десетгодишния период по ЛУП е предвидено да се изведат сечи на площ от 5 284,8 ха и да се добие 205 020 куб.м стояща маса. През десетилетието е предвидено да се подготви за залесяване и да се залеси площ от 1 342,9 ха. Ще се залесят 8 963 000 броя фиданки от следните дървесни видове - червен дъб, летен дъб, благун, цер, явор, орех, акация, гледичия, сребролистна липа, черен орех, чинар и планински ясен.

Санитарното състояние на насажденията и културите в района на лесничейството е добро.

Защитените гори и територии в района на лесничейството са на площ от 71 ха - това е защитена територия "Александрийска гора" обявена със Заповед № 656/13.09.1979г. на КОПС, с обща площ 71 ха, цялата залесена, представляваща естествено находище на издънкова липова гора.

Ловни райони - Територията на държавно лесничейство "Генерал Тошево" е разделена на 36 ловностопански района и 1 държавен ловностопански район. Държавният

ловностопански район Генерал Тошево обхваща следните ловни комплекси - "Суша река", "Александрия", "Лозница", "Асеновец", "Дрян", "Пчеларово", "Великово" и "Бежаново". На територията на ДЛ "Генерал Тошево" преобладаващи видове дивеч са благороден елен, дива свиня и сърна - представители на едрия дивеч; заек, фазан, яребица и пъдпъдък - представители на дребния дивеч и лисица, чакал и дива котка - представители на хищниците.

ДЛ Добрич

Релеф - Територията на лесничейството представлява обширна равнина /плато/ нарязана от много суходолия. Теренните форми са главно три типа:

- Сравнително високи и равни части /плата/, които достигат до веждите на суходолията
- Суходолията, които разсичат и разчленяват платата на отделни части
- Дъна на суходолията

Тези теренни форми обуславят равнинния и слабо хълмист релеф на района, който е слабо наклонен на север, каквато е и общата посока на суходолията.

Районът на стопанството е разположен между 40 и 330 м надморска височина. Територията на ДЛ "Добрич" попада изцяло в подпояса на равнинно-хълмистите дъбови гори. Преобладават равнинните и полегати терени - 69,6%. Стръмните и много стръмните терени заемат - 9,2%. Те се срещат по бреговете на суходолията. Преобладаването на сенчестите изложения се дължи на общото изложение на Добруджанската равнина, която е обърната на север. Особеностите на релефните форми на терена в района на лесничейството се отразяват върху разпределенията на светлината, топлината, влагата и богатството на почвата, а оттам и за формирането на различните типове месторастения. Така на платата са формираны равнинните богати и средно богати месторастения, а на стръмните терени бедните, интразонални и ерозираны месторастения.

Площта на горския фонд в ДЛ "Добрич" е 17 864 ха, от тях ДГФ - 17 598 ха и ЧГФ - 266 ха.

- Залесена площ - 16 141 ха
- Горски пасища - 59 ха
- Незалесена площ - 698 ха
- Недървопроизводителни площи - 966 ха

Видове гори:

- Иглолистни - 358 ха - 2,2%
- Широколистни - 3 343 ха - 20,7%
- Реконструкции - 3 285 ха - 20,4%
- Издънковы за превръщане - 5 116 ха - 31,7%
- Нискостъблени - 4 039 ха - 25%

Преобладаващи дървесни видове:

- Черен бор - 347 ха - 2,1%
- Дъб - 1 471 ха - 9,1%
- Цер - 6 053 ха - 37,5%
- Ясен - 650 ха - 4%
- Липа - 753 ха - 4,7%

Средногодишно ползване - 31 933 м³

- Главна сеч - 22 111 м³
- Прочистка - 693 м³
- Прореждане - 3 547 м³
- Пробирка - 168 м³
- Линейно селекционна - 39 м³

- Санитарна - 2 985 м³
- Котловинна - 10 м³
- Реконструкции - 2 382 м³

Залесяване:

- Общо планови - 787,3 ха - 68,2%
- Подпомагане естественото възобновяване - 366,9 ха - 31,8%
- Презалесяване - 0,2 ха
- Общо - 1 154,4 ха - 100%

Предвидено залесяване с фиданки:

- Общо иглолистни - 344,4 хил.броя
- Общо широколистни - 8 850,4 - хил.броя
- Общо - 9 194,8 хил.броя

Общият запас на ДЛ "Добрич" е 1 669 600 м³.

Основни дейности - Контрол, управление на горския фонд, добив на дървесина.

Странични ползвания - Паша - 8 934,7 ха.

Лесокултурни мероприятия:

- Подготовка на почвата за залесяване - попълване на култури, отглеждане на култури, горско семепроизводство.
- Разсадниково производство - ограждане на култури, отглеждане на млади насаждения без материален добив.

Санитарно състояние на горите в момента - съхнене в церовите насаждения.

Преобладаващи видове дивеч и риба - благороден елен, елен лопатар, сърна, дива свиня, див заек, фазан, пъдпъдък, яребица, лисица, чакал, дива котка, язовец, шаран, толстолоп, каракуда.

Преобладаващи видове лечебни растения и горски плодове - жълт кантарион, бял равнец, лайка, мащерка, коприва, орех, мъждрян, джанка, круша, сребролистна липа, черница, зарзала.

Защитени природни територии:

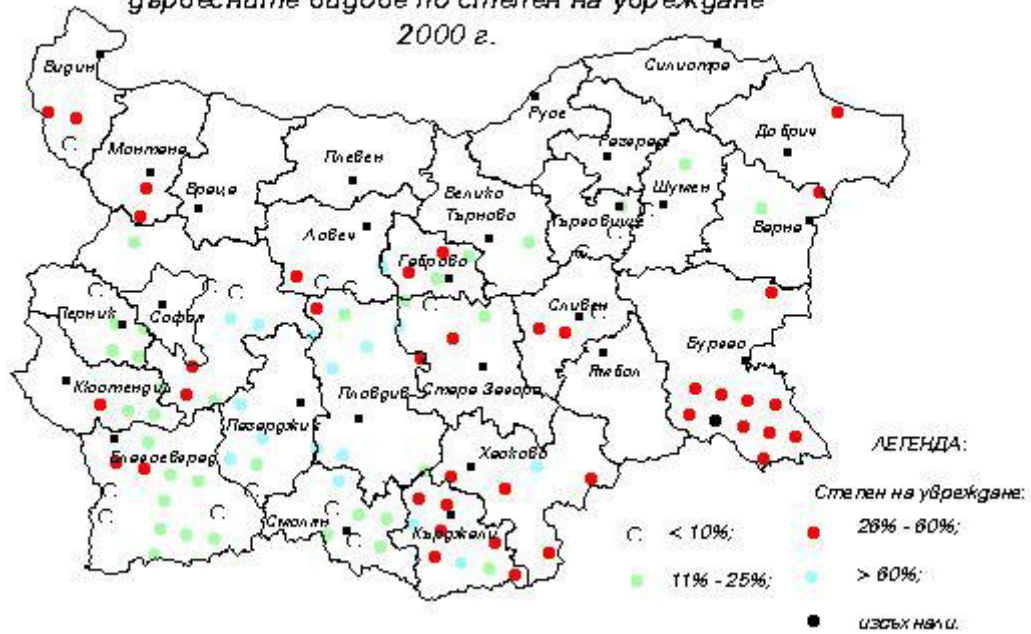
- Национален парк "Дъбовете", обявен с ПМС №30-2710/ 10.02.1995г.,с площ 468,1 ха, но според новия закон, не е прекатегоризиран.
- Природна забелижителност - находище на див божур в землището на с.Орлова могила, обявено със заповед №197 от 19.03.1981 г. на КОПС.

Ловни райони - На територията на ДЛ "Добрич" са обособени 36 броя ловно-стопански района и 1 брой Държавни ловностопански района с 4 комплекса.

През 2004 год. Държавното лесничейство в Генерал Тошево е съставило 131 акта за нарушения. Издадените 131 акта са на обща стойност 7500 лв. Събраните глоби са едва 10 %. Най-четите нарушения са незаконна сеч с цел търговия.

Предвидено бе през пролетта на 2005 година в районите на Генерал Тошево, Добрич, Тервел и Балчик да бъдат възстановени 543 дка полезащитни горски пояси. Проектът е обезпечен с 260 хил. лв. от Министерство на околната среда и водите. Част от залесяването ще стане по проекта "От социални помощи към осигуряване на заетост".

Резултати от комплексната оценка на дървесните видове по степен на увреждане 2000 г.

8.В) Депа за битови отпадъци

Отпадъци

Това е най-критичният сектор за областта. Почти във всички общини съществуващите площадки за депониране и съхранение на твърдите битови отпадъци са с изчерпан капацитет или пред изчерпване. Тежкото финансово състояние на общините рефлектира изключително силно върху тази основна тяхна отговорност. Последното се отразява както върху почистването и външния вид на населените места, така и върху проблемите свързани с депонирането на отпадъците. Областта е на едно от последните места по депонирани скални и земни маси от рудници и с ниско за страната ниво на депонирани органични неопасни производствени отпадъци. Депонираните неопасни производствени отпадъци на кв. км. през 1998 г. са в границите 3-10 т/кв.км, което е една средна стойност за страната. При общо за страната 218437 хил.т. образувани производствени отпадъци, несъдържащи вредни замърсители, то за област Добрич числото е 23 хил. т. или **0,01%** от общото количество. Депонираните неопасни производствени отпадъци през 1999 г. за страната са 175603 хиляди тона, а за областта са 43 хиляди тона. **0,02%** от общото количество.

Данните за 2003 година потвърждават тази тенденция през годините област Добрич да не е голям замърсител.

Производствени отпадъци (неопасни), по райони за планиране и области през 2003 година

(Хиляди тонове)

Райони за планиране и области	Образувани	в това число:					Окончателно депонирани на собствени депа към 31.12.
		Предадени за рециклиране и преработка	Термично третиран	Депонирани			
				Общо	на външни депа	на собствени депа	
Общо за страната	84313	712	37	83375	30444	52931	1133509
Североизточен	1500	202	1	1277	34	1243	30530
Варна	1363	181	0	1172	21	1150	29080
Добрич	27	1	0	25	0	25	245
Разград	15	5	-	11	4	6	8
Силистра	5	1	-	3	3	0	0
Търговище	10	1	0	4	3	1	485
Шумен	80	14	0	62	2	60	711

Отпадъци от разкриването добива и преработването на подземни природни богатства, по райони за планиране и области през 2003 година

(Хиляди тонове)

Райони за планиране и области	Образувани	в това число:			Окончателно депонирани
		Предадени	Термично	Депонирани	

		за рециклиране и преработка	третиран и				на собствени депа към 31.12.
				Общо	на външни депа	на собствени депа	
България	75200	26	-	75163	27261	47902	993372
Североизточен	85	10	-	74	-	74	1457
Варна	14	-	-	14	-	14	73
Добрич	9	-	-	9	-	9	222
Разград	-	-	-	-	-	-	-
Силистра	-	-	-	-	-	-	-
Търговище	-	-	-	-	-	-	460
Шумен	63	10	-	52	-	52	703

Тези благоприятни данни обаче не могат да се отнесат и за битовите отпадъци. За 1999 г. в областта има 8 депа при общо за страната 567- т.е. 1,4% от общия брой. Количествата битови отпадъци са 96 882 тона за област Добрич при общо за България 3 212 349 тона- или 3% от общото количество. Делът на областта е около 656 кг./год./ж. като през годините малко пада до 590 кг./год./ж. Събраните битови отпадъци на човек от населението през 1999 г. са средно 506 кг./жител за страната като се нареждаме на 9 място в страната, а за 1998 г. сме били на 12 място за страната.

Текущото състояние през последните години и положението ни в Североизточния район за планиране и спрямо България е представено в следните таблици:

Производствени и битови отпадъци

хиляди тонове

Показатели	2000	2001	2002
Производствени /неопасни/ отпадъци			
Образувани през годините - общо	12	17	19
Окончателно депонирани на собствени депа към 31.12 - общо	222	232	237
Битови отпадъци			
Събрани битови отпадъци на обществени депа с организирано сметоизвозване	90	85	86
На човек от обслужваното население - кг/ч/г.	615	578	595

Битови отпадъци по райони за планиране и области през 2003 година

Райони за планиране и области	Депа	Относителен дял на обслужваното население	Събрани битови отпадъци	Депонирани отпадъци	Събрани битови отпадъци на човек от обслужваното население
	Брой	Процент	Тонове		кг/чов/год
България	706	82,0	3209183	3193597	502
Североизточен	74	68,7	471281	470975	533
Варна	35	88,2	175115	175055	433
Добрич	8	69,6	85594	85594	590
Разград	13	52,6	52226	52220	698
Силистра	5	47,1	58690	58690	907
Търговище	4	49,5	32092	32002	469
Шумен	9	62,9	67564	67414	535

Решаването на този проблем се възпрепятства от специфичните особености на областта:

- а) от административен характер- най-големият производител на отпадъци- община гр Добрич не притежава голяма територия и нейното депо е в община Добричка;
- б) от икономогеографските фактори- територията на областта е заета предимно от плодородни земеделски земи;
- в) инженергеоложки фактори- поръозна среда (територията на цялата област попада в Добруджанския карстов район) или свлачищно- сеизмонеустойчиви терени.

От горепосоченото следва изводът, че трудно се намират подходящи нови терени за депа за ТБО.

Това недвусмислено означава, че пътят за разрешаване на проблемите няма друга алтернатива освен изграждането на регионални депа между общините, пример който може да се следва и от успешното коопериране на други общини в България. За област Добрич принципно съгласие за изграждане на регионални депа за ТБО има между всичките общини и община Никола Козлево- Шуменска област.

Следователно е необходимо обединяването на усилията на представителите на всички местни власти за комплексно решаване проблема с ТБО чрез интегрирано управление на ТБО. В тази насока е вероятно финансиране на проект по предприсъединителните фондове на ЕС- програма ИСПА.

Проблем, съпътстващ депонирането на отпадъците е и старата и амортизирана сметосъбираща и сметоизвозваща техника на общините. При обновяването ѝ следва да се съобразяваме със специфичните навици на жителите на областта- големите количества органични отпадъци от растителен и животински произход, отпадъците от пепел и сгурия през зимния отоплителен сезон.

Що се отнася до промишлените отпадъци и тези, които имат характер на опасни не са идентифицирани големи проблеми.

8.Г) Пречиствателни станции и отпадни води

По дял на населението, обслужвано от пречиствателни станции област Добрич попада в районирането 40-70%. Делът на обработените отпадъчни води също е относително висок. Отведените канални води за 2000 г. са общо 6746 хил. куб.метра, като от абонати на населението са 2540 хил. куб.метра (40%), от бюджетни организации – 413 хил. куб.метра (6%) и от фирмите – 3793 хил. куб.метра (56%) хил. куб.метра.

Данните до 1999 г. от ТСБ-Добрич са както следва:

(Хил. куб. М)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Област Добрич						
Образувани отпадъчни води-общо	7016	6535	5504	4273	3458	3187
в т.ч. отведени в:						
повърхностни водоеми	2328	1942	1642	1356	1218	886
морето	36	79	65	65	30	95
подземни хоризонти	15	12	5	6	11	9
обществена канализация	4433	4244	3697	2701	2096	2118
Необработени	1534	2171	1988	1400	875	1000
Обработени	4351	4364	3516	2873	2583	2187

Текущото положение е представено в следната таблица:

Заустени отпадъчни води от стопански единици и обществената канализация през 2002 година

(хил. куб. м/год.)

Видове отпадъчни води	Общо	Отведени в:		
		обществена канализация		водни обекти
		със СПСОВ	без СПСОВ	
Заустени отпадъчни води	21232	18379	1538	1315
Третирани /обработени/	18390	18379	-	11
биологично	16760	16749	-	11
механично	1630	1630	-	-
Нетретирани /необработени/	2842	-	1538	1304

Водоснабдявано, канализирано и обслужено населено място от пречиствателни станции за питейни и отпадъчни води по общини

Област \ Общини \ Показатели	2000	2001	2002

Област Добрич			
Потребена питейна вода от население - л/ч/ден	70	65	62
Дял на водоснабдяваното население - %	99,8	99,8	99,8
Дял на канализираното население - %	55,0	66,6	66,5
Дял на населението на режим на водоподаването - %	53,2	53,1	49,9
Дял на обслужваното население от ПСПВ - %	-	-	-
Дял на обслужваното население от СПСОВ - %	55,0	66,6	66,5

Видно е, че общият обем на отпадни води намалява. Причината и тук е понижаването на икономическата активност на стопанските субекти.

Анализът на наличната информация показва, че към настоящия момент най-голям замърсител на повърхностните води се явява населението в областта. На територията на област Добрич пречиствателни станции има в гр. Добрич, гр. Генерал Тошево, гр. Балчик, гр. Тервел, гр. Каварна, КК "Албена" и гр. Шабла. В гр. Балчик ще продължи строежа на нова ГПСОВ и комплексна канализация със средства по програма ИСПА. В част от промишлените предприятия от областта има изградени локални пречиствателни станции за отпадни води.

Сравнено с другите области от Североизточния район за планиране през 2003 год. положението е следното:

Действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води и обслужвани селища по райони за планиране и области през 2003 година

Райони за планиране и области	СПСОВ	Механично пречистване	Биологично пречистване	Обслужвани селища от СПСОВ	Дял на обслужваното население от СПСОВ	
					Общо	в това число:
						биологично пречистване
България	56	13	43	68	39,9	37,8
Североизточен	23	9	14	27	50,0	39,8
Варна	13	6	7	17	82,4	78,1
Добрич	7	2	5	7	66,0	54,6
Разград	2	-	2	2	28,0	28,0
Силистра	-	-	-	-	-	-
Търговище	-	-	-	-	-	-
Шумен	1	1	-	1	43,4	-

Изводът че област Добрич е с показатели доста над средното за региона (поради липсата на пречиствателни станции в част от областите) не може да служи за успокоение. Поради спецификата на област Добрич- с обширно черноморско крайбрежие,

трансграничен пренос на подземни води и карстов район- усилията за увеличаване дела на обслужваното население и обемите отпадни води, третирани през пречиствателни станции следва да продължат.

На територията на областта със средства от НФООС за периода 2001 – 2003г. са финансирани следните екологични проекти:

Инвестиционни обекти:

1. Градска пречиствателна станция за отпадни води – гр. Каварна. “Байпасни връзки” – Община Каварна – 52 880 лв.
2. Пречиствателна станция за отпадни води – гр. Шабла – Община Шабла – 632 294 лв.
3. Довеждащ колектор до пречиствателна станция за отпадни води – Ген. Тошево – Община Ген. Тошево – 707 000 лв.
4. Улични водопроводи с. Камен бряг – Община Каварна – 167 952 лв.
5. Изграждане на канализация на главен колектор III по ул. “Ал.Стамболийски” – I етап на гр. Каварна – Община Каварна – 176 776 лв.

9. SWOT-АНАЛИЗ ЗА ОБЛАСТ ДОБРИЧ

(приет с консенсус на заседание на Областният съвет за развитие от 29.06.2004 г., потвърден на заседанието на ОСР от 05.07.2005 год.)

Силни страни на областта

- Наличие на естествен център на голям селскостопански район-гр.Добрич
- Голяма морска брегова ивица с развито курортно дело
- Развито селско стопанство с плодородни почви
- Изградена и гъста транспортна инфраструктура с наличие на ГКПП-та, митници и морско пристанище в гр.Балчик
- Подходящи агроклиматични условия за развитие на земеделието
- Природни дадености за развитие на хранително-вкусовата промишленост
- Липса на големи замърсяващи производства, екологично чист район с уникални природни дадености
- Наличие на полезни изкопаеми-рудни, нерудни, горивни
- Научен потенциал в Добруджанския земеделски институт и филиали на ВУЗ-ове
- Транзитен газопровод и промишлена и битова газификация; наличие на локални газови находища
- Добре развита и равномерно разпределена мрежа от зърнобази
- Традиции в леката промишленост
- Мрежа от средни професионални училища, подготвящи кадри в разностранни професии

Слаби страни на областта

- Липса на сериозни инвестиции и инвеститори
- Лошо състояние на транспортната инфраструктура и частично на комуникационната в периферията на областта
- Големи урбанизирани територии попадат в активни свлачищни райони
- Амортизирана водопреносна мрежа, липса на големи повърхностни водоизточници и висока цена на водата
- Липса на местна зърнена борса и стокови тържища
- Застаряващо население, обезлюдяване на селските и гранични райони, миграция на младите квалифицирани кадри към големите градове в областта и извън нея
- Недостатъчна използваемост на наличната промишлена база
- Географско положение- отдалеченост от столицата и големите европейски транспортни артерии- район в транспортна изолация
- Траен спад в развитието на животновъдство
- Териториален дисбаланс на преработвателната промишленост в областта

Шансове пред областта

- Развитие на всички видове туризъм
- Трансгранично сътрудничество с Румъния
- Увеличаване пътничко и товаропотоците по оста Север – Юг чрез развитието на ж.п. транспорт и автомобилен транспорт
- Създаване на местна зърнена борса и активизиране на пазара на земята
- Активна държавна политика по отношение на МСП и земеделието
- Развитие на гр.Добрич като университетски център, насърчаване на иновациите в региона
- Включване в системата на газификация на всички общини от областта и разширяване гъстотата на мрежата при газификацията на промишлеността и бита
- Внедряване на нови технологии и нови култури в земеделието
- Увеличаване на степента на образованост и подчиняването ѝ на производството
- Екологосъобразно разработване на находищата на полезни изкопаеми
- Насърчаване развитие на ХВП
- Присъединяването на Р България към ЕС- привличане на инвестиции и повишена конкурентноспособност

Рискове пред областта

- Дисбаланс в развитието на отделните райони в областта- зони “център”- “периферия”
- Бавни темпове на икономически растеж и недостатъчен инвеститорски интерес
- Липса на достатъчно средства за реализиране на стратегия за борба със свлачищните процеси, стихийните бедствия и аварии и за активни брегоукрепителни дейности
- Несправяне на бизнеса с изискванията и конкуренцията на ЕС
- Запазване на нивото на социалнозависимото население и безработицата
- Трансгранични и локални замърсявания на околната среда и водите
- Изоставане в развитието на инфраструктурата на областта
- Запазване на емиграционните процеси на квалифицирани кадри
- Обезлюдяване на цели райони в областта

Б) СТРАТЕГИЧЕСКА ЧАСТ

Визията, целите и приоритетите на Областната стратегия за развитие на област Добрич 2005-2015 год. се основават на анализите за текущото икономическо състояние, SWOT-анализа, както и върху стратегическата част от разработения Областен план за регионално развитие на област Добрич 2000-2006 год., като ги доразвиват в съответствие с Националната стратегия за регионално развитие 2005-2015 год. и в унисон с целите на регионалната политика на Европейския съюз за новия програмен период 2007-2013 год.

1. СЪОТВЕТСТВИЕ НА ВИЗИЯТА, ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ МЕЖДУ НПР 2007-2013, НСРР 2005-2015 И ОПР 2000-2006 год.

	Национален план за развитие 2007-2013 г.	Национална стратегия за регионално развитие 2005-2015 г.	Областен план за регионално развитие 2000-2006 г.
ВИЗИЯ	България да бъде страна с високо качество на живот, основано на устойчивото социално-икономическо развитие в процеса на цялостното интегриране в ЕС.	Република България ще бъде страна-членка на ЕС, с динамично развиващи се региони, постигащи висок икономически растеж и заетост, устойчиво развитие, подобро качество на живот и запазено и валоризирано природно и културно наследство.	Жителите на област Добрич желаят тя да се утвърди в привлекателно място за живот, труд и отдих чрез развиването на многообразни и модерни форми на туризъм, екологосъобразно интензивно селско стопанство и осигуряването на качествени обществени услуги, като използват в най-голяма степен достиженията на развитите икономически и демократични страни.

СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ	Достигане и поддържане на висок икономически растеж чрез динамична икономика на знанието в съответствие с принципите на устойчивото развитие	Намаляване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия чрез развитие на вътрешния потенциал на регионално и местно ниво	Достигане на постижим и същевременно значим икономически растеж
	Повишаване потенциала на човешкия капитал и достигане на равнища на заетостта, доходите и социалната интеграция, осигуряващи високо качество на живот.	Постигане на прелом в развитието на българските райони за планиране чрез инвестиции във физически и човешки капитал и доближаване до средните равнища на развитие на регионите в ЕС	Стабилизиране на социално-икономическите процеси в областта Инвестиране в развитието, обучението, квалификацията и преквалификацията на човешките ресурси Развитие на техническата и социална инфраструктура
		Развитие на териториалното сътрудничество за постигане на териториална кохезия с ЕС и разширяване на добросъседството и партньорството	
СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТИ	Подобряване на базисната инфраструктура	РАЗВИТИЕ И МОДЕРНИЗАЦИЯ НА ИНФРАСТРУКТУРАТА, СЪЗДАВАЩА УСЛОВИЯ ЗА РАСТЕЖ И ЗАЕТОСТ (П2) 1. Развитие и модернизация на елементите на регионалната и местната транспортна инфраструктура 2. Изграждане и подобряване на екологичната инфраструктура 3. Повишаване на достъпа и изграждане на регионална и местна бизнес инфраструктура	Развитие на техническата и социална инфраструктура Подобряване на качеството на околната среда
	Повишаване конкурентноспособността на българската икономика	ПОВИШАВАНЕ НА РЕГИОНАЛНАТА КОНКУРЕНТНОСПОСОБНОСТ НА ОСНОВАТА НА ИКОНОМИКА НА ЗНАНИЕТО (П1) 1. Развитие на изследователска дейност,	

		<p>технологично развитие и иновации в районите</p> <p>2. Изграждане на бизнес мрежи и регионални и трансгранични кълстери</p> <p>3. Подобряване на достъпа и развитието на информационните и комуникационните технологии в областта на публичните услуги и услугите за МСП</p>	
--	--	--	--

<p>Развитие на човешките ресурси</p>	<p>ПОДОБРЯВАНЕ НА ПРИВЛЕКАТЕЛНОСТТА И КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ В РАЙОНИТЕ ЗА ПЛАНИРАНЕ (П3)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Повишаване на атрактивността на регионите чрез инвестиции в образованието 2. Интегриране на цялата териториална общност към пазара на труда 3. Подобряване на здравните услуги, допринасящи за развитието на регионите 4. Опазване и валоризиране на природното и културното наследство 	<p>Подобряване на качеството на околната среда Инвестиране в развитието, обучението, квалификацията и преквалификацията на човешките ресурси</p>
<p>Развитие на селските райони и земеделието</p>		
<p>Устойчиво и балансирано регионално развитие</p>	<p>ИНТЕГРИРАНО ГРАДСКО РАЗВИТИЕ И ПОДОБРЯВАНЕ НА ГРАДСКАТА СРЕДА (П4)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Прилагане на стратегии за интегрирано градско развитие и повишаване на конкурентоспособността на градовете 2. Възстановяване и обновяване на градски райони 3. Укрепване на взаимовръзката град-регион и подобряване на социално-икономическата интеграция 4. Насърчаване на екологично чист градски обществен транспорт 	
	<p>РАЗВИТИЕ НА СЪТРУДНИЧЕСТВОТО ЗА ЕВРОПЕЙСКО ТЕРИТОРИАЛНО СБЛИЖАВАНЕ, ЗАДЪЛБОЧАВАНЕ НА ПАРТНЬОРСТВОТО И ДОБРОСЪСЕДСТВОТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА РАЗВИТИЕ (П5)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Развитие на трансгранично сътрудничество 2. Развитие на транснационалното 	

		<p>сътрудничество Работа в мрежа и обмен на опит с европейските региони</p>	
		<p>УКРЕПВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНИЯ КАПАЦИТЕТ НА РЕГИОНАЛНО И МЕСТНО НИВО ЗА ПОДОБРЯВАНЕ ПРОЦЕСА НА УПРАВЛЕНИЕ (П6)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Укрепване на капацитета и подобряване на координацията за управление на средствата от Структурните фондове на ЕС на регионално и местно ниво 2. Подпомагане изграждането на регионални и местни партньорства за развитие 3. Подобряване на предоставяните услуги от регионалната и местната администрация 4. Развитие на нови подходи за насърчаване и насочване на регионалното и местното развитие 	
	<p>Забележка: Документът е изготвен след широка дискусия, в която участваха социални, икономически и регионални организации, местното самоуправление и академичната общност. При неговото изработване са взети предвид изискванията на действащите регламенти и стратегии на ЕС</p>		

2. ВИЗИЯ ЗА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ

ЖИТЕЛИТЕ НА ОБЛАСТ ДОБРИЧ ЖЕЛАЯТ ТЯ ДА СЕ УТВЪРДИ КАТО ПРИВЛЕКАТЕЛНО МЯСТО ЗА ЖИВОТ, ТРУД И ОТДИХ ЧРЕЗ РАЗВИВАНЕТО НА МНОГООБРАЗНИ И МОДЕРНИ ФОРМИ НА ТУРИЗЪМ, ЕКОЛОГОСЪОБРАЗНО ИНТЕНЗИВНО СЕЛСКО СТОПАНСТВО И ОСИГУРЯВАНЕТО НА КАЧЕСТВЕНИ ОБЩЕСТВЕНИ УСЛУГИ, КАТО ИЗПОЛЗВАТ В НАЙ-ГОЛЯМА СТЕПЕН ДОСТИЖЕНИЯТА НА РАЗВИТИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ И ДЕМОКРАТИЧНИ СТРАНИ.

3. ГЛАВНА СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ

Главната стратегическа цел на област Добрич *"Създаване на такива параметри и условия на средата, които биха гарантирали необратимостта на бъдещото устойчиво социално-икономическо развитие на област Добрич"* съответства на Главната стратегическа цел на НСРР 2005-2015 год. *за постигане на устойчиво и балансирано развитие на районите в Република България.*

4. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ

Стратегическите цели от ОПР 2000-2006 год. са преосмислени, преформулирани и трансформирани в новата ОСР 2005-2015 год. по следният начин:

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1: Създаване на условия за увеличаване на конкурентноспособността на област Добрич за постигане на динамично развитие на района при намаляване на различията както вътре в района, така спрямо и съседните области.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2: Повишаване на потенциала на човешките ресурси, увеличаване равнището на заетостта, доходите и постигане на социална интеграция на групите в неравностойно положение.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3: Подобряване качеството на околната среда и намаляване на различията в жизнената среда между отделните общински територии.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 4: Териториално развитие, трансгранично и транснационално сътрудничество за постигане на териториална кохезия с ЕС

5. ПРИОРИТЕТИ И МЕРКИ

Връзките, създадени между Стратегическите цели и Приоритетите за периода 2007-2015 год., не са като клонова структура, а са от мрежови тип, т.е. чрез изпълнение на мерки от даден приоритет ние ще въздействаме за постигане на различни цели.

По подобен начин ще бъдат представени и приоритетите и мерките за действие на Областната стратегия за развитие 2005-2015 год.

5.1 ПРИОРИТЕТИ ЗА ПЕРИОДА 2005-2006 год.

Приоритети	Ключови фигури
Повишаване на регионалната и местната икономическа активност	Областен управител, общини, Сдружения на работодатели, Занаятчийска камара, Научни институти, Структури на ВУЗ-ове, фирми
Подобряване на инфраструктурата, свързана с развитие на бизнеса	Областен управител, общини, Териториални звена на централната власт, отговарящи за базисната инфраструктура, "ВиК", Електропреносни и електоразпределителни дружества, БТК и другите комуникационни компании
Развитие на професионалните умения в подкрепа на регионалната и местната икономическа активност и прехода към информационно общество	Областен управител, общини, Сдружения на работодателите и на работниците, Професионални учебни центрове, Научни институти, Структури на средното професионално образование и ВУЗ-ове
Развитие на периферните райони	Областен управител, общини, Териториални звена на централната власт, отговарящи за базисната инфраструктура, "ВиК", Електропреносни и електоразпределителни дружества, БТК и другите комуникационни компании
Повишаване ролята на регионите за формулиране и прилагане на политики за регионално развитие	Областен управител на област Добрич, областен управител на област Варна (център на СИРП и председател на РСР), Териториални звена на централната власт, имащи отношение към въпросите на регионалното развитие- МРРБ, МТСП, МИ, АПМСП, ММС, МОСВ, МТС

5.2 ПРИОРИТЕТИ И МЕРКИ ЗА ПЕРИОДА 2007-2015 ГОД. СПРЯМО ПРЕДВИДЕНИТЕ СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1: Създаване на условия за увеличаване на конкурентноспособността на област Добрич за постигане на динамично развитие на района при намаляване на различията както вътре в района, така спрямо и съседните области.

Приоритет 1. Развитие и модернизация на инфраструктурата, допринасяща за засилване на регионалната конкурентноспособност;

В рамките на този приоритет могат да се очертаят две основни направления на действия на регионалната политика, които да създават основата на конкурентноспособността на област Добрич:

Поднаправление 1.1. Развитие на транспорта и другите елементи на техническата инфраструктура, с оглед създаването на по-благоприятни условия за растеж в икономиката;

Мярка 1.1.1 Усъвършенстване на транспортната инфраструктура;

Транспортната инфраструктура има ключова роля за икономическото развитие на страната и районите. Нейната конфигурация и степента ѝ на изграденост определят в значителна степен модела на стопански връзки между икономическите центрове в национален и международен план и дефинират качеството на отделните територии от гледна точка на тяхната привлекателност за бизнеса. Повишаването на конкурентоспособността на икономиката на районите и потенциала им за привличане на инвестиции са пряко зависими от степента на изграденост и експлоатационното състояние на елементите на транспортната инфраструктура.

В тази връзка основните задачи за постигане на балансирано и устойчиво регионалното развитие са свързани с осигуряването на добър транспортен достъп до зоните за развитие на икономически дейности на регионално и местно ниво.

Дейност 1.1.1.1 Модернизирание на пътната мрежа от I, II и III клас на областта;

Дейност 1.1.1.2 Доизграждане и рехабилитиране на общинската пътна мрежа;

Дейност 1.1.1.3 Изграждане и рехабилитация на градската улична мрежа, използвана за транзит, подход и вътре в икономическите обособени бизнес зони;

Мярка 1.1.2 Развитие на водоподаваща, водопреносна и канализационна мрежа;

Приоритетите в развитието на сектора за област Добрич включват: намаляване на загубите на вода във водопроводните мрежи, изграждане на ВиК мрежи и съоръжения в неводоснабдени населени места и потенциални зони за развитие на туризъм, както и подобряване качеството на водоснабдителните и канализационните услуги.

Политиката за регионално развитие има споделено участие в тези дейности и основно подкрепата ѝ ще бъде за насърчаване на рационалното използване на водата в местата за бизнес дейности, увеличаване ефикасността на системата и насърчаване на концепцията за интегрирано управление на водните ресурси; насърчаване на интегрираното управление на отпадъчните води, резултат на производствени дейности, чрез безопасно изхвърляне или съхраняване, почистване и/или повторно използване.

Дейност 1.1.2.1 Подобряване качеството на водоснабдяването на населените места;

Дейност 1.1.2.2 Реконструкция и обновяване на амортизираната водопреносна мрежа с цел пестеливо използване на водните ресурси;

Дейност 1.1.2.3 Изграждане на цялостна система за отвеждане и почистване на отпадните води от селищата на областта чрез изграждане на пречиствателни станции за отпадни води;

Дейност 1.1.2.4 Изграждане на канализационни мрежи в населените места, изпреварваща в курортни зони.;

Дейност 1.1.2.5 Изготвяне научни проучвания относно качеството и количеството на подземните води с оглед бъдещото устойчиво развитие на областта. Внедряване на система за контрол и мониторинг на характеристиките на подземните питейни води;

Мярка 1.1.3 Развитие на електроенергийната система и внедряване на енергоспестяващи и енергозаменящи технологии;

Политиката за регионално развитие следва да подкрепи развитието на енергийната инфраструктура, която създава условия за развитие на бизнеса. В определени райони от страната, където попада и област Добрич, неин основен приоритет ще бъде използването на алтернативни енергийни източници (природен газ- вносен (транзитиран от Русия и другите страни на ОНД), както и от местните източници край м.Зеленка, Черноморския шелф и от Добруджанското въглищно находище), вятърна, слънчева, геотермична енергия и енергия, генерирана от биомаса).

Дейност 1.1.3.1 Изграждане на нова електропреносна и трансформаторна мрежа в районите с потенциал за развитие на бизнес и туризъм и рехабилитиране на съществуващи морално остарели мощности в селските райони с потенциал за селски и екологичен туризъм;

Дейност 1.1.3.2 Внедряване и използване на нетрадиционни източници на енергия– малки Ветрови ЕЦ, Газови ЕЦ, слънчеви колектори, геотермални води;

Дейност 1.1.3.3 Газифициране на населените места и промишлените зони;

Поднаправление 1.2. Развитие на инфраструктурата на информационното общество;

Революционното развитие на телекомуникациите, информационните и комуникационните технологии, засиленото въздействие на електронните медии доведоха до създаването на нов вид общество, наречено информационно. За изграждане на конкурентен профил на страната и районите инфраструктурата на информационното общество се счита за едно от важните условия. Липсата на достъп до подходящи телекомуникационни услуги би могла да представлява сериозна пречка за развитието на изостаналите райони и най-слабо урбанизираните ареали с недостатъчно развит комуникационен достъп. Това определя необходимостта регионалната политика да развива мрежата на информационното общество в районите и да подкрепи достигането на достатъчно регионално равнище на изграденост на телекомуникациите, информационните и комуникационните технологии

Приоритет при изграждане на инфраструктурата на информационното общество следва да получат районите за целенасочено въздействие, които за област Добрич са редица изостанали селски и гранични райони. Изграждането на тази инфраструктура в изостаналите райони ще увеличи атрактивността им за локализиране на икономическа активност. В центровете на растеж тя ще допринесе за даване на тласък за развитието им и за активното им участие в конкурентната среда и икономически обмен в границите на ЕС.

Мярка 1.2.1. Развитие на телекомуникационната инфраструктура;

Дейност 1.2.1.1 Осигуряване на по-широко и качествено покритие от мрежите на мобилните оператори;

Дейност 1.2.1.2 Осигуряване на покритие за всички територии на областта с качествен телевизионен и радио–сигнал;

Дейност 1.2.1.3 Изграждане на обществени точки за достъп до интернет на обществени места и/или създаване на многоцелеви мултимедийни телецентрове в общините;

Дейност 1.2.1.4 Увеличаване интернет достъпа за училища и публични институции;

Дейност 1.2.1.5 Изграждане с участието на общините на местни телекомуникационни мрежи в нетелефонизирани и рядко населени райони;

Дейност 1.2.1.6 Насърчаване на работата в мрежа в рамките на една общност или между общностите;

Дейност 1.2.1.7 Използване на информационните и комуникационните технологии за осигуряване на възможности за редовно или професионално обучение за групи от населението в отдалечените райони;

Приоритет 2. Частично реструктуриране на икономическата основа на област Добрич и създаване на условия за нейната конкурентноспособност на основата на икономика на знанието;

Областното реструктуриране следва последователно да ориентира икономическата структура на района към производства с висока добавена стойност. Макар област Добрич да е една от водещите за България земеделски области, то следва значително да се намали заетостта в селското стопанство и да пренасочи индустриалната заетост към високотехнологични и високоефективни производства и развитие на информационните технологии. Това особено важи за региона ни като можем да се възползваме от близостта на един крупен научен и високотехнологичен център какъвто се очаква да стане гр.Варна.

Мярка 2.1 Подкрепа развитието на малките и средни предприятия;

Дейност 2.1.1 Пряко подпомагане на МСП за инвестиции по различни грантови схеми. Пряко подпомагане на МСП в районите за целенасочено въздействие от област Добрич съгласно законодателството на Република България;

Дейност 2.1.2 Подпомагане предоставянето на бизнес услуги, свързани със стартиране на нов бизнес и/или създаването на нови работни места;

Дейност 2.1.3 Подпомагане на стартиращи МСП, чрез предоставяне на оборудвани помещения в новоизградени бизнес инкубатори;

Дейност 2.1.4 Изграждане на индустриални паркове и концентриране на еднородни дейности в тях;

Дейност 2.1.5 Стимулиране на инвестиции, направени от МСП за внедряване на технологии, повишаващи производителността на труда;

Дейност 2.1.6 Стимулиране на МСП да откриват повече и по-качествени (високозаплатени и с по-добри условия на труд) работни места;

Мярка 2.2 Подпомагане създаването и усвояването на иновации, в това число и трансфер на технологии;

Дейност 2.2.1 Инвестиции за обновяване и модернизирание на инфраструктурата на структури на висшите училища и научните организации, на подходящи терени и сгради в общините, за създаване на технологични центрове, технологични инкубатори и паркове в приоритетните сфери за развитие на област Добрич;

Дейност 2.2.2 Насърчаване развитието на публично-частното партньорство при развитието и трансфера на нови технологии;

Дейност 2.2.3 Стимулиране на пазарно ориентирани технологични проекти, разработени съвместно от научни институти и фирми в района;

Дейност 2.2.4 Насърчаване на фундаментални научни изследвания;

Дейност 2.2.5 Привличане на стратегически чуждестранни инвеститори и инвестиции в сферата на високите технологии. Създаване на смесени предприятия (джойнт-венчърс) и използване на външния опит и ноу-хау;

Мярка 2.3 Изграждане на регионални клъстери и мрежи в приоритетните сфери за развитие на област Добрич;

Дейност 2.3.1 Изготвяне на програми за развитие на клъстери в контекста на развитието на публично-частни партньорства;

Дейност 2.3.2 Подпомагането създаването на мрежи от предприятия, работещи в близки сфери и по-специално в селското стопанство, хранително-вкусовата промишленост, мебелната промишленост, туризма и др.

Мярка 2.4 Развитие на многообразни форми на туризъм;

Дейност 2.4.1 Развитие на съпътстващата туристическа и техническа инфраструктура;

Дейност 2.4.2 Овладяване на негативните природни процеси в районите с потенциал за развитие на туризъм;

Дейност 2.4.3 Насърчаване на частната инициатива в туризъм;

Дейност 2.4.4 Подобряване и развитие на материално-техническата база на туризъм;

Дейност 2.4.5 Повишаване квалификацията на заетите в туристическите услуги;

Дейност 2.4.6 Модернизация на съществуващата и минимално, щадящо околната среда, изграждане на нова туристическа база;

Дейност 2.4.7 Създаване условия за културно-познавателен туризъм, конгресен, еко-туризъм, селски и аграрен туризъм и балнеоложки туризъм;

Дейност 2.4.8 Разнообразяване на туристическото предлагане – развитие на местните занаяти, използване на културно-историческото наследство и на фолклорните традиции за туристически цели;

Дейност 2.4.9 Опазване на културното и природно наследство;

Мярка 2.5 Съдействие за развитие на иновациите в селското стопанство с цел оживяване на растежа в икономиката и подобряване на икономическото състояние на добруджанското село;

Дейност 2.5.1 Създаване условия за развитие на модерно кооперативно и фамилно земеделие и животновъдство;

Дейност 2.5.2 Развитие на екологично селско стопанство;

Дейност 2.5.3 Изграждане на местни агро-инфо-центрове за подпомагане на частните земеделски стопани;

Дейност 2.5.4 Поощряване отглеждането на нови видове култури, пригодни за агро-метеорологичните условия на област Добрич;

Дейност 2.5.5 Възстановяване традициите в областта на зеленчукопроизводството и изграждане на предприятия, внасящи висока добавена стойност към продукта;

Дейност 2.5.6 Възстановяване на съществуващата система от напоителни канали и хидромелиоративни съоръжения;

Дейност 2.5.7 Създаване на зърнено тържище и локални пазари за изкупуване и съхраняване на селскостопанската продукция (от животински и растителен произход);

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2: Повишаване на потенциала на човешките ресурси, увеличаване равнището на заетостта, доходите и постигане на социална интеграция на групите в неравностойно положение.

Приоритет 3. Повишаване конкурентноспособността, гъвкавостта и адаптивността на човешките ресурси към динамично изменящата се среда на пазара на труда в локален и глобален план;

Повишаване качествата на човешкия ресурс, с цел по-високата пригодност за заетост и по-добрата адаптивност към променящите се условия на труда е предизвикателство за всички райони на страната. България започва постепенно да губи предимствата си по отношение на работната сила, тъй като тя все повече се оказва квалифицирана за работа с остарели технологии. Регионалните дефицити в качеството на човешките ресурси са неравномерно разпределени по територията, но навсякъде се наблюдават негативни тенденции към откъсване на образованието от регионалната икономическа среда, прекъсване на връзката между образование и потребностите на местните пазари на труда, липсата на осъзната фирмена политика за квалификация и обучение на работната сила, които категорично потвърждават необходимостта от адекватни действия, особено наложителни в съвременните условия на глобализация и развитие на информационно общество и икономика на знанието.

Мярка 3.1 Създаване на условия и насърчаване на сътрудничеството между бизнеса, образователните и изследователски институции за развитие на професионалните умения и обвързване с потребностите на регионалните и местни пазари на труда;

Дейност 3.1.1 Разработване на отворена система за обучение, регулираща професионалната подготовка за нуждите на регионалния пазар на труда съвместно със социалните партньори;

Дейност 3.1.2 Достъп до продължително професионално обучение и обучение по време на работа чрез осигуряване на стимули за работодателите и работещите;

Дейност 3.1.3 Стимулиране на връзките между работодателите и процеса на подготовка на студентите чрез договарянето на стажове, практики и други форми за придобиване на практически опит от студентите по време на тяхното следване в съответствие с потребностите на предприемачите и инвестиционния процес;

Дейност 3.1.4 Ориентиране на учебните програми и учебното съдържание към бъдещите потребности от труд, свързани с промените в икономическата структура и технологичното обновяване, осигуряване на поведенчески знания и умения за нагласа и навици за обновяването;

Дейност 3.1.5 Създаване на модерна информационна система за професионално насочване и информация;

Мярка 3.2 Въвеждане на информационни технологии в обучението;

Дейност 3.2.1 Осигуряване на Интернет достъп до всички учебни заведения и научни институти чрез изграждането на необходимата инфраструктура за осигуряване на високоскоростен интернет;

Дейност 3.2.2 Изграждане на регионални информационни мрежи;

Дейност 3.2.3 обучение в използването на информационни технологии на населението в трудоспособна възраст като потребители на електронни услуги;

Мярка 3.3 Подкрепа на процесите на реструктуриране на заетостта;

Дейност 3.3.1 Подкрепа на предприемачите, които прилагат нови технологии в селското стопанство, водещи до намаляване на заетостта;

Дейност 3.3.2 Разработване и внедряване на курсове за преквалификация на работници, засегнати от реструктурирането на икономиката;

Дейност 3.3.3 Обучение на бъдещи предприемачи и самонаети с особен акцент върху развитие на женското и младежкото предприемачество;

Дейност 3.3.4 Подкрепа за работодатели, които инвестират в качествен растеж на човешките си ресурси;

Дейност 3.3.5 Стимулиране на инвестиции, направени от предприемачите (големи работодатели и МСП) за внедряване на технологии, повишаващи производителността на труда (в контекста на реструктуриране на икономиката);

Мярка 3.4 Социално интегриране на цялата териториална общност към пазара на труда;

Дейност 3.4.1 Провеждане на мерки на пазара на труда, адресирани до лица, заплашени от изключване от пазара на труда;

Дейност 3.4.2 Осигуряване на необходимите ресурси за обучение и квалификация на възрастни, на трайно безработни и на други лица от групите в неравностойно положение на пазара на труда;

Дейност 3.4.3 Намаляване несъответствието между образователното равнище и професионалните умения и квалификация на заетите лица и трудовите характеристики на работната сила, които се търсят на пазара на труда, с акцент за възрастните работници и лицата с ниско образование и квалификация;

Дейност 3.4.4 Адаптиране на съществуващата и създаване на нова образователно-квалификационна инфраструктура с многоцелево предназначение (за нуждите на професионалното образование, за целите на обучението през целия живот, за преодоляване на слабограмотността и др.), отговаряща на европейските стандарти за обучение;

Дейност 3.4.5 Провеждане на активна политика в пазара на труда, ориентирана към заетост на рисковите групи и на групите в неравнопоставено положение по отношение на достъпа до заетост;

Дейност 3.4.6 Превенция на младежката и дългосрочната безработица;

Мярка 3.5 Оптимизиране и ефективно използване на социалната инфраструктура;

Дейност 3.5.1 Поддържане и обновяване на обектите на образованието; здравеопазването, социалните грижи, спорта и младежките дейности, културата и културните институти;

Дейност 3.5.2 Подкрепа на мероприятия за развитието на образованието, културата и съхраняване на историческото наследство и паметниците на културата;

Приоритет 4: Укрепване на институционалния капацитет на областно и общинско ниво за подобряване процеса на управление;

Мярка 4.1 Укрепване на капацитета и подобряване на координацията за управление на средствата от Структурните фондове на ЕС на регионално и местно ниво;

Дейност 4.1.1 Оказване на техническа помощ за подготовка на проекти;

Дейност 4.1.2 Организиране на обучения и развитие на уменията за управление на проекти, финансов контрол;

Дейност 4.1.3 Информационно осигуряване на процеса на управление;

Дейност 4.1.4 Проектиране и изграждане на системи за наблюдение;

Мярка 4.2 Подпомагане изграждането на регионални и местни партньорства за развитие;

Дейност 4.2.1 Организиране на обучение на областните и общински партньори за разработване, финансиране и управление на съвместни проекти и прилагане на интегрирани програми за развитие;

Дейност 4.2.2 Поощряване на партньорите за работа в мрежа;

Дейност 4.2.3 Изграждане на механизми за наблюдение и оценка на въздействието;

Дейност 4.2.4 Осигуряване на информация и публичност на плановите и програмните документи на регионално и местно ниво;

Дейност 4.2.5 Провеждане на дискуссионни форуми;

Мярка 4.3 Развитие на нови подходи за насърчаване и насочване на регионалното и местното развитие;

Дейност 4.3.1 Подобряване на институционалния капацитет на регионалните и местните власти, отговорни за иновациите чрез обучение, споделяне на информация, опит, резултати;

Дейност 4.3.2 Подкрепа за развитието на публично-частните партньорства за стимулиране на успешните регионални клъстери и бизнес мрежи;

Дейност 4.3.3 Стимулиране на добрите управленски подходи за развитие на транснационалното и междурегионалното сътрудничество;

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3: Подобряване качеството на околната среда и намаляване на различията в жизнената среда между отделните общински територии.

Приоритет 5. Развитие на градовете и въздействие върху райони заплашени от маргинализация и с натрупване на екологически проблеми;

В съответствие с концепцията за развитие на селищната мрежа и териториално-урбанистичната структура на страната ще се реализират мерки за осигуряването на устойчивост на селищната мрежа и изграждането на качествена селищна и градска

среда, гарантираща благоприятно социално-икономическо и екологическо развитие и достоен жизнен стандарт.

Мярка 5.1 Развитие на опорни градове-центрове на територията;

А) За град Добрич и средните градове от областта:

Дейност 5.1.1 Изграждане на модерна икономическа база основата на конкурентноспособен индустриален сектор;

Дейност 5.1.2 Стимулиране на предприемачеството;

Дейност 5.1.3 Развитие и модернизиране на инфраструктурата;

Дейност 5.1.4 Създаване на устойчиви работни места;

Дейност 5.1.5 Изграждане на центрове за технологии и развитие, бизнес паркове, нови производствени зони;

Дейност 5.1.6 Използване на специфичния местен потенциал;

Б) За малките градове от областта:

Дейност 5.1.7 Създаване и развитие на икономическата основа на малките градове;

Дейност 5.1.8 Развитие и модернизация на местната инфраструктура;

Дейност 5.1.9 Развитие на образователна инфраструктура;

Дейност 5.1.10 Опазване на паметниците на културата и културното наследство;

Дейност 5.1.11 Разнообразяване на структурата на селскостопанската заетост;

Дейност 5.1.12 Предоставянето на услуги за техния селскостопански хинтерланд и в разкриването на малки и средни предприятия, свързани със селскостопанското производство;

Дейност 5.1.13 Стимулиране развитието на туризма;

Мярка 5.2 Развитие на определени градски зони;

Дейност 5.2.1 Физическо възстановяване и благоустройство на градската среда;

Дейност 5.2.2 Стимулиране на публично-частните партньорства с оглед привличане на нови инвестиции в непривлекателните за бизнеса части от града;

Мярка 5.3 Подобряване на екологичното състояние на територии с натрупване на екологични проблеми;

Дейност 5.3.1 Изготвянето на устройствени схеми и планове на чувствителните зони;

Дейност 5.3.2 Създаване на специфични правила и нормативи към общите и подробните устройствени планове за зони с режим на защита;

Дейност 5.3.3 Провеждане на укрепителни мероприятия на местата, заплашени от активни свлачищни и абразионни процеси; Защита от наводнения;

Дейност 5.3.4 Изпълнението на програми за управление на КАВ в районите с влошено качество на въздуха;

Дейност 5.3.5 Газифициране на битовия сектор;

Дейност 5.3.6 Интегрирано управление и опазване на подземните води в Добруджанския артезиански басейн;

Дейност 5.3.7 Осигуряване на добро състояние на крайбрежните морски води;

Дейност 5.3.8 Опазване на почвеното плодородие;

Дейност 5.3.9 Увеличаване употребата на възобновими енергийни източници;

Дейност 5.3.10 Развитие на екологично чист транспорт в градските и крайградски райони;

Дейност 5.3.11 Изграждане на подходящ капацитет в регионалните и общинските администрации, за да посрещнат изискванията на новото екологично законодателство до 2009 г., в т.ч. за разработване, управление и мониторинг на проекти;

Дейност 5.3.12 Партньорство с бизнеса и развитие на гражданско общество;

Дейност 5.3.13 Мерки за запазване на биологичното степно и горско разнообразие;

Мярка 5.4 Подобряване на качеството на околната среда;

Обект на подкрепа от страна на политиката за регионално развитие са всички дейности по опазване на околната среда. В допълнение на секторната политика по опазване на околната среда, регионалната политика трябва да се намеси и подкрепи изграждането на специфична местна инфраструктурата за опазване и подобряване на околната среда, която ще доведе до увеличаване на инвестиционната привлекателност на определени райони. Част от дейностите съвпадат с Мярка 1.1.2, но акцентът тук пада върху опазване на околната среда.

Дейност 5.4.1 Изграждане на канализационни мрежи в населените места;

Дейност 5.4.2 Изграждане на малки пречиствателни станции и локални пречиствателни съоръжения за промишлени и битови отпадъчни води;

Дейност 5.4.3 Създаване и поддържане на системата за събиране и обработване и повторно използване и използване на отпадъците;

Дейност 5.4.4 Разработване на проекти за озеленяване на населените места и по-специално в бизнес и индустриалните зони. Изграждане на зелени бариери и коридори около населените места и индустриалните зони;

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 4: Териториално развитие, трансгранично и транснационално сътрудничество за постигане на териториална кохезия с ЕС

Приоритет 6. Развитие на териториално сътрудничество;

В рамките на този приоритет могат да бъдат очертани следните направления:

а) Развитие на трансграничното сътрудничество;

б) Развитие на транснационалното и междурегионално сътрудничество;

Поднаправление 6.1. Развитие на трансграничното сътрудничество;

Трансграничното сътрудничество е от важно значение за преодоляване на структурните проблеми на граничните райони, каквато е и област Добрич, в резултат на периферното си местоположение, като от друга страна благоприятства разпространението на икономическите иновации, има социално и културно влияние, и представлява врата към европейската интеграция и местната демокрация.

Основните приоритети за трансгранично сътрудничество до 2006 г. са определени в съвместния програмен документ за граничния район България- Румъния.

Дейност 6.1.1 Изграждане на граничната инфраструктура и изграждане на нови малки ГКПП;

Дейност 6.1.2 Подобряване на транспортния достъп към ГКПП както в меридионален, така и в паралелен план (главно пътищата от третокласната и общинска мрежа);

Дейност 6.1.3 Поощряването осъществяване на съвместни инициативи на пазара на труда;

Дейност 6.1.4 Засилване на икономическото сътрудничество включително и в туризма;

Дейност 6.1.5 Мероприятия по опазване на елементите на околната среда- води (пресни и морски), въздух, почви, биологично разнообразие;

Дейност 6.1.6 Стимулиране осъществяването на така нар. проекти “хора за хора” от страна на субекти на гражданското общество;

Дейност 6.1.7 Задълбочаване на научно-техническото сътрудничество;

Дейност 6.1.8 Стимулиране на прякото участие на бизнеса и сътрудничеството между фирми;

Поднаправление 6.2 Развитие на транснационалното и междурегионално сътрудничество;

Транснационалното и междурегионално сътрудничество ще продължи да се подкрепя от програмата Интеррег и през новия програмен период на действие на Структурните фондове 2007-2013 г., като за регионите на България транснационалните проекти ще се реализират в зоната на Централноевропейското, Адриатическото, Дунавското и Югоизточното европейско пространство (т.нар.зона CADSES), а междурегионалните – с всички региони на ЕС.

Дейност 6.2.1 Създаване на транснационални мрежи по различни проекти и съдействие за пренос на добри практики и интеграция на страната в европейското пространство;

Дейност 6.2.2 Създаване на нови инициативи и проекти от европейско значение;

Дейност 6.2.3 Осъществяване на икономически, социален и културен обмен между област Добрич и регионите на Европа;

СПЕЦИФИЧНИ ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ

Съгласно Решение на Регионалния съвет за развитие на Североизточния район за планиране, прието на Заседание от 20.06.2005 год. за Добричка област като райони за целенасочено въздействие в съответните категории (чл.7, ал.4 от ЗРР) и съгласно отчитаните показатели за класифициране (чл.7, чл.5 от ЗРР) са определени:

-) **за изостанали селски гранични райони:** общини Шабла, Генерал Тошево и Крушари
-) **за изостанали селски райони:** общини Тервел, Добрич (т.е.Добрич-селска), Каварна, Шабла, Генерал Тошево и Крушари.

Изостаналите селски гранични райони заемат 37% от територията на областта и съставляват 15% от нейното население.

Изостаналите селски райони заемат 87% от територията на област Добрич като в тях живеят 44% от жителите на областта.

Тези данни не бива да ни учудват с оглед селскостопанския характер на област Добрич и нейното гранично положение в България. Досега описаните цели и приоритети, които се отнасят за цялата територия на област Добрич, с пълна сила важат и за районите за целенасочено въздействие, тъй като почти цялата територия на областта попада в тези райони. Акцентите и по-задълбоченото прилагане на мерки и дейности следва да бъдат по райони както следва:

ЗА ИЗОСТАНАЛИТЕ СЕЛСКИ РАЙОНИ (в които се включват и изостаналите селски гранични райони):

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1: Създаване на условия за увеличаване на конкурентноспособността на област Добрич за постигане на динамично развитие на района при намаляване на различията както вътре в района, така спрямо и съседните области.

Поднаправление 1.1. Развитие на транспорта и другите елементи на техническата инфраструктура, с оглед създаването на по-благоприятни условия за растеж в икономиката;

Марка 1.1.1 Усъвършенстване на транспортната инфраструктура;

Дейност 1.1.1.1 Модернизиране на пътната мрежа от I, II и III клас на областта;

Дейност 1.1.1.2 Доизграждане и рехабилитиране на общинската пътна мрежа;

Мярка 1.1.2 Развитие на водоподаваща, водопреносна и канализационна мрежа;

Дейност 1.1.2.1 Подобряване качеството на водоснабдяването на населените места;

Дейност 1.1.2.2 Реконструкция и обновяване на амортизираната водопреносна мрежа с цел пестеливо използване на водните ресурси;

Дейност 1.1.2.3 Изграждане на цялостна система за отвеждане и почистване на отпадните води от селищата на областта чрез изграждане на пречиствателни станции за отпадни води;

Дейност 1.1.2.4 Изграждане на канализационни мрежи в населените места, изпреварваща в курортни зони.;

Мярка 1.1.3 Развитие на електроенергийната система и внедряване на енергоспестяващи и енергозаменящи технологии;

Дейност 1.1.3.1 Изграждане на нова електропреносна и трансформаторна мрежа в районите с потенциал за развитие на бизнес и туризъм и рехабилитиране на съществуващи морално остарели мощности в селските райони с потенциал за селски и екологичен туризъм;

Дейност 1.1.3.2 Внедряване и използване на нетрадиционни източници на енергия– малки Ветрови ЕЦ, Газови ЕЦ, слънчеви колектори, геотермални води;

Поднаправление 1.2. Развитие на инфраструктурата на информационното общество;

Мярка 1.2.1. Развитие на телекомуникационната инфраструктура;

Дейност 1.2.1.1 Осигуряване на по-широко и качествено покритие от мрежите на мобилните оператори;

Дейност 1.2.1.2 Осигуряване на покритие за всички територии на областта с качествен телевизионен и радио–сигнал;

Дейност 1.2.1.3 Изграждане на обществени точки за достъп до интернет на обществени места и/или създаване на многоцелеви мултимедийни телецентрове в общините;

Дейност 1.2.1.4 Увеличаване интернет достъпа за училища и публични институции;

Дейност 1.2.1.5 Изграждане с участието на общините на местни телекомуникационни мрежи в нетелефонизирани и рядко населени райони;

Дейност 1.2.1.7 Използване на информационните и комуникационните технологии за осигуряване на възможности за редовно или професионално обучение за групи от населението в отдалечените райони;

Приоритет 2. Частично реструктуриране на икономическата основа на област Добрич и създаване на условия за нейната конкурентноспособност на основата на икономика на знанието;

Мярка 2.1 Подкрепа развитието на малките и средни предприятия;

Дейност 2.1.1 Пряко подпомагане на МСП за инвестиции по различни грантови схеми. Пряко подпомагане на МСП в районите за целенасочено въздействие от област Добрич съгласно законодателството на Република България;

Дейност 2.1.2 Подпомагане предоставянето на бизнес услуги, свързани със стартиране на нов бизнес и/или създаването на нови работни места;

Дейност 2.1.3 Подпомагане на стартираци МСП, чрез предоставяне на оборудвани помещения в новоизградени бизнес инкубатори;

Мярка 2.4 Развитие на многообразни форми на туризъм;

Дейност 2.4.1 Развитие на съпътстващата туристическа и техническа инфраструктура;

Дейност 2.4.2 Овладяване на негативните природни процеси в районите с потенциал за развитие на туризма;

Дейност 2.4.3 Насърчаване на частната инициатива в туризма;

Дейност 2.4.4 Подобряване и развитие на материално-техническата база на туризма;

Дейност 2.4.5 Повишаване квалификацията на заетите в туристическите услуги;

Дейност 2.4.6 Модернизация на съществуващата и минимално, щадящо околната среда, изграждане на нова туристическа база;

Дейност 2.4.7 Създаване условия за културно-познавателен туризъм, конгресен, еко-туризъм, селски и аграрен туризъм и балнеоложки туризъм;

Дейност 2.4.8 Разнообразяване на туристическото предлагане– развитие на местните занаяти, използване на културно-историческото наследство и на фолклорните традиции за туристически цели;

Дейност 2.4.9 Опазване на културното и природно наследство;

Мярка 2.5 Съдействие за развитие на иновациите в селското стопанство с цел оживяване на растежа в икономиката и подобряване на икономическото състояние на добруджанското село;

Дейност 2.5.1 Създаване условия за развитие на модерно кооперативно и фамилно земеделие и животновъдство;

Дейност 2.5.2 Развитие на екологично селско стопанство;

Дейност 2.5.3 Изграждане на местни агро-инфо-центрове за подпомагане на частните земеделски стопани;

Дейност 2.5.4 Поощряване отглеждането на нови видове култури, пригодни за агро-метеорологичните условия на област Добрич;

Дейност 2.5.5 Възстановяване традициите в областта на зеленчукопроизводството и изграждане на предприятия, внасящи висока добавена стойност към продукта;

Дейност 2.5.6 Възстановяване на съществуващата система от напоителни канали и хидромелиоративни съоръжения;

Дейност 2.5.7 Създаване на зърнено тържище и локални пазари за изкупуване и съхраняване на селскостопанската продукция (от животински и растителен производ);

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2: Повишаване на потенциала на човешките ресурси, увеличаване равнището на заетостта, доходите и постигане на социална интеграция на групите в неравностойно положение.

Приоритет 3. Повишаване конкурентноспособността, гъвкавостта и адаптивността на човешките ресурси към динамично изменящата се среда на пазара на труда в локален и глобален план;

Мярка 3.3 Подкрепа на процесите на реструктуриране на заетостта;

Дейност 3.3.1 Подкрепа на предприемачите, които прилагат нови технологии в селското стопанство, водещи до намаляване на заетостта;

Дейност 3.3.2 Разработване и внедряване на курсове за преквалификация на работници, засегнати от реструктурирането на икономиката;

Дейност 3.3.3 Обучение на бъдещи предприемачи и самонаети с особен акцент върху развитие на женското и младежкото предприемачество;

Дейност 3.3.4 Подкрепа за работодатели, които инвестират в качествен растеж на човешките си ресурси;

Дейност 3.3.5 Стимулиране на инвестиции, направени от предприемачите (големи работодатели и МСП) за внедряване на технологии, повишаващи производителността на труда (в контекста на реструктуриране на икономиката);

Мярка 3.4 Социално интегриране на цялата териториална общност към пазара на труда;

Дейност 3.4.1 Провеждане на мерки на пазара на труда, адресирани до лица, заплашени от изключване от пазара на труда;

Дейност 3.4.2 Осигуряване на необходимите ресурси за обучение и квалификация на възрастни, на трайно безработни и на други лица от групите в неравностойно положение на пазара на труда;

Дейност 3.4.3 Намаляване несъответствието между образователното равнище и професионалните умения и квалификация на заетите лица и трудовите характеристики на работната сила, които се търсят на пазара на труда, с акцент за възрастните работници и лицата с ниско образование и квалификация;

Дейност 3.4.4 Адаптиране на съществуващата и създаване на нова образователно-квалификационна инфраструктура с многоцелево предназначение (за нуждите на професионалното образование, за целите на обучението през целия живот, за преодоляване на слабограмотността и др.), отговаряща на европейските стандарти за обучение;

Дейност 3.4.5 Провеждане на активна политика в пазара на труда, ориентирана към заетост на рисковите групи и на групите в неравнопоставено положение по отношение на достъпа до заетост;

Дейност 3.4.6 Превенция на младежката и дългосрочната безработица;

Мярка 3.5 Оптимизиране и ефективно използване на социалната инфраструктура;

Дейност 3.5.1 Поддържане и обновяване на обектите на образованието; здравеопазването, социалните грижи, спорта и младежките дейности, културата и културните институти;

Дейност 3.5.2 Подкрепа на мероприятия за развитието на образованието, културата и съхраняване на историческото наследство и паметниците на културата;

**СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3: Подобряване качеството на околната среда и
намаляване на различията в жизнената среда между отделните общински
територии.**

Приоритет 5. Развитие на градовете и въздействие върху райони заплашени от маргинализация и с натрупване на екологически проблеми;

Мярка 5.1 Развитие на опорни градове-центрове на територията;

Б) За малките градове от областта:

Дейност 5.1.7 Създаване и развитие на икономическата основа на малките градове;

Дейност 5.1.8 Развитие и модернизация на местната инфраструктура;

Дейност 5.1.9 Развитие на образователна инфраструктура;

Дейност 5.1.10 Опазване на паметниците на културата и културното наследство;

Дейност 5.1.11 Разнообразяване на структурата на селскостопанската заетост;

Дейност 5.1.12 Предоставянето на услуги за техния селскостопански хинтерланд и в разкриването на малки и средни предприятия, свързани със селскостопанското производство;

Дейност 5.1.13 Стимулиране развитието на туризма;

Мярка 5.3 Подобряване на екологичното състояние на територии с натрупване на екологични проблеми;

Дейност 5.3.1 Изготвянето на устройствени схеми и планове на чувствителните зони;

Дейност 5.3.2 Създаване на специфични правила и нормативи към общите и подробните устройствени планове за зони с режим на защита;

Дейност 5.3.3 Провеждане на укрепителни мероприятия на местата, заплашени от активни свлачищни и абразионни процеси; Защита от наводнения;

Дейност 5.3.5 Газифициране на битовия сектор;

Дейност 5.3.6 Интегрирано управление и опазване на подземните води в Добруджанския артезиански басейн;

Дейност 5.3.7 Осигуряване на добро състояние на крайбрежните морски води;

Дейност 5.3.8 Опазване на почвеното плодородие;

Дейност 5.3.9 Увеличаване употребата на възобновими енергийни източници;

Дейност 5.3.11 Изграждане на подходящ капацитет в регионалните и общинските администрации, за да посрещнат изискванията на новото екологично законодателство до 2009 г., в т.ч. за разработване, управление и мониторинг на проекти;

Дейност 5.3.12 Партньорство с бизнеса и развитие на гражданско общество;

Дейност 5.3.13 Мерки за запазване на биологичното степно и горско разнообразие;

Мярка 5.4 Подобряване на качеството на околната среда;

Дейност 5.4.1 Изграждане на канализационни мрежи в населените места;

Дейност 5.4.2 Изграждане на малки пречиствателни станции и локални пречиствателни съоръжения за промишлени и битови отпадъчни води;

Дейност 5.4.3 Създаване и поддържане на системата за събиране и обработване и повторно използване и използване на отпадъците;

Дейност 5.4.4 Разработване на проекти за озеленяване на населените места и по-специално в бизнес и индустриалните зони. Изграждане на зелени бариери и коридори около населените места и индустриалните зони;

ЗА ИЗОСТАНАЛИТЕ СЕЛСКИ ГРАНИЧНИ РАЙОНИ:

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 4: Териториално развитие, трансгранично и транснационално сътрудничество за постигане на териториална кохезия с ЕС

Поднаправление 6.1. Развитие на трансграничното сътрудничество;

Дейност 6.1.1 Изграждане на граничната инфраструктура и изграждане на нови малки ГКПП;

Дейност 6.1.2 Подобряване на транспортния достъп към ГКПП както в меридионален, така и в паралелен план (главно пътищата от третокласната и общинска мрежа);

Дейност 6.1.3 Поощряването осъществяване на съвместни инициативи на пазара на труда;

Дейност 6.1.4 Засилване на икономическото сътрудничество включително и в туризма;

Дейност 6.1.5 Мероприятия по опазване на елементите на околната среда- води (пресни и морски), въздух, почви, биологично разнообразие;

Дейност 6.1.6 Стимулиране осъществяването на така нар. проекти “хора за хора” от страна на субекти на гражданското общество;

Дейност 6.1.7 Задълбочаване на научно-техническото сътрудничество;

Дейност 6.1.8 Стимулиране на прякото участие на бизнеса и сътрудничеството между фирми;

В). ОРГАНИЗАЦИЯ И КООРДИНАЦИЯ НА ДЕЙНОСТИТЕ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ

1. Ангажираност на публичните институции и местните организации в областта на регионалното развитие

Реализацията на областната стратегия е един непрекъснат процес на наблюдение, анализ и актуализация. Областната стратегия очертава насоките за развитие на територията. Конкретните дейности, програми и проекти са разписани в Общинските планове за развитие, Регионалния план за развитие на Североизточен планов район и Националната оперативна програма за регионално развитие. Тези планове са обвързани със съответните годишни бюджетни и други финансови ресурси.

Основните задачи пред Областния управител и експертите от Областна администрация – Добрич за изпълнение на Областната стратегия за развитие са:

- Осигуряване на актуална информация за програми и фондове, пред които може да кандидатстват обществени и неправителствени организации за финансиране на проекти и дейности.
- Популяризиране на успешно реализирани инициативи и проекти чрез Интернет-страницата на Областна администрация (<http://obldobrich.orbitel.bg>) и Електронния портал на Област Добрич (www.dobrich.e-gov.bg)
- Съдействие при изграждане на институционален капацитет в местните органи (общини и регионални държавни структури) за подготовка и кандидатстване с проекти за финансиране от различни програми и фондове.
- Подкрепа и сътрудничество с организации и структури, разработващи проекти и координация на инициативите за изпълнение на дейностите, включени в Областната стратегия за развитие.
- Лобиране пред централни органи на властта и пред фондове за съвременна подготовка и представяне на подходящи проекти и други инициативи за включване в процедури за финансиране и изпълнение.

2. Организация и координация на дейността за постигане на целите

Изпълнението на областната стратегия в оперативен план ще се подпомага и координира основно от отдел “Регионално развитие и административен контрол”. Отделът наблюдава процеса на изпълнение на отделните дейности, заложи в стратегията; координира работата на различни институции, общини и други области с национални и международни институции; съдейства за изпълнението на приоритетите и дейностите, включително при търсене на източници за финансиране и при разработка на конкретни проекти и програми; анализира изпълнението и изготвя предложения за корекции; предлага изменения и допълнения, в съответствие с настъпилите промени; изготвя ежегодни доклади по извършените наблюдения, които се представят на Областния управител и Областния съвет за регионално развитие за сведение и последващи решения.

Контрол по изпълнението ще бъде осъществяван от Областния съвет за развитие и Областния управител, който отговаря пряко за изпълнението на стратегията.

3. Източници за финансиране

Източниците за финансиране на изпълнението на Областната стратегия за развитие могат да бъдат:

- Държавен бюджет;
- Общински бюджети;
- Фондове и програми на ЕС (Предприсъединителни и Структурни Фондове, други инициативи на общността);
- Международни програми;
- Двустранни споразумения;
- Банкови кредити;
- Собствени средства на бизнеса, НПО и др. организации;
- Държавни предприятия (ПУДООС, Публични инвестиционни проекти ЕАД и др.);
- Извънбюджетни фондове;

Г). НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ ПО НАБЛЮДЕНИЕТО, ОЦЕНКАТА И АКТУАЛИЗАЦИЯТА /СИСТЕМА ЗА МОНИТОРИНГ/

1. ИНФОРМАЦИОННИ ИЗТОЧНИЦИ:

- Национална и регионална статистика;
- Регионални структури на държавни институции и министерства;
- Предприятия за осигуряване на обществени услуги (“ВиК”ЕООД, Електроразпределение, “Български пощи” ЕАД, “БТК” АД, Черноморска технологична компания и др.);
- Анализи, доклади и проучвания на неправителствени организации вкл. Организации в помощ на бизнеса и малките и средни предприятия- ТПП-Добрич, ИСА-Добрич, “Бизнес център- Добрич”, АРИРИ-Добрич и др.;
- Ведомствени информационни системи;
- Доклади и проучвания на международни организации;

2. ИНДИКАТОРИ

Основни количествено измерими резултати, които следва да се наблюдават чрез системата от индикатори са следните:

- Нарастване на брутния вътрешен продукт като абсолютен обем и в процентно отношение спрямо всяка предходна година, като в края на периода се достигне до ниво над 40% от средния за ЕС
- Увеличаване на обема на местни и чуждестранни инвестиции в абсолютни стойности, като дял от БВП, на глава от населението, като област Добрич да има дял на чуждестранните инвестиции от 3 до 5% (в момента той е под 1%).
- Намаляване на безработицата (трайна тенденция за запазване равнището на безработица в диапазона 8-10%), ликвидиране на сезонния характер на заетостта и безработицата, разкриване на работни места вследствие на инвестиции на “зелено” и в разширяване на съществуващи производства и услуги, достигане на заетост към края на програмния период : мъже 55%, жени 52%
- Постигане на по-добър индекс на човешкото развитие– трайно присъствие в първата десетка за страната
- Осигуряване непрекъснато водоснабдяване с вода с добри питейни качества за 100% от населението
- Осигуряване на 100% от населените места с над 2000 жители с канализационни мрежи и пречистване на отпадъчните води
- Постигане на рехабилитация на републиканската пътна мрежа, класифицирана към настоящия момент като лошо състояние на 75% от нея както и на 50% от дължината на общинската пътна мрежа.
- Постигане на пълна цифровизация на далекосъобщителната услуга.

Основните индикатори, с които ще се измерва постигането на целите на областната стратегия (като базови стойности ще се приемат показателите за 2003 год.) са за:

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1: Създаване на условия за увеличаване на конкурентноспособността на област Добрич за постигане на динамично развитие на района при намаляване на различията както вътре в района, така спрямо и съседните области.

ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

Общи данни

- *Нетни приходи от продажби на предприятията от нефинансовия сектор-в % - 125%*
- *Брой на заетите лица в предприятията от нефинансовия сектор- запазване на базовата стойност*

Равнище на икономическо развитие

- *Брутен вътрешен продукт- общ и на човек, темп на нарастване – 40% от средния за ЕС*
- *Брутна добавена стойност- обща и по сектори*

Инвестиции

- *Разходи за придобиване на ДМА– по сектори и собственост*
- *Чуждестранни преки инвестиции – 3-5% от общото за България*

Финанси

- *Собствени приходи по местните бюджети – 150 %*
- *Инвестиционни разходи по местните бюджети- 120 %*

Селско стопанство

- *Обработваема и използвана земеделска площ – запазване на базовата стойност*
- *Производство на растителни култури- количества по видове, добиви – добиви над средното за страната и близки до средното за ЕС*
- *Брой животни- увеличаване с 100%*
- *Производство на месо и мляко– по видове – увеличение с 50%*

Промисленост

- *Продукция на промишлените предприятия– по отрасли- 120%*

Строителство

- *Реализирани приходи от строително-монтажни работи*

Туризм

- *Реализиран брой нощувки- 2 500 000 нощувки за сезон*
- *Среден престой на туристите- 12-13 дни (текуща стойност 10 дни)*
- *Брой легла в туристическите комплекси и курортни селища –максимум 40 000 легла*
- *Брой на нови легла- до 5000 легла*
- *Брой и видове на туристически атракционни и услуги (гольф игрища, малки летища и др.)- минимум 3 броя*

2.2. ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА

ТРАНСПОРТНА СИСТЕМА

- *Гъстота и състояние на пътната мрежа– по класове – доближаване до средните стойности за страната*
- *Гъстота и състояние на жп мрежа- запазване на текущото състояние*
- *Морски пристанища– капацитет и функции – увеличаване на капацитета на пристанище Балчик; изграждане на минимум 2 пристанища за яхтен туризъм;*

СЪОБЩИТЕЛНА СИСТЕМА

- *Плътност на телефонни постове - доближаване до средните стойности за страната*
- *Интернет достъп- доближаване до средните стойности за страната*
- *Територии със затруднен достъп до РТВ програми- липса на подобни територии*

ВОДОСТОПАНСКА СИСТЕМА

- *Използвана вода- 100%*
- *Доставена вода- 100%*
- *Напоявани площи- увеличаване със 50%*

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2: Повишаване на потенциала на човешките ресурси, увеличаване равнището на заетостта, доходите и постигане на социална интеграция на групите в неравностойно положение.

2.3 СОЦИАЛНО РАЗВИТИЕ

- *Индекс на човешко развитие- присъствие в първата десетка за страната*

Демографско състояние и тенденции

- *Брой на населението- запазване на текущото състояние с тенденции за 10% увеличение*
- *Гъстота на населението*
- *Раждаемост- под средното за страната*
- *Смъртност- под средното за страната*
- *Естествен прираст- над средното за страната*
- *Население под, в и над трудоспособна възраст*
- *Миграция*

Пазар на труда

- *Коефициент на икономическа активност*
- *Коефициент на безработица – 8-10%*

Доходи и разходи на домакинствата

- *Средна работна заплата- над средното за страната с 20%*
- *Общ доход на домакинствата по източници- над средното за страната*
- *Общ разход на домакинствата по групи разходи*
- *Динамика на потреблението (нетни приходи от продажби)*

Здравеопазване

- *Лекари и стоматолози– общо и на 1000 жители- запазване на текущото състояние*
- *Регистрирани общи практики– общо и на 1000 жители*

Образование

- *Преподаватели на 100 учащи се- запазване на текущото състояние*

Култура и изкуство

- *Театри- запазване на текущото състояние*
- *Читалища- запазване на текущото състояние*
- *Библиотеки- запазване на текущото състояние*

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3: Подобряване качеството на околната среда и намаляване на различията в жизнената среда между отделните общински територии.

2.4 ОКОЛНА СРЕДА– ЕКОЛОГИЧЕСКИ УСЛОВИЯ

- *Водоснабдяване – намаляване на загубите до 50-60%*
- *Канализационни системи и пречистване на отпадъчни води*
- *Качество на въздуха (Серни оксиди, Азотни оксиди, Въглероден оксид, Въглероден диоксид, прах)*
- *Деградация на земите и почвите- ерозия, киселинност, засоляване*
- *Брой и площ на укрепени свлачища и километри морска брегова ивица*
- *Депонирани твърди отпадъци*
- *Брой и капацитет на ПСОВ*
- *Разходи за опазване и възстановяване на околната среда*

Жилищно задоволяване

- *Жилища на 1000 обитатели*
- *Ново строителство*

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 4: Териториално развитие, трансгранично и транснационално сътрудничество за постигане на териториална кохезия с ЕС

Индикаторите за тази стратегическа цел съвпадат с голяма част от посочените по-горе индикатори, като акцентът и филтърът за тях ще бъде отчитан за територията най-вече за трите гранични общини Крушари, Генерал Тошево и Шабла.

Допълнителни индикатори, както за посочените общини така и за всички останали общини ще бъдат:

- *Брой проекти “от хора за хора”, изпълнени в граничния регион*
- *Брой проекти, осъществени с представители на други (негранични) региони от страните на Европейския съюз, други балкански държави и страни от ОНД.*
- *Брой общини, включени в проекти за трансгранично и транснационално сътрудничество*
- *Брой неправителствени организации, участвали в проектите*

3. НАБЛЮДЕНИЕ, ОЦЕНКА И АКТУАЛИЗАЦИЯ

Актуализация на Областната стратегия ще се извършва в съответствие със Закона за регионалното развитие и свързаните с него нормативни документи. Процесът на актуализация се организира от Областния управител, като ще се използват създадените работни групи по тематични направления. При необходимост ще се извършват промени в броя и състава на тези групи, могат да бъдат ангажирани и външни експерти. В съответствие със законовите разпоредби актуализираната областна стратегия се обсъжда и съгласува с Регионалния съвет за развитие на СИРП и приема от Областния съвет за развитие на Област Добрич.

Д). Схема за устройство - елементи

Съгласно Методическите указания (МУ) за разработване на областните стратегии за развитие, утвърдени със Заповед № РД-02-14-388/26.07.2004 на Министъра на регионалното развитие и благоустройството, трябваше:

- *“За разработването на Областните стратегии за развитие е необходимо да се отпуснат целеви субсидии от Държавния бюджет, които да покрият допълнителните разходи на Областните администрации, налагащи се от изпълнението на дейностите по стратегическото планиране на регионалното развитие. Средствата са необходими, за да се покрият всички дейности, които отделните етапи от разработката на ОСР изискват, за да обезпечат необходимото качество на основния стратегически документ на областите за следващите 10 години.” (стр.17 от МУ),*

- както и централизирано *“Закупуване на електронни карти за всички области и изработване на схеми за устройство към Областната стратегия за развитие.” (стр.18 от МУ)*

- *“За да се подобри информираността на ниво област е необходимо да се предприемат конкретни крачки за Търсене на възможности за въвеждане на геокодирането; Изграждане на електронни мрежи с он-лайн достъп; Събиране на данни необходими за анализа и мониторинга от териториалните статистически бюра и ведомствените информационни банки; Регламентиране на постоянните информационни потоци” (стр.47 от МУ).*

Съгласно Чл. 19 от Наредбата за условията и реда за приемане, финансиране и изпълнение на стратегиите, плановете и програмата за регионално развитие (ДВ, бр.106/03.12.2004 г.)-трябваше *“Финансовите ресурси за разработване, актуализиране и наблюдение на областните стратегии за развитие се осигуряват в рамките на бюджета на Министерския съвет, съответно на бюджета на областните администрации, по предложение на министъра на регионалното развитие и благоустройството съгласувано с министъра на финансите и министъра на държавната администрация.”*

Доколкото не бе осъществено оптимизиране на разходите чрез централизирано закупуване и предоставяне на електронни подложки за нуждите на планирането на областно ниво, то изготвянето на електронна схема на устройство при наличните бюджети на областните администрации след проучване на пазара се оказа че би било в порядъка на 2500-6000 лв. Тъй като се счита за нецелесъобразно и с икономическа неефективност разходването на подобни суми се пристъпи към изготвянето на Областната схема за устройство само на хартиен носител в Мащаб 1:100 000.

В текущата разработка като приложение са представени някои елементи на устройствената схема в електронен вариант.

Д.1 Релеф на област Добрич

Д.2 Общински и землищни граници за територията на област Добрич

Д.3 Сателитна снимка на област Добрич